

Erasmus+

D'Basket

— košarica puna resursa

PRIRUČNIK ZA UČITELJE,
ŠKOLSKO OSOBLJE I OSTALE
ODGOJNO-OBRAZOVNE
DJELATNIKE

.....

TRI RAZVOJNA PUTA
KROZ PRIMJENU
PRISTUPA NEFORMALNOG
OBRAZOVANJA U
OSNOVNOŠKOLSKIM
KURIKULARNIM ILI
IZVANKURIKULARNIM
AKTIVNOSTIMA

UREDNICI I AUTORI:

Serena Boldrin
Giovanni Manisi
Guido Marangon
Andrej Pevec
Sandra Rainero
Vid Tratnik
Ema Weixler

Grafički urednik: Giovanni Manisi

Korektura: Sandra Rainero

Fotografije i vizualni materijali: Creative commons, Giovani Manisi

KONTAKTI:

PiNA, Association for Culture and Education

Gregorčičeva ulica 6, Koper, Slovenija: +386 (0)5 63 00 320

info@pina.si, www.pina.si

Associazione 2050

Via Liguria 3, 30026 Portogruaro (VE), Italija, +39.349.096.5643

associazione2050@gmail.com, www.2050.it

ZAKLADA ZA POTICANJE PARTNERSTVA I RAZVOJA CIVILNOG DRUŠTVA

Pula, Hrvatska

www.civilnodrustvo-istra.hr, zaklada@civilnodrustvo-istra.hr

Projekt je financiran uz potporu Europske komisije.

Potpora Europske komisije za izradu ove publikacije ne podrazumijeva potvrdu njezinog sadržaja.

Ista odražava samo stavove autora i Komisija ne preuzima odgovornost za bilo kakvu uporabu informacija koje su ovdje sadržane.

Erasmus+, KA2 Strateško partnerstvo za inovacije u području obrazovanja, broj projekta:

2016-1-IT02-KA201-024288.

Ovaj priručnik je rezultat zajedničkog rada IO 2-3-4-5, kao što je predviđeno u prijavi projekta.

SADRŽAJ

UREDNICI I AUTORI	2
KONTAKTI	2
GRAFIČKI UREDNIK	2
KOREKTURA	2
FOTOGRAFIJE I VIZUALNI MATERIJALI	2
Projekt je financiran uz potporu Europske Komisije.....	2
SADRŽAJ 3	

1. O D'BASKET PRIRUČNIKU, PROJEKTU I PARTNERIMA 8

1.1. KOME JE NAMIJENJEN OVAJ PRIRUČNIK?	11
1.2. O PROJEKTU D'BASKET	11
D'BASKET:	13
1.2.1 PARTNERI	14
1.3 PREGLED PRIRUČNIKA I NJEGOVA UPOTREBA	17

KAKO KORISTITI OVAJ PRIRUČNIK 18

2. VRIJEDNOST NEFORMALNOG OBRAZOVANJA (NFO) 19

2.1. ZAŠTO SU NEFORMALNO I INFORMALNO UČENJE KLJUČNI ZA POTICANJE PROMJENE?	19
2.2 NEFORMALNO OBRAZOVANJE U SLUŽBI CJELOŽIVOTNOG PROFESIONALNOG USMJERAVANJA	22
2.3 VALIDACIJA, PRIZNAVANJE NEFORMALNOG UČENJA KAO DOPRINOSA	23
2.4 KAKO OSIGURATI PRIZNAVANJE I VALIDACIJU VJEŠTINA I KOMPETENCIJA	25
REZULTATI VS. PROCES	25
OCJENE VS. NAPREDAK	25
PROLAZAK VS. AUTONOMIJA	26
EUROPSKI ALAT ZA PRIZNAVANJE I VALIDACIJU VJEŠTINA (YOUTHPASS)	26

3. MAPIRANJE POSTOJEĆIH PRAKSI 28

UVOD	28
PRAKSA VEZANA UZ OSNOVNE VJEŠTINE NA TEMU INTERKULTURALNOSTI, MEDIJA I KREATIVNOSTI TE PODUZETNIŠTVA	28
PRIMJENA NEFORMALNIH METODA	30
TRAJNOST	30
SURADNJA IZMEĐU ŠKOLA I OSTALIH OBRAZOVNIH ORGANIZACIJA	31
PROFESIONALNE KOMPETENCIJE PRUŽATELJA OBRAZOVANJA	32
PRIZNAVANJE / VALIDACIJA STEČENIH VJEŠTINA ILI KOMPETENCIJA	33
ZAVRŠNE NAPOMENE	33

4. PRISTUP NEFORMALNOG OBRAZOVANJA I OSNOVNA METODOLOŠKA NAČELA 35

4.1 POZNAVATI POTREBE	35
Poticanje osjećaja pripadnosti	36
Poticanje pristupa orijentiranog na sadašnjost (i budućnost)	37
Upravljanje konstantnom promjenom: konstrukcija, dekonstrukcija, rekonstrukcija	37

Poticanje mentalnog sklopa rasta.....	37
4.2 FORMALNO I NEFORMALNO OBRAZOVANJE: KAKO KORISTITI CJELOVITI PRISTUP	38
4.3 UPOZNAJTE SEBE: UČITELJ, EDUKATOR, TRENER ILI FACILITATOR?	40
4.4 POSTAVITE PLAN	43
4.4.1 METODA VS. METODOLOGIJA	43
4.4.2 SAVJETI I PRIJEDLOZI PRIJE TRENINGA	43
4.4.3 TIJEKOM TRENINGA	44
4.4.4. UPRAVLJANJE PROCESOM TRENINGA	45
4.4.5 POSLIJE TRENINGA	46
4.5 GLAVNE METODOLOGIJE I TEHNIKE / METODE	46
4.5.1 BRAINSTORMING	46
4.5.2 RAD U MALIM SKUPINAMA	47
“Zuj” grupe.....	48
Razmisli i razmijeni u paru	48
Krug glasova.....	48
Rotirajući trio.....	49
Grupe snježnih gruda / piramide	49
Slagalica	50
Unutarnji krug ili akvarij za ribice	50
Timsko učenje.....	51
Razmisli/napiši i razmijeni u paru.....	51
Intervju u tri koraka	51
Formirajte podgrupe učenika.....	52
Učenje temeljeno na problemu	52
Razredne debate	52
Brzi intervjui	52
4.5.3 PROMIŠLJANJA	52
Kako voditi proces.....	53
Redoslijed treninga.....	53
Zid misli.....	54
Recenzija u tri riječi (alternativa: telegram ili društvene mreže “Whatsapp- Twitter- Instagram”).....	54
Poruka u boci	54
Lutke na stablu	55
Krivulja zadovoljstva	55
4.5.4 OSTALI ALATI ZA EVALUACIJU RAZVOJNOG PUTA	55
5. PRAKTIČNI ALATI I VJEŽBE ZA TRI RAZVOJNA PUTA	56
5.1. UVOD U STRUKTURU TRI RAZVOJNA PUTA	56
5.2. D'BASKET KOŠARICA S VJEŽBAMA	57
NAZIV AKTIVNOSTI	57
OPIS	57
5.2.1 VJEŽBE ZA RAZBIJANJE LEDA I ZAGRIJAVANJE	57
VAMPIR IZ STRASBOURGA.....	57
KOLUMBIJSKA HIPNOZA	59
ASTRONAUTI	59
OVA OLOVKA NIJE OLOVKA!.....	60
ABC	60
CIPELE	61

STAKLENKA SVJESNOSTI	63
SVJESNO POZIRANJE	63
SAFARI	64
LANAC UTJECAJA	65
5.3. PUT I: PUTEVI RAZLIČITOSTI, DIJALOGA, INKLUZIJE (ISHOD UČENJA/OUTPUT 2)	66
5.3.1 UVOD – SVRHE I CILJEVI	66
5.3.2 D'BASKET KOŠARICA S AKTIVNOSTIMA	70
AUTSAJDERI	70
LUK RAZLIČITOSTI	71
DRŽAVNA ZASTAVA	71
TRI PLEMENA NA PUSTOM OTOKU	73
DERDIJANCI	76
BRODOLOM	78
TORNJEVI OD TJESTENINE	79
EQUIANO	80
KOJE SUPERMOĆI ČINE HEROJA?	82
KAZALIŠTE SLIKA	83
NOVINSKO KAZALIŠTE	84
KRIŠKE TORTE	87
SVE ONO ŠTO JESMO	91
PISANJE TEKSTA O GRANICAMA	93
5.3.3 TRI PRIMJERA DUŽIH ILI STRUKTURIRANIH RADIONICA	94
5.4. D'BASKET MEDIJSKA PISMENOST I PUTEVI KREATIVNOSTI (ISHOD UČENJA/OUTPUT 3)	98
5.4.1 UVOD – SVRHE I CILJEVI	98
5.4.2 D'BASKET KOŠARICA S AKTIVNOSTIMA	99
U VLAKU	100
SLIJEPI DIREKTOR	101
NEKA BUDE KRATKO, NEKA BUDE JEDNOSTAVNO	102
U TUĐIM CIPELAMA	103
IGRA POVRATNE INFORMACIJE	104
ODMOTAVANJE POVIJESTI MEDIJA (VIZUALNO PRIPOVIJEDANJE)	105
RUKA I PIRAMIDA ZA DOBRO IZVJEŠTAVANJE I PLANINA DOBROG PRIPOVIJEDANJA	106
IZRADA KOLAŽA OD VIJESTI	110
5.4.3 TRI PRIMJERA DUŽIH I STRUKTURIRANIH RADIONICA	111
PROMIŠLJANJA O NAŠOJ PLANETI – KAKO PISATI KRITIČKE ČLANKE NA TEMU OKOLIŠA	111
DEKONSTRUKCIJA I REKONSTRUKCIJA FOTOGRAFIJE, VIDEO I IDENTITETA	112
UMIJEĆE PRODAJE	116
5.5 D'BASKET PUTEVI MALIH PODUZETNIKA (ISHOD UČENJA/OUTPUT 4)	119
5.5.1 UVOD - SVRHE I CILJEVI	119
5.5.2 D'BASKET KOŠARICA S AKTIVNOSTIMA	122
NESLOMLJIVO LETEĆE JAJE	122
UVOD U (DRUŠTVENO) PODUZETNIŠTVO	124
PODUZETNIČKO OBRAZOVANJE	126
ŠTO JE USPJEŠNO PODUZEĆE?	127
ŽIVOTNI STIL PODUZETNIKA	128
PROJEKT VAŠIH SNOVA	130
CJELOŽIVOTNA UČENJA	130
VIZUALIZIRAJ SVOJU BUDUĆNOST	131
INDIVIDUALNO ILI GRUPNO RJEŠAVANJE PROBLEMA	133

IGRANJE ULOGA.....	134
TIHI ZID KREATIVNIH PROMJENA U ŠKOLI	135
PROSTORNO PRIKAZIVANJE KONTEKSTA.....	136
UNAPRJEĐENJE PROJEKTA.....	138
TKO JE TVOJ HEROJ?.....	138
IZBOR ILI BEZ IZBORA?.....	139
5.5.3 TRI PRIMJERA DUŽIH I STRUKTURIRANIH RADIONICA	141
MI TO MOŽEMO!	141
PUTNIČKA AGENCIJA	144
PLATNO POSLOVNOG MODELA	148

6. KORISNI RESURSI **154**

6.1 PRAĆENJE I VREDNOVANJE NEFORMALNOG OBRAZOVANJA	154
ALAT ZA PRAĆENJE: DNEVNIK ZA D'BASKET EDUKATORE.....	154
DNEVNIK ZA D'BASKET EDUKATORE	154
NAPOMENE UČENIKA	157
UPITNIK ZA EDUKATORE/UČITELJE	157
UPITNIK ZA UČENIKE	159
Obrazac za zapažanja (pristup i primjeri)	161
6.2 REFERENCE (ONLINE, OSTALI MATERIJALI ZA ISHOD UČENJA/OUTPUT 6 – WEB PLATFORMA)	166
NAPOMENE I IZVORI	166

1. O D'BASKET PRIRUČNIKU, PROJEKTU I PARTNERIMA

Nikada prije obrazovni sustav nije doživio toliko promjena kao u posljednjih nekoliko godina kada se fokusirao na "cjeloživotno učenje" i koncept "kompetencija". Suočeni smo s velikim raskorakom između obrazovnog i školskog sustava s jedne strane te gospodarstva i potreba tržišta s druge strane.

*"CEDEFOP predviđa da će udio radnih mjesta u EU za koje će biti potrebni visokokvalificirani kadrovi porasti s 29% u 2010. do 34% u 2020. godini, dok će u istom razdoblju udio radnih mjesta za koje će biti potrebni niskokvalificirani radnici pasti s 23% na 18%."*¹

*"Osnovna misija odgoja i obrazovanja obuhvaća ciljeve poput aktivnog građanstva, osobnog razvoja i dobrobiti. Ovi ciljevi idu ruku pod ruku s potrebom za unaprijeđenje vještina za bolju zapošljivost u okolnostima usporenog gospodarskog rasta i pada radne snage zbog starenja stanovništva, no najhitniji izazovi za države članice su zadovoljavanje potreba gospodarstva i usmjeravanje na rješenja za zaustavljanje brzorastuće nezaposlenosti mladih. U ovoj objavi, naglasak je stavljen na stjecanje vještina potrebnih za zapošljavanje, povećanje učinkovitosti i sveobuhvatnosti naših odgojno-obrazovnih ustanova te na suradnju između svih relevantnih dionika."*²

Taj ogromni jaz između ponude ljudskih vještina i (ne)ispunjavanja uvjeta za obavljanje posla te potreba tržišta rada predstavlja početni izazov koji se može i dodatno raščlaniti:

S jedne strane, moderna gospodarstva koja se temelje na znanju imaju potrebu za ljudima s visokim kvalifikacijama i relevantnijim, transverzalnijim vještinama koje mogu poticati ljudsku fleksibilnost i pripremiti pojedince za današnje raznolike i nepredvidljive karijere, kao što su sposobnost za:

- kritičko razmišljanje,
- preuzimanje inicijative,
- rješavanje problema,
- suradnju na radnom mjestu,
- primjenu poduzetničkog pristupa.

S druge strane, postojeći **obrazovni sustav** se zbog svoje kompleksnosti sporo prilagođava; ustanove na svim razinama obrazovanja i osposobljavanja još uvijek trebaju jačati važnost i povećavati kvalitetu svojeg obrazovnog doprinosa za učenike i studente kao i za tržište rada, poticati izvrsnost u vještinama koje se koriste na poslu i u životu, poput pismenosti, matematičke pismenosti i vještina za rješavanje problema, povećati pristup i olakšati tranzicije između različitih puteva obrazovanja i osposobljavanja.

“Iako je pristup temeljen na ishodima učenja već primijenjen kao osnova za Europski kvalifikacijski okvir i nacionalne kvalifikacijske okvire, ta temeljna promjena nije još u potpunosti prodrila do poučavanja i ocjenjivanja.”³

Na individualnoj razini, najveći izazovi su otuđenje, demotivacija, obeshrabrenost ili dezorijentacija prilikom suočavanja s kompleksnošću današnjeg turbulentnog društva i okoline. Sve te emocije idu ruku pod ruku s nedostatkom podrške i vodstva u izgradnji i potvrdi potrebnih vještina i znanja⁴.

Dobre vijesti su, međutim, da se vještine mogu naučiti. A učenje ne prestaje kada završi škola, s obzirom da se naponi moraju usmjeriti na razvoj transverzalnih vještina kao i na stimulaciju stjecanja osnovnih vještina.

Novi program vještina za Europu naglašava važnost razvoja vještina za zapošljavanje, osobni razvoj, socijalnu inkluziju i aktivno građanstvo. Obrazovanje i osposobljavanje mogu doprinijeti rastu i stvaranju radnih mjesta samo ako je učenje usmjereno na znanje, vještine i kompetencije koje će učenici steći (ishodi učenja) tijekom procesa učenja, a ne na završavanje određenog stupnja ili na vrijeme provedeno u školi.

“S obzirom da obrazovni sustavi i škole nastoje osigurati kvalitetno obrazovanje za sve učenike, inovativnost igra ključnu ulogu u stvaranju mogućnosti za razvoj i unaprjeđenje škola. Inovativnost se u školskom obrazovanju može ostvariti na mnogo različitih razina i ne treba biti ograničena na poučavanje u učionici. Može biti vezana uz upravljanje školskim sustavom ili uz način na koji se škola organizira. (...)inovativnost u školskom obrazovanju podrazumijeva da je vođena jasnom vizijom kvalitetnog obrazovanja i ciljem da se učenicima pruži podrška u razvoju njihovih sposobnosti (znanje, vještine i stavovi). Inovativnost u školskom obrazovanju često uvodi procese ili prakse koje su se drugdje pokazale učinkovite”⁵.

Škole će nastaviti igrati važnu ulogu u životima ljudi. Način na koji obrazovni sustavi reagiraju na rastuću socijalnu heterogenost ima značajan učinak na dobrostanje svih članova zajednice kojoj služe.

Međutim, razvoj osnovnih vještina nije isključivo vezan uz budući profesionalni život i poslove, već – u širem smislu – uz razvoj cjelovitih građanina koji aktivno sudjeluju i angažirani su u svojoj zajednici. Te vještine moraju biti dio obrazovnog procesa već od najranije faze. Osim toga, treba se dodatno poticati i podupirati neformalno učenje, jer ono može uvelike doprinijeti razvoju osnovnih vještina.

U tom smislu, škole, pa i u partnerstvu i putem umrežavanja s drugim dionicima i pružateljima obrazovnih usluga, mogu omogućiti mladim ljudima da uče o globalnim razvojem koji su značajni za svijet i njihove vlastite živote; pružiti učenicima sredstva za pristup i analizu širokog spektra kulturnih praksi i značenja; omogućiti učenicima da se angažiraju u iskustvima koja olakšavaju međunarodne i interkulturalne odnose i potaknuti promišljanje o ishodima učenja proizašlih iz takvih iskustava; te promicati vrijednost različitosti među ljudima, jezicima i kulturama, potičući interkulturalnu osjetljivost, poštovanje i uvažavanje.

Analize⁶ ističu kako je školsko obrazovanje sve manje individualno stjecanje znanja, a sve više kolaborativno stvaranje znanja. Inovativne prakse razvijaju nove pristupe školskoj organizaciji, poučavanju i učenju. Stoga se za popunjavanje navedenog jaza mogu koristiti neformalne i informalne obrazovne prakse s ciljem razvoja kvalitetnog aktivnog sudjelovanja ili programa građanskog odgoja.⁷

Proučavajući dinamiku vezanu uz teorijsko/praktično, formalno/neformalno obrazovanje, partneri iz projekta D'Basket otkrili su sljedeće glavne izazove s kojima se moramo uhvatiti u koštac:

- PISA-ina rezultati u Italiji ukazuju na potrebu za ustrajanjem na osnovnim vještinama, u Sloveniji i Hrvatskoj PISA nudi dobre rezultate što se tiče osnovnih vještina, ali zbog ispodprosječne sposobnosti primjene vještina prilikom rješavanja problema nameće se zaključak da teorijskom učenju nedostaju čvrste poveznice s praktičnom primjenom u rješavanju problema. U tim različitim kontekstima, škole i osoblje se rijetko oslanjaju na strukturalne resurse koji potječu iz zajednice ili građanskog društva kako bi našli inovativne načine za unaprjeđenje pedagoških pristupa.
- Nevladine organizacije razvijaju i provode obrazovne metode i pedagoške aktivnosti, često uz primjenu novih medija, participativne i ukorijenjene u zajednicama, ali sustavnu interakciju između škola i zajednica često usporava manjak sredstava ili istinskog zanimanja za suradnju.
- Školsko osoblje i uprava često su prezauzeti "redovnim" poslovima pa im ostaje malo vremena za usavršavanje ili preoblikovanja didaktičkog pristupa u skladu s novim mogućnostima i očekivanjima učenika.

Iz tog je razloga D'BASKET usmjeren na razvoj osnovnih vještina, unaprjeđujući obrazovne metode od najranije dobi kroz suradnju škola i nevladinih organizacija koje su aktivne u području obrazovanja. U tom smislu, cilj projekta je doprinijeti prioritetima Europske strategije 2020, a posebno je usmjeren na sveukupan cilj EU 2020: manje od 15 posto 15-godišnjaka bi trebalo postizati 'slabe rezultate' iz tih osnovnih vještina, kako je izmjereno PISA-inim testovima.

Kako bismo se pozabavili tim raskorakom i ponudili **tri razvojna puta** za svladavanje navedenih izazova, planiramo raditi na sljedećim zadacima i ciljevima u svrhu poticanja razvoja potrebnih transverzalnih vještina i kompetencija kod mladih:

- **POTICANJE PROMJENE U KVALITETI I UČINKOVITOSTI OBRAZOVANJA**, koja će se pozabaviti s kvalitetom poučavanja nudeći kontinuiranu razmjenu s drugim edukatorima koji imaju drukčija iskustva te zajedničku izobrazbu za učitelje s ciljem unaprjeđenja njihovih nastavnih i pedagoških metoda.
- **PROMICANJE JEDNAKOSTI, SOCIJALNE KOHEZIJE I AKTIVNOG GRAĐANSTVA**. Putevi se razvijaju pomoću neformalnih metodologija i metodologija baziranih na informacijskoj i komunikacijskoj tehnologiji, a koje omogućavaju svim učenicima, čak i onima koji dolaze iz socijalno ugroženih skupina ili učenicima s posebnim potrebama, da izraze svoj potencijal i razviju ključne kompetencije.
- **JAČANJE KREATIVNOSTI I INOVATIVNOSTI, UKLJUČUJUĆI PODUZETNIŠTVO**: uz kreativnost kao osnovni koncept i uz razvoj posebnog puta usmjerenog na poticanje osjećaja za inicijativu.
- **INICIJATIVA "RETHINKING EDUCATION" (INICIJATIVA ZA PROMIŠLJANJE O OBRAZOVANJU)**: usklađivanjem različitih pedagoških metoda, koje su razvile nevladine organizacije na osnovu svojeg iskustva, i njihovom prilagodbom školskim aktivnostima.
- **OPENING UP EDUCATION INITIATIVE (INICIJATIVA ZA OTVARANJE OBRAZOVANJA)**: potičući korištenje digitalnih vještina kroz pružanje otvorenih resursa (online) prilikom razvoja i provedbe svih projektnih aktivnosti te razvijanje specifičnog puta za (novu) medijsku pismenost.

Te elemente treba učiti zajedno, a ne zasebno. Učitelji trebaju ne samo 'prepoznati međusobnu povezanost ta tri elementa u svakoj fazi obrazovanja mlade osobe, već trebaju uvidjeti kako isti mogu biti praktično integrirani u učionicu' (Council of Europe 2004, 21).

U školama se može poticati rad uz pomoć ovog skupa alata, ali isti ne smije – za razliku od znanja i vještina – biti formalno vrednovan, s ocjenom za postignuti uspjeh, već kao promjena koja slijedi nakon procesa otkrivanja i samospoznaje vlastite vrijednosti i stava ili ponašanja te shvaćanja da se ta promjena dogodila. Vratit ćemo se na ovo u predmetnom poglavlju ovog priručnika.

1.1. KOME JE NAMIJENJEN OVAJ PRIRUČNIK?

U ovom sve kompleksnijem svijetu, inovativnost u obrazovnim sustavima bi prvenstveno trebala poticati inovativna okruženja za učenje (i fizička i virtualna), prakse i partnerstvo, kako bi se svim učenicima pomoglo da steknu ključne vještine kroz kvalitetno poučavanje i učenje. Načela izgradnje sposobnosti su upravljanje lokalnim i međunarodnim mrežama i resursima zajednice te razvoj nastavnih profesija. U tom kontekstu, ovaj priručnik je sredstvo za izgradnju sposobnosti, namijenjeno za učitelje u osnovnim školama, upravu škole, školsko osoblje i ostale profesionalne pružatelje obrazovnih usluga. Njegova je svrha pružiti im podršku prilikom uvođenja i provedbe učinkovitih interdisciplinarnih, neformalnih obrazovnih metoda u ranim formalnim oblicima obrazovanja i njihovim kurikulumima ili izvankurikularnim aktivnostima kako bi potaknuli učenike i opremili ih potrebnim vještinama za gospodarstvo 21. stoljeća, ujedno im pružajući podršku pri učinkovitom korištenju tih vještina.

Ovaj priručnik je zapravo skup "alata" ponuđenih kako bi postali "nastavni alati" koji ukazuju na proces koji može dovesti do postizanja ishoda učenja (u konkretnom slučaju, prepoznavanje i razvoj osnovnih vještina). Upravo integracija između alata, procesa i obrazovnog pristupa ili strategije čini ovaj alat obrazovnim resursom. U tom smislu, s obzirom da ne postoje dobri ili loši nastavni alati, već „pravi alati za uključivanje učenika u situacije gdje moraju izvršiti zadatak kroz koji testiraju sami sebe i otkrivaju poteškoće i svoje odluke na djelu⁸⁹“, odabrali smo i prilagodili praksu neformalnog obrazovanja kako bismo ju učinili prikladnom za skupine učenika u sklopu projekta D'Basket. Aktivnosti su najprikladnije za uzrast od 10-15 godina, ali učitelji ih mogu prilagoditi i za mlađe, ili pak starije, učenike.

Naša je namjera, pomoću ovog skupa alata:

- dovesti do razumijevanja važnosti neformalnih i kooperativnih oblika obrazovanja, njihovih specifičnih karakteristika i doprinosa razvoju ključnih kompetencija kao nadopune formalnom obrazovanju
- uvesti sustav vrednovanja u korelaciji i s formalnim sustavima vrednovanja (identifikacija, evidentiranje, ocjenjivanje, izdavanje potvrde/svjedodžbe) i s neformalnim sustavima vrednovanja
- objasniti neformalni metodološki pristup koji će se koristiti tijekom faze provedbe
- ponuditi tri razvojna puta s konkretnim primjerima vježbi koje će biti ugrađene u kurikulume ili izvankurikularne aktivnosti: 1. osnovne interpersonalne i interkulturalne vještine uključivanja za edukatore i učenike, 2. medijska pismenost i kreativnost; 3. poduzetničke vještine.

Konačna verzija ovog skupa alata rezultat je grupnog pregleda od strane učitelja i dvije zajedničke radionice održane u San Donà di Piave i u Puli tijekom 2017. godine.

1.2. O PROJEKTU D'BASKET

Ovaj priručnik je jedan od glavnih rezultata projekta D'Basket, dvogodišnjeg KA2 Erasmus+ projekta koji obuhvaća aktivnosti usmjerene na razvoj puteva neformalnog obrazovanja, prvenstveno radi osnaživanja osnovnoškolskih učitelja da koriste neformalni obrazovni pristup u formalnom školskom okruženju, ali i radi poticanja razvoja tri ključne (višestruke) kompetencije kod učenika između 10 i 15 godina starosti.

Cilj projekta je stvaranje "strukturiranije" suradnje između škola i ostalih pružatelja obrazovnih usluga i dionika (poput lokalnih vlasti) kako bi se utjecalo na povećanje potencijala za učenje osnovnih i transverzalnih vještina kroz učestalu interakciju i razmjenu između "školskog svijeta" i "vanjskog svijeta" odnosno zajednice. Takva interakcija će imati pozitivne učinke i na usmjeravanje za buduće obrazovne i profesionalne izbore učenika.

Projekt D'BASKET je usmjeren na razvoj osnovnih vještina unaprjeđenjem obrazovnih metoda od najranije dobi kroz suradnju škola i nevladinih organizacija koje su aktivne u području obrazovanja. U tom smislu, cilj projekta je doprinijeti prioritetima Europske strategije 2020, a posebno je usmjeren na sveukupan cilj EU 2020: manje od 15 posto 15-godišnjaka bi trebalo postizati 'slabe rezultate' iz tih osnovnih vještina, kako je izmjereno PISA-inim testovima.

Tri europske nevladine organizacije iz Italije, Slovenije i Hrvatske - Associazione 2050, Kulturno izobrazivačko društvo Pina i Zaklada za poticanje partnerstva i razvoja civilnog društva - s bogatim i raznolikim iskustvom i stručnosti u radu s mladima i u primjeni neformalnih obrazovnih pristupa; tri osnovne škole: IC Romolo Onor iz San Donà, Osnovna škola Veli Vrh iz Pule i Antona Ukmarja iz Kopera; tri općine: San Donà, Koper i Pula; te europska mreža Tandem Plus, sudjeluju u ovim naporima čiji je primarni cilj:

Promicati i međusobno dijeliti – kroz razmjenu dobre i inovativne prakse i zajedničkog razvoja – interdisciplinarne obrazovne metode i razvojne puteve koji potiču osnovne i transverzalne vještine kroz poduzetničke stavove i uvažavanje društvene, jezične i kulturne različitosti, a sve u svrhu unaprjeđenja kompetencija učitelja za rad s raznolikim učenicima te suočavanja s niskim postignućima i ekskluzijom već od najranije faze obrazovanja.

Projekt je prvi pokušaj partnerstva da iskoristi raspršena iskustva i objedini ih u homogeni skup razvojnih puteva i pedagoških metoda za poboljšanje nastavnih metoda te da oblikuje te metode i puteve kako bi mogli biti ugrađeni u školske kurikulume (kao dio redovne nastave ili kao izvankurikularne aktivnosti ponuđene u školama) s ciljem razvoja osnovnih i ključnih vještina kao dijela njihove obrazovne ponude. Partneri se namjeravaju pozabaviti s problematikom razvoja osnovnih vještina kroz uvođenje socijalnog i emocionalnog učenja (SEU) i usku suradnju između škole, nevladinih organizacija i zajednica. To i ostvarujemo pružajući transnacionalne aktivnosti poučavanja i učenja s ciljem poticanja osnovnih vještina, višezjezičnosti, kreativnosti, digitalnih vještina i poduzetništvo, pristupe jednakosti i inkluzije u didaktičke aktivnosti, a koje su predstavljene u ovom priručniku.

D'Basket obuhvaća različite faze, aktivnosti zajedničkog osposobljavanja osoblja i kratkotrajnu mobilnost učenika radi povećanja razine ključnih kompetencija i vještina te povećanja kvalitete obrazovanja kroz transnacionalnu suradnju između pružatelja obrazovanja i ostalih dionika (nevladine organizacije, lokalna tijela vlasti). To se postiže kroz edukaciju skupine osnovnoškolskih učitelja iz tri uključene škole kako da koriste resurse i alate, a kasnije i vode radionice ili aktivnosti u školi. Koristimo participativne metode za razvoj puteva. Naposljetku, projektne aktivnosti su osmišljene na način da budu u skladu s obrazovnim programima škola i bit će integrirane kao dobra praksa i nove metode u dnevne aktivnosti škola.

Inovativnost se sastoji od radne metode koja bi mogla biti opisana kao "sustvaranje i adaptacija" i prijenos vještina između učitelja i edukatora iz nevladinih organizacija, uvođenje novih i alternativnih načina za osnaživanje učenika i usavršavanje učitelja i školskog rukovodstva. Naime, iako su neformalni i alternativni putevi za poticanje osnovnih i ključnih vještina dio školskih "projekata", isti se rijetko provode zajedno s vanjskim dionicima (često ih provode sami učitelji ili budu angažirani vanjski edukatori).

D'BASKET:

- se oslanja na neformalne metode koje potiču individualni i kolektivni izričaj i povezuju ih a školskim kurikulumima kako bi se osigurale mogućnosti za alternativno učenje koje se škole same trude razviti.
- stvara okruženje u kojem škole "izlaze van" a zajednice "ulaze unutra", osigurava razmjenu vještina i kompetencija koje će koristiti školskom rukovodstvu, učiteljima, osoblju, ali istodobno će pružiti priliku nevladinim organizacijama i tijelima lokalne vlasti da rade u korist te konkretne ciljne skupine.
- nudi materijale i alate koji se temelje na internetu (dostupni i kao otvoreni obrazovni resursi) kao ugrađeni element održivosti te koristi društvene sredine kao virtualna sastajališta za poticanje zajednica koje uče, tj. i edukatora i učenika.
- stvara transnacionalnu skupinu edukatora i škola koje se mogu osloniti na zajedničke EU standarde, razinu kompetencija i vještine za poticanje primjene alternativnih pedagoških metoda radi povećanja učenja i smanjenja niskih postignuća i rizika od ranog napuštanja školovanja, i to srednjoročno i dugoročno.
- pruža transnacionalni pristup inovativnim (s mješavinom formalnog i neformalnog), ali ipak interdisciplinarno učinkovitim oblicima razvoja osnovnih ili transverzalnih vještina kod učenika, pripremajući ih za daljnje obrazovanje i pomažući im u postizanju obrazovnih ciljeva.

Projekt je inspiriran različitim iskustvima pojedinih partnera iz prethodnih projekata ili inicijativa koje su ukazale na potrebu za RANU aktivaciju osnovnih i transverzalnih vještina, već u predadolescentskoj dobi. Takav preventivan pristup pomaže u prevenciji ranog napuštanja školovanja i usmjeravanju mladih prema obrazovnim izborima koji stimuliraju i valoriziraju njihove različite talente.

Sve u svemu, povezujemo škole i nevladine organizacije koje su aktivne u području mladih i neformalnog osposobljavanja – uz podršku tijela lokalne vlasti zaduženih za obrazovanje – radi osmišljavanja i ZAJEDNIČKOG razvoja, testiranja i vrednovanja obrazovnih aktivnosti koje unapređuju osnovne i ključne vještine kod učenika u osnovnim školama i nižim razredima srednje škole. Cijeli projekt se temelji na pristupu "odozdo prema gore", kojeg ćemo nastojati ponuditi i višim razinama (dionicima u području obrazovanja na regionalnoj, nacionalnoj i EU razini) uz konkretne rezultate proizašle iz razvoja, suradnje, razmjene i testiranja našeg pristupa.

Osnovno načelo projekta je da se ovakva vrsta interakcije treba dogoditi što je ranije moguće za učenike, kako bi ih se pripremilo za suvremeno društvo koje se intenzivno mijenja i globalizaciju.

1.2.1 PARTNERI

PINA - KULTURNO IZOBRAŽEVALNO DRUŠTVO PINA, KOPER, SLOVENIJA

www.pina.si, info@pina.si

PiNA je organizacija za društveni razvoj, osnovana 1998. godine. Njihov rad je usmjeren na sljedeća osnovna načela: poštivanje temeljnih ljudskih prava i demokracije; aktivno sudjelovanje pojedinaca u zajednici i u kulturnom angažmanu; poštivanje okoliša i fokus na održivi razvoj; kritičko razmišljanje i etički angažman; cjeloživotno učenje i holistički pristup obrazovanju.

U praksi, PiNA doprinosi društvenom razvoju i aktivnom građanstvu na sljedeće načine:

- Obrazovanje i osposobljavanje temeljeni na načelima neformalnog obrazovanja s ciljem razvoja osnovnih vještina, vrijednosti i pristupa za holistički razvoj odgovornih pojedinaca;
- Organizacija raznih događaja za podizanje svijesti i obrazovnih događaja, poput kulturnih događaja, konferencija, seminara, okruglih stolova, radionica, sajмова, itd.;
- Objavljivanje edukativnih i informativnih materijala poput priručnika, promotivnih brošura, biltena...;
- Pružanje multimedijских i web rješenja za informiranje i edukaciju, kao na primjer video uratci, dokumentarni filmovi, web stranice, webinar, intermedijske instalacije, itd.;
- Provođenje analiza, davanje mišljenja i preporuka ili drugih oblika stručnog znanja;
- Provođenje specifičnih projekata na terenu;
- Pružanje podrške, mentorstva i savjetovanja drugim nevladinim organizacijama, društvenim poduzećima, neformalnim skupinama i umjetnicima;
- Suradnja s domaćim i internacionalnim partnerima te sudjelovanje u mrežama međunarodnih organizacija.

ASSOCIAZIONE 2050, PORTOGRUARO, ITALIJA

www.2050.it; associazione2050@gmail.com

Udruga 2050 je osnovana 2011. godine s ciljem poticanja društvene inovativnosti i javne svijesti o promjenama koje rastuća raznolikost i kulturna heterogenost donose u europska društva. Citirajući izvadak iz njezinog statuta, cilj Udruge 2050 je doprinositi osvježavanju individualnih i kolektivnih sposobnosti za razumijevanje i pozitivno utjecanje na promjene i izazove koji mijenjaju naš suživot. Glavna snaga Udruge 2050 počiva na različitim iskustvima i stručnom znanju njezinih stručnih članova, koji dolaze iz različitih i komplementarnih društvenih i ekonomskih područja i aktivni su u istraživanju, društvenim i gospodarskim pitanjima, izgradnji sposobnosti i povezanim obukama te međunarodnoj suradnji.

2050 obavlja sljedeće aktivnosti:

- Akcije za podizanje svijesti, inovativne aktivnosti vezane uz obrazovanje i osposobljavanje, kao i promocija mogućnosti za dijalog i razmjenu u Italiji i inozemstvu i u suradnji s drugim dionicima;
- Stvaranje multimedijских proizvoda te komunikacijskih i dokumentarnih materijala;
- Širenje primjera koji potiču na promišljanje o stereotipnim ili iskrivljenim percepcijama stvarnosti, uključujući rad onih koji, čak i izvan Udruge, doprinose postizanju njezinih ciljeva;
- Inicijative za povećanje ljudskog i društvenog kapitala, lokalni razvoj i međunarodnu suradnju, pa i nudeći izravnu pomoć pri definiranju operativnih alata, uključujući jačanje mreža, razvoj sporazuma ili stvaranje kolaborativnih platforma;
- Ankete, dubinske studije te znanstveni, društveni i ekonomski radovi, koji su jednostavni za korištenje za različite tipove korisnika i omogućuju adekvatno tumačenje aktualnih socijalnih dinamika.

ZAKLADA ZA POTICANJE PARTNERSTVA I RAZVOJA CIVILNOG DRUŠTVA, PULA, HRVATSKA www.civilnodrustvo-istra.hr, zaklada@civilnodrustvo-istra.hr

Zaklada za poticanje partnerstva i razvoja civilnog društva je neprofitna organizacija koja potiče međusektorsku i međunarodnu suradnju i umrežavanje javnog, civilnog i poslovnog sektora te razvija svijest o filantropskim i demokratskim vrijednostima, a sve u cilju razvoja lokalne zajednice.

Zaklada promovira aktivno sudjelovanje svih dionika u društvu, unaprjeđuje društvene veze i radi na postizanju pravednijeg društvenog okoliša za sve građane kroz provedbu sljedećih aktivnosti:

- Podrška nevladinim organizacijama iz različitih sektora u izgradnji njihovih sposobnosti u cilju poticanja promjena u njihovim zajednicama, u vidu financijske i nematerijalne podrške
- Organizacija radionica, seminara i ostalih događanja za predstavnike sva tri sektora
- Povezivanje sva tri sektora kroz zajedničke projekte (i lokalno i na razini EU), koji imaju za cilj razvoj lokalne zajednice
- Implementacija promjena u lokalnoj zajednici i poticanje društvenih inovacija kroz razne inicijative
- Sudjelovanje u procesu odlučivanja kroz razne odbore i povjerenstva

ISTITUTO COMPRENSIVO ROMOLO ONOR, SAN DONÀ DI PIAVE, ITALIJA

Kombinirana škola Romolo Onor utemeljena je 2000. godine potpisivanjem sporazuma s Gradom San Donà i provincijskim upravnim odjelom za obrazovanje (*Provveditorato agli Studi di Venezia*). Ustanova obuhvaća srednju školu "Romolo Onor", osnovne škole "E. FERMI", "FORTE 48" i "M. POLO" te predškolsku ustanovu "I. Nievo".

Ustanova trenutno broji više od 1.200 učenika svih uzrasta (od predškolskog uzrasta do 8. razreda), s 57 razreda koji su zabilježili povećanje od oko 10% u posljednjih pet godina, 89 članova nastavnog osoblja i 24 člana administrativnog i pomoćnog osoblja. Posljednjih se godina broj učenika povećao uslijed urbanizacije i dotoka djece iz drugih zemalja - država članica EU kao i država izvan EU.

Pored kurikularnih aktivnosti, u skladu s općim standardima i programima propisanim talijanskom legislativom, škola je angažirana kako bi postala vodeći igrač u društvu koje se mijenja i pružila ključne kompetencije (uključujući građanske i digitalne vještine te vještine kritičkog razmišljanja) svim učenicima ovisno o njihovoj razvojnoj dobi i uz posebnu pozornost na raznolikost i inkluziju.

OSNOVNA ŠKOLA ANTON UKMAR KOPER, KOPAR, SLOVENIJA

Osnovna škola Anton Ukmar Koper je javna obrazovna ustanova (institucija), koju je osnovala Općina Koper 1982. godine. Ona obuhvaća obvezno obrazovanje, ciljanu i sustavnu intervenciju znanja te općih građanskih i kulturnih vrijednosti. Ustanova zapošljava 96 djelatnika. Školu pohađa 645 učenika raspoređenih u 26 razreda i 11 skupina produženog boravka. Škola provodi osnovnoškolski program (kurikulum) kroz nastavu na slovenskom jeziku u jezično miješanom području slovenske Istre. Školu pohađaju djeca iz prigradskih naselja Markovec i Žusterna. U školu je upisano i nekoliko učenika iz drugih upisnih područja. Škola nudi roditeljima obvezni program, prošireni program i superiorne programe (višeg standarda): sportski program, usluge cjelodnevnog boravka (7.00-8.20), organizirane tjedne prirodoslovne nastave (nastava u prirodi), koje roditelji sami biraju i financiraju ovisno o ponudama škole. Škola također organizira kulturna, sportska i ostale javna događanja.

Škola se prostire na otprilike dva hektara okućnice, gdje su smješteni sportski sadržaji na otvorenom, tratine, šetačke staze, voćnjaci, učionica na otvorenom – bazen, maslinik i meteorološki opservatorij.

OSNOVNA ŠKOLA VELI VRH, PULA, HRVATSKA

Škola Veli Vrh je pravna osoba upisana u sudski registar kod Trgovačkog suda u Rijeci pod matičnim brojem subjekta upisa (MBS) 040062018 i u zajednički elektronički upisnik ustanova osnovnog i srednjeg školstva koji vodi Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta subjekt.

Škola je javna ustanova. Osnivač škole je Grad Pula. Škola ima i jednu područnu školu u Štinjanu. Školu su 1982. godine osnovali građani vlastitim doprinosima. Škola je u mnogo čemu bila prva:

- 1985.g. otvorila je jednu od prvih knjižnica na otvorenom u Hrvatskoj
 - od školske godine 2007./2008. OŠ Veli Vrh prva u gradu Puli pokreće "Dan otvorenih vrata"
 - u školskoj godini 2000./2001. prva je od svih škola u Puli pokrenula projekt "Kvalitetno roditeljstvo"
2008. godine cijela je škola izgorjela u požaru te je nanovo izgrađena i ponovno otvorena 2010. godine. Trenutno ima oko 600 učenika i nastavnog osoblja.

TANDEM PLUS, FRANCUSKA

Tandem Plus je mreža javnih i privatnih neprofitnih organizacija, osnovana 2008. godine. Organizacije uključene u mrežu dolaze iz 9 europskih država (Francuska, Italija, Njemačka, Španjolska, Portugal, Danska, Hrvatska, Slovačka, Rumunjska).

Misija Tandem Plus-a je promicanje aktivnosti usmjerenih na društveno, političko i ekonomsko uključivanje socijalno isključenih i mladih ljudi, pridržavajući se načela socijalne kohezije i pristupa tržištu rada za sve.

Organizacije članice mreže dijele i razvijaju socio-ekonomske dinamike na multiteritorijalnoj razini na način da uključuju, kroz organizirani pristup, dionike iz ekonomskog, političkog, društvenog, sociokulturnog, obrazovnog i istraživačkog sektora.

Grad San Donà di Piave, Grad Pula i Općina Koper su također aktivni partneri u projektu.

1.3 PREGLED PRIRUČNIKA I NJEGOVA UPOTREBA

Prije početka praktičnog dijela provedbe tri predložena niza aktivnosti i razvojnih puteva predstavljaju u ovom priručniku, prvo moramo postići zajedničko razumijevanje uloge koju neformalni obrazovni pristup igra u reformi formalnog obrazovanja. Također trebamo postići zajedničko razumijevanje važnosti interdisciplinarnе suradnje i doprinosa svih dionika za postizanje našeg zajedničkog cilja. Kako bi ovaj priručnik služio svojoj svrsi i bio što praktičniji, strukturirali smo ga u četiri glavna dijela:

Prvi dio, **VRIJEDNOST NEFORMALNOG OBRAZOVANJA**, usmjeren je na upoznavanje čitatelja s osnovnim načelima i teorijskom pozadinom neformalnog obrazovanja. Osim toga, cilj mu je objasniti njegove specifične karakteristike i doprinos razvoju ključnih kompetencija kao komplementarnost formalnom obrazovanju, koncept vještina i kompetencija te pružiti pregled pedagoških konteksta gdje se neformalno obrazovanje može primijeniti. Prvi dio također uvodi sustav vrednovanja koji je u korelaciji i s formalnim sustavima vrednovanja (identifikacija, evidentiranje, ocjenjivanje, izdavanje potvrde/svjedodžbe) i s neformalnim sustavima vrednovanja.

Drugi dio, **MAPIRANJE POSTOJEĆIH PRAKSI**, pruža čitatelju kratki pregled glavnih karakteristika inicijativa koje se provode u području neformalnog obrazovanja i ostalih projekata/programa koje provode partneri, rezimirajući ishod prvog dijela projekta, odnosno D'Basket izvješće, i ističući napore koje partnerstvo ulaže u razvoj osnovnih vještina.

Treći dio, **GLAVNA METODOLOŠKA NAČELA**, upoznaje čitatelja s teorijskim i praktičnim smjernicama i preporukama za provedbu aktivnosti neformalnog obrazovanja u okvirima formalnog obrazovanja, objašnjavajući različite pedagoške pristupe, metode učenja i usmjeravanja.

Četvrti dio, **PRIMJERI I PRAKTIČNI ALATI**, pruža neke korisne primjere praktičnih alata i vježbi koje se mogu koristiti tijekom provedbe radionica i upućuje čitatelja na druge korisne resurse za daljnje istraživanje neformalnog obrazovanja. Nadalje, nudi tri razvojna puta potkrijepljena primjerima vježbi koje će biti uklopljene u kurikularne ili izvanakurikularne okvire: 1. osnovne interpersonalne i interkulturalne vještine uključivanja za edukatore i učenike, 2. medijska pismenost i kreativnost; 3. poduzetničke vještine.

Ovaj priručnik je resurs koji se može koristiti u različitim kontekstima, tako da čitatelj može slobodno preskakati stranice i ići direktno na teme koje ga zanimaju, služeći se uvodnim sadržajem.

“KAKO KORISTITI OVAJ PRIRUČNIK”

Ako vas zanima ...		... usmjerite čitanje na ...
1	... razumijevanje projekta i općeg konteksta ovog priručnika	... Poglavlje 1
2	... dobiti određeni pregled o najnovijim postignućima i raspravama o neformalnom obrazovanju ...	... Poglavlje 2
3	... dobiti detaljnije <i>informacije</i> i <i>ostale resurse</i> o najnovijim postignućima i raspravama posljednjih godina ...	... Poglavlje 2, literatura, publikacije i web stranice predložene u Poglavlju 5
4	... razumijevanje <i>metodologija</i> i konkretnih pristupa	... Poglavlje 2 i 4
5	... dobiti jasan uvid u to što partneri predlažu kao dobru ili <i>obećavajuću praksu</i> ...	... Poglavlje 2. Mapiranje
6	... pronaći vođene resurse, aktivnosti i vježbe za razbijanje leda	... Poglavlje 4
7	... steći uvid u to kako raditi na interkulturalnim vještinama pomoću “košarice” s aktivnostima i radionicama....	Poglavlje 5.3
8	... steći uvid u to kako raditi na medijskim i kreativnim vještinama pomoću “košarice” s aktivnostima i radionicama	Poglavlje 5.4
9	... steći uvid u to kako raditi na poduzetničkim vještinama pomoću “košarice” s aktivnostima i radionicama	Poglavlje 5.5
10	... naučiti kako voditi prepoznavanje i vrednovanje vještina sukladno neformalnom obrazovanju	Poglavlje 4.5 i Poglavlje 6

2. VRIJEDNOST NEFORMALNOG OBRAZOVANJA (NFO)

U ovom dijelu priručnika želimo istaknuti pozitivne promjene u društvu do kojih može dovesti pristup neformalnog obrazovanja. Obrazovanje je vrlo važno iz mnogo različitih aspekata – za socijalnu integraciju, aktivno građanstvo, globalno obrazovanje, zapošljivost, itd. Međutim, ne samo formalno, već i neformalno obrazovanje mora ispuniti očekivanja ljudi i ostvariti svoju obrazovnu ulogu – obje vrste obrazovanja moraju surađivati na komplementaran način kako bi pomogli pojedincima da se uklupe u društvo, budu aktivni i općenito doprinesu društvenom razvoju.

Ovo poglavlje predstavlja porijeklo i pozadinu NFO-a, njegove ciljeve i prednosti koje donosi učiteljima i mladim ljudima. Upoznat ćete razlike između formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja kao i pojmove vještina, kompetencija, znanja. Osim toga, ovo poglavlje će istaknuti koristi i zajedničke svrhe koje se mogu postići kroz rad s metodama NFO-a te koja vrsta socijalnih, transverzalnih i osobnih ('soft') vještina može biti razvijena i poboljšana.

2.1. ZAŠTO SU NEFORMALNO I INFORMALNO UČENJE KLJUČNI ZA POTICANJE PROMJENE?

Participativne i kreativne metode neformalnog učenja pokazale su se kao izvrstan izvor načela rada usmjerenih na osnaživanje pojedinaca kako bi se aktivirali i stvorili promjenu. Dok je u prošlosti građanstvo bilo viđeno kao status pojedinaca u društvu i njihov odnos prema moći, u današnje doba taj se koncept razvio do šireg shvaćanja koje obuhvaća formalne, informalne, političke, kulturne i međuljudske odnose. Takav koncept zahtijeva aktivno građanstvo, sudjelovanje i sposobnost uključenih ljudi da debatiraju, nude argumente i protuargumente, te sposobnost da se povežu s drugima kako bi postali pokretači promjena. U tom smislu, svrhe neformalnog obrazovanja su u skladu s osnaživanjem pojedinaca za te ciljeve kroz primjenu participativnih metoda. Ti proaktivni stavovi bi trebali biti dio obrazovnog procesa svih mladih građana te zajednička odgovornost formalnog obrazovnog sustava, obitelji i šire zajednice.

U svrhu preuzimanja aktivne uloge u društvu, različite participativne metode mogu se koristiti kao sredstva za razvoj kompetencija koja stimuliraju sudionike da budu aktivni u raspravama, razmišljajući o argumentima i protuargumentima; da budu sposobni za suradnju i interakciju s drugima; da poštuju i toleriraju razlike među ljudima i da rješavaju sukobe s drugima; da imaju sposobnost kritičkog sagledavanja medijskih informacija, vijesti i poruka te da ih aktivno koriste (ne samo kao potrošači, već i kao proizvođači); da postignu dobre jezične kompetencije, i za čitanje i za pisanje; da budu aktivni birači, pa i prateći i utječući na kreatore politike u cilju promjena u društvu; te naposljetku, da budu inovativni i kreativni.

Gledajući prema budućem obrazovanju i vještinama, OECD predlaže četiri glavne točke koje su sastavni dio akcijskog okvira Obrazovanje 2030.:

- *"Evoluciju tradicionalnog kurikulumu po disciplinama treba hitno ubrzati u cilju stvaranja znanja i razumijevanja za 21. stoljeće.*
- *vještinama, stavovima i vrijednostima koji oblikuju ljudsko ponašanje treba nanovo promisliti kako bi se odgovorilo na diskriminirajuća ponašanja naučena u školi i u obitelji.*

- *Esencijalni element modernog učenja je sposobnost promišljanja o načinu na koji pojedinac najbolje uči.*
- *Svaki učenik treba stjecanju malog niza ključnih kompetencija, poput kompetencije za samostalno djelovanje. Kompetencija je sposobnost mobilizacije znanja, vještina, stavova i vrijednosti, uz mišao pristup procesima učenja, s ciljem suočavanja sa svijetom i djelovanja u istom.”⁹*

Okvir OECD 2030 može biti vizualno prikazan na sljedeći način:

*OECD (2016.), Global competency for an inclusive world

Ima mnogo vrsta učenja, a sve ovise o obrazovnom kontekstu. Pristupi formalnog, neformalnog i informalnog učenja (odnosno obrazovanja) komplementarni su elementi procesa cjeloživotnog učenja, koji se međusobno osnažuju.

Za razliku od **formalnog** učenja, koje je uvijek organizirano i strukturirano te ima ciljeve učenja koji se ostvaruju u sklopu formalnog obrazovnog sustava i obično u tradicionalnom okruženju tj. učionici (npr. vrtić, škola, sveučilište), **neformalno** učenje može se opisati kao situacije za učenje ili takozvana iskustva učenja, osmišljene za unaprjeđenje cijelog niza vještina i kompetencija, bilo na poslu, kod kuće ili u slobodno vrijeme, i bez obzira da li na osobnoj, društvenoj ili političkoj razini, koje su – u najvećoj mjeri - **orijentirane na proces**, s planiranim ciljevima učenja, ali bez unaprijed utvrđenog kurikula, bez zadanog cilja u smislu ishoda učenja, bez direktnog vremenskog ograničenja i bez pritiska za izvršavanje istih na određeni način.

Informalno učenje se odnosi na cjeloživotni proces gdje svaki pojedinac stječe stavove, vrijednosti, vještine i znanje iz obrazovnih utjecaja i resursa iz svoje vlastite okoline i svakodnevnog iskustva (obitelj, susjedi, tržnica, knjižnica, masovni mediji, radno mjesto, igra, itd.).

Dok je u formalnom obrazovanju naglasak više na stjecanju znanja koje nam prenosi nastavno osoblje, a manje na praktičnim vještinama, neformalno obrazovanje je često usmjereno na razvoj vještina i kompetencija ukorijenjenih u **učenju temeljenom na stavu**, koncentrirajući se na **pristup učenja kroz rad**.

Koncept neformalnog obrazovanja zasniva se na **dobrovoljnoj** uključenosti ljudi koja potječe iz njihovih vlastitih vjerovanja i motivacija, što ih čini posvećenima onome što čine. Dobrovoljna dimenzija osigurava vezu između interesa, potreba i ambicija uključenih osoba i ima brojne prednosti u osobnom razvoju jer osnažuje učenike da razvijaju svoje vrijednosti, definiraju svoju ulogu u društvu, postanu aktivni, samoinicijativni i uključuju druge kako bi postigli individualno i kolektivno usavršavanje.

“Dokazan je jak utjecaj dugoročnog međunarodnog volonterstva u smislu podizanja interkulturalne svijesti, otvaranja umova ljudi i lokalnih zajednica, povećanja tolerancije prema različitosti, učenja i aktivnog prakticiranja solidarnosti, građanskog angažmana, učenja relevantnih vještina za život i rad, poduzetništva, itd....”¹⁰

U neformalnom obrazovnom procesu, metode i alati su uvijek prilagođeni učenicima; važno je da proces podupire sposobnosti i vještine sudionika, kombinirajući učenje na individualnoj i grupnoj razini, fokusirajući se na grupnu dinamiku i interakcije (na razini sudionik-sudionik i edukator-sudionik), kroz koje se sudionici međusobno podupiru i inspiriraju tijekom procesa učenja. Jedan od esencijalnih doprinosa uloženi u proces učenja svih članova iz skupine je proces učenja svakog pojedinca, pri čemu je uloga edukatora da definira okolnosti interakcije i da pomaže u procesu učenja u kojem i on/ona sudjeluje. Osim toga, iskustvo učenja se oslanja na aktivne metode suradnje kojima se zamjenjuje na-
tjecanje.¹¹

“Do 2020. godine, 20% više poslova će zahtijevati vještine više razine. Obrazovanje mora podizati i standarde i razine postignuća kako bi dorasli toj potražnji, kao i poticati transversalne vještine koje mladi ljudi trebaju da bi mogli biti poduzetnički nastrojeni i prilagođavati se sve neizbježnijim promjenama na tržištu rada tijekom svoje karijere.”¹²

Socijalna uključenost kroz neformalno učenje je od velike važnosti za pojedince kako bi ostvarili svoj potencijal unutar društva i stekli priznanje društva za svoje doprinose.

Izvrsnost u vještinama obrade informacija je pozitivno povezana s mnogim aspektima individualnog dobrostanja, poglavito zdravlja, vjerovanjem u svoj utjecaj na politički proces, vjerom u druge i sudjelovanjem u volonterskim aktivnostima ili aktivnostima raznih udruga. U većini zemalja, vjerojatnije je bilo da će se odrasli koji su postigli slabiji uspjeh iz razine izvrsnosti u pismenosti, prije nego oni koji su postigli dobar uspjeh, požaliti na loše zdravlje, da imaju malo utjecaja na politički proces i da ne sudjeluju u volonterskim aktivnostima ili aktivnostima raznih udruga. Za pojedince s nižom izvrsnosti je također bilo vjerojatnije, u usporedbi s onima s višom izvrsnosti, da će izjaviti da imaju manje povjerenja u druge. Rezultati ankete jasno pokazuju da ono što ljudi znaju i ono što rade s tim što znaju ima veliki utjecaj na njihove šanse u životu. Vještine su postale globalna valuta u gospodarstvima 21. stoljeća; ali ta “valuta” može devalvirati kako se zahtjevi tržišta rada razvijaju i pojedinci gube vještine koje ne koriste.”¹³

Neformalno obrazovanje za sudionike na radionici održanoj u prvom dijelu projekta D'Basket bilo je usmjereno na:

Sloboda izbora, zabava, kreativnost, sudjelovanje, učenje, aktivnosti, igre, vještine, iskustvo, jednostavan način za učenje, spontano učenje, zadovoljstvo, činjenje, isprobavanje, drugi, različita gledišta i mogućnosti, sloboda, dragocjenije informacije, učenici doprinose smjeru učenja, sve je moguće.

U kontekstima neformalnog učenja, potrebna vam je ravnoteža između tijela, uma i osjećaja; tek kada su sve tri razine angažirane može započeti i društveno angažirano učenje. Za razliku od toga, formalno obrazovanje je prečesto usmjereno samo na um.

I neformalno i formalno obrazovanje koriste mnoštvo teorija i koncepata kao i doprinose stručnjaka, no neformalno obrazovanje je otvorenije za doprinose sudionika u procesu učenja (što, međutim, ne isključuje teorije i stručne doprinose). Potonje pridaje veliku važnost samostalnom istraživanju sudionika s ciljem otkrivanja općepriznatih definicija. Na primjer, u knjigama i stručnoj literaturi ima mnogo definicija ljudskih prava. Međutim, sudionici će najbolje usvojiti koncepte ako ih se uputi da ih najprije oni sami definiraju, kao koncepte koji su primjenjivi na njihovu vlastitu okolinu i situacije iz stvarnog života s kojima se susreću. Stoga je neformalno obrazovanje bliže stvarnosti i pravom životu sudionika te oni mogu stvarati izravne poveznice.

Neki od najčešćih elemenata neformalnog obrazovanja su:

- Sudjelovanje (mladi ljudi aktivno sudjeluju)
- Orijentacija na djelovanje (uvijek je uključena neka aktivnost)
- Iskustveno učenje (uvijek se prolazi kroz neko iskustvo)
- Orijentacija na učenika (aktivnost se nadograđuje na prethodna iskustva i znanje mlade osobe)
- Suradničko učenje (skupina mladih ljudi obavlja zadane zadatke kroz međusobnu suradnju)
- Temeljeno na grupnom radu (skupina je izvor učenja; članovi skupine uče jedni od drugih)
- Rješavanje problema (uvijek ima teških zadataka ili situacija s kojima se treba uhvatiti u koštac)
- Rješavanje sukoba (rješavanje sukoba unutar grupe je česti zadatak i vrijedan izvor učenja)¹⁴

Angažman u neformalnim aktivnostima je osnažujući izvor koji stvara pogodne uvjete za pojedince da razviju svoje talente i pozitivnu sliku o sebi. Nadalje, za preoblikovanje učenja kako bi bolje odgovorili na potrebe gospodarstva 21. stoljeća temeljenog na znanju i na potrebe otvorenog društva, **bitno je prihvatiti da su sva učenja, a ne samo ona formalna, dragocjena i većina njih zaslužuje postati vidljiva i prepoznata.**

Prvi ključni korak prema zadovoljavanju rastuće potražnje za višim razinama vještina i boljem ispunjavanju potreba modernih ekonomija je poticanje vidljivosti i prepoznavanja onih vještina i kompetencija koje su ljudi stekli tijekom života i radnog iskustva. Pojedinci bi trebali moći bolje predstaviti i dokazati što su naučili u svim područjima života, takozvana neformalna učenja, tako da ta znanja budu cijenjena i upotrijebljena u njihovom budućem životu, za daljnje obrazovanje i osposobljavanje. Da rezimiramo: **rješenje je podupiranje novih načina poučavanja i učenja kao i izgradnja pravih vještina te podupiranje njihove vrijednosti i prepoznatljivosti.**

2.2 NEFORMALNO OBRAZOVANJE U SLUŽBI CJELOŽIVOTNOG PROFESIONALNOG USMJERAVANJA

Projekt D'Basket je prvenstveno usmjeren na rano usvajanje NFO-a u nižem i višem ciklusu osnovnog obrazovanja (ISCED 1 i 2), a taj izbor se odnosi i na njegovu snagu kao alata za profesionalno usmjerenje. Naime, cilj projekta je ojačati kompetencije cjelokupnog školskog osoblja, uključujući one učitelje ili djelatnike koji pružaju savjetovanje i usmjeravanje za izbor budućih opcija i puteva u smislu obrazovanja i osposobljavanja. Primjena alata predloženih u narednim poglavljima može poduprijeti sustav općeg usmjeravanja pružajući procjene kompetencija kao i njihovo nastajanje.

Neformalno obrazovanje, kroz svoj pristup i ciljeve, podržava proces osnaživanja građana kako bi razumjeli i stekli određenu razinu kontrole nad životnim okolnostima, stoga neformalne aktivnosti koje se provode radi razvoja kompetencija također imaju učinak cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja tijekom cijelog života.

Rezolucija Vijeća Europske Unije o cjeloživotnom profesionalnom usmjeravanju (CPU) iz 2008.g.¹⁵ definira ga kao esencijalni dio Europske strategije cjeloživotnog učenja. Pod CPU-om Vijeće podrazumijeva:

“... kontinuirani proces koji građanima bilo koje dobi u bilo kojoj točki njihova života omogućuje da utvrde svoje kapacitete, kompetencije i interese, da donesu odluke u vezi s obrazovanjem, osposobljavanjem i profesijom te da upravljaju vlastitim pojedinačnim životnim putovima u učenju, radu i ostalim okruženjima u kojima se takvu kapaciteti i kompetencije uče i/ili upotrebljavaju. Usmjeravanje uključuje cijeli niz aktivnosti na pojedinačnoj ili grupnoj razini koje se odnose na pružanje informacija, savjetovanje, procjenu kompetencija, pružanje potpore te poučavanje donošenja odluka i vještina upravljanja karijerom.”

Neformalno obrazovanje sa svojom sposobnošću razvijanja i poticanja osnovnih i transverzalnih vještina u neformalnim kontekstima podržava i obogaćuje koncept CPU-a u mnogim aspektima. Ono stvara situacije u kojima sudionici uče u različitim okolnostima i okruženjima koji mogu biti vezani uz zajednicu i „svijet“ izvan okvira formalnog obrazovanja. Osim toga, posebno za mlade ljude, to predstavlja i dodanu vrijednost, jer NFO nudi različita mjesta za interakciju i razvoj svijesti o vlastitim kompetencijama i stavovima – kao i osjećajima – koji mogu pomoći pojedincima da uče o sebi samima, svojim prepoznatim i neiskazanim sklonostima i talentima.

Iz perspektive CPU-a, neformalno obrazovanje podržava mentalni sklop i osobne spoznaje koje mogu pomoći mladima (u slučaju projekta D'Basket) i pojedincima bilo kojeg uzrasta da izaberu i usavršavaju kompetencije koje im mogu pomoći u upravljanju vlastitim životima. Što je najvažnije, CPU i NFO dijele multidimenzionalnu narav usmjeravanja, koje se odnosi ne samo na odluke i puteve vezano uz obrazovanje, osposobljavanje i zanimanje, već i na druge životne situacije.

Naime, ne samo da se tržište rada brzo mijenja i zahtijeva fleksibilne kompetencije i sposobnost učenja i prilagodbe u cjeloživotnoj perspektivi, već se i naše društvo podjednako mijenja: demografske promjene (starenje, migracije, podjela na različite životne stilove i subkulture), dostupnost (a često i preopterećenost) informacija, globalizacija i tehnološki napredak svi impliciraju da će takve vještine također biti potrebne za postati (kod mladih ljudi) i ostati (kod odraslih) aktivni građani. Usmjeravanje i, u određenoj mjeri, NFO podržavaju taj kontinuirani proces “pružajući im vještine i kompetencije koje su im potrebne za dekodiranje svijeta oko njih i donošenje informiranih izbora dok upravljaju svojim putevima učenja i karijerama¹⁶” kao i, dodajemo, svojim životima.

2.3 VALIDACIJA, PRIZNAVANJE NEFORMALNOG UČENJA KAO DOPRINOSA

Dok za formalno učenje i njegove ishode učenja već postoje standardizirani postupci priznavanja, ocjenjivanja i validacije, što rezultira sustavom izdavanja svjedodžbi, razvoj neformalnog ili informalnog učenja često ostaju zanemareni i podcijenjeni.

Zašto je tomu tako? **Ono što je ocijenjeno često može odrediti što se vrednuje i što se poučava.**

Izazov neformalnog i informalnog učenja proizlazi i iz činjenice da je ishode učenja (osobne vještine, kompetencije i osobni samorazvoj) teško pojmiti, rezultati su vrlo neizmjerivi iz perspektive postojećeg obrazovnog mjernog sustava, a s obzirom da pokušavamo izmjeriti, vrednovati, prepoznati te ishode učenja u okviru postojećeg formalnog obrazovnog sustava validacije, situacija ispada izazovna te stoga važnost neformalnog ili informalnog često ostaje neprepoznata i podcijenjena.

Iako mnoge zemlje članice EU imaju reformirane kurikulumе, još uvijek postoji izazov modernizacije vrednovanja kako bi se unaprijedio proces učenja. Kako bi vrednovanje (...) bilo kvalitetno, ono mora razmatrati stečene kompetencije u kontekstu konkretnih ishoda učenja i razvijati sustav ispitivanja (ispite i testove) koji će biti u stanju procjenjivati upravo to. Vrednovanje za obrazovne svrhe se također mora šire koristiti kako bi poduprlo svakodnevno učenje učenika novih vještina.¹⁷

Izvan škole, pojedinci bi također trebali biti u mogućnosti dobiti vrednovanje, validaciju i priznavanje svojih vještina kako bi stekli profil vještina za potencijalne poslodavce. Informacije o kvaliteti i kvantiteti vještina šire populacije omogućit će tijelima vlasti da bolje procijene eventualni manjak određenih vještina te da se koncentriraju na područja s najboljim povratom od ulaganja. Treba se nastaviti raditi na razvoju alata za individualnu procjenu vještina, posebice u području rješavanja problema, kritičkog razmišljanja, suradnje i poduzetništva.¹⁸

Validacija i priznavanje neformalnog i informalnog učenja važna su pitanja prilikom reforme obrazovnih sustava u cilju bolje usklađenosti s modernim gospodarstvom. Kako bi se povećala vidljivost i vrijednost učenja koje se odvija izvan formalnog sustava obrazovanja i osposobljavanja, moraju se poticati unaprjeđenja u ishodima učenja, vrednovanju i priznavanju.

Mehanizmi vrednovanja mogu biti od koristi za sve građane i mogu pomoći u suzbijanju nezaposlenosti kroz poboljšanje usklađenosti vještina i socijalne kohezije. Validacija može ponuditi ključne (...) kroz omogućavanje građanima da iskomuniciraju vrijednost svojih vještina i iskustava (...) ili prilikom povratka formalnom obrazovanju kako bi stekli nove kvalifikacije.¹⁹

Kod validacije se radi prvenstveno o tome da se raznoliko i bogato učenje pojedinaca učini vidljivim. To učenje se često odvija izvan okvira formalnog obrazovanja i osposobljavanja – kod kuće, na radnom mjestu ili kroz aktivnosti kojima se bavimo u slobodno vrijeme – i često se zanemaruje i ignorira. Kao drugo, validacija pripisuje vrijednost učenju pojedinaca, neovisno o kontekstu u kojem se to učenje odvija. Prolazak kroz proces validacije pomaže učeniku da 'konvertira' ishode neformalnog i informalnog učenja za buduće mogućnosti učenja ili zapošljavanja. Taj proces mora izgraditi povjerenje, prvenstveno dokazujući da su ispunjeni uvjeti pouzdanosti, valjanosti i osiguranja kvalitete. Ti elementi vidljivosti i vrijednosti će uvijek morati biti uzeti u obzir prilikom osmišljavanja mehanizama vrednovanja, iako na različite načine i u različitim kombinacijama.²⁰

Kada se govori o vještinama i kompetencijama koje se stječu kroz neformalno učenje, bolje rečeno u trećem sektoru, češće se koriste samo identifikacija i evidentiranje, s obzirom da je teže procijeniti i vrednovati osobne ishode učenja (primjerice, bolje socijalne i komunikacijske vještine, bolja slika o sebi, bolje rukovodne vještine, itd.), pri čemu su edukatori uglavnom uključeni u informiranje, savjetovanje i usmjeravanje (ISU) te u identifikaciju, evidentiranje i ponekad u fazu vrednovanja. Filozofija koja stoji ove vrste priznavanja konteksta osnovne škole i nižih razreda srednje škole nije nužno usmjerena na izdavanje svjedodžbi, već na podržavanje nastajanja ili poboljšanja kompetencija, postizanje osobnog ispunjenja ili ostvarenja nekih drugih ciljeva.²¹

Validacija neformalnog i informalnog učenja je način za priznavanje cijelog spektra znanja, vještina i kompetencija pojedinca, neovisno o tome da li su stečene u okvirima ili izvan formalnog obrazovnog sustava. Ako su ta iskustva učenja validirana (identificirana, evidentirana, vrednovana i/ili je za iste izdana svjedodžba), onda ona mogu postati vidljivija i iskoristiva za daljnje obrazovanje ili posao.²²

Cjelokupni cilj validacije je povećanje vidljivosti i vrijednosti kroz proces koji se sastoji od četiri faze: identifikacija, evidentiranje, vrednovanje i izdavanje potvrde/svjedodžbe za cijeli spektar znanja, vještina i kompetencija koje pojedinac ima, neovisno o tome gdje su iste stečene, u okviru ili izvan formalnog obrazovnog sustava. Nadalje, angažman pojedinaca u procesu priznavanja njihovih neformalnih i informalnih kao i formalnih ishoda učenja treba biti nagrađen vizualno atraktivnim osobnim profilom koji je lako dostupan i kojim se lako upravlja ili pak ispravom koja ima društvenu vrijednost i opće je priznata tako da je mogu iskoristiti, sada ili kasnije u životu, kada se vrate formalnom sustavu cjeloživotnog učenja ili izađu na tržište rada.

2.3 KAKO OSIGURATI PRIZNAVANJE I VALIDACIJU VJEŠTINA I KOMPETENCIJA

Kako vrednovati i prepoznati ishode učenja neformalnih obrazovnih aktivnosti? To je složeno i dugotrajno pitanje na koje ne postoji jednostavan odgovor.

Vrednovanje u formalnom obrazovanju čini se ne samo normalno i sigurno, već i vrlo striktno i kvantitativne prirode; međutim, analizirajući razlike između vrednovanja neformalnog i formalnog obrazovanja uvidjet ćete da i nisu toliko drukčiji. U nastavku ćemo ih usporediti da vidimo glavne razlike i zajedničke elemente.

REZULTATI VS. PROCES

Prva i ključna razlika između vrednovanja NFO-a i vrednovanja formalnog obrazovanja je predmet vrednovanja. U formalnom obrazovanju, vrednovanje je usmjereno na rezultate ili uspješnost u izvedbi, posebice koristeći pismene i usmene ispite učitelji nastoje utvrditi postotak znanja koje je učenik usvojio vezano uz neku temu ili predmet. Ova vrsta vrednovanja odnosi se na **znanje** učenika u trenutku provjere znanja, što ju čini vrstom "intelektualne fotografije" onoga što je učenik usvojio iz prethodnih predavanja.

Kod aktivnosti neformalnog obrazovanja, predmet vrednovanja je razvojni proces: riječ "**proces**" također obuhvaća rezultate odnosno proizvode aktivnosti (tzv. "*output*"), ali – što je još i važnije – odnosi se i na komunikacijske mehanizme i mehanizme rješavanja problema koji se javljaju u skupini tijekom samog treninga, te na **unutarnju promjenu percepcije i samosvijesti** pojedinih sudionika. Shodno tomu, vrednovanje procesa znači promatranje i promišljanje o cjelokupnoj aktivnosti; odnosi se na "svjesno djelovanje", a ne na znanje stečeno nakon same aktivnosti.

OCJENE VS. NAPREDAK

Kako izmjeriti stečeno znanje? Za vrednovanje u kontekstu formalnog obrazovanja, učitelji u školi koriste **ocjene** (1-10 ili A, B, C); to se čini kao objektivna, kvantitativna i znanstvena metoda mjerenja zbog klasifikacije učenikovih postignuća orijentirane na brojeve, no ustvari ona uzima u obzir samo postotak točnih odgovora na postavljena pitanja. To ne predstavlja nužno cjelokupno znanje o nekoj temi ili predmetu. Mjerna skala kreće se u rasponu od negativnog do pozitivnog.

Kod aktivnosti neformalnog obrazovanja, mjerenje se odnosi samo na **poboljšanje odnosno napredak**; ne postoji negativni pol vrednovanja. Minimalna mjera bit će "kao prije". Ako učenici ne postignu nikakav napredak kroz aktivnosti, to rezultira s "bez promjene" jer je **utjecaj neformalnog osposobljavanja promjena** odnosno napredak učenika, **ne samo u trenutku ocjenjivanja već i u budućnosti i u različitim kontekstima**. Svaka aktivnost može dati rezultate u smislu svijesti o nekim budućim izborima koje će učenici morati napraviti ili budućim ponašanjima. Ona se ne smatra - i ne bi se trebala smatrati – promišljanjem temeljenom na znanju, već poboljšanjem u njihovom svakodnevnom životu. Učenici mogu napustiti aktivnost neformalnog osposobljavanja bez ikakvog napretka, ali neće zbog toga biti negativno ocijenjeni.

PROLAZAK VS. AUTONOMIJA

Vrednovanje ima svoje vlastite posljedice; kod vrednovanja u kontekstu formalnog obrazovanja, učitelji na temelju ocjena donose odluku da puste učenika da prođe u sljedeći razred ili da padne te stoga mora ponavljati godinu. Kod aktivnosti neformalnog obrazovanja, vrednovanje procesa je usmjereno na određivanje učenikovog **napretka u samostalnosti i odgovornosti** u nekim kompetencijama koje su razvijene tijekom samog osposobljavanja. Vrednovanje procesa **uvijek zahtijeva povratnu informaciju od učenika kao i učiteljeva zapažanja i promišljanja** i u tome je najveća razlika u usporedbi s formalnim obrazovanjem gdje povratna informacija od učenika vezano uz školske aktivnosti i ishode učenja nemaju nužno aktivnu ulogu u odlučivanju o njihovim ocjenama i posljedičnom prijelazu u viši razred.

EUROPSKI ALAT ZA PRIZNAVANJE I VALIDACIJU VJEŠTINA (YOUTHPASS)²³

Youthpass je alat za evidentiranje i priznavanje ishoda učenja iz aktivnosti mladih na djelu. Dostupan je za projekte financirane iz programa Erasmus+: Mladi na djelu (2014.-2020.)²⁴ i Mladi u akciji (2007.-2013.). Dio je strategije Europske komisije za poticanje priznavanja neformalnog učenja.

Youthpass je, u osnovi, potvrda kojom se potvrđuje sudjelovanje mlade osobe na tečaju osposobljavanja, projektu Europske volonterske službe, ili projektu mobilnosti; u istoj je iznijet opći pregled tečaja osposobljavanja, njegove svrhe, ciljevi i program te su opisani individualni ishodi učenja u smislu ključnih kompetencija.

Što je najvažnije, Youthpass je proces priznavanja i validacije vještina stečenih kroz neformalno obrazovanje. Temelji se na tome kako sudionici vide sami sebe i svoja postignuća u smislu naučenog.

“Youthpass je više od komada papira i više od šlaga na torti.” To je namjera svih onih koji su sudjelovali u razvijanju Youthpass-a²⁵.

Youthpass se može uklopiti u cijeli niz aktivnosti neformalnog obrazovanja, na primjer:

Dijagram 1: izvor SALTO-YOUTH

U praksi je potvrda Youthpass rezultat dijaloškog procesa između sudionika i učitelja/edukatora i/ili ostalih sudionika. Davanje i primanje povratnih informacija su osnova za poticanje promišljanja o nečijem učenju i osam ključnih kompetencija razvijenih/ojačanih tijekom edukacije.

Za dijelove programa posvećene samovrednovanju i dijaloškom procesu potrebno je vrijeme, posvećenost i aktivno sudjelovanje. Veliki broj edukatora nije upoznat s tom vrstom vrednovanja rada ili vještina, stoga im treba biti pružena metodološka podrška.

Youthpass proces je osmišljen da učenje u neformalnom obrazovanju učini eksplicitnijim: to znači da učenik mora biti svjestan toga što uči i mora pokušati izraziti riječima ono što je naučio. To je nešto što se treba činiti tijekom cijelog procesa, jer učenik treba vrijeme i prostor kako bi uvidio ono što je naučio, koja nova pitanja su se pojavila, koje prepreke su otkrivene, da li je još na dobrom putu te da li plan mora biti korigiran. I u određenom trenutku mora donijeti odluku da li je uspio naučiti ono što je htio naučiti: učenik mora vrednovati svoje učenje. Shodno tomu, promišljanje i vrednovanje idu ruku pod ruku.

Prilikom popunjavanja Youthpass-a nije potrebno da sudionici izaberu svih osam ključnih kompetencija, već samo onu(e) vezanu(e) uz relevantne ishode učenja. Vrednovanje kompetencija pomaže sudionicima da otkriju skrivene ili neiskazane resurse na način da se omogući definiranje ciljeva učenja, a to utire put za osobni razvoj koji se može vrednovati samo kroz specifične aktivnosti usmjerene na priznavanje i valorizaciju postignuća učenja.

Ključni aspekti Youthpass procesa su:

- Postavljanje ciljeva učenja: kao *SMART* ciljevi (specifični, mjerljivi, pouzdani, realistični i vremenski ograničeni) ili *SMARTER* ciljevi (uz dva dodatna kriterija, evaluacija i reevaluacija, čija je svrha osigurati da se ciljevi ne zaborave).
- Svijest da se učenje odvija tijekom cijelog procesa, a također se uči zajednički i jedan od drugoga
- Trener mora olakšati proces učenja
- Povratna informacija kao konstruktivan proces koji donosi pozitivnu promjenu i razvoj
- Vrednovanje individualnog uspjeha je izazovna odgovornost: učenik je u samom središtu procesa, ali potrebna mu je pomoć njegovih vršnjaka, savjetnika, edukatora/učitelja, itd.

Sukladno gore navedenom, zaključak je da Youthpass može biti koristan alat za podršku priznavanja i validacije kompetencija stečenih u neformalnom obrazovanju. Radi se o konkretnom alatu za osnaživanje koji izlaže postignuća učenja i razvoj vještina. Može biti jednostavno prilagođen i uklopljen u puteve neformalnog obrazovanja, međutim proces implementacije Youthpass-a u sve programe Erasmus+ je trenutno u izradi.

Za dodatne metodološke spoznaje i praktične savjete, možete preuzeti priručnik objavljen od SALTO Training and Cooperation i SALTO Inclusion Resource Centres u suradnji s JUGEND für Europa, njemačke nacionalne agencije za mlade u akciji: "Youthpass unfolded. Practical tips and hands-on methods to make the most of the Youthpass process", <https://www.youthpass.eu/en/publications/youthpass-unfolded/>

3. MAPIRANJE POSTOJEĆIH PRAKSI

Uvod

U ovom kratkom poglavlju sažeto je trenutno stanje prethodno izvršenog posla tijekom preliminarne faze projekta i iznijete su neke upute i preporuke preuzete iz 1. intelektualnog *output*-a projekta: D'Basket knowledge kit (*D'Basket paket znanja*).

U navedenom paketu je prikupljeno više od 30 praksi iz tri uključene zemlje i nekoliko drugih praksi iz EU, a dostupan je na mrežnoj stranici projekta.

Za potrebe izrade ovog priručnika, analiza prikupljenih praksi je usmjerena na sadržaj (praksa fokusirana na razvoj osnovnih vještina podijeljenih u tri glavna stupa: interkulturalnost, mediji i kreativnost, te poduzetničke vještine), te na procjenu njihovog značaja s obzirom na sljedećih 5 kriterija:

- Trajnost (koliko dugo je praksa usvojena i korištena i njezina održivost kroz vrijeme)
- Primjena metoda i pristupa neformalnog obrazovanja
- Suradnja između pružatelja formalnog i neformalnog obrazovanja
- Prakse usmjerene na kompetencije edukatora/učitelja
- Prakse usmjerene na priznavanje i validaciju vještina naučenih kroz neformalne metode

Prikupljene inicijative se uglavnom odnose na aktivnosti koje provode partnerske organizacije te stoga ne predstavljaju statistički uzorak niti se mogu koristiti za generaliziranje dinamike u zemljama ili raspoložive prakse, koje zasigurno ima u izobilju. Glavna svrha paketa znanja ostaje pružanje polazne situacije partnerstva za razvoj tih skupova alata.

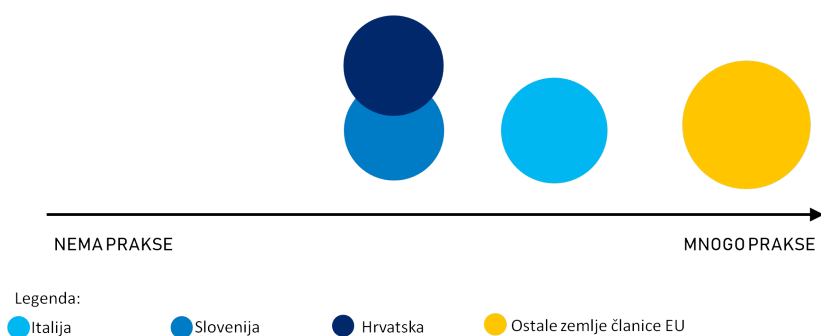
Glavne razlike mogu se pripisati izvoru prakse i fokusu prikupljanja: škole su se fokusirale na aktivnosti utvrđene u njihovom kurikulumu i već su dio njihove prakse. Nevladine organizacije su prikupile i podijelile svoju praksu koja može, ali ne mora, biti implementirana u školama te metode/aktivnosti vezane uz neformalno obrazovanje mladih općenito, uključujući starije pripadnike (srednje škole i mlade NEET-ovce tj. nezaposlene, neobrazovane i nekvalificirane mlade ljude). Konačno, neki od prikupljenih materijala se odnose na opću politiku ili okvire koji postoje u tri uključene zemlje i u Europi.

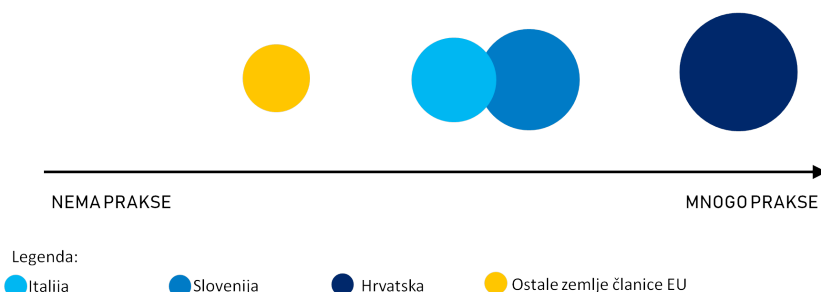
PRAKSA VEZANA UZ OSNOVNE VJEŠTINE NA TEMU INTERKULTURALNOSTI, MEDIJA I KREATIVNOSTI TE PODUZETNIŠTVA

Prikupljeni skup alata pokazuje da se partneri iz svake zemlje u svim stupovima oslanjaju na postojeću praksu, iako s različitim fokusom. Taj rezultat je doveo do odluke o izradi sveobuhvatnog priručnika u kojem su prikupljene aktivnosti za sve tri različite osnovne vještine, također kako bi se ukazalo na njihovu međusobnu povezanost i aktivaciju osnovnih kompetencija/vještina u svakoj domeni, a koje mogu biti transverzne i razvijane kroz aktivnosti s jednim ili drugim "fokusom".

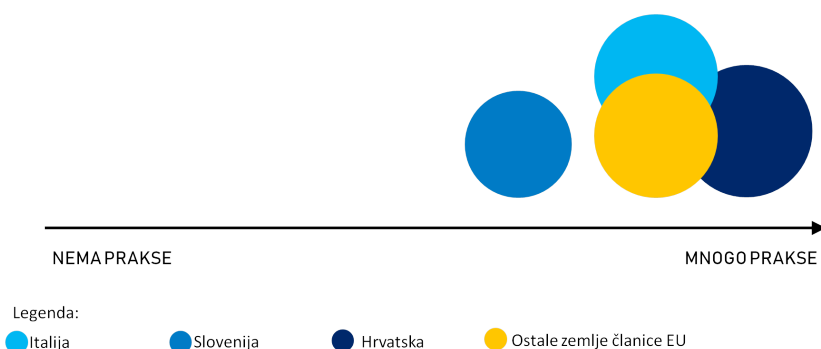
PRAKSE USMJERENE NA INTERKULTURALNE VJEŠTINE

PRAKSE USMJERENE NA PODUZETNIČKE VJEŠTINE

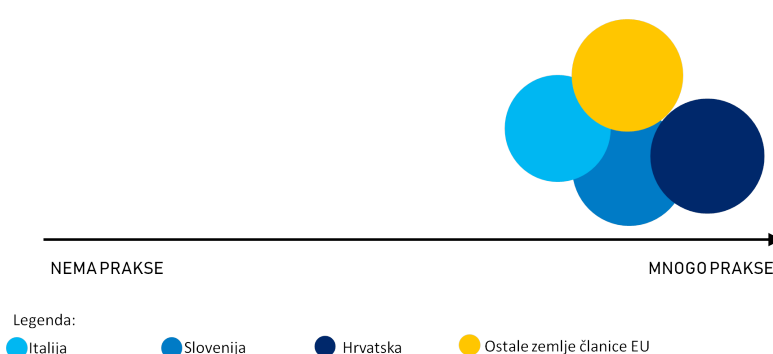
PRAKSE USMJERENE NA MEDIJSKE I KREATIVNE VJEŠTINE

PRIMJENA NEFORMALNIH METODA

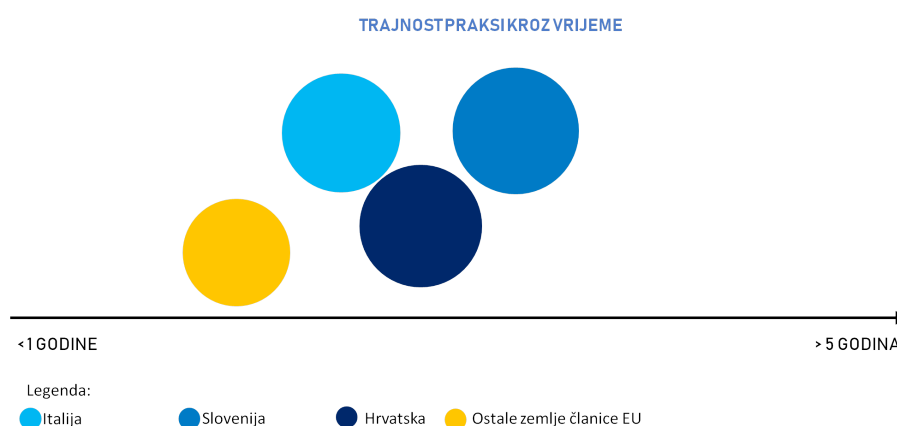
Prikupljeni materijal (i praksa i alati za priznavanje vještina razvijenih kroz primjenu neformalnih metoda) odnosi se na općenito razumijevanje NFO-a kao “bilo čega drugog” osim tradicionalne nastave u učionici/testova za provjeru znanja/tradicionalnih uloga učitelja i učenika. U svrhu stvaranja zajedničkog polazišta, poglavlja 2 i 4 u ovom priručniku napisana su kao odgovor na potrebu za općim metodološkim pristupom i pripadajućim savjetima i alatima koji podupiru vrijednost i konkretnu primjenu NFO-a u okvirima formalnog obrazovanja. Nadalje, učitelji i školsko osoblje istaknuli su činjenicu da im često nedostaju alati i standardi za priznavanje i validaciju osnovnih vještina, posebice kada se ne primjenjuju na predmete i na manje “mjerljiv” skup kompetencija, poput socijalnih i takozvanih “soft” odnosno osobnih vještina. Neki jednostavni alati, uključujući one dostupne na EU razini (Youthpass), su ponuđeni i u prilogima uz ovaj priručnik.

PRIMJENA NEFORMALNIH OBRAZOVNIH METODA

TRAJNOST

Većina aktivnosti je primijenjena u posljednje 2-3 godine. Odnose se na “projekte” ili inicijative koje imaju određeno trajanje i financirane su kroz vlastite, privatne, javne ili EU programe. Posebno u Italiji, naglasak je stavljen na nedostatak kontinuiteta u smislu financiranja i namjenskih sredstava. S obzirom na različitost javnih obrazovnih sustava i načina financiranja u tri uključene zemlje, održivost prakse neformalnog obrazovanja varira i ovisi o vlastitim mrežama i prikupljanju sredstava pojedinih škola (a često i pojedinih učitelja). Ovaj aspekt ostaje od velike važnosti i može se iščitati i u pozitivnom i u negativnom smislu: s jedne strane, škole – pokretanjem novih inicijativa – pokazuju da svoje kurikulare mogu fleksibilno prilagoditi okruženjima i obrazovnim prioritetima koji se mijenjaju. S druge strane, također baca svjetlo na ograničenu sposobnost planiranja dugoročne promjene i poteškoće pri stabilnoj integraciji novih aktivnosti u službene obrazovne metode. U tom pogledu, priručnik pruža različite vrste aktivnosti, od kratkih vježbi do dužih radionica, koje se mogu prilagoditi nacionalnim okvirima i biti implementirane kroz namjensko financiranje, ali i uz mala ili nikakva dodatna sredstva.

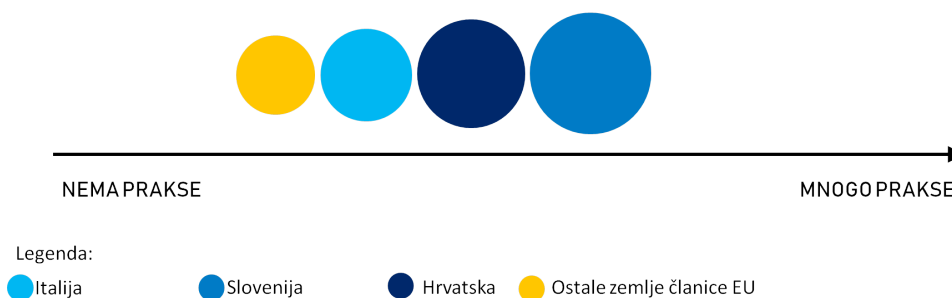

SURADNJA IZMEĐU ŠKOLA I OSTALIH OBRAZOVNIH ORGANIZACIJA

Analizirane prakse i programi skloni su biti "sektorski". To znači da ih u školama pretežno provode učitelji, a izvan škola druge organizacije. Inicijative koje uključuju praksu neformalnog obrazovanja najčešće se provode unutar škola kao zasebne aktivnosti odnosno "projekti" ili izvan školskog okruženja uz ograničenu interakciju između kurikularnih i izvankurikularnih ciljeva.

Za to postoji više razloga. Iz perspektive škole, neki od razloga su: kompliciranost uključivanja aktivnosti NFO-a koje zahtijevaju puno vremena u nastavu odnosno u programe iz pojedinih školskih predmeta, ograničena svijest ili kompetencije učitelja za kurikularnu primjenu neformalnih metoda, nedostatak kulture ili mogućnosti dijeljenja vremena namijenjenog za nastavu s kolegama i ostalim edukatorima. S druge strane, nevladine udruge i druge organizacije koje djeluju u obrazovnom sektoru shvaćaju da je njihova uloga "dodatna", što znači da djeluju kako bi pružili različite i komplementarne načine za obrazovanje mladih ljudi, uglavnom se koncentrirajući na osnovne i transverzne vještine, često s potpuno drukčijim konceptom "procesa učenja". Iako u svim zemljama ima praksi i primjera suradnje, formalni i neformalni obrazovni putevi ostaju odvojeni, učitelji i neformalni edukatori rijetko međusobno djeluju ili surađuju. Ovaj skup alata bavi se tom problematikom i strukturiran je kao "priručnik" s "korak po korak" uputama za učitelje kako da te alate koriste u razredu, iako ujedno promiče – kad god je to moguće – suradnju s ostalim edukatorima, stručnjacima, predstavnicima društva, kao dodatnu obrazovnu vrijednost za učenike.

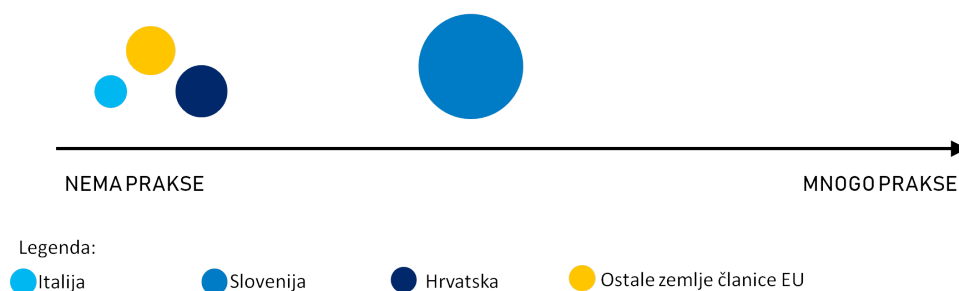
SREDNJA ŠKOLA I VANJSKIH EDUKATORA

PROFESIONALNE KOMPETENCIJE PRUŽATELJA OBRAZOVANJA

Učitelji i edukatori su također učenici. NFO obuhvaća mnoge teorijske reference i praktične tehnike koje pokrivaju različite discipline. Odabir i primjena pravog pristupa iziskuju potpuno razumijevanje temeljnih načela NFO-a, ali i sposobnost "prilagodbe" tih metoda određenoj skupini učenika, školskom okruženju, ograničenjima i mogućnostima. Nakon analize stupnja suradnje između ta dva "svijeta", pozornost se usmjerila na ona iskustva koja predviđaju aktivnosti za osnaživanje kompetencija učitelja i edukatora za planiranje, provedbu i vrednovanje neformalnih aktivnosti. Posebice, i u uskoj povezanosti s prethodnim kriterijem, analiza trenutaka zajedničkog rada i ostali primjeri edukacija namijenjenih za učitelje/edukatore. Osim u Sloveniji (gdje djeluje PiNA koja pruža edukaciju za edukatore), niti jedna praksa nema usavršavanje učitelja/edukatora kao središnju aktivnost. Sve su one usmjerene gotovo isključivo na "obrazovanje" učenika. U tom smislu, ovaj priručnik pruža opći pregled metodoloških i praktičnih savjeta (u sljedećem poglavlju) koji mogu pomoći učiteljima i edukatorima da shvate glavna načela NFO-a, ali to ostaje samo polazište. Ista bi trebala biti popraćena ciljanim edukacijama.

PRAKSE POSVEĆENE PROFESIONALNIM OBRAZOVNIM KOMPETENCIJAMA

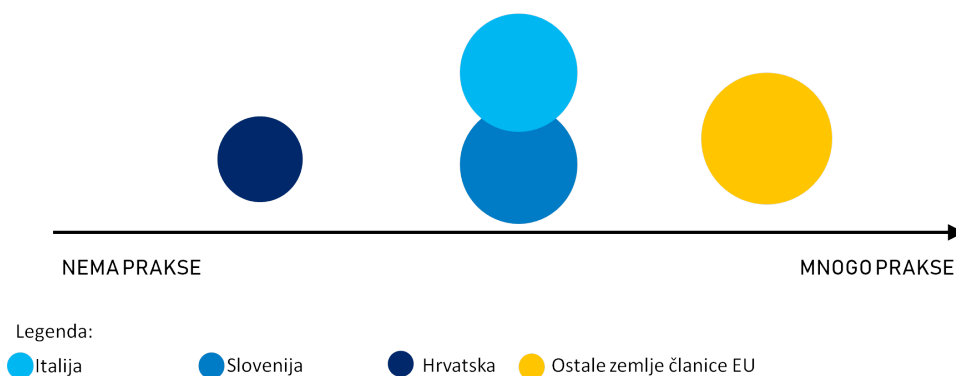

PRIZNAVANJE / VALIDACIJA STEČENIH VJEŠTINA ILI KOMPETENCIJA

Priznavanje i validacija stečenog znanja/vještina/kompetencija bitan su aspekt obrazovnog procesa, pa i kada se provodi u neformalnim okvirima. Za učitelje/edukatore, koji su naviknuti na mjerenje postignuća kroz testove i ostale alate za ocjenjivanje, to predstavlja trenutak vrednovanja i “kodificiranja” ishoda aktivnosti u usporedbi sa zadanim ciljem. Za učenike predstavlja također jedan “objektivan” rezultat njihovog iskustva učenja. Međutim, posebno kod aktivnosti NFO-a, to priznavanje se ne dogodi baš uvijek i može rezultirati manjim utjecajem i svijesti o obrazovnom sadržaju te prakse. Na razini Europske Unije, alat Youthpass (uz ostale primjere) pruža strukturirani okvir za priznavanje promjena i unaprjeđenja 8 osnovnih vještina stečenih u neformalnim kontekstima. Ovaj alat bi mogao predstavljati temelj i za aktivnosti NFO-a koje se provode u školama.

Budući da je ovaj aspekt prilično relevantan i s obzirom na različit pristup “evaluaciji” praksa NFO-a, ovaj priručnik također pruža neke primjere metoda i alata koje mogu koristiti učitelji i učenici za samovrednovanje i procjenu unaprjeđenja osnovnih vještina kao rezultat prakse NFO-a u školama.

[PRAKSE USMJERENE NA PRIZNAVANJE/VALIDACIJU/VREDNOVANJE VJEŠTINA](#)

ZAVRŠNE NAPOMENE

Zbirka praksi i iskustava dokazuje da NFO u školama postoji i sve više postaje dio obrazovne ponude. Ipak, moglo bi se učiniti i više za puno iskorištavanje njegovog potencijala.

Obrazovanje temeljeno na kompetencijama također postaje sve važnije u školskim kurikulumima, iako je proces prijelaza s tradicionalnijeg obrazovanja temeljenog na predmetima na nove oblike obrazovanja spor i ponekad u suprotnosti s aktualnom dinamikom i zahtjevima referentnih obrazovnih okvira. Ponekad nema dovoljno svijesti da su takve metode već dio kurikuluma i učitelji imaju malo prilika za edukaciju o toj mogućnosti.

Osnovne vještine / kompetencije koje nisu “ugrađene” u predmete još uvijek ostaju “marginalno” pitanje za školsko obrazovanje, s malo metoda, ograničenim ili nejasno definiranim metodama za mjerenje i priznavanje istih. U slučaju Italije, na toj problematici (*Certificazione delle competenze*) se sada radi, ali i dalje ostaju otvorena pitanja vezano uz implementaciju.

Čak i kada je NFO dio ponude školskog obrazovanja, većinom se odnose na ograničene kurikularne aktivnosti ili su dio izvanškolskih aktivnosti. Vrlo mali broj inicijativa predviđa zajedničke susrete učitelja i vanjskih edukatora u školi. Susreti se odvijaju izvan škole, gdje je predviđena mala ili nikakva prisutnost učitelja u obrazovnoj praksi.

Trebale bi se poduzeti mjere za “integraciju” projekata ili jednokratnih inicijativa u školske kurikule kako bi se iskoristile dobre prakse i povećala trajnost ulaganja. Ta integracija je više pitanje promjene kulture nego financijskih sredstava.

4. PRISTUP NEFORMALNOG OBRAZOVANJA I OSNOVNA METODOLOŠKA NAČELA

4.1 POZNAVATI POTREBE

“Danas razmišljanje o građanstvu uključuje istraživanje mostova i interakcija između različitih i tradicionalno izoliranih pristupa. Upravo ovdje, u vezama i međusobnim utjecajima različitih pristupa, vjerojatno ćemo naći najbogatije razumijevanje kompleksne naravi građanstva koje se konstantno mijenja. Suočavajući se s promicanje kompleksnog, dinamičnog i cjelovitog razumijevanja građanstva podrazumijeva hvatanje u koštac sa stalnim izazovom konstantnog preispitivanja uloge i potencijala pojedinaca, kao građana u našim društvima koja se mijenjaju.”²⁶

Jedan od primarnih ciljeva školskog i obrazovnog sustava u demokratskom društvu 21. stoljeća trebao bi biti oblikovanje mladih ljudi u demokratske, odgovorne pojedince, kritičke i proaktivne građane, angažirane u društvenim pitanjima, koji stvaraju i oblikuju društvo i njegov sustav na razne načine. Međutim, prečesto se događa da se mladi ljudi, nakon što završe školu, osjećaju izgubljeni u “sivoj zoni”: izvan sustava i institucionalne sigurnosti koju su tako naviknuli imati. Prečesto se nađu otuđeni i neusklađeni s aktualnom naracijom; demotivirani, obeshrabreni da djeluju onako kako se od njih očekuje, jer to bi značilo nastaviti hraniti nepravedan postojeći sustav. Prečesto se stečeno znanje čini tako neprimjenjivo u svakodnevnim životnim situacijama. Prečesto se različite mogućnosti i prilike čine odsutne i daleke.

Kako možemo ublažiti emocije koje se mogu izroditi iz takve situacije? Kako može pretvoriti takve situacije u neke koje su više ohrabrujuće? Da se osjećaju legitimnim dijelom skupine/zajednice/društva, da se osjećaju prihvaćenim u svojoj svojoj različitosti, da njihovo postojanje može biti važan pokretač za poticanje takve promjene. Kakva vrsta podrške i usmjeravanja je stoga potrebna kako bi bili odnosno postali aktivni članovi društva, kako bi razvili osjećaj zajedničke odgovornosti prema društvu i prema planetu?

U cilju istraživanja kompleksnosti i dinamičnosti angažmana u društvu i interakcije između pojedinca i zajednice, ovdje ćemo ukratko predstaviti dva različita aspekta.

Prvi aspekt je sociološki, koji polazi od perspektive zajednice i njezinih struktura, dostupnih za pojedinca. Ovaj pristup istražuje četiri različite dimenzije angažmana: političku/pravnu dimenziju, socijalnu dimenziju, kulturnu dimenziju i ekonomsku dimenziju. Sve se one razvijaju putem socijalizacije (u obitelji, školi, aktivnim angažmanom u civilnim organizacijama, kao i u manje organiziranim oblicima npr. kroz prijateljstva, vršnjačka druženja, u susjedstvu, kroz masovne medije, itd.) i svaka od njih doprinosi cjelovitim vrstama odnosa između pojedinca i društva.²⁷

Druga perspektiva, koja je više orijentirana na osobu, je osjećaj pripadnosti koji osoba razvija i identitet koji se oblikuje kroz mnoga različita pripadanja ili osjećaj pripadnosti određenoj skupini ljudi.

Što više osjećaja pripadnosti osoba razvije i prepoznaje, to je svjesnija kompleksnosti svojeg identiteta,

razlika između dinamika skupina kojima pripada, kao i sposobnosti i otvorenosti za uspostavljanje odnosa i interakciju s različitim svjetovima i različitim ljudima.²⁸

Potonje vodi do dvije važne tvrdnje. Prvo, da je svaki pojedinac različit te se stoga s njim/njom mora postupati s obzirom na njegov/njezin individualni kontekst i utjecaje koji se odnose na vrijednosti, potrebe i uvjete. Kao drugo, različiti pojedinci su povezani u različite skupine u određenim okolnostima, već zbog same činjenice da su ljudska bića, a o tim okolnostima se pregovara uz posredovanje nas kao pojedinaca i kroz naše zajedništvo s drugima.²⁹

Te dvije perspektive nude komplementarne poglede na kompleksnost koja okružuje interakciju između pojedinca i zajednice(a) kao i angažman pojedinca u društvu. Ne radi se samo o dva različita koncepta; oba pokazuju potpuno razumijevanje današnjeg aktivnog građanstva i njegove dinamičnosti, a koje ide dalje od zakonskih obveza koje zahtijeva formalno građanstvo za koje država ovlašćuje svoje građane da ga imaju. Oba impliciraju prihvaćanje i preuzimanje aktivne uloge u društvu, oba impliciraju

“(...) prihvaćanje, intelektualno i fizičko, odgovornosti da se dobrovoljno provodi vrijeme i ulaže energija za opći interes i učini od toga važan dio identiteta pojedinca. To je status koji informira i oblikuje razmišljanje i djelovanje u svakodnevnom životu u duhu i kulturi ljudskog digniteta i ljudskih prava; status koji nas obuzima i vidljiv je u svakodnevnim interakcijama.”³⁰

Radeći u smjeru aktivnog građanstva u sklopu formalnog ili neformalnog obrazovnog konteksta, te perspektive impliciraju obraćanje pozornosti na osobni razvoj pojedinaca i temeljnu grupnu dinamiku kao i na razvoj grupe pa i šire – društva. Uzimanje u obzir tih aspekata i razumijevanje tih situacija i dinamika omogućava edukatoru da radi na ispunjavanju potreba ljudi u njihovom specifičnom kontekstu.

Koncept pristupa neformalnog učenja u tom kontekstu je:

- omogućiti prostor za vježbanje osjećaja pripadnosti i mentalni sklop rasta, dijalog, grupne odnose, dinamike različitih uloga kako bi osoba bolje utjelovila svoju vlastitu ulogu i mjesto u zajednici i u svijetu.
- poticati stvaranje novih ideja, novih rješenja, boljih načina za odgovor na izazove s kojima smo suočeni.
- razviti odgovornost i prepoznati svakodnevni utjecaj pojedinca u svijetu.

Djelujući i razmišljajući o tim djelima – kroz sudjelovanje – mladi ljudi vježbaju svoje građanstvo i mogu u neformalnim okruženjima naći mjesto gdje mogu vidjeti i shvatiti kako da se pozabave pitanjima od interesa za njih same i za ostale.

Shodno tomu, NFO djeluje na osnovu sveobuhvatnog koncepta aktivnog građanstva:

POTICANJE OSJEĆAJA PRIPADNOSTI

Jedan način prakticiranja takvog aktivnog građanstva je kroz istraživanje osjećaja pripadnosti. Pripadnost je primarna potreba svih pojedinaca. Radi se o osjećaju povezanosti s drugim subjektom; sa zajednicom u kojoj se osjećamo ugodno i kao dio skupine u kojoj se svi brinu o istim problematikama, posvećeni su razvoju zajednice i angažirano djeluju u tom smjeru. Osjećaj pripadnosti je individualni osjećaj i ne može se poučiti, ali se može vježbati, može biti stimuliran kroz izazivanje emocija, iskustava, susreta, otkrića...

Kada govorimo o osjećaju pripadnosti, moramo imati na umu da se ne radi samo o svijesti o osobnom, vlastitom osjećaju pripadnosti, već i o osjećaju pripadnosti drugih ljudi. Kako bismo bili svjesni osjećaja pripadnosti drugih ljudi, potrebna je određena količina otvorenosti prema raznolikosti kao i aktivna komunikacija i iskazivanje emocija.³¹

POTICANJE PRISTUPA ORIJENTIRANOG NA SADAŠNJOST (I BUDUĆNOST)

Prošlost nas uvijek prati, jer je dio nas čak i kada toga nismo svjesni. Ali sadašnjost je prostor u kojem ljudi djeluju. Međutim, mladi ljudi uče predmete u školi koji nisu relevantni za sadašnjost, ali jesu za njihovu budućnost. Tom odnosu između sadašnjosti i budućnosti se drukčije pristupa u građanstvu 21. stoljeća. Ono vidi budućnost kao prostor koji se stvara sadašnjim djelima. Budućnost nije nešto na što pasivno čekamo i, suprotno pristupu koji nas poučavaju u školi, ona je više od jednostavnog prostora u kojem ćemo koristiti kompetencije koje razvijamo danas.

Biti orijentiran na budućnost podrazumijeva volju za životom u prostoru koji odgovara na individualne potrebe i u skladu je s djelima i mogućnostima sadašnjosti. Radi se o istraživanju polja sadašnjosti kako bi se zasijalo polje budućnosti. Ako se sadašnjost ne proživljava konstruktivno, onda ona ne može dovesti do smislene budućnosti. Samo sadašnjost koju živimo u potpunosti, ona u kojoj intenzivno sudjelujemo, omogućava nam da prepoznamo što se budi u nama i u svijetu.³²

UPRAVLJANJE KONSTANTNOM PROMJENOM: KONSTRUKCIJA, DEKONSTRUKCIJA, REKONSTRUKCIJA

Većina mladih ljudi dijeli esencijalni stav prema promjeni. Oni imaju stanje uma koje im omogućuje da se prilagode promjenama kao i unutarnju spremnost da ostvare promjene. Danas aktivno građanstvo zahtijeva sposobnost ljudi da budu okruženi i izazivani konstantnom promjenom. To se odvija u okruženju gdje stvari koje su prethodno bile konstruirane trebaju biti dekonstruirane i onda ponovno rekonstruirane. Rutine i osjećaj sigurnosti su izazvane u ovom konstruktivističkom pristupu. Sve radnje su različite, čak i kada izgledaju iste, s obzirom da svaka aktivnost uključuje nove ljude s novim pozadinama, pri čemu se zajedničko iskustvo svaki put mijenja.

Konstruktivistički pristup dodatno razvija taj proces kroz niz inicijativa i pokušaja. Greške i neočekivani rezultati ne doživljavaju se kao negativan ishod, već više kao prilika za istraživanje određenih aspekata angažmana u društvu kao i za prakticiranje istih iz druge perspektive. Spremnost za zajedničku izgradnju društva bi trebala uvijek biti prisutna. U tom smislu, učenje znači poništavanje naučenog, promjenu perspektive i gledanje na stvari svježim očima. Stoga se svako iskustvo računa, jer nam uvijek omogućuju da iz njih nešto naučimo.³³

POTICANJE MENTALNOG SKLOPA RASTA

Zdrav razum nam govori da znanje potiče samopouzdanje i uspjeh. Proučavanje stava i uspješnosti pokazuje da je odlučujući faktor u životu kako se ljudi nose s neuspjehom i kako pristupaju preprekama i izazovima. To dokazuje da je čovjekov stav bolji predskazatelj njegovog uspjeha nego njegova inteligencija.

Carol Dweck, psihologinja i istraživačica u području motivacije, proučava predodžbe koje ljudi imaju o sebi samima i koje koriste za izgradnju onog dijela sebe koji usmjerava njihovo ponašanje, njegovu ulogu u motivaciji i samoregulaciji te njegov utjecaj na postignuća i međuljudske procese, i tvrdi da postoje dvije osnovne kategorije stava: fiksni metalni sklop i mentalni sklop rasta.

Fiksni metalni sklop donosi uvjerenje da ste ti i situacije oko tebe takvi kakvi jeste i ne možete biti promijenjeni. Kada je osoba suočena s izazovom, fiksni metalni sklop stvara probleme, jer sve što se čini kao više nego što se može podnijeti, donosi osjećaj beznađa i poraza.

Mentalni sklop rasta podrazumijeva sposobnost da se prigrle izazovi i otvorenih ruku prihvate prepreke, tretirajući ih kao prilike da se nauči nešto novo, i donosi uvjerenje da ljudi, i situacije, uz malo truda mogu biti unaprijeđeni. Teškoće u mentalnom sklopu rasta čine da moždane stanice stvaraju poveznice umjesto blokada, obrađuju greške i ispravljaju ih.

Vježbanje izlaska iz zone ugone i stupanja u kontakt s nečim novim pokazuje da možemo promijeniti mentalne sklopove učenika, učiniti mlade ljude smionima i fleksibilnima. Kada edukatori u učionici osiguraju okruženje za mentalni sklop rasta, značenje napora i teškoće može se promijeniti. *“Neuspjeh je informacija—mi je etiketiramo kao neuspjeh, ali više je kao ‘Ovo nije funkcioniralo, ali ja sam tip koji rješava probleme pa ću probati nešto drugo.’”*³⁴

Za razliku od toga, fiksni metalni sklop bježi od teškoća i od greške koju bismo mogli napraviti umjesto da se suoči s njima. Takav mentalni sklop ne može sanjati velike snove, fokusiran je na probleme umjesto na rješenja, na ocjene i vrednovanje i ne može vidjeti dalje od toga.

Fiksni metalni sklop ne može proći ni jedan dan bez nagrade kojom se hvali inteligencija i talent umjesto pohvale procesu u kojem su mladi ljudi angažirani, njihovom trudu, njihovim strategijama, njihovom fokusu, njihovoj ustrajnosti, njihovom napretku. Jednom riječju, pohvale njihovom pristupu umjesto njihovom rezultatu. Formalno obrazovanje nagrađuje točne odgovore, neformalno obrazovanje usmjereno je na nagrađivanje angažmana u procesu i strategija.

4.2 FORMALNO I NEFORMALNO OBRAZOVANJE: KAKO KORISTITI CJELOVITI PRISTUP

U sektoru mladih, uobičajeno je jukstaponiranje formalnog i neformalnog obrazovanja. U tom pogledu, formalno obrazovanje je pristup 'deponiranja' koji teži naglašavanju intelektualnog, gdje je učitelj 'mudrac na pozornici' koji gleda na učenike kao na prazne posude koja treba napuniti informacijama. Ovo gledište smješta neformalno obrazovanje na suprotnu stranu, jer NFO prepoznaje da te posude – učenici – uopće nisu prazne: svaka od njih već je napunjena na neki svoj način. Ovdje edukator preuzima ulogu 'vodiča sa strane' i ohrabruje posude da biraju tekućine i da se same pune kako smatraju prikladnim.

Ta dihotomija je, međutim, pretjerana simplifikacija, jer ne uzima u obzir razne čimbenike koji čine nejasnom razliku između ta dva oblika obrazovanja. Pedagoški pristupi iz formalnog sektora, na primjer, se primjenjuju i na prakse neformalnog obrazovanja. Osim toga, zanemarena je velika raznolikost unutar formalnog sektora kao i rastuće unakrsno obogaćivanje između ta dva oblika obrazovanja. Takvo definiranje formalnog i neformalnog obrazovanja čak pretpostavlja da bi se svaka aktivnost etiketirana kao neformalno učenje trebala automatski i smatrati takvom.

Bolji način za razlikovanje ta dva sektora je da je neformalno obrazovanje **usredotočeno na sudionika**. To podrazumijeva naglasak na osobni razvoj i učenje na što je više moguće načina. No, to također znači da je sudionik motiviran da bude tamo. **Neformalno obrazovanje 'trenira' pojedince**. Radi se o procesu čiji je cilj da sudionici uče ne samo od učitelja i iz materijala, već i sami od sebe i od skupine. To se često opisuje kao '4H' pristup, jer potiče učenje glavom, rukama, srcem i zdravljem (eng. *Head, Hands, Heart & Health*). NFO ističe da su različiti načini učenja, tj. intelektualno, instrumentalno, emocionalno i holističko, međusobno povezani.

Bez potrebe za navođenjem konkretnijih teorija, ovaj kratki opis djeluje kao dragocjeni kontrolni popis za bilo kakvu edukaciju. Suština je da je učenje osnaženo kroz konstantnu aktivaciju različitih načina na koje učimo. Logička osnova za ovaj kontrolni popis je da što je više dimenzija obuhvaćeno tijekom edukacije, to je dublja razina učenja koje se aktivira kod sudionika. On također ohrabruje svjestan pristup različitim načinima učenja i razvoju relevantnih sposobnosti.

Kod NFO-a radimo na stavovima i kompetencijama učenika, što znači da bi proces i pristup trebali biti temeljito osmišljeni.

Kao prvo, **edukatorov pristup** uspostavljanju procesa učenja za učenike; kako mu pristupamo, je li autokratski ili otvoren i orijentiran na učenika? Radi li se o znanju koje imamo i želimo ga prenijeti na naše učenike ili gledamo na ovaj proces kao na proces učenja za sve, uključujući i nas? Edukatori u neformalnom obrazovanju trebali bi voditi računa da rade sa znanjem i mudrošću koji već postoje, i unutar skupine i kod individualnih učenika, i da podupiru učenje koje od tuda dolazi i počinje, a onda raste kroz razmjenu misli u vidu dijaloga i u povezanosti, suradnji i skladu s ostalima.

Kao drugo, **pristup učenika prema radu** koji predlažemo, **uzimajući u obzir različite stilove učenja**. Ljudi uče na različite načine. Stoga je od velike pomoći koristiti različite vrste radnog materijala, poput vizualnih, audio ili fizičkih materijala. Osim toga, neformalno obrazovanje poziva na iskustva učenja kroz grupni rad, interakcije, praktičan rad, radionice, rasprave, gdje se mogu čuti i individualni i kolektivni glas. Ista se mogu primijeniti za usklađivanje razlika u stilu ili ritmu procesa učenja, a mogu se koristiti i za aktivaciju različitih vještina i poticaja.

Pored različitih načina učenja u smislu iskustva, postoji i razlika u načinu na koji ljudi obrađuju ta iskustva. Učenje nije bazirano samo na iskustvu kao takvom, već i na tome što pojedinac učini s tim iskustvom. Postoje mnoge teorije koje se bave tom temom, među kojima je D.A. Kolb-ov **ciklus iskustvenog učenja** jedna od najetabliranijih. Ta teorija u suštini raščlanjuje maksimu 'učenje iz iskustva' u

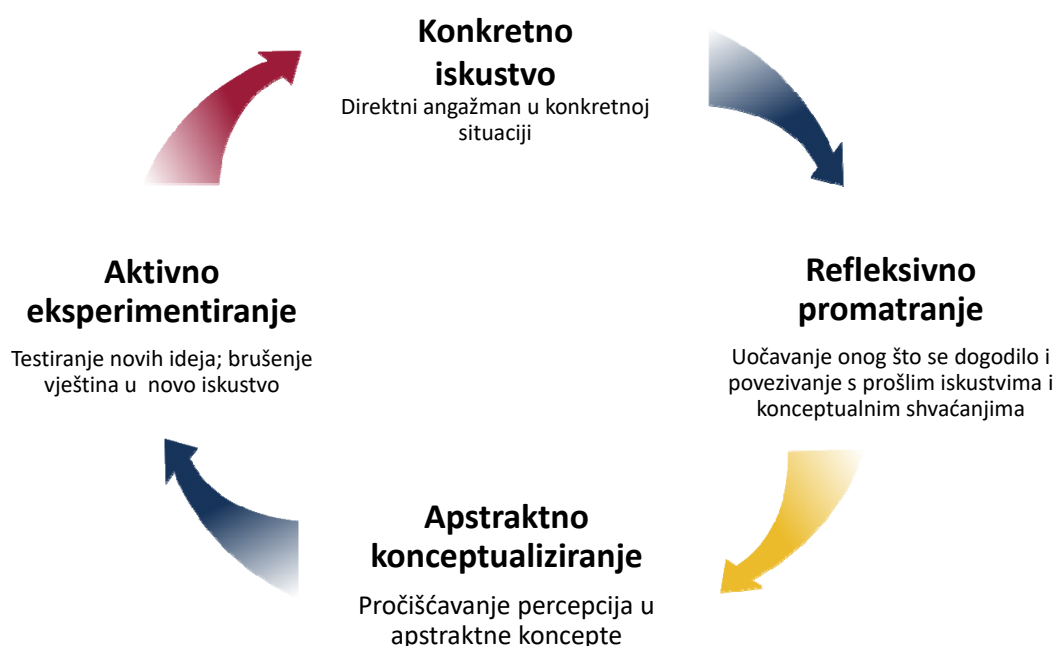

različite, ali međusobno povezane faze cikličkog procesa.

Prvo dolazi djelovanje, odnosno 'činjenje', nakon čega uslijedi promišljanje o tome što se dogodilo. Sljedeća je faza generaliziranja i konceptualiziranja iskustva i, naposljetku, dolazi do primjene tog novog znanja na oblik ponovnog činjenja. Što je više dimenzija učenja angažirano u tom procesu, to će dublji biti učinak iskustva. Međutim, samo iskustvo je beskorisno bez faze promišljanja i pretvorbe tog promišljanja u praksu. Iz tog razloga, Kolbova definicija učenja je također poznata kao trajna promjena u ponašanju. Kako bi se ta vrsta učenja stimulirala u praksi tijekom edukacije, od ključne je važnosti naglasiti fazu promišljanja. Na primjer, u igri simulacije za interkulturalno učenje, gdje se sudionike pita da sudjeluju u kooperativnom iskustvu, promišljanje se može inicirati kroz prikupljanje informacija i izvještavanje, analizu i prijenos rezultata u situacije iz stvarnog svijeta. Na taj način strukturirani događaj može dovesti do procesa individualnog učenja o društvu.

Međutim, teorije mogu služiti samo kao orijentir – posebice u području neformalnog učenja. Ne postoje okviri za neformalnu edukaciju, jer niti jedna osoba se ne može jednostavno svrstati u kategorije koje postoje na papiru, a sama edukacija može uvesti nove i nepredvidljive čimbenike. Ignoriranje specifičnosti koje proizvede svaki trening ili radionica može biti štetno za učenje sudionika. Pretjerano naglašavanje kategorija, poput onih koje koriste '4H' pristup ili ciklus iskustvenog učenja, može dovesti do stereotipiziranja i ograničavanja opsega učenja.³⁵

Koblov ciklus iskustvenog učenja

4.3 UPOZNAJTE SEBE: UČITELJ, EDUKATOR, TRENER ILI FACILITATOR?

Učitelji i edukatori u NFO-u često se nazivaju trenerima ili facilitatorima, jer se ne fokusiraju na poučavanje, već na vođenje i potpomaganje procesa učenja. U tom kontekstu, ovdje ćemo stoga koristiti izraz trener za označavanje edukatora u neformalnom obrazovanju. Osim toga, pokušat ćemo iznijeti glavne razlike između tih različitih uloga.

Naravno, treneri trebaju posjedovati određenu količinu kompetencija vezanih uz treniranje koje im omogućuju da mogu raditi svoj posao uz određenu razinu profesionalizma. Za trenere, angažman u cjeloživotnom učenju znači da trebaju konstantno biti angažirani i tražiti prilike za treniranje i biti uvijek u toku s novim obrazovnim problematikama, debatama i pitanjima.

Ne postoji jedan jedini koncept dobrog trenera, već cijeli skup koncepata. Kvaliteta rada ovisi o različitim faktorima: odabrani stilovi učenja, iskustva, trenerove vrijednosti, tema, različite korištene tehnike, kontekst i organizacija – da navedemo samo neke od njih. Imajući to na umu, dolje navedene ključne karakteristike, fokusirane na ključne kompetencije, mogu se koristiti kao smjernica prilikom osmišljavanja pristupa ili programa za trening ili radionicu.

- Sposobnost izražavanja polaznicima odobravanja i prihvatanja
- Sposobnost ujedinjavanja skupine
- Sposobnost kontrole nad skupinom, bez previše intervencija, ograničenja ili štete
- Sposobnost stvaranja komunikacije unutar skupine, koja potiče, koristi i razvija se na idejama i vještinama sudionika
- Znanje i iskustvo vezano uz konkretnu temu
- Sposobnost besprijekorne organizacije, raspodjele i upravljanja resursima i logistikom
- Sposobnost utvrđivanja i rješavanja problema (sudionika)
- Entuzijazam za temu i sposobnost obrade teme na zanimljiv i simpatičan način
- Sposobnost pružanja smirenog i fleksibilnog odgovora na potrebe sudionika koje se mijenjaju

U našim životima vezani smo uz različite **uloge**, ovisno o okruženjima u kojima smo aktivni. Sociološki gledano, pojam 'uloga' znači „objektivno utvrđen niz ponašanja, vrijednosti i pravila komunikacije s obzirom na okruženje u kojem je uloga aktivna”.³⁶

Kod kuće možemo biti sinovi ili kćeri, majke ili očevi, braća ili sestre. Obično se ponašamo u skladu s ulogom koja nam je povjerena, a ako to ne učinimo, to će se vrlo brzo primijetiti. U školi ili na sveučilištu, možemo biti učenici ili učitelji, ili pak određena vrsta učenika ili učitelja. U našoj radnoj sredini, naše profesionalne uloge su također najčešće vrlo jasno definirane. Tajnica, na primjer, teži govoriti i ponašati se na određeni način i obično se od njih ne očekuje da odjednom skoče na stol ili viču kroz prozor.

Međutim, uloge trenera može biti malo teže definirati i odrediti, jer konteksti njihovog posla i očekivanja koje drugi mogu imati od njih često variraju i mogu se čak preklapati. Uloga trenera može biti vrlo kompleksna i raznolika, u korelaciji s različitim fazama, odgovornostima prema različitim dionicima uključenim u trenažni proces, od planiranja preko pripreme do vrednovanja. Trener se kao takav može držati uloge prijatelja, učitelja, edukatora, kolege, partnera, menadžera, organizatora, starije sestre, mentora, savjetnika, pretpostavljenoga, *joker*-a, sudionika, mislioca, bake, mudraca. Tijekom treninga, ili bilo koje druge vrste strukturiranog procesa učenja, te uloge ožive kroz naš osobni i profesionalni pristup, vrijednosti, kvalitete, vještine, sposobnosti i interese. S druge strane, na našu ulogu trenera utječu sudionici, njihova očekivanja, kontekst samog treninga.

Uloge trenera podrazumijevaju određeni stupanj moći. Na početku će možda biti potrebni određeni pregovori kao i određeno vrijeme za usklađivanje s potrebnim profilima i poznatim očekivanjima sudionika.

Što to sve znači? Tko je onda trener?

Osim osnovne činjenice da je trener osoba koja je uključena u obrazovni proces i pruža podršku učenicima da nešto nauče, mnogo toga drugoga može biti neodređeno. Kako bi se nosili s ponekad nepredvidivim situacijama i zahtjevima, treneri moraju razmišljati kroz svoje uloge (i u međusobnom odnosu istih).

Obrazovne uloge	Učitelj	Trener	Facilitator
Proces	Manje važno	Važno	Važno
Zadatak/sadržaj	Središnja uloga	Važna uloga	Suodgovoran
Obrazovne metode	Često frontalna	Metodološki miks	Metodološki miks
Komunikacijski stil	Pretežito <i>input</i>	Ovisno o djelokrugu	Minimalni <i>input</i>
Moć	Apsolutna	Apsolutna -podijeljena	Podijeljena
Primjeri	Školski učitelj	Trener za interkulturalno učenje	Posrednik u sukobima

37

Prilikom treninga, naše temeljne vrijednosti usmjeravaju način na koji planiramo i vodimo trening, kao i kako upravljamo sami sobom tijekom procesa. Vrijednosti koje imamo u svezi s edukacijom ili radionicom otkrivaju se:

- pri izboru tema,
- kako vršimo odabir: sa ili bez procjene potreba i u kojoj mjeri su sudionici bili uključeni u proces planiranja,
- razina aktivnog sudjelovanja koja je omogućena kroz metodološke izbore (nosimo li se s očekivanjima, koristimo li povratne informacije i evaluacijske spoznaje te primjenjujemo li aktivne i iskustvene metode).

Naše vrijednosti u svojstvu trenera igraju glavnu ulogu u načinima na koje vrednujemo i ophodimo se s trenažnim procesom. One utječu na ono što možemo nazvati našim stilom rukovođenja. Tijekom treninga, trener može biti izazvan da preuzme razne uloge, a neke od njih, kao i vrijednosti koje stoje iza njih, mogu biti međusobno suprotstavljene.³⁸

Etički trener može se okarakterizirati kao osoba koja:

- je posvećena cjeloživotnom učenju
- je posvećena svojem osobnom i profesionalnom razvoju
- je posvećena (profesionalnom) razvoju drugih
- je svjesna izazova koje trening može stvoriti i pomaže učenicima da upravljaju istima
- dijeli znanje i vještine s drugima
- je sposobna održati pravu ravnotežu između bliskosti i distance sa sudionicima
- je otvorena prema samopromišljanju i kritična
- je osjetljiva prema potrebama učenika
- prilagođava sadržaje i procese u skladu s raspoloživim vještinama i znanjem skupine
- uspostavlja podupiruću sredinu za učenje³⁹

Brinuti o sebi tijekom treninga i prije dopunskih susreta od ključne je važnosti za održavanje ravnoteže i dobre forme. Sljedeća pitanja mogu se koristiti kao osobni kontrolni popis:

- Koji uvjeti (atmosfera, materijalni uvjeti, osobno vrijeme, tjelovježba, hrana) mi trebaju za ovaj trening?
- Koju "prtljagu" (zdravstvene ili privatne probleme) nosim sa sobom? S kim mogu to podijeliti i koja vrsta podrške će mi dobro doći tijekom treninga?
- Kako prepoznam i nosim se sa svojim vlastitim procesom učenja i profesionalnim razvojem?
- Kada mogu biti sudionik, a kada mogu voditi? Kako se osjećam u tim ulogama?
- S kim mogu podijeliti tešku profesionalnu situaciju?
- Koliko su mi važni tjelovježba i rekreacija u slobodno vrijeme? Vodim li računa o hrani i prehrani? Koliko su mi u životu važni lijekovi i stimulativna sredstva, bilo legalna ili ilegalna?⁴⁰

Treninzi, osobito treninzi s mladim ljudima, mogu biti zahtjevni, naporni, pa čak i stresni. Ima mnogo načina za olakšavanje života posvećenog treniranju – prije, tijekom i poslije treninga. Upustite se u trening pripremljeni, s jasnim svrhama i ciljevima, ali očekivanja pustite vani. Radite na raspoloživim resursima, koncentrirajući se na ono što je moguće, a ne na ono što nije.

4.4 POSTAVITE PLAN

Postoji ogromna količina pitanja na koje bi trebalo obratiti pažnju u vezi s neformalnim obrazovanjem (NFO), ali kako bi ona bila jasnija početnicima u neformalnom obrazovnom sustavu, počnimo s postavljanjem logičkog okvira za razumijevanje nekih osnovnih aspekata NFO-a. Započet ćemo s metodama.

4.4.1 METODA VS. METODOLOGIJA

Što je **metoda**, a što je metodologija? Zamislimo da želimo provesti radionicu, na primjer, o poduzetništvu. Da bismo to učinili, trebamo postaviti ciljeve i svrhe (u kojem smjeru želimo ići, što bi trebao biti ishod radionice), a zatim odabrati različite metode koje će nas dovesti do tih ciljeva. Dakle, metoda se može opisati kao aktivnost, s određenim karakteristikama. Voditelj postavlja različite metode jednu za drugom kako bi stvorio određeni slijed u procesu učenja koji vodi od polazišta do našeg cilja. Skup različitih metoda zajedno tvore radionicu ili tečaj osposobljavanja. Drugim riječima, metoda je tehnika koja se koristi za određeni dio programa; na primjer, vježbe za zagrijavanje i podizanje energije, *brainstorming* za stvaranje ideja, simulacijska igra kako bi mogli doživjeti neku situaciju u prvom licu, predavanje koje bi dalo neke naputke, raspravu u obliku okruglog stola ili skupne rasprave za izražavanje i razmjenu mišljenja, i tako dalje. Postoji mnogo različitih metoda koje se mogu upotrijebiti i kombinirati ovisno i u skladu s time u kojem smjeru želimo ići i što želimo postići. Postavljanje radionice kao skup različitih metoda ili tehnika može biti zabavna aktivnost, sve dok imamo ciljeve i svrhe te potrebe učenika kao osnovne pokretače za planiranje.

S druge strane, **metodologija** je obrazovna logika koja stoji iza odabranih metoda. Simulacijska vježba (igra uloga, na primjer) je metoda, simulacija je metodologija koja proizlazi iz filozofije iskustvenog učenja. Stoga je metodologija koju odaberemo usko povezana sa strategijom radionice ili treninga koju koristimo kako bismo došli do cilja. To je "ideologija" od koje krećemo i odlučujemo se za određenu metodu umjesto za neku drugu. Metodologija predstavlja okvir za metode korištene u programu, vodeći računa da se uravnoteže različiti tipovi, u kakvom su odnosu na stilove učenja, individualnu / grupnu dinamiku i tako dalje.

Metodologija i metode su međusobno jako povezane i ponekad se preklapaju, budući da su obje, na osnovnoj razini, povezane s vizijom i svrhom radionice ili obuke - drugim riječima, obje odražavaju temeljne vrijednosti, opće ciljeve i specifične svrhe. Odabrana metoda mora zadovoljavati određeni cilj i također predstavljati sustav vrijednosti koji je ključan za cijeli "pothvat".

4.4.2 SAVJETI I PRIJEDLOZI PRIJE TRENINGA

Odabir metode ne znači jednostavno pronaći aktivnosti koje će ispuniti vrijeme koje imamo na raspolaganju. Treba razmotriti niz pitanja prije nego se izabere metoda. (Nemojte to shvatiti kao kvantnu fiziku - logika je jednostavna, naravno da nećete započeti radionicu s akcijskim planom, kada ciljevi rada još nisu definirani⁴¹).

Prva pitanja bi stoga bila:

- Koji su ciljevi i svrha radionice; što želimo da naši učenici postignu?
- Koje metode ćemo koristiti da bi radionica odražavala željeni ishod učenja?
- Je li odabrana metoda u skladu s vrijednostima koje postavlja tematika?

Na primjer: odaberemo aktivnost koja uključuje igranje uloga. Naš cilj je da sudionici vide koliko je važno da društveni poduzetnici shvate potrebe kupaca. "Na kraju ovog dijela aktivnosti želio bih da sudionici bolje slušaju jedni druge." Ili "Na kraju ovog dijela aktivnosti želio bih da sudionici shvate što znači empatija." Kako ova metoda podupire taj proces?

Može li metoda postići navedene ciljeve u ovoj strateškoj fazi radionice?

Na primjer: "Na kraju ovog dijela aktivnosti želim da sudionici bolje upoznaju sami sebe." Ili "Na kraju ovog dijela aktivnosti želio bih da sudionici budu upoznati s određenim temama." Vodi li me ova metoda do toga?⁴²

Važna pitanja koja treba razmotriti uzimajući u obzir grupu i temu mogu biti:

- Jesmo li razmotrili da li metodologija odgovara suštini grupe? Da li različite odabrane metode odgovaraju različitim stilovima učenja, potrebama i brzinama?
- Koje prethodno znanje - npr. intelektualno ili emocionalno - zahtijeva ta metoda?
- Kakvu vrstu komunikacije potiče ta metoda u grupi?
- Kako vrednujemo i ugrađujemo doprinose dobivene od grupe? Postoje li informacije koje sudionici moraju sami priskrbiti ili pronaći, ili je to isključivo zadatak edukatora NFO-a?
- Da li metoda doprinosi procesu izgradnje skupine?
- Koju razinu povjerenja i bliskosti u skupini predviđa metoda?
- Potiče li metoda aktivno sudjelovanje učenika?
- Je li metoda potaknula učenike da koriste više od verbalno-intelektualnih vještina?
- Daje li se učeniku vrijeme i prilika da dođe u kontakt sa svojim osjećajima, interesima i mislima?
- Hoćemo li pripisati odgovornost učeniku za njegovo / njezino učenje i osobni razvoj?
- Jesu li pitanja koja potiču daljnje istraživanje, praksu, razmjenu ili učenje ispravno formulirana?
- Može li metoda izazvati reakcije i emocije koje će biti izazovno rješavati u kontekstu?
- Uzima li metoda u obzir određene fizičke sposobnosti sudionika?

4.4.3 TIJEKOM TRENINGA

Razmislite o sudionicima. Pokušajte shvatiti kako se osjećaju zbog dolaska na radionicu. Koje probleme i brige bi mogli imati, postoji li netko s posebnim potrebama i što možemo učiniti kako bismo mu pomogli?

Pripremite prostor i postavite obavijest dobrodošlice. Koristite boje i budite kreativni. Otvorite prostor i

za sudjelovanje. Ako netko dođe ranije, angažirajte ga da vam pomogne u nekim zadnjim pripremama (preseliti stolice, pokidati papir, staviti nešto na zid, provjeriti radi li oprema.) Ako ne poznajete grupu, zamolite ih da izrade i stave na sebe oznaku s imenom.

Budite opušteni i prijateljski raspoloženi za početak! Dišite duboko i, ako je potrebno, pokušajte se opustiti jer početak može odrediti atmosferu cijele radionice.

Popis za provjeru:

- Dobrodošlica
- Upravljanje i logistika
- Očekivanja, nade i strahovi
- Pozadina i svrha
- Kratki pregled programa
- Susret i pozdrav
- Stvaranje kontakta - dogovaranje zajedničkih pravila

S obzirom na dužinu radionice ili niza radionica i s obzirom na grupu s kojom radite, možete izostaviti korake koji nisu relevantni za tu određenu skupinu, sredinu ili kontekst.

Vježbe za zagrijavanje i podizanje energije; to mogu biti vježbe za pozdravljanje i upoznavanje, za pamćenje imena, zagrijavanje i poticanje koncentracije.

4.4.4. UPRAVLJANJE PROCESOM TRENINGA

Biti povezan s grupom, osobnim iskustvima i procesom učenja od ključne je važnosti; međutim, u određenim situacijama je važno, a ponekad i teško, odmaknuti se i reagirati s položaja promatrača koji vidi širu sliku. Sljedeće točke za razmatranje mogu se koristiti kao pomoć pri praćenju tijeka treninga ili radionice.

OPĆA ZAPAŽANJA

Kako se razvija grupna dinamika? Trebam li intervenirati u procese; pustiti da se snalaze sami, podržati ih ili usporiti?

Postoji li nešto ili netko tko je privukao moju pažnju i treba pomoć ili posebnu pažnju tijekom sljedećeg dijela aktivnosti?

Je li potrebno napraviti promjene na temi ili metodologiji zbog zacrtanih ciljeva tečaja?

FOKUSIRANJE NA TRENING

Koji je najintenzivniji osjećaj izazvan ovim treningom? Kako je isplivao i što mi to govori?

Koje misli su me najviše zaokupljale tijekom ove aktivnosti? Kako je to povezano s temom i procesom? Daje li poticaj za novu temu?

FOKUSIRANJE NA RASPRAVE

Koje su se interakcije istaknule? Koje su se misli i teme pojavile bez da smo ih se izravno dotaknuli? Kako ih spojiti sa sljedećom temom ili ih povezati s uvodom u sljedeću aktivnost?

FOKUSIRANJE NA SUDIONIKE

Tko je najviše privukao moju pozornost i kako to objasniti? Kakvi sve različiti odnosi nastaju sa sudionicima i kako ih ja vidim? Primam li otvorene ili skrivene poruke i kako ih trebam interpretirati?

FOKUSIRANJE NA PROGRAM

Može se dogoditi da program, onakav kakav je zamišljen, ne zadovoljava stvarne potrebe sudionika.

Možda okvir, logika ili tijek programa ne odgovaraju specifičnom kontekstu. Ako izmjena sljedeće teme nije moguća, taj se jaz još uvijek može riješiti promišljajući o sljedećem što bi skupini moglo trebati:

- Miran ili meditativni element
- Pokret ili akcija
- Interakcija i kontakt kroz igru ili vježbu
- Ponoviti i razmisliti o onome što smo do sada radili umjesto uvođenja nove aktivnosti
- Aktivnosti koje povezuju teoriju s praksom
- Prebacivanje na drugi element teme ili uvođenje nove aktivnosti

DETALJNO FOKUSIRANJE NA GRUPU

U kojoj smo sada fazi razvoja grupe?

S kojim sudionicima će biti "lako" raditi? Koji sudionici izgleda da imaju poteškoća?

Tko je lako uspostavio kontakt sa mnom, a kome je to bilo teže?

Koji su sudionici bili "nevidljivi"?

Koje su uloge preuzeli sudionici? Koliko se čini da se osjećaju ugodno u tim ulogama?

Kakve sam predrasude i odluke već donio?⁴³

4.4.5 POSLIJE TRENINGA

VREDNOVANJE

Cilj vrednovanja je:

- Da facilitator nauči nešto iz reakcija sudionika.
- Da pomogne sudionicima da prepoznaju, podijele i učvrste svoje znanje.

4.5 GLAVNE METODOLOGIJE I TEHNIKE / METODE

4.5.1 BRAINSTORMING

Brainstorming je metoda grupnog razmišljanja koja potiče kreativno rješavanje problema kroz stvaranje novih ideja i rješenja oko određene interesne domene. Ovu metodu je izradio Alex F. Osborn i predlaže dva (kasnije prošireno na četiri) glavna načela koja se koriste, a to su odgađanje prosudbe i posezanje za kvantitetom u namjeri da:

- smanji socijalne inhibicije među članovima grupe
- potakne stvaranje ideja
- poveća ukupnu kreativnost grupe.

Brainstorming kao takav omogućuje grupama ljudi da slobodnije razmišljaju zahvaljujući uklanjanju inhibicija i potiče na izmišljanje što je više moguće spontanih novih ideja. Sve su ideje zabilježene na posteru i ne ocjenjuju se, analiziraju, raspravljaju ili kritiziraju. Tek nakon završetka *brainstorming* seanse dolazi faza u kojoj se takve ideje vrednuju i razrađuju.

Brainstorming je učinkovit kada se bavimo specifičnim pitanjima, a ne višestrukim pitanjima. Nadalje, pitanje kojim se bavimo trebalo bi zahtijevati stvaranje ideja, a ne prosudbu. Pitanja koja želimo razraditi ne bi trebala rezultirati 'da' ili 'ne' odgovorom, nego izazvati nova rješenja; na primjer: *brainstorming* je učinkovit kada pokušavamo naći nove nazive za našu uslugu i neće funkcionirati s pitanjem poput "trebam li reciklirati materijal ili ne" jer to izaziva analitičko prosuđivanje umjesto rješenja.⁴⁴

Na *brainstorming* seansama skupine ne bi trebale biti ni prevelike ni premale (6-12 osoba) i trebale bi biti interdisciplinarne; sastavljene od ljudi iz različitih područja stručnosti, a kad to nije moguće, važno

je da se sastoji i od stručnjaka i od početnika u toj metodi.

Četiri načela *brainstorminga*, na koja ne smijemo zaboraviti prilikom moderiranja procesa, međusobno su povezana i predstavljaju tijek *brainstorminga*:

- **Posegnite za kvantitetom:** načelo "količina stvara kvalitetu" pretpostavlja da što je veća količina stvorenih ideja, to je veća šansa da se dođe do radikalnog i učinkovitog rješenja.
- **Suzdržite se od kritika:** sudionici bi trebali međusobno nadograđivati iznijete ideje i usredotočiti se na širenje ili dodavanje idejama, pritom se suzdržavajući od kritiziranja, koje je korisno u daljnjem procesu. Do tada je poželjno da okolina prihvaća neobične ideje.
- **Dobrodošle su lude ideje** do kojih dolazi gledajući na problem iz novih perspektiva i suzdržavanjem od kritike. Neuobičajen način razmišljanja može dovesti do boljih rješenja.
- **Kombinirajte i unaprijedite ideje** razradom tuđih ideja i korištenjem metode udruživanja kako biste stimulirali daljnju nadogradnju ideja.

Kada vodite *brainstorming* aktivnost, korisno je podsjetiti sudionike na sljedeće smjernice za poboljšanje njihove učinkovitosti i kvalitete:

- **Pridržavajte se pravila:** Treba poštivati načela *brainstorminga*. Kada se ne poštuju, sam proces i konačne ideje su obično prosječne i manje kreativne, stoga je važno davati povratne informacije onima koji ih ne poštuju.
- **Obratite pažnju na ideje svih sudionika:** Pobrinite se da se sudionici ne pridržavaju samo vlastitih ideja, jer *brainstorming* predviđa izlaganje i tuđim idejama. Potaknite sudionike da obrate pažnju na ideje drugih, navedite ih da naprave popis ili grupiraju slične ideje.
- **Uključite i individualne i grupne pristupe:** Da biste potaknuli sudionike da uklape svoje ideje u skupinu, možete uvesti *brainwriting* metodu (metoda zapisivanja misli); svaki sudionik zapiše svoje ideje na komad papira i šalje papir dalje u krug kako bi svatko dodao svoje ideje.
- **Uzmite pauze:** Tijekom grupnih razgovora važno je omogućiti šutnju tako da sudionici imaju priliku razmotriti i razmišljati o izrečenim stvarima.
- **Nemojte žuriti:** Pokušajte naći ravnotežu između rada pod pritiskom i uzimanja dovoljno vremena kako bi se ušlo dublje u zadatke. Dokazano je da rad pod pritiskom dovodi do više rješenja i ideja, međutim, kvaliteta može biti veća ako sudionici imaju dovoljno vremena da završe zadatak nakon što prikupe dovoljno ideja.
- **Budite uporni:** Potaknite sudionike da ostanu usredotočeni i ustraju u zadatku čak i kad je produktivnost niska.
- **Olakšajte aktivnost:** *Brainstorming* je uspješniji kada ga vodi i koordinira vješt voditelj, koji zna motivirati članove, ispravljati pogreške i postaviti jasan standard rada.

4.5.2 RAD U MALIM SKUPINAMA

Provoditi aktivnost u maloj grupi još je jedan način za promjenu ritma u vašoj učionici. Pitanje koje se nameće je koliko mala mora biti grupa da bi bila idealna za rad? Izbor ovisi o veličini grupe, vremenskom okviru, fizičkim značajkama radnog prostora i prirodi grupnog zadatka. U nastavku je naveden popis mogućnosti koje možete isprobati.

Dinamika rada u malim skupinama daje učenicima priliku da prakticiraju vještine razmišljanja na višoj razini. Može se krenuti od kratkih, neformalnih vježbi do strukturiranih skupova problema na kojima će raditi većina razreda. Korisno je napomenuti da je rad s malom grupom moguće uključiti u velika predavanja, kao i u seminare, praktični rad i rasprave. Ovdje smo iznijeli primjere malih grupnih vježbi koje se kreću od neformalnih do formalnih i koje dobro funkcioniraju s različitim veličinama razreda.

“ZUJ” GRUPE⁴⁵

- Veličina razreda: bilo koja
- Vremenski okvir: 3-10 minuta
- Ambijent: nema ograničenja
- Svrha: stvaranje ideja / odgovora, ponovno stimuliranje interesa učenika, procjena razumijevanja učenika

Opis: Ova tehnika dobro funkcionira u malim i velikim razredima. Izaberite izazovnu temu ili problem, oblikujte ga u početnu rečenicu ili pitanje, a zatim zamolite učenike da oblikuju male skupine kako bi raspravljali o tome. Nakon otprilike 5-10 minuta rasprave, pozovite nekoliko grupa da iznesu svoje odgovore. Pitajte ostale da li se slažu s danim odgovorima uz dizanje ruku. Okupite se opet kao cijeli razred i raspravite s učenicima o idejama ili pitanjima koja su se pojavila dok su bili u malim grupama. Najbolje su one rasprave u kojima učenici prosuđuju određene zasluge, važnost ili korisnost jednog aspekta predavanja.

Komentari: Ova je metoda vrlo fleksibilna: lako ju je implementirati s bilo kojom veličinom razreda i učionice, čak i u vrlo formalno uređenoj dvorani. Razmotrite kako ponovno privući pažnju velike skupine: paljenje i gašenje svjetala je jednostavna, ali učinkovita metoda.

RAZMISLI I RAZMIJENI U PARU⁴⁶

- Veličina razreda: bilo koja
- Vremenski okvir: 5-10 minuta
- Ambijent: nema ograničenja
- Svrha: stvoriti ideje, poticati sigurnost sudionika u vlastite odgovore, poticati široko sudjelovanje u zajedničkim aktivnostima

Opis: Ova strategija se sastoji od tri koraka. Učenici najprije pojedinačno razmišljaju o određenom pitanju ili scenariju. Zatim se udružuju u parove kako bi razgovarali i usporedili svoje ideje. Na kraju imaju priliku iznijeti svoje ideje u velikoj grupnoj raspravi.

Komentari: „Razmisli u paru” prisiljava učenike da pokušaju najprije sami dati odgovor na pitanje i onda ga u suradnji s drugim sudionikom pojašne i prošire. Također im daje priliku da svojim idejama uvjere malu grupu prije nego što ih iznesu pred veliku grupu, što može pomoći stidljivim učenicima da sudjeluju s više samopouzdanja.

KRUG GLASOVA⁴⁷

- Veličina razreda: bilo koja
- Vremenski okvir: 10-20 minuta
- Ambijent: poželjne su prenosive stolice
- Svrha: stvaranje ideja, razvijanje vještine slušanja, uključivanje svih učenika, izjednačavanje okruženja za učenje

Opis: Ova metoda uključuje učenike koji naizmjenice govore. Učenici formiraju krugove od četiri ili pet članova. Dajte učenicima temu i dajte im nekoliko minuta da organiziraju svoje misli o njoj. Tada započnite raspravu, pri čemu svaki učenik ima do tri minute (ili odaberete neko drugo trajanje) vremena za govor bez prekida. Za to vrijeme nitko ne smije ništa reći. Nakon što je svatko jednom govorio, otvorite raspravu unutar dotične podgrupe. Napomenite da učenici mogu nadograditi samo ono što je netko drugi rekao, a ne vlastite ideje; također, u ovom trenutku ne bi smjeli uvoditi nove ideje (Brookfield & Preskill, 1999.).

Komentari: Neki se sramežljivi učenici mogu osjećati neugodno kad moraju govoriti pred ostalima. Umanjite njihov strah tako da zadate specifičnu i relevantnu temu ili dajte svakoj osobi relevantni citat s kojim mogu lakše započeti govor. Varijacija ove metode, koja potiče učenike da se međusobno više slušaju, zahtijeva da svaka osoba započne parafrazirajući komentare prethodnog učenika ili pokazujući kako se njegove primjedbe odnose na one prethodnog učenika. Za ovu varijaciju, učenicima će trebati manje vremena za pripremu prije nego što počne “krug”, ali trebat će im više vremena između pojedinih govornika.

ROTIRAJUĆI TRIO⁴⁸

- Veličina razreda: 15-30
- Vremenski okvir: 10 ili više minuta
- Ambijent: malo veći prostor, po mogućnosti prenosive stolice (ali mogu i stajati)
- Svrha: upoznati učenike s većim brojem svojih vršnjaka, stvoriti ideje

Opis: Ova strategija uključuje učenike koji raspravljaju o pitanjima naizmjenice s većim brojem kolega. Prije toga pripremite pitanja za raspravu. Učenici će formirati grupice od tri sudionika (trio), a onda će se grupe rasporediti u veliki krug ili kvadrat. Dajte učenicima pitanje i predložite da svaka osoba naizmjenice da odgovor. Nakon odgovarajućeg razdoblja, zatražite od trija da dodijeli broj 0, 1 ili 2 svakom od svojih članova. Zatim recite broju 1 da se premjesti u sljedeći trio u smjeru kazaljke na sat, broju 2 da se premjesti u dva trija dalje u smjeru kazaljke na sat, a broju 0 da ostane na istom mjestu; rezultat će biti formiranje novih trija. Sada ćete uvesti novo, malo teže pitanje. Rotirajte grupice i dodijelite nova pitanja onoliko puta koliko želite (Silberman, 1996.).

Komentari: Ova vrsta rada u manjim grupama može biti organizirana s parovima ili grupicama od četiri sudionika i dobro funkcionira s većinom tema, uključujući i računska pitanja. Međutim, bilo bi je teško provesti u velikim razredima.

GRUPE SNJEŽNIH GRUDA / PIRAMIDE⁴⁹

- Veličina razreda: 12-50
- Vremenski okvir: 15-20 minuta, ovisno o tome koliko će se puta "snježna gruda" udvostručavati
- Ambijent: potrebne su prenosive stolice
- Svrha: stvoriti dobro razrađene ideje, suziti temu, razvijati vještine odlučivanja

Opis: Ova metoda uključuje progresivno udvostručenje: učenici prvo rade sami, zatim u parovima, zatim u četvoro, i tako dalje. U većini slučajeva, nakon rada u grupicama od četiri sudionika, učenici se sastaju na skupnoj raspravi u kojoj se njihovi zaključci ili rješenja objedinjuju. Pružite im niz sve složenijih zadataka tako da im ne postane dosadno svaki put iznova raspravljati u različitim fazama. Na primjer, neka učenici zabilježe nekoliko pitanja koja se odnose na temu. U paru učenici pokušavaju odgovoriti jedan drugome na pitanja. Parovi se udružuju kako bi formirali četvorke, ovisno o temi posvetit će se neodgovorenim ili kontroverznim pitanjima ili relevantnim načelima iz prethodnih rasprava. Naposljetku se vraćaju svi na okup i jedan predstavnik iz svake grupe izvještava o zaključcima svoje grupe. (Habeshaw i sur., 1984; Jaques, 2000.)

Komentari: Za ovu metodu potrebno je određeno vrijeme da se razvije, stoga se treba koristiti samo kada imate dovoljno vremena za raspravu o određenim pojmovima. Također, ovisno o predviđenom vremenu, učenici mogu osjetiti da se neke nijanse iz njihovih rasprava izgube.

SLAGALICA⁵⁰

- Veličina razreda: 10-50
- Vremenski okvir: 20 ili više minuta
- Ambijent: potrebne su prenosive stolice, poželjno je imati na raspolaganju puno prostora
- Svrha: detaljno učiti koncepte, razviti timski rad, učenici poučavaju učenike

Opis: Ova strategija predviđa da učenici postanu "stručnjaci" u jednom segmentu teme, a zatim dijele svoju stručnost s drugima. Podijelite temu u nekoliko sastavnih dijelova ("dijelovi slagalice"). Formirajte podgrupe od 3-5 učenika i dodijelite svakoj podgrupi njegov "dio" teme (ili, ako je razred prevelik, dodijelite dvjema podgrupama svakoj svojoj podtemu). Zadaća svake skupine je razvijanje stručnosti na svojoj podtemi kroz primjenu *brainstorminga*, razvoj ideja i, ako to vrijeme dopušta, istraživanje. Kada učenici postanu stručnjaci u svojim podtemama, pomiješajte skupine tako da članovi svake nove grupe imaju drukčije područje stručnosti. Svatko se zatim obrati ostalim članovima grupe kako bi podijelio s njima svoju stručnost, stvarajući tako dovršenu "slagalicu" znanja o glavnoj temi (vidi Silberman,

1996.). Prikladan način za dodjelu različitih područja stručnosti je distribucija papira različitih boja. Za prvu fazu grupnog rada, skupine se sastoje od učenika s istom bojom izlaganja; za drugu fazu, svaki član novoformiranih skupina mora imati različitu boju izlaganja.

Komentari: Pomoću Slagalice se izbjegavaju zamorna skupna zasjedanja, jer se većina informacija međusobno dijeli u malim skupinama. Ova metoda može se proširiti na način da učenici najprije razviju stručnost o svojoj podtemi kroz samostalno istraživanje izvan razreda. Zatim, kada se susretnu s onima koji imaju istu podtemu, mogu objasniti i proširiti svoje znanje prije nego što se presele u novu grupu. Jedan od mogućih nedostataka je da učenici čuju samo jednu grupu stručnjaka o temi i ne profitiraju dovoljno od spoznaja razreda kao cjeline; da biste riješili taj problem, mogli biste prikupiti pisani zapis o radu svake grupe i stvoriti glavni dokument - uistinu složenu kompletnu slagalicu - o toj temi.

UNUTARNJI KRUG ILI AKVARIJ ZA RIBICE⁵¹

- Veličina razreda: 10-50
- Vremenski okvir: 15 ili više minuta
- Ambijent: poželjne su prenosive stolice i puno prostora; ako to nije moguće, onda unutarnja grupa sjedi / stoji kod ploče, a vanjska grupa sjedi na uobičajenim mjestima u razredu

Svrha: promatrati grupnu interakciju, pružiti prave ilustracije za koncepte, pružiti priliku za analizu
Opis: Ova metoda obuhvaća jednu skupinu koja promatra drugu skupinu. Prva skupina stvara krug i raspravlja o problemu ili temi, izvodi igru uloga ili kratku predstavu. Druga skupina formira krug oko unutarnje skupine. Ovisno o zadatku unutarnje grupe i kontekstu vaše radionice, vanjska skupina može pogađati temu, obrasce, ispravnost argumenata itd. iz rasprave unutarnjeg kruga, analizirati raspravu unutarnje grupe, analizirati njihovo funkcioniranje ili jednostavno gledati i komentirati igru uloga. Na kraju, kada su svi opet na okupu, prikupite od obje skupine povratne informacije o njihovim iskustvima. (Vidi Jaques (2000.) za nekoliko varijacija ove tehnike)

Komentari: Budite svjesni da vanjskim članovima grupe može postati dosadno ako njihov zadatak nije dovoljno izazovan. Kako bi se to izbjeglo, skupine mogu mijenjati mjesta i uloge. Također imajte na umu da se unutarnja grupa može osjećati sputano zbog promatrača; ublažite taj osjećaj tražeći volontere da sudjeluju u unutarnjem krugu ili navodeći da će svaki učenik imati priliku biti član i unutarnje i vanjske grupe. Iako je ovu metodu najlakše implementirati u malim razredima, možete ju proširiti tako da istovremeno imate više "akvarija za ribice".

TIMSKO UČENJE⁵²

- Veličina razreda: bilo koja
- Vremenski okvir: bilo koji
- Ambijent: nema ograničenja
- Svrha: poticanje odnosa među učenicima, povećanje samopouzdanja za sudjelovanje

Opis: Za ovu vrstu aktivnosti učenici su podijeljeni u grupe na samom početku polugodišta. Kada želite uključiti malu grupnu raspravu ili timski rad u svoj razred, usmjerit ćete učenike da stvore grupe za dugoročno učenje. Skupine od četiri člana funkcioniraju dobro, jer se svaka četvorka može podijeliti u parove, ovisno o aktivnosti.

Komentari: Učenici se dobro upoznaju s malim brojem svojih kolega tijekom polugodišta i mogu se s njima, kao svojim partnerima za učenje i timskim suigračima, vidati čak i izvan učionice. Primjena timova za učenje štedi vrijeme potrebno za organizaciju učenika u grupe svaki put kada želite koristiti grupni rad. Međutim, budući da će učenici surađivati tijekom duljeg razdoblja, budite vrlo pažljivi prilikom formiranja grupa. Neka učenici dostave kartice sa svojim podacima na početku polugodišta ili čak neka ispune kratki upitnik o svojoj osobnosti. Možda biste ih mogli zamoliti i da predlože imena dvoje ili troje razrednih kolega s kojima bi željeli ili ne bi voljeli raditi.

RAZMISLI/NAPIŠI I RAZMIJENI U PARU⁵³

Zbog svestranosti ove aktivnosti, ona se može koristiti na seminarima, raspravama i čak vrlo velikim predavanjima. Postavite pitanje ili problem i dajte studentima jednu minutu da razmisle o njemu ili napišu odgovor. Zatim uputite učenike da 2-5 minuta razgovaraju s partnerom o svojem odgovoru. Konačno, pozovite jednog ili dva učenika da podijele svoje odgovore s razredom. Za ovu se aktivnost može osmisliti beskonačno mnogo varijacija. Na primjer, vrijeme za pisanje može biti dulje, a učenici mogu dobiti priliku preispitati svoj mini esej nakon što popričaju s partnerom. Druga mogućnost je produljiti vrijeme kada su u paru kako bi učenici mogli riješiti nekoliko problema, napraviti prijevod ili neku drugu aktivnost koja zahtijeva više vremena.

INTERVJU U TRI KORAKA⁵⁴

Ova je tehnika slična onoj *Razmisli/napiši i razmijeni u paru*. Učenici rade u paru kako bi razgovarali o pitanju ili problemu. U prvom koraku, jedna osoba u paru prva odgovara / raspravlja o tom pitanju, a druga radi bilješke ili postavlja dodatna pitanja. U drugom koraku učenici zamijene uloge. Zatim se dva para udruže kako bi stvorili kvartet. Grupe si međusobno opisuju svoje odgovore i raspravljaju.

FORMIRAJTE PODGRUPE UČENIKA⁵⁵

Ovaj format će vjerojatno funkcionirati najbolje u manjim razredima. Dajte učenicima problem na jednom listu papira za rad u skupinama od tri ili četiri. Jedinstveni list papira pomaže spriječiti studente da rade na problemu pojedinačno. Nakon što završe, ili zatražite odgovore od svake grupe, ako je razred dovoljno mali, ili pozovite predstavnike jedne ili dviju grupa da daju svoje odgovore. Pitajte da li se slažu i ostale skupine.

UČENJE TEMELJENO NA PROBLEMU⁵⁶

Ovo je formalniji tip rada u malim skupinama koji se već dugo koristi za osposobljavanje studenata medicine i znanosti. Međutim, može dobro funkcionirati i u drugim disciplinama; na primjer, učenici koji analiziraju teške rečenice na tečaju stranog jezika ili analitički čitaju odlomak na tečaju književnosti. Glavno obilježje „učenja temeljenog na problemu“ je da se tema uglavnom uvodi kroz probleme, a ne predavanje. Učenici rade u malim (3-4 osobe), stalnim, suradničkim skupinama za obavljanje aktivnosti rješavanja problema uz ograničenu pomoć voditelja. Slijedi skupni razgovor s cijelim razredom tijekom kojeg voditelj može ispraviti zablude i povezati probleme u širi kontekst predavanja.

RAZREDNE DEBATE⁵⁷

Vrijeme za raspravu može biti izvrsna prilika za organizaciju debate. Procijenite stavove učenika kroz dizanje ruku (ili temeljem prethodnih rasprava u razredu ili na ploči), podijelite razred prema tim skupinama i neka sastave argumente koji podržavaju njihovo stajalište (bilo svoje ili suprotno mišljenje). Dajte svakoj skupini ograničeno vrijeme kako bi izrazili taj stav, zahtijevajući da što više učenika govori, i dajte drugoj skupini priliku za opovrgavanje. Nakon toga, otvorite raspravu i razgovarajte o rezultatima.

BRZI INTERVJUI⁵⁸

Cilj ove grupne aktivnosti je da učenici prikupe što je više moguće mišljenja o temi. Prvo podijelite razred u parove i raspodijelite im niz pitanja za raspravljanje (preporučuje se jedno do tri pitanja). Neka učenici mijenjaju partnere svake 2 minute ili više i postavljaju ista pitanja svom novom partneru. Promijenite partnere onoliko puta koliko je potrebno, a zatim se vratite izvješću cijelog razreda i raspravite o rezultatima. Ova vrsta vježbanja je osobito korisna za male razrede, aktivnosti anketiranja ili vježbe za probijanje leda.

4.5.3 PROMIŠLJANJA

Promišljanje sa sudionicima o njihovom iskustvu učenja i postignućima bitan je dio procesa učenja koji potiče pojedinca da razradi svoje postojeće znanje i sposobnosti; kako su izmijenjeni ili nadograđeni novim saznanjima i iskustvom učenja; kako iskustvo pridonosi prepoznavanju svojih vlastitih snaga za ispravno promicanje i komuniciranje i slabosti / ograničenja za daljnje rješavanje i istraživanje.

“Sa sviješću potrebnom za samopromišljanje, podarena nam je mogućnost izbora - da preispitujemo ono što radimo i mijenjamo smjerove.”

Svatko već koristi svoj vlastiti instinktivni misaoni proces, stoga se neki možda osjećaju malo oklijevanje po pitanju sudjelovanje u aktivnosti. Zbog toga je strukturiraniji i sustavniji pristup vrlo važan, kao i razumijevanje sudionika o svrsi promišljanja i načina na koji ono poboljšava njihovo učenje i profesionalni razvoj. Neformalno okruženje za učenje može stvoriti intenzivne i stimulativne situacije učenja, a unutarnji sukobi se moraju riješiti unutar grupe. Za edukatore NFO-a, ovaj dio procesa zahtijeva visoki stupanj osobne angažiranosti, unutarnju stabilnost i samopouzdanje za nošenje s novim situacijama koje se konstantno pojavljuju.⁵⁹

KAKO VODITI PROCES

Postoji mnogo načina da potaknete refleksivno učenje. Bez obzira na to koji koristite, pobrinite se da sudionik razmišlja o onome što je naučio tijekom procesa NFO-a i kako se to odnosi i povezuje s već postojećim znanjem iz prošlih iskustava. Promišljanja također mogu pomoći u prepoznavanju povratnih informacija kao vektora za poboljšanje njihove buduće izvedbe i sudjelovanja.

Ako ste zainteresirani za refleksivni način učenja, postoji nekoliko praktičnih pitanja na koja biste trebali odgovoriti:

- Gdje bi u ovom tečaju/modulu najbolje mogao funkcionirati taj pristup?
- Koliko iskustva iz strukturiranog promišljanja imaju učenici?
- Bi li promišljanje trebalo biti individualno / osobno ili skupno / zajedničko?
- Jesu li učenici (i voditelji) spremni za to?

Nakon što ste razmislili o ovim pitanjima, vjerojatno ste već odlučili je li promišljanje pristup koji ima smisla u vašem kontekstu i imate neku predodžbu o tome kako ga uvesti. Ako još niste sigurni, možete isprobati kratku vježbu na jednom predavanju ili radionici i vidjeti kako učenici reagiraju.

Slijede primjeri / metode za vođenje susreta u svrhu izvještavanja i prikupljanja informacija koji također mogu biti korisni za potrebe vrednovanja.

REDOSLIJED TRENINGA

Korisno je (doslovno, ali i metaforički) odrediti ciljeve treninga i izvršiti samoprocjenu postignuća učenja.

Upute: Pripremite papire u boji sa sadržajem ili modulima treninga, postavite ih na zid i eventualno koristite trake da biste "nacrtali" strelicu (tj. vremensku lentu). Zamolite učenike da razmisle o onome što će naučiti tijekom treninga i zapišu to na post-it papirić (označen prepoznatljivim znakom ili crtežom). Na kraju svake aktivnosti / modula zamolite učenike da se vrate i pronađu svoje papiriće i razmisle o postignućima učenja. Ako osjećaju da cilj učenja nije postignut, pitajte ih misle li da mogu postići cilj u sljedećim modulima / aktivnostima i premjestite papirić. Ako su ciljevi učenja ispunjeni, zamolite učenike da maknu svoj papirić. Učitelji mogu koristiti drugi plakat zalijepljen na drugom mjestu, koristiti stablo talenata ili neki drugi slični alat i zatražiti od učenika da na isti stave „cilj je postignut“.

U sličnoj aktivnosti, učitelj priprema veliki plakat s kalendarom aktivnosti, ostavljajući dovoljno prostora kako bi učenicima omogućio crtanje emotikona ili zapisivanje kratkih komentara.

Učitelj traži od učenika da razmisle o tome što su učinili i kako se osjećaju i da koriste kalendar kako bi komentirali aktivnost kroz crtež ili kratku rečenicu. To se može obaviti na kraju svake aktivnosti ili u narednim danima. Promišljanje o tome što učenici proizvode neophodno je i također može "otvoriti" sljedeću aktivnost.

ZID MISLI

Upute: Učitelj na *flipchart* papirima zapisuje neka pitanja relevantna za ciljeve treninga određene u programu nakon čega ih lijepi na zid. Na samom početku aktivnosti, učitelj objasni učenicima da je vrlo poželjno i dobrodošlo da odgovore na pitanja na zidu, pa čak i komentiraju odgovore drugih učenika. Pobrinite se da se zid koristi samo za trening. Na kraju programa (ili kad god učitelj osjeti da je pravi trenutak), nužna je rasprava o mislima na zidu, koja pomaže u evaluaciji postignuća učenika odnosno onog što su naučili.

RECENZIJA U TRI RIJEČI (ALTERNATIVA: TELEGRAM ILI DRUŠTVENE MREŽE "WHATSAPP- TWITTER- INSTAGRAM")

Upute: Jednostavna metoda koja se koristi na kraju treninga je "Recenzija u tri riječi", gdje se od sudionika traži da napišu za sebe tri riječi koje opisuju njihove osjećaje o aktivnosti. Zatim se sudionici pozivaju da pročitaju svoje riječi koje se bilježe na *flipchart* ploči. Nakon toga, može se pokrenuti rasprava o značenju i relevantnosti riječi. To obično dovodi do žive rasprave. "Recenzija u tri riječi" uključuje sve sudionike od samog početka, što često onima koji obično nisu prvi koji progovore olakšava da doprinesu raspravi.

Varijacija na ovo je "Telegram" u kojem sudionici daju opći dojam o danu ili treningu. Sudionici su pozvani razmišljati nekoliko minuta o danu ili treningu, a zatim podijeliti svoje mišljenje s grupom u tri riječi: pozitivna riječ - negativna riječ - zaključna riječ. Na primjer: Intenzivan - Glavobolja - Iscrpljen. Obavezno zapišite na *flipchart* ploču ono što sudionici kažu, a na kraju može biti korisno napraviti kratki sažetak onoga što je opći dojam cijele grupe. Kad je vrijeme ograničeno, učitelji mogu pozvati sudionike da napišu telegrame na papiriće i stave ih na zid kako bi ih svi pročitali.

Rješenje 2.0 moglo bi biti oformiti stvoriti Whatsapp grupu (ili koristiti Twitter ili Instagram za starije skupine) i zamoliti učenike da komentiraju dan sa slikom i 3 riječi koje opisuju dojam o aktivnosti. U tom slučaju treba koristiti zajedničku oznaku *hashtag* (primjerice: #dbasket, #dan1), a učitelji trebaju imati pristup toj grupi učenika (ili u slučaju Twittera / Instagrama, njihovim profilima).

PORUKA U BOCI

Ovo je vrlo jednostavna aktivnost koja se izvodi na samom kraju treninga, kao i na kraju svakog modula / radionice. Dajte sudionicima mali list papira i konac; zamolite ih da razmisle o poruci o najrelevantnijem postignuću učenja tog dana / programa kao da ga moraju staviti u bocu i baciti u more (što je neodrživo za okoliš). Zamislite mornara koji upeca bocu i pročita poruku i razmislite kako vaše osobno postignuće učenja može utjecati na druge ljude.

LUTKE NA STABLU

Upute: Svi članovi grupe pozvani su da izraze trenutne osjećaje i / ili njihovo zadovoljstvo programom ili drugim aspektima kao što su njihovo učenje, grupna dinamika i tako dalje.

Da bi to učinili, od sudionika se traži da odaberu jedan od likova (ili lutaka) na slici kojeg smatraju naj-reprezentativnijim za svoje raspoloženje ili stanje uma u odnosu na aspekt koji se ocjenjuje.

Kada su svi izabrali svoju lutku, sudionici si mogu međusobno objasniti razloge svojeg izbora.

KRIVULJA ZADOVOLJSTVA

Upute: Na velikom papiru nacrtajte liniju i podijelite ju na segmente: svaki segment predstavlja aktivnost obuke pa zapišite naziv aktivnosti / modula. Na vrhu papira nacrtajte nasmiješeno lice, a na dnu tužno lice. Zamolite sudionike da razmisle o aktivnosti / modulu i svojim osjećajima prema njemu; učitelji mogu odlučiti da li će se ocjenjivati aktivnost u cjelini ili pojedini aspekt (atmosfera, grupni rad, tijek / ritam itd.). Provjerite jesu li sudionici razumjeli postupak (eventualno zapišite to, kako bi bilo što je jasnije moguće).

Slična metoda je toplomjer, ali ovaj alat je korisniji za procjenu zadovoljstva s jednom aktivnosti / modulom, a ne čitavim programom. Termometar se može nacrtati na *flipchart* ploči i sudionici su pozvani da stave personaliziranu oznaku (njihovo ime ili inicijale) na temperaturu koja najbolje predstavlja njihov stav prema određenom dijelu programa ili kako se osjećaju u grupi. Od sudionika se također može zatražiti da kažu svoje ocjene i da rasprave o tome kako se mogu poboljšati.

Flipchart papir, koji prikazuje grupno vrednovanje, se može postaviti na zid i u kasnijoj fazi aktivnosti se može ponovno koristiti da bi vidjeli kako se stvari odvijaju.

4.5.4 OSTALI ALATI ZA EVALUACIJU RAZVOJNOG PUTA

Sustav vrednovanja aktivnosti projekta izgrađen je na osnovnim značajkama vrednovanja neformalnog obrazovanja kako su prikazani u prethodnim poglavljima.

Pristup evaluaciji projekta i alati naglašavaju i uzimaju u obzir neke ključne točke:

- uporište na **ključnim kompetencijama EU okvira**
- vrednovanje različitih razina **pozitivnog vladanja** (ne prenegativno)
- vrednovanje razine **samostalnosti i odgovornosti** učenika tijekom cijelog eksperimentalnog procesa
- vrednovanje treba uzeti u obzir cjelokupno **“svjesno djelovanje”**
- vrednovanje mora uzeti u obzir **stavove učitelja / trenera kao i stavove učenika**

Alati za vrednovanje aktivnosti uključuju:

- **D'BASKET OBRAZAC ZA ZAPAŽANJA:** najvažniji alat za vrednovanje jer se odnosi na potvrdu napretka, sadrži tri tablice temeljene na tri razvojna puta predviđena projektom (mediji, interkulturalnost i poduzetništvo). Svaka tablica se poziva na ključne kompetencije iz EU okvira i popis pokazatelja koje treneri trebaju ocijeniti nakon promatranja razreda tijekom aktivnosti. Obrazac se može koristiti i kao alat za samovrednovanje, kako bi učenici mogli procijeniti vlastito poboljšanje u kompetencija na kojima su radili tijekom aktivnosti prema nekim pokazateljima. Također se može koristiti za unaprjeđenje samog obrasca, trener može stvoriti vlastiti obrazac na temelju kompetencija razvijenih na treningu, a zatim ga koristiti za evaluaciju na budućoj radionici s istom aktivnošću.
- **DNEVNIK ZA TRENERA:** modularni alat koji se može koristiti kao polustrukturirani dnevnik za trenere kako bi im pomogao u bilježenju napretka razreda tijekom aktivnosti ili bilježenju konkretnih jačih ili slabijih strana aktivnosti. Također se može koristiti kao alat za promišljanje nakon treninga i za izradu završnog izvješća.
- **DNEVNIK ZA UČENIKA:** modularni alat koji se može koristiti kao polustrukturirani dnevnik za učenike kako bi im pomogao da se usredotoče na aspekte edukacijskih alata koje su iskusili, a koji mogu biti poboljšani i ojačani; dnevnik se može i trebao bi biti pokazan trenerima ili uspoređen kako bi im pomogao s budućim eksperimentiranjem s aktivnostima.
- **UPITNIK ZA TRENERA:** upitnik s kratkim zatvorenim pitanjima koji može pomoći vanjskim dionicima u razumijevanju razine zadovoljstva koju su iskusili treneri u svakom alatu ili aktivnosti koje odluče isprobati sa svojim učenicima. To je također alat za izradu statističkih izvješća o evaluaciji i pokazatelj kvalitete aktivnosti.
- **UPITNIK ZA UČENIKA:** upitnik s kratkim zatvorenim pitanjima koji može pomoći vanjskim dionicima u razumijevanju razine zadovoljstva koju su iskusili učenici uključeni u svaku aktivnost. Kao i upitnik za trenera, to je koristan alat za izradu statističkih izvješća o evaluaciji i pružanje dokaza o kvaliteti aktivnosti.

Alati se mogu koristiti ovakvi kakvi jesu ili mogu biti prilagođeni samom procesu obuke, oni služe kao smjernice za učitelje kako bi im pomogle razumjeti što treba promatrati i uzeti u obzir kod vrednovanja neformalnog obrazovanja. Alate za vrednovanje možete pronaći u šestom poglavlju.

5. PRAKTIČNI ALATI I VJEŽBE ZA TRI RAZVOJNA PUTA

U ovom poglavlju, najprije ćemo objasniti kako koristiti ovaj skup alata:

- Zajednički uvod za sva tri razvojna puta, nakon čega slijedi
- D'BASKET košarica s vježbama: vježbe za zagrijavanje i razbijanje leda koje se mogu primijeniti na sva tri razvojna puta
- Tri poglavlja – po jedno za svaki razvojni put - raščlanjena na 3 dijela:
 1. osnovni cilj i metodologija
 2. D'BASKET košarica s aktivnostima (s uputama za njihovu primjenu)
 3. 3 primjera dužih ili strukturiranih radionica/serija vježbi za duže radionice

5.1. UVOD U STRUKTURU TRI RAZVOJNA PUTA

Metodološki temelji ugrađeni u osmišljavanje tri razvojna puta su:

- participativni pristup: osmišljavanje u suradnji s učiteljima, upravom škole i vanjskim dionicima radi usklađenosti sa standardnim školskim kurikulumima
- primjena integriranog učenja sadržaja i jezika za dijelove svake pojedine aktivnosti
- kombinirana primjena metoda koje integriraju digitalnu pismenost i vještine, pa i putem informacijske i komunikacijske tehnologije, matematičku pismenost i primjenu matematičkih pojmova
- primjena interdisciplinarnog ili multidisciplinarnog pristupa koji se može prilagoditi različitim stilovima učenja
- inkluzivni pristup usmjeren na jednakost, različitost i uključivanje u svaku aktivnost – posebna pozornost na učenike s posebnim potrebama
- fleksibilnost i integracija s neformalnim obrazovanjem, uključivanje relevantnih pružatelja obrazovnih usluga u proces učenja (sudjelovanje nevladinih organizacija, poduzeća, šampiona, stručnjaka, profesionalaca, itd.) i aktivnosti koje se provode u zajednici

5.2. D'BASKET KOŠARICA S VJEŽBAMA

Da bi se olakšalo čitateljima i da bi se pronašle prave aktivnosti za prave svrhe, uz iznimku nekih vježbi za razbijanje leda i kratkih vježbi za podizanje energije, opis vježbi slijedi opći obrazac prikazan u donjoj tablici:

Naziv aktivnosti	Opis
Tema	Interkulturalnost, mediji ili poduzetništvo, ili bilo koja kombinacija istih
Ciljevi	Što želite postići provođenjem ove aktivnosti
Ishodi učenja	Vještine koje će sudionici imati razvijene na kraju aktivnosti
Ciljna skupina i veličina	Za koga provodite ovu aktivnost i najprikladniji broj sudionika za aktivnost
Opći opis	Pregled aktivnosti: kratki sažetak aktivnosti i o čemu se radi
Upute za edukatore/učitelje	Detaljno objašnjenje aktivnosti. Korak-po-korak upute o tome što bi sudionici trebali raditi i kako se provodi aktivnost
Izvještavanje i vrednovanje	Kako ispitujete odnosno prikupljate podatke i vrednujete rezultate na kraju aktivnosti? Pitanja za prikupljanje informacija i vrednovanje, ako je primjenjivo
Potrebno vrijeme	U satima i/ili minutama
Potrebni materijali	Što vam je potrebno za aktivnost, npr. kemijske olovke, markeri, papiri...
Dodatni savjeti za edukatore	Eventualne napomene ili savjeti koje bi voditelji ove aktivnosti mogli koristiti ili pratiti radi najbolje moguće provedbe, poveznice s radionicom ili ostali stupovi/teme iz predstavljenog skupa alata
Dodatne informacije, napomene	Po potrebi, eventualni dodatni materijali, listovi s uputama, fotografije, sugestije za daljnje aktivnosti, obrazloženja
Izvor	Zasluge i izvori, ako je primjenjivo

5.2.1 VJEŽBE ZA RAZBIJANJE LEDA I ZAGRIJAVANJE

Ove su vježbe namijenjene za gradnju povjerenja, ali i za podizanje razine energije kod sudionika.

VAMPIR IZ STRASBOURGA

Naslov ove vježbe je pomalo alarmantan, a takva je i sama vježba. Ide ovako: svi hodaju uokolo po sobi, zatvorenih očiju, s laktovima obgrljenim rukama, bez da se međusobno dodiruju ili sudaraju. *Joker* lagano uštipne jednog sudionika za vrat, koji tada postaje prvi 'vampir iz Strasbourga'. Nakon par sekundi on ispruži ruke pred sebe, ispusti vrisak pun straha, i od tog trenutka nadalje mora tražiti vratove kako bi vampirizirao i druge. Vampirov vrisak otkriva ostalima gdje se on nalazi, tako da mogu pokušati pobjeći od njega ili od onoga tko ga je vampirizirao. Prvi vampir pronalazi drugi vrat i lagano ga uštipne. Druga žrtva vrisne od straha na isti način, podigne ruke ispred sebe, i sada su tu dva vampira, potom tri, pa četiri, itd. Ponekad će jedan vampir vampirizirati drugog vampira; kada se to dogodi, potonji ispusti vrisak zadovoljstva i spusti ruke uz bokove jer se vratio u normalno ljudsko stanje. Naravno, kada sudionici čuju takav vrisak, to znači ne samo da se netko vratio u prijašnje ljudsko stanje, već i da pored njega još uvijek stoji vampir. Sudionici moraju bježati iz zona s najviše vampira. Zanimljivo je (ali razumljivo) kako sudionici dožive određeni osjećaj olakšanja kada budu vampirizirani, jer umjesto da bježe od drugih ljudi, sada ih moraju proganjati. Isti mehanizam nesumnjivo djeluje u svim situacijama gdje potlačeni postane tlačitelj. No, igra je puno bogatija od toga. S jedne strane, potlačeni (sudionik) postaje tlačitelj (vampir); on pobjegne od svoje potlačenosti, straha, patnje. Prestaje biti žrtva i postaje mučitelj. S druge strane, on u sebi razvija mehanizam borbe – razumije da sve opresivne situacije mogu biti razbijene, uništene. Ta dva aspekta idu ruku pod ruku.

Savjeti: Gledajte umjesto sudionika jer će hodati zatvorenih očiju, uklonite sve potencijalne prepreke i usmjerite ih u pravom smjeru ako vidite da idu prema nekim preprekama.

Prilagođeno iz: Igre za glumce i ne-glumce, Augusto Boal

Naziv aktivnosti:	KOLUMBIJSKA HIPNOZA
Tema:	sve
Ciljevi:	Razvoj tjelesnosti, istraživanje odnosa vođe i sljedbenika, gradnja povjerenja
Ciljna skupina i veličina:	Bilo koja veličina skupine/Parovi, skupine od 3-6
Opći opis:	Sudionici pronadu svoj par; u svakom paru jedan sudionik preuzima ulogu vođe, dok ga drugi slijedi; kasnije zamjenjuju uloge. Vođa ispruži ruku s otvorenim dlanom u visini glave. Sljedbenik stavi lice ispred dlana; cilj im je cijelo vrijeme zadržati istu udaljenost između dlana i nosa, kao da su povezani nekom nevidljivom niti. Vođa počne polako pomicati ruku, čime tjera sljedbenika da se i on pomiče. Zadatak vođe je postavljati sljedbenika u sve neobičnije položaje, pazeći pritom da je sljedbeniku vježba u svakom trenutku ugodna. Mogu se podizati visoko u zrak ili skroz dolje do poda, kretati se kroz prostoriju, itd.
Potrebno vrijeme:	10 – 60 min
Potrebni materijali:	Prostorija
Dodatni savjeti za edukatore:	Postoje brojne varijacije ove vježbe. Na primjer, vođa može pokušati voditi dvoje ljudi istovremeno, po jednog sa svakom rukom, ili čak četvero ako legne pa koristi i ruke i noge. Jedna osoba može biti i vođa i sljedbenik istovremeno, itd. Skupine do šest ljudi obično mogu dobro funkcionirati.
Dodatne informacije, napomene:	Vježba prikazuje odnos između vođe i njegovih sljedbenika. Vođa može birati radnje sljedbenika, ali ujedno je i odgovoran za njihovu dobrobit. Sljedbenik ima jednostavniji zadatak, jer ne treba razmišljati i može se u potpunosti koncentrirati na kretanje. Prilikom vrednovanja, pokušajte raspravu usmjeriti na odnos između vođe i sljedbenika. Kako su se sudionici osjećali tijekom vježbe? Kada su se sudionici osjećali bolje i zašto? Kolika je važnost povjerenja u ovom odnosu? Tko ima moć u ovom odnosu? Da li vođa može biti vođa ako ga nitko ne slijedi?
Prilagođeno iz: ACE projekt:	ACTIVE INVOLVEMENT OF PUPILS: A HANDBOOK FOR EDUCATORS (AKTIVNO UKLJUČENJE UČENIKA: PRIRUČNIK ZA UČITELJE) http://www.pina.si/wp-content/uploads/2015/04/ace-eng.pdf

Naziv aktivnosti:	ASTRONAUTI
Tema:	sve
Ciljevi:	razvoj osjetilne percepcije, povjerenje
Ciljna skupina i veličina:	Bilo koja veličina skupine/Parovi
Opći opis:	Sudionici pronađu svoj par; u svakom paru jedan sudionik preuzima ulogu vođe, dok ga drugi slijedi; kasnije zamjenjuju uloge. Vođa ispruži ruku ispred sebe u visini trbuha, a kažiprstom pokazuje prema dolje. Sljedbenik stavi svoj kažiprst uz kažiprst vođe i zatvori oči. Na taj način, jagodice prstiju postaju jedina dodirna točka. Sljedbenik zatvori oči i drži ih zatvorenim sve do kraja vježbe. Vježba se odvija u tišini bez međusobnog razgovora. Vođa polako počinje sljedbenika voditi uokolo po prostoriji. Vođa stane ispred određenih predmeta i površina te pozove sljedbenika da nekoliko trenutaka opipavanjem istražuje predmet ili površinu. Zatim vodi sljedbenika do drugih predmeta.
Potrebno vrijeme:	20 min
Potrebni materijali:	Prostorija / Vanjski prostor / Park
Dodatni savjeti za edukatore:	Svrha ove vježbe je istražiti i upoznati prostor pomoću osjeta dodira umjesto osjeta vida. Sudionici često počinju automatski pogađati predmete, ali cilj ove vježbe nije pogoditi i identificirati predmete, na što voditelj vježbe treba podsjetiti sudionike. Primarni osjet kod ljudskih bića je osjet vida. Ostala osjetila koristimo puno manje, iako nam i ona mogu puno toga reći. Koncentrirajući se na opažanje pomoću drugih osjetila povećavamo našu percepciju okoline. To je smjer rasprave o vrednovanju; kako percipiramo našu okolinu kada su nam oči zatvorene? Ima li razlika? Koliko informacija možemo dobiti iz okoline koristeći osjet dodira?
Prilagođeno iz: ACE projekt:	ACTIVE INVOLVEMENT OF PUPILS: A HANDBOOK FOR EDUCATORS (AKTIVNO UKLJUČENJE UČENIKA: PRIRUČNIK ZA UČITELJE) http://www.pina.si/wp-content/uploads/2015/04/ace-eng.pdf

Naziv aktivnosti:	Ova olovka nije olovka!
Tema:	sve
Ciljevi:	Kreativnost, divergentno razmišljanje
Ciljna skupina i veličina:	Bilo koja veličina skupine
	Uzmite običan predmet, npr. olovku, i predstavite je sudionicima: »Ova olovka nije olovka«. Kreativnost podrazumijeva iznalaženje novih načina za primjenu poznatih pojmova ili predmeta i upravo o tome se radi u ovoj vježbi. Ako imate veliku skupinu, podijelite ju u manje grupe. Sudionici iz svake skupine će stati u krug, zatim će naizmjenice zakoračiti unutar kruga i pomoću tijela stvoriti neku sliku, kip, koristeći predmet na neki drugi način. Na primjer, ako stavite stolicu na glavu može vam poslužiti kao zaštita od kiše, olovka se može koristiti za češkanje leđa, itd. Ostavite skupine da rade nekoliko minuta kako bi svatko u skupini pokazao barem jedan ili dva prizora; međutim, nije toliko važno da svatko pokaže jednaki broj slika niti da to učine određenim redoslijedom: jednostavno će onaj tko ima neku ideju zakoračiti unutar kruga i pokazati ju. Kasnije možete zamijeniti predmet ili možete zamoliti skupine da ostalim skupinama pokažu najkreativnije ideje koje su osmislili.
Potrebno vrijeme:	10 min
Potrebni materijali:	Neki osnovni predmeti (npr. olovka, stolica, jastuk, ...)
Dodatni savjeti za edukatore:	/
Prilagođeno iz: ACE projekt:	ACTIVE INVOLVEMENT OF PUPILS: A HANDBOOK FOR EDUCATORS (AKTIVNO UKLJUČENJE UČENIKA: PRIRUČNIK ZA UČITELJE) http://www.pina.si/wp-content/uploads/2015/04/ace-eng.pdf

Naziv aktivnosti:	ABC
Tema:	sve
Ciljevi:	Vrijednosti, fleksibilnost
Ciljna skupina i veličina:	Bilo koja veličina skupine 1. Učenici nasumično hodaju uokolo po učionici. 2. U određenom trenutku moraju izabrati osobu A koju će uvijek pratiti. 3. Nakon nekog vremena, moraju odrediti osobu B kojoj će stalno okretati leđa (izbjegavati ju). 4. Treći korak je naći osobu C koju ćete uvijek držati u perifernom vidu. 5. Nakon što odrede osobe A-B-C, učenici trebaju stati i naći položaj iz kojeg poštuju A-B-C pravilo. Otkrit će da je to vrlo teško i da moraju posredovati s ostatkom skupine. Osim toga, spoznat će utjecaj jedne osobe na cijelu skupinu.
Potrebno vrijeme:	10 - 20 min
Potrebni materijali:	Prostorija
Dodatni savjeti za edukatore:	Edukator može napraviti usporedbu između osoba A-B-C i naših vrijednosti u životu, naših različitih ciljeva ili kako interakcije sadašnjosti, prošlosti i budućnosti utječu na naš život i društvo. Učenici bi trebali razumjeti kako jedna osoba može biti pokretač promjene (u igri, ali i u društvu), ali i spoznati važnost "fleksibilnosti" Edukator bi trebao naglasiti da poštivanje društvenih pravila može biti i pozitivno i negativno. Ako edukator odluči skratiti ovu igru, a sa skupinom se može lako raditi, ova igra se može dobro kombinirati s Kolumbijskom hipnozom.
Prilagođeno iz: ACE projekt:	ACTIVE INVOLVEMENT OF PUPILS: A HANDBOOK FOR EDUCATORS (AKTIVNO UKLJUČENJE UČENIKA: PRIRUČNIK ZA UČITELJE) http://www.pina.si/wp-content/uploads/2015/04/ace-eng.pdf

Naziv aktivnosti:	CIPELE
Tema:	sve
Ciljevi:	predrasude, kako svi mi lako sudimo o ljudima
Ciljna skupina i veličina:	Bilo koja veličina skupine 1. Učenici su podijeljeni u skupine od 5-6 sudionika. 2. Svaka skupina stvara oblik cipele koristeći samo svoja tijela. 3. Ostali moraju odrediti o kakvoj se cipeli radi, koliko je stara/skupa i kakva je osoba koja je nosi. Ovime će se ukazati na brojne klišeje i predrasude. Edukator treba navesti učenike da navedu što više stereotipa (primjerice, "koji joj je posao", "je li dobar prijatelj", "tko je platio te cipele", "kakva je majka", itd.)
Potrebno vrijeme:	10 - 20 min
Potrebni materijali:	Prostorija
Dodatni savjeti za edukatore:	Cilj nije potaknuti diskusiju o stereotipima ili suditi o istima, već pokazati učenicima kako svi mi brzo sudimo o ljudima po nekim jednostavnim detaljima i kako je teško živjeti sa svim tim očekivanjima i predrasudama koje prate naše izbore. Možete ukazati na činjenicu da neke žene, slijedeći primjer cipela u kojima je "jednostavnije hodati", naprave neke osnovne i pasivne izbore u svom životu te odluče zaboraviti ono što bi ih zapravo usrećilo i ispunilo njihov život kako ih drugi ne bi osuđivali.
Prilagođeno iz: ACE projekt:	ACTIVE INVOLVEMENT OF PUPILS: A HANDBOOK FOR EDUCATORS (AKTIVNO UKLJUČENJE UČENIKA: PRIRUČNIK ZA UČITELJE) http://www.pina.si/wp-content/uploads/2015/04/ace-eng.pdf

Kao vježbe za zagrijavanje za medijsku pismenost, poduzetništvo i interkulturalnost predlažemo tri kratke vježbe prilagođene iz tehnika meditacije svjesnosti. Svjesnost se pokazala kao učinkovita metoda za razvijanje svijesti o sebi i okolini, a predstavlja krucijalni trenutak duhovnog stanja koji nam omogućava da pronicljivo promatramo i preispitujemo sebe kroz multiosjetilnu percepciju. Osim toga, ove vježbe pomažu u nošenju s emocijama i stresom te doprinose poboljšanju vještina promatranja i interpretacije, što je iznimno važno za dekonstrukciju i produkciju medijskih sadržaja.

Naziv aktivnosti:	Staklenka svjesnosti
Tema:	sve
Ciljevi:	Ova aktivnost pokazuje djeci kako nas jake emocije mogu obuzeti i kako pronaći mir kada se pojave te jake emocije.
Ciljna skupina i veličina:	Razred ili male skupine
Opći opis:	1. Uzmite čistu staklenku, primjerice staklenku od marmelade, i napunite ju vodom skoro do vrha. Zatim u staklenku dodajte veliku žlicu ljepila s glitter šljokicama ili ljepila i glitter praha. Vratite poklopac na staklenku i protresite kako bi se šljokice uzburkale. Možete reći učenicima da se približe i gledaju ili možete poslati staklenku u krug kako bi ju učenici sami tresli i pobliže gledali. Možete koristiti scenarij koji je ovdje predložen ili pak izmisliti vlastiti scenarij: "Zamislite da su šljokice poput vaših misli kada ste pod stresom, ljuti ili uznemireni. Vidite kako kruže naokolo i zbog toga je jako teško jasno vidjeti? To je razlog zašto je tako lako donijeti loše odluke kada ste uznemireni – jer ne razmišljate jasno. Nemojte se brinuti, to je posve normalno i događa se svima (da, čak i odraslima)." 2. Spustite staklenku ispred skupine. "Gledajte što se dogodi kada mirujete par trenutaka. Nastavite gledati. Vidite kako se šljokice počinju spuštati na dno i voda se pročišćava? Vaš um funkcionira na isti način. Nakon što neko vrijeme provedete smireni, vaše se misli počnu bistriti i počnete puno jasnije vidjeti stvari".
Potrebno vrijeme:	15 minuta
Potrebni materijali:	Staklenka, šljokice.
Dodatni savjeti za edukatore:	Razgovarajte s učenicima o tome kako su se osjećali dok su tresli staklenku i kako su se osjećali dok su promatrali kako se šljokice sliježu. Možete razgovarati o osjećajima stresa i zbunjenosti, ali i o osjećaju kreativnosti i potrebi za kretanjem...
Prilagođeno iz:	https://positivepsychologyprogram.com/mindfulness-for-children-kids-activities/ (scenarij iz Excite Media, 2017.)

Naziv aktivnosti:	Svjesno poziranje
Tema:	mediji
Ciljevi:	Ova vježba svjesnosti pomaže učenicima da osvijeste kako nam položaj tijela na zabavan način pomaže da postanemo svjesni naše okoline
Ciljna skupina i veličina:	Razred ili male skupine
Opći opis:	1. Pripremite mirno i poznato mjesto gdje se sudionici osjećaju sigurno. Možete izaći u vrt, učionica nije baš najbolje mjesto za isprobavanje ove vježbe. 2. Recite učenicima da isprobaju jednu od sljedećih poza: Superman: za ovu pozu trebaju stajati s nogama postavljenim malo šire od bokova, stisnutih šaka i ispruženih ruku, i ispružiti tijelo što više mogu prema naprijed. Wonder Woman: ova se poza izvodi stojeći uspravno s nogama postavljenim šire od bokova te s rukama ili šakama postavljenim na bokove. 3. Pitajte ih kakav im osjećaj poza pobuđuje. 4. Ponovno uspostavite osjećaj mira i tada predstavite još jednog superheroja: Spider-Man. Nije nužno da im kažete pozu, samo neka zamisle svoju omiljenu Spidey-jevu pozu. 5. Uputite djecu da uključe svoja "Spidey-jeva osjetila", superkoncentrirane osjete njuha, vida, sluha, okusa i dodira koje Spider-Man koristi za promatranje svijeta oko sebe. To im pomaže da obraćaju pozornost na sadašnji trenutak.
Potrebno vrijeme:	5 - 15 minuta
Potrebni materijali:	Možete donijeti fotografije poza superheroja kako biste ih lakše objasnili.
Prilagođeno iz:	https://positivepsychologyprogram.com/mindfulness-for-children-kids-activities/ (scenarij iz Excite Media, 2017.)

Naziv aktivnosti:	Safari
Tema:	mediji
Ciljevi:	Ova vježba svjesnosti pomaže učenicima da postanu svjesni svoje okoline na drukčije načine nego inače.
Ciljna skupina i veličina:	Male skupine
Opći opis:	Ova aktivnost pretvara svakidašnju šetnju u uzbudljivu novu avanturu. 1. Recite svojim učenicima da ćete ići na safari i njihov je zadatak da uoče što je više moguće ptica, kukaca, gusjenica i ostalih životinja. U ovoj se igri traži sve što hoda, puže, pliva ili leti, a učenici će morati usmjeriti sve svoje osjete na uočavanje istih.
Dodatne informacije, napomene:	Možete koristiti neka ciljana mjesta i pretvoriti safari u "istraživačku" šetnju na jako dobro poznatim lokacijama, kako bi po prvi put uočili neke detalje, zvukove, boje i oblike.
Potrebno vrijeme:	15 do 30 minuta, ovisno o dužini šetnje.

Naziv aktivnosti:	Lanac utjecaja
Tema:	Interkulturalnost, mediji ili poduzetništvo, ili bilo koja kombinacija istih
Ciljevi:	Pokazati utjecaj odluka na pojedince
Upute za edukatore/učitelje:	Postavite sudionike u krug i smislite jednu odluku (poduzetničku, poslovnu) i zatim bacite lopticu nekoj drugoj osobi u krugu. Ta osoba mora objasniti kako će ta odluka utjecati na nju i što će sada učiniti (nova odluka). Kada je osoba gotova s objašnjenjem, baci lopticu nekoj drugoj osobi koja zatim objasni kako će to utjecati na nju. Vježba je gotova nakon što se izredaju svi sudionici. Primjeri poduzetničkih odluka: - Organizirati Božićni sajam; - Stvoriti proizvod ili uslugu; - Dati nekome otkaz/proglasiti nekoga tehnološkim viškom; - Promijeniti liniju proizvoda; - Promijeniti logo proizvoda.
Potrebno vrijeme:	15 minuta
Potrebni materijali:	Loptica
Dodatni savjeti za edukatore:	Grupni rad

5.3. PUT I: PUTEVI RAZLIČITOSTI, DIJALOGA, INKLUZIJE (ISHOD UČENJA/OUTPUT 2)

U ovom su poglavlju sadržani primjeri vježbi i aktivnosti koje se mogu koristiti u svim razvojnim putevima ili kao temelj za druge razvojne puteve, a potom su prilagodljive za specifične ciljne skupine ili različite svrhe. U tom smislu, služe također kao inspiracija za ljude koji rade s mladima kako bi ih iznova kreirali dok pokušavaju naći druge specifične ciljeve za pojedinu aktivnost koji možda neće biti postavljeni kao što je opisano u nastavku.

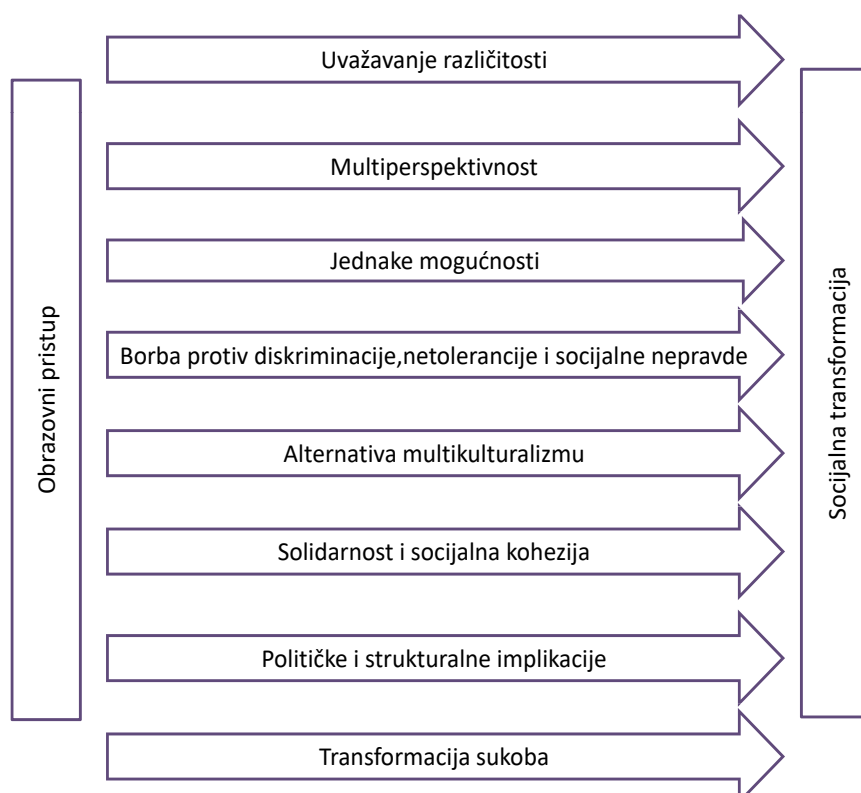
5.3.1 UVOD – SVRHE I CILJEVI

Kada se pristupa različitosti, dijalogu i inkluziji, možemo sa sigurnošću ustvrditi da radimo na interkulturalnom učenju. Ono obuhvaća sposobnosti za razumijevanje uloge kulture u oblikovanju pojedinaca i zajednica. U tom smislu, razvoj solidnih interkulturalnih procesa predstavlja pokušaj demaskiranja stereotipa, predrasuda ili kulturne hijerarhije, propitujući socijalne nepravde i radeći na prevladavanju istih u okruženju za učenje.

*Kultura nije apstraktan pojam, ona je čvrsto ukorijenjena u stvarnost svakodnevnog života. Naime, kultura se ne može odvojiti od socijalnih stvarnosti u kojima se razvija ili od ljudi na koje utječe i koji istovremeno utječu na nju. Uzimanje u obzir socijalnih stvarnosti te političkih, geografskih i ekonomskih aspekata vodi do istančanijeg razumijevanja kulture, stvarnih interakcija i izbjegavanja simplističkih interpretacija.*⁶⁶

Valja naglasiti da rad na interkulturalnom učenju poboljšava osnovne i transverzalne kompetencije, koje su korisne u cjelokupnom obrazovnom procesu, kao i građanske kompetencije.

Jedna od središnjih tema kojom se treba baviti u interkulturalnom učenju je rušenje stereotipa i hvatanje u koštac s predrasudama i diskriminacijom. To nije jednostavan zadatak za edukatore “koji će trebati naći ravnotežu između pružanja mogućnosti sudionicima da izraze svoja mišljenja i izazivanja njihovih stereotipa i predrasuda u sigurnom okruženju”⁶¹. U ovom priručniku predlažemo neke ideje i aktivnosti koje se bave ovom središnjom problematikom kao i pristup poznat pod nazivom Kazalište potlačenih, koji pruža primjer kako “pozornica” može stvoriti “sigurno okruženje” za dinamiku interkulturalnog učenja.

Općenito, teme obuhvaćene interkulturalnim učenjem su:

- identitet;
- kultura;
- društveni i politički kontekst;
- različitosti u perspektivama;
- stereotipi, predrasude i diskriminacija;
- interkulturalna komunikacija i dijalog.

Neovisno o izabranoj metodi, sukladno prijedlozima u ovom priručniku, važno je moći fleksibilno prilagoditi aktivnosti mikro okruženjima i pojedincima.

Jedan od utemeljitelja suvremenih disciplina posvećenih istraživanju kulture, Edward Tylor, tvrdi: “... kultura ili civilizacija, shvaćena u svom širokom etnografskom smislu, jest ona kompleksna cjelina koja uključuje znanje, vjerovanje, umjetnost, moral, pravo, običaje i sve druge sposobnosti i navike koje je čovjek stekao kao pripadnik društva” (Haas, 1944.). Ovom se izjavom tvrdi da sve što je neposredno ili posredno vezano uz čovječanstvo, sve što je stvoreno ili održavano, podložno je kulturnom utjecaju.⁶² Iz praktičnije perspektive, kultura može biti svedena na „software” kojeg ljudi koriste u svakodnevnom životu; osnovne ljudske pretpostavke, zakoni i vjerovanja. Jedna od najpoznatijih teorija o kulturi i nje-

zinoj percepciji je takozvana “kulturalna sante leda”. Ista podrazumijeva da postoje elementi kulture koji su nam prilično očiti, dok je ostale elemente vrlo teško otkriti. Ideja koja stoji iza ovog modela smatra da kultura može biti prikazana u obliku sante leda: samo vrlo mali dio sante se može vidjeti iznad vodene linije. Ispod tog vrha sante leda počiva puno veći dio ledenog brijega, koji se nalazi ispod površine vode te je stoga nevidljiv. Usprkos tome, taj donji dio sante leda predstavlja njen moćni temelj.

Isto vrijedi i za kulturu: neki od njezinih elemenata su vidljiviji – umjetnost, muzika, arhitektura, književnost, jezik, itd. Ipak, moćniji elementi kulture nalaze se puno dublje te su stoga manje vidljivi: društvene norme, pretpostavke o vremenu, spolne uloge, poimanje prošlosti i budućnosti, uzorci grupnog odlučivanja, raspored fizičkog prostora, itd. Model sante leda implicira da vidljivi dijelovi kulture nisu ništa drugo doli izrazi njezinih nevidljivih dijelova. Ujedno naglašava kako je ponekad teško razumjeti ljude koji potječu iz različitih kulturnih sredina, jer možda primjećujemo vidljive dijelove “njihove sante leda”, ali ne možemo odmah vidjeti na kojim temeljima ti dijelovi počivaju. Iz tog je razloga često teško pronaći posebno nezamjetljive stvari u nekoj kulturi i razumjeti logiku koja stoji iza određenog ponašanja.⁶³

Na sljedećim stranicama predstavljeni su neki neformalni obrazovni alati, npr. vježbe za podizanje energije, igre igranja uloga, simulacijske igre, grupni rad, individualne vježbe koje se mogu primijeniti u svrhu razvijanja interkulturalno zdravih i kompetentnih ljudi.

Svaka vježba je ‘tjelesni odraz’ nas samih. Monolog. Introverzija. S druge strane pak, igre se bave ekspresivnošću tijela kao pošiljatelja i primatelja poruka. Igre su dijalog, za njih je potreban sugovornik. One su ekstroverzija. Naime, igre i vježbe su uglavnom kombinirane u obliku ‘gamesercises’ – igre sadrže prilično veliki udio vježbi, dok vježbe sadrže prilično veliki udio igara.⁶⁴

Drugi predstavljeni metodološki okvir je Kazalište potlačenih (KP), čiji je cilj potaknuti sudionike na razmišljanje kroz istraživanje situacija u kojima su ljudi lišeni svojih temeljnih prava, na osobnoj kao i na kolektivnoj razini. Kako bi se taj cilj ostvario, interaktivne igre su nadahnute situacijama iz svakodnevnog života i borbom za ljudska prava.

Kazalište potlačenih, izraz koji je osmislio Augusto Boal, je niz kazališnih analiza i kritika razvijenih pedesetih godina prošlog stoljeća. Boal je bio aktivan zagovornik primjene interaktivnih tehnika, posebno

u kazališnom kontekstu. Mnoge njegove ideje se smatraju “novom medijskom perspektivom”, usprkos relativno ranom nastanku tih ideja. Otada su te ideje dodatno razvijene, čime su dobile na značenju u suvremenom kontekstu. Stvaranje Kazališta potlačenih se uvelike temelji na konceptu dijaloga i interakcije između publike i glumca. Osim toga, njegove zamisli su poslužile kao okvir za razvoj i evoluciju još jačih ideja.⁶⁵

Na sljedećim stranicama objasniti ćemo tri glavne metode: kazalište SLIKA, NOVINSKO kazalište i FORUM kazalište.

Kazalište slika je niz vježbi i igara osmišljenih za otkrivanje esencijalnih istina o društvima i kulturama bez pribjegavanja, prvenstveno, govornom jeziku – iako isti može biti dodan u raznim ‘dinamizacijama’ slika. **Novinsko kazalište** je sustav tehnika osmišljenih za pružanje sredstava publici za pretvaranje svakodnevnih vijesti odnosno novinskih članaka u kazališne scene, uz poseban naglasak na lokalne probleme. **Forum kazalište** je kazališna igra u kojoj je problem prikazan u neriješenom obliku te je publika, ponovno gledatelji-glumci, pozvana da predloži i odglumi rješenja. Problem je uvijek simptom tlačenja i uglavnom uključuje očite tlačitelje i potlačenog lika. U svom najčišćem obliku, i glumci i gledatelji-glumci će biti ljudi koji su žrtve tlačenja koje se u predstavi razmatra; to je razlog zašto su u stanju ponuditi alternativna rješenja, jer su i sami osobno upoznati s tlačenjem. Nakon prvog prikazivanja scene poznate kao ‘model’ (može biti i cijeli kazališni komad), ista bude ponovno prikazana, ali ovaj put malo ubrzano, i prati točno isti redoslijed sve dok netko iz publike ne uzvikne ‘Stop!’, zauzme mjesto lika i pokuša pobijediti tlačitelje.

5.3.2 D'BASKET KOŠARICA S AKTIVNOSTIMA

Naziv aktivnosti:	AUTSAJDERI
Tema:	sve
Ciljevi:	Interaktivna vježba koja istražuje učinke isključivog grupiranja na pojedinca tijekom istraživanja
Ciljna skupina i veličina:	Bilo koja veličina skupine 1) Zamolite nekoga da dobrovoljno napusti prostoriju. Ostatak skupine podijele u grupe prema nekom dogovorenom kriteriju, na primjer frizuri, boji očiju, vrsti odjeće, visini ili naglasku (3 minute) 2) Outsajder bude pozvan unutra pa pogađa kojoj skupini pripada. Mora navesti zašto misli da je baš ta skupina njegova skupina. Ako razlog nije točan, ne smije se priključiti iako je odabrao pravu skupinu (4 minute) 3) Nastavite s drugim volonterom na način da što većem broju sudionika pružite priliku da izađu, ovisno o raspoloživom vremenu.
Potrebno vrijeme:	10 + min
Potrebni materijali:	Prostorija
Dodatni savjeti za edukatore:	Ova je vježba usmjerena na osjećaje i doživljaj odbačenosti više nego na komunikaciju. Može se iskoristiti za usmjeravanje rasprave na predrasude i na to kako reagiramo na pripadanje ili nepripadanje. Može se razviti i u proučavanje osobnih iskustava. Rasprava: Kako se ponašamo kada pripadamo nekoj skupini? Je li lako odbaciti outsajdere? Uživamo li u tome? Suosjećamo li s outsajderom ili uživamo u našoj moći?
Izvor:	Prilagođeno iz T-Kit on Social Inclusion (http://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/t-kit-8-socialinclusion?inheritRedirect=true)

Naziv aktivnosti:	Luk različitosti
Tema:	Interkulturalnost
Ciljevi:	Ukazati na sličnosti koje se mogu naći među kulturama i pokazati koliko zajedničkih osobina imaju. Može uslijediti rasprava na temu: Koje sličnosti/razlike su nas zapanjile? Otkuda potječu? U kojoj mjeri naše razlike mogu biti komplementarne?
Ciljna skupina i veličina:	Parni broj sudionika do 20. Za veći broj sudionika, mogu se napraviti dvije ili više skupina. 1. Zamolite sudionike da naprave unutarnji i vanjski krug (kao da glume slojeve luka); okrenuti su jedan prema drugome u parovima. 2. Svaki par mora (vrlo brzo) naći jednu stvar (naviku, izgled, nasljeđe, stajalište...) koja im je zajednička i naći jedan oblik izričaja za to (oblik izričaja možete pustiti slobodan ili možete svaki put navesti drukčiji: "otpjevajte pjesmu", "odglumite kratku pantomimu", "osmislite pjesmu u dva stiha", "izrazite to zvukovima", "izrazite to simbolom"...). 3. Kada je to napravljeno, vanjska kora luka se pomiče udesno i svaki novi par mora pronaći sličnost i izraziti je. Možete dati i upute vezano uz vrstu sličnosti (omiljena hrana, što nisam volio u školi, obitelj, muzika, navika, stajalište, političko mišljenje...), na način da svaki put zadirete malo "dublje" u našim lukovima. 4. Parovi se mogu mijenjati nekoliko puta, sve dok ne prođe cijeli krug (ovisno o veličini skupine).
Potrebno vrijeme:	30 min
Potrebni materijali:	Prostorija
Dodatni savjeti za edukatore:	Nakon igre može uslijediti promišljanje o pitanjima poput: Koje sličnosti/razlike su nas zapanjile? Otkuda potječu? U kojoj mjeri naše razlike mogu biti komplementarne?
Izvor: Prilagođeno iz:	INTERCULTURAL LEARNING AND NON-FORMAL EDUCATION (INTERKULTURALNO UČENJE I NEFORMALNO OBRAZOVANJE) http://www.toolfair.eu/tf6/sites/default/files/tools/2011-09-29/Thesis%20all%20in%20One%20-%20Updated%20NE.pdf

Naziv aktivnosti:	DRŽAVNA ZASTAVA
Tema:	Interkulturalnost
Ciljevi:	Promišljanje o zajednici u kojoj živimo, simbolima države i nacionalnosti
Ishodi učenja:	Samostalno razmišljati i predstaviti svoje mišljenje Razviti kreativnost Razviti komunikacijske vještine
Ciljna skupina i veličina:	Bilo koja veličina skupine
Opći opis:	Cilj ove aktivnosti je naglasiti različite poglede i percepcije kroz crtanje i raspravu o zastavama ili simbolima.
Upute za edukatore/učitelje:	Vježba je podijeljena u dva dijela. U prvom dijelu zamolimo sudionike da nacrtaju svoju državnu zastavu, pojedinačno ili u parovima. Kad završe s crtanjem, pozovemo ih da svoje crteže predstave cijeloj skupini. Raspravu usmjerimo na važnost simbola na zastavi te koje ideale i vrijednosti oni predstavljaju. Možemo pomoći u ovom dijelu pokazavši im zastavu prije crtanja i predstavljajući simbole tijekom rasprave. U drugom dijelu ponovimo vježbu, samo što ovaj put uputimo sudionike da nacrtaju zastavu onako kako bi oni željeli da izgleda. Koja je njihova vizija države? Što je njima bitno, što bi oni naglasili? Kao i u prvom dijelu, zamolimo sudionike da svoje crteže prezentiraju skupini. Nastojimo naći sličnosti i razlike između različitih stajališta sudionika i razlike između 'pravih' i 'naših' zastava.
Izvjestavanje i vrednovanje:	Potaknite učenike da predstave svoju viziju simbola, kako bi trebali izgledati i zašto?
Potrebno vrijeme:	45-60 min.
Potrebni materijali:	A4 papir i bojice
Dodatni savjeti za edukatore:	Vježba se može provesti s drugim simbolima i zastavama, primjerice lokalnim ili općinskim grbovima ili zastavom Europske Unije; raspravu usmjerimo na zajednicu o kojoj se govori. Moguće je koristiti i simbole drugih država, pri čemu je naglasak više na stereotipima i vrijednosti različitosti.
Izvor:	Prilagođeno iz ACE projekt: ACTIVE INVOLVEMENT OF PUPILS: A HANDBOOK FOR EDUCATORS (AKTIVNO UKLJUČENJE UČENIKA: PRIRUČNIK ZA UČITELJE) http://www.pina.si/wp-content/uploads/2015/04/ace-eng.pdf

Naziv aktivnosti:	TRI PLEMENA NA PUSTOM OTOKU
Tema:	Interkulturalnost
Ciljevi:	Suradnja, interkulturalnost
Ishodi učenja:	poboljšati komunikacijske vještine, i verbalne i neverbalne poticati timski rad razmjenjivati informacije i mišljenja surađivati na zadacima
Ciljna skupina i veličina:	3 skupine od 5-8 sudionika
Opći opis:	Svrha ove aktivnosti je podizanje svijesti o posljedicama različitosti i započinjanje rasprave o tome kako se nositi s razlikama te doživljavanje multikulturalne situacije.
Upute za edukatore/učitelje:	Podijelimo sudionike u tri velike skupine, gdje svaka skupina predstavlja pleme sa svojim vlastitim kulturnim karakteristikama. Te karakteristike su opisane na unaprijed pripremljenom papiru koji predamo skupini. Prilikom pripreme navedenih papira, definiramo glavne karakteristike svakog plemena (na primjer, ljudi u prvom plemenu su suosjećajni i srdačni i važno im je da se svaki čovjek dobro osjeća; ljudi u drugom plemenu su mudri i učinkoviti, cijene red i poštovanje, vrlo su rezervirani i ne izražavaju osjećaje, itd.). Također, za svako pleme definiramo što ih najviše smeta (npr. ako je netko ljut na njih, ako nema reda) i ritual koji često ponavljaju (npr. međusobno se tapšaju po ramenu, sjednu sa spojenim stopalima i zvižde, ...). Plemena nisu razvila jezik, stoga komuniciraju pomoću zvukova i gestikulacijom; ne koriste riječi. Kažemo plemenima da svako pleme živi na zasebnom dijelu istog otoka i podijelimo ih u tri različita dijela učionice. Nakon što objasnimo pravila na papiru, damo im 10 minuta da se naviknu na svoju ulogu. Ako je potrebno, pomažemo im. Nakon što se sudionici 'užive u svoje uloge', uvedemo sljedeći dio vježbe: "Otoku se približava strašno nevrijeme. Odnijet će svakoga tko mu se ne skloni s puta. Jedini način da se spasite je da izgradite sklonište. Mora imati četiri zida i krov, prozore i vrata, i mora biti dovoljno veliko da svi stanu unutra. Imate malo vremena, najviše 15 minuta!" U ovom dijelu vježbe, svako pleme mora voditi računa da zadrži svoje kulturne karakteristike. Prije početka vježbe, pripremimo materijal za izgradnju kuće u sredini prostorije. Treba biti taman dovoljno materijala za kuću. Ponuđeni alat također ne bi trebao previše olakšati vježbu. Mora biti dovoljno zahtjevno da iziskuje suradnju većine sudionika ako žele uspješno izvršiti zadatak. Atmosferu možemo učiniti još realističnijom pomoću zvučnih efekata grmljavine (jednostavno ih je naći na internetu). Nakon 15 minuta, cijeloj skupini saopćimo da je vrijeme isteklo i oluja je stigla. Pregledamo koliko je uspješno sagrađena kuća i koliko se ljudi u nju može skloniti, a zatim završimo vježbu. Kao i kod svih igara u kojima se igraju uloge, važno

je ostaviti nešto vremena da sudionici izađu iz svojih uloga i vrate se u 'stvarnost'. Ako je potrebno, podsjetimo ih da se vrate.

Ako imate na raspolaganju puno vremena, vježba može biti i kompleksnija:

Svaka skupina dobije papirić s opisom svoje uloge. Zatim imaju 20 minuta za pripremu svoje kulture na način kako je opisano na papiru. Na svim papirima s opisom uloge piše da ju trebaju vrlo temeljito uvježbati.

Nakon tih priprema, cijela se grupa okupi. Zatim će im voditelj vježbe dati upute. Sudionici će imati 30 minuta za izgradnju skloništa. Svaka kultura ima jednog promatrača koji dobije pitanja.

Nakon faze izgradnje uslijedit će vrednovanje: najprije unutar te 3 kulture/skupine, a zatim svi zajedno.

Izvještavanje i vrednovanje:

Unutar kulturnih grupa (15-30 minuta):

Kako ste se osjećali tijekom simulacije?

Što mislite o procesu izgradnje?

Je li bilo trenutaka kada ste se osjećali nesigurnim ili nepoštovanim?

Što mislite, koje su karakteristike drugih kultura?

Planirajte dodatne 3-4 minute za povratnu informaciju od promatrača.

Razgovor sa svim sudionicima (25-30 minuta):

Vidite li poveznicu između ove simulacije i stvarnosti?

Što možemo naučiti iz ove simulacije? – ishode zabilježite na flipchart ploču

Potrebno vrijeme:

45-60 min. (120 za nadograđenu verziju)

Potrebni materijali:

tri lista papira s opisom svakog plemena, karton, selotejp, užice, audio sustav i računalo

Dodatni savjeti za edukatore:

Kroz ovu vježbu smo prikupili puno materijala za raspravu i vrednovanje. Koncentriramo se na to kako su se sudionici osjećali unutar svojeg plemena i u odnosu s drugim plemenima. Kako su doživjeli druga plemena? Kako je funkcionirala suradnja među njima i koje su bile najveće prepreke za sudjelovanje?

Dodatne informacije, napomene:

Papiri s opisima plemena:

Smilia

Kod Smilia su „ljubaznost“ i „prijateljstvo i sklad“ najbitnije vrijednosti. Ne volite sukobe; prepirke smatrate nepristojnim ponašanjem. Iz tog razloga ne poznajete riječ „ne“. Čak i kada se ne slažete, kažete „da“. Uvijek se smiješite ljudima, čak i kada vam se ne sviđa njihov stav. Kada radite zajedno i netko vas pita da napravite nešto što ne želite, vi kažete „da“, ali uvijek nađete način da to ne učinite. Smilia je vrlo religiozna zemlja. U svakodnevnom životu to znači da često molite. Svakih pet minuta stanete, bez obzira na to što radite, i okupite se da štujete svoje bogove. To radite sjedeći zajedno i zviždeći. Pripadnici plemena Smilia se međusobno pozdravljaju trljajući noge jedni o druge. Dok međusobno razgovarate, vaša stopala ili noge su uvijek u dodiru sa stopalima ili nogama vašeg

sugovornika. Ne dodirujete jedan drugoga od struka na gore; primjerice, nije dozvoljeno dodirnuti tuđe rame, glavu, dlan ili ruku. Imate vrlo stroga pravila vezano uz oruđa i materijale. Karton i škare su muški i žene ih ne smiju koristiti. Ravnala i olovke su ženske i ne smiju ih koristiti muškarci. Ljepilo mogu koristiti oba spola. Pleme Smilia je poznato po svojim slikama i unutarnjem uređenju. S obzirom da je vama vaše ponašanje prirodno, ne možete ga objasniti strancima.

Sada imate 15 minuta da se pripremite unutar svoje vlastite skupine.

Vježbajte ponašanje! Također vodite računa da imate jednu stvar koja već po vašem izgledu pokazuje da ste iz iste zemlje (npr. stil oblačenja, stil frizure, itd.). Vrlo je važno da dobro uvježbate ponašanje, jer će vam to trebati u nastavku rada.

Turtelina

Kod Turtelina su „prijateljstvo” i „briga o drugima” važne vrijednosti. Pripadnici plemena Turtelina cijelo vrijeme pokazuju svoje osjećaje i osobni osjećaji su uvijek u središtu komunikacije. Vaše lice i gestikulacija pokazuju kako se osjećate. Uvijek se međusobno dodirujete. Kada s nekim razgovarate, držite ga za uho. Stojite vrlo blizu druge osobe. Udaljenost veća od 30 cm smatra se nepristojnom. Kada nekoga pozdravljate, stavite njegov ili njezin dlan na svoje srce. Bilo kakva aluzija ili spomen seksa su tabu i smatraju se uvredljivim. Vrijeme je vrlo važno kod Turtelina. Vama se nikad ne žuri. Volite ići polako. Kada radite zajedno, prvo se želite osigurati da je atmosfera dobra. Zato cijelo vrijeme pitate druge kako se osjećaju i obavještavate ih o svojim osjećajima. Prekidanje ljudi dok govore smatra se nepristojnim. Čekate dok ne završe svoju priču. Kada vas ljudi prekinu, osjećate se odbijenima i reagirate vrlo emotivno. Turtelina je vrlo poznata po svojim okruglastim šarenim građevinama. Kuće se uvijek grade u okruglim oblicima jer to odražava prijateljstvo i sklad.

S obzirom da je vama vaše ponašanje prirodno, ne možete ga objasniti strancima. Sada imate 15 minuta da se pripremite unutar svoje vlastite skupine. **Vježbajte ponašanje!** Također vodite računa da imate jednu stvar koja već po vašem izgledu pokazuje da ste iz iste zemlje (npr. stil oblačenja, stil frizure, itd.). Vrlo je važno da dobro uvježbate ponašanje, jer će vam to trebati u nastavku rada.

Coldonia

U vašoj su kulturi „inteligencija” i „marljivost” od krucijalne važnosti. Ostale kulture vas smatraju „hladnima”. Ali vi sebe vidite kao vrlo uspješnu i bogatu zemlju, poglavito zbog vašeg vrlo učinkovitog načina rada. Vi ne raspravljate o osjećajima, vi volite intelektualne debate s logičnim argumentima. Pokazivanje osjećaja se smatra djetinjastim. Samokontrolu smatrate važnom kvalitetom. Religija je u potpunosti nestala u vašoj zemlji i smatrate ju „glupom” i „gubitkom vremena”. Pozdravljate druge ljude gledajući ih u oči. Osobni prostor je vrlo bitan u Coldoniji. Zato nikada ne dodirujete ljude dok se pozdravljate ili komunicirate i ne volite da vas dodiruju. Vaš govor tijela odražava vašu kulturu. Koristite samo malo gestikulacije; vaša leđa su ravna i uvijek ostajete mirni. U Coldoniji je potpuno normalno prekinuti drugu osobu kad god vam se prohtije. Važna karakteristika pripadnika plemena Coldonia je da su vrlo voljni i smatraju svojom dužnošću da poučavaju i educiraju druge kulture kako bi im

pomogli da postanu učinkoviti i uspješni poput vas. Kad god imate priliku poučavati druge kulture, vi to i učinite. Colderia je poznata po gradnji velikih naftnih platformi i ogromnih mostova.

S obzirom da je vama vaše ponašanje prirodno, ne možete ga objasniti strancima. Sada imate 15 minuta da se pripremite unutar svoje vlastite skupine. **Vježbajte ponašanje!** Također vodite računa da imate jednu stvar koja već po vašem izgledu pokazuje da ste iz iste zemlje (npr. stil oblačenja, stil frizure, itd.). Vrlo je važno da dobro uvježbate ponašanje, jer će vam to trebati u nastavku rada.

Izvor:

Prilagođeno iz ACE projekt: **ACTIVE INVOLVEMENT OF PUPILS: A HANDBOOK FOR EDUCATORS** (AKTIVNO UKLJUČENJE UČENIKA: PRIRUČNIK ZA UČITELJE)

<http://www.pina.si/wp-content/uploads/2015/04/ace-eng.pdf>,

Nadograđena verzija: INTERCULTURAL LEARNING AND NON-FORMAL EDUCATION (INTERKULTURALNO UČENJE I NEFORMALNO OBRAZOVANJE)

<http://www.toolfair.eu/tf6/sites/default/files/tools/2011-09-29/Thesis%20all%20in%20One%20-%20Updated%20NE.pdf>

Naziv aktivnosti	DERDIJANCI
Tema:	Interkulturalnost
Ciljevi:	Ukazati na susrete različitih kultura i poteškoće vezane uz različite komunikacijske standarde koji dominiraju u kulturama. Poučavanje kako se učinkovito uključiti u multinacionalne/multikulturalne atmosfere.
Ishodi učenja:	poboljšati komunikacijske vještine, i verbalne i neverbalne poticati timski rad razmjenjivati informacije i mišljenja suradivati na zadacima
Ciljna skupina i veličina:	najmanje 12 učenika podijeljeno u 2 skupine, od čega su jedna Derdijanci a druga inženjeri
Opći opis:	U aktivnosti sudjeluju dvije kulturalno različite skupine – Derdijanci koji žive u izolaciji i imaju vrlo specifične načine ponašanja i Inženjeri iz multinacionalnog građevinskog poduzeća. Glavni problem je kako suradivati poštujući način života i način funkcioniranja obje skupine?
Upute za edukatore/učitelje:	Ovisno o veličini vaše grupe, napravite skupinu od 4-8 ljudi koji glume inženjere koji će Derdijance poučiti kako da sagrađe most. Oni dobivaju upute za inženjere stoga ih odvedite u zasebnu prostoriju. Ostatak skupine će biti Derdijanci. Oni dobivaju upute za Derdijance. Ako imate previše ljudi, možete napraviti i tim promatrača koji samo gledaju i rade bilješke. Ti promatrači ne bi smjeli biti unaprijed predstavljeni derdijanskoj kulturi, stoga ih na početku držite s inženjerima.

UPUTE ZA DERDIJANCE

Situacija:	Živate u zemlji po imenu Derdia. Selo u kojem živite je odvojeno dubokom dolinom od susjednog grada u kojemu se nalazi tržnica. Kako biste došli do tržnice morate hodati dva dana. Kada bi postojao most preko doline, mogli biste stići tamo za 5 sati. Vlada Derdije je sklopila sporazum sa stranim poduzećem da dođe u vaše selo i poduči vas kako da sagrađite most. Vaši ljudi će tada biti prvi inženjeri u Derdiji. Nakon što sagrađite taj prvi most uz pomoć stranih stručnjaka, moći ćete graditi mostove diljem Derdije kako biste olakšali život i drugim ljudima. Most će biti sagrađen od papira, koristeći olovke, ravkala, škare i ljepilo. Poznati su vam materijali i oruđa, ali ne znate tehniku gradnje.
Društveno ponašanje:	Derdijanci su naviknuti da se međusobno dodiruju. Njihova komunikacija ne funkcionira bez dodira. Ne dodirivati se tijekom razgovora smatra se vrlo nepristojnim. Međutim, ne morate biti u direktnom kontaktu. Ako se priključite nekoj skupini, samo se prislonite na jednog člana i istog trena ste uključeni u razgovor. Također je vrlo važno pozdraviti se prilikom susreta, čak i ako samo prođete pored nekoga.

Pozdravljanje:	Tradicionalni pozdrav je poljubac u rame. Osoba koja započinje pozdravljanje poljubi drugu osobu u desno rame. Druga osoba ga zatim poljubi u lijevo rame. Svaki drugi oblik ljubljenja je uvredljiv! Rukovanje je jedna od najvećih uvreda u Derdiji. Ako Derdijanca ikad netko uvrijedi jer ga ne pozdravi ili ga ne dodiruje dok razgovara s njim, on/ona počne glasno vikati o tome. Da/ne: Derdijanci ne koriste riječ Ne. Oni uvijek kažu Da, iako ako misle „ne“, poprate „da“ naglašenim kimanjem glave /to biste trebali dobro uvježbati/.
Ponašanje prilikom rada:	Dok rade, Derdijanci također puno dodiruju. Alati su određenog spola: škare su muške, olovka i ravnalo su ženski. Ljepilo je neutralno. Muškarci nikad ne smiju dotaknuti olovku ili ravnalo. Isto vrijedi za žene i škare.
Stranci:	Derdijanci vole društvo. Shodno tomu, vole i strance. Ali također su vrlo ponosni na sebe i svoju kulturu. Znaju da nikad neće moći sami izgraditi most. S druge strane, kulturu i obrazovanje stranaca ne smatraju superiornima. Gradnja mostova je samo nešto što oni ne znaju. Oni očekuju da će se stranci prilagoditi njihovoj kulturi. No, s obzirom da je njihovo vlastito ponašanje njima normalno, oni ga ne znaju objasniti stručnjacima /ovaj dio je VRLO važan/. Derdijanski muškarac nikad neće stupiti u kontakt s drugim muškarcem ako ih nije upoznala žena. Nije bitno da li je žena Derdijanka ili ne.

UPUTE ZA INŽENJERE

Situacija	Vi ste skupina međunarodnih inženjera koji rade za multinacionalno građevinsko poduzeće. Vaša kompanija je upravo potpisala vrlo važan ugovor s vladom Derdije, kojim se obvezala da će Derdijance poučiti kako sagraditi most. Prema potpisanom ugovoru, vrlo je važno da ispoštujete ugovoreni rok, inače će ugovor biti raskinut a vi ćete ostati bez posla. Ovaj projekt, kojeg financira Europska Unija, je od velike važnosti za vladu Derdijanca. Derdia je vrlo brdovita zemlja, s mnogo kanjona i dubokih dolina, ali bez mostova. Stoga Derdijancima uvijek treba puno dana da iz sela stignu do tržnice u glavnom gradu. Procjenjuje se da bi s mostom putovanje Derdijanca trajalo samo 5 sati. S obzirom da ima puno kanjona i rijeka u Derdiji, ne možete tamo samo postaviti most i otići. Morat ćete objasniti Derdijancima kako da sami izgrade most.
Odvijanje simulacije	Prvo si trebate uzeti vremena da pažljivo pročitate ove upute i zajednički odlučite o načinu na koji ćete izgraditi most. Nakon određenog vremena, dva člana vašeg tima dobit će dopuštenje da odu i provedu 3 minute u derdijanskom selu gdje će biti izgrađen most (npr. da prouče prirodne i fizičke uvjete, komuniciraju s Derdijancima, itd.). Zatim ćete imati 10 minuta za analizu njihovog izvješća i za završetak priprema. Nakon toga cijeli tim inženjera ide u Derdiju da pouči Derdijance kako se gradi most.
Most	Most će biti simbolički prikazan pomoću papirnatog mosta. Most će povezivati dvije stolice ili stola međusobno udaljena otprilike 80 cm. Mora biti stabilan. Na kraju procesa gradnje, most mora podnijeti težinu škara i

	ljepila koja se koriste u gradnji istog. Dijelovi mosta ne mogu jednostavno biti izrezani pa složeni u Derdiji, jer na taj način Derdijanci ne bi naučili samostalno to napraviti. Oni moraju naučiti sve faze gradnje. Svaki dio mora biti nacrtan olovkom i ravnalom i zatim izrezan škarama.
Materijali:	Most će biti napravljen od papira/kartona. Za projektiranje i gradnju možete koristiti: papir, ljepilo, škare, ravnalo, olovke.
Vrijeme:	Za planiranje i pripreme prije odlaska u Derdiju: 40 minuta Za poučavanje Derdijanaca o gradnji: 25 minuta
Izvjestavanje i vrednovanje:	Nakon igre, dvije skupine sudionika uzmu dio <i>flipchart</i> ploče i zabilježe svoje komentare pod sljedeće tri točke: 1.) Činjenice 2.) Osjećaji 3.) Tumačenja Sljedeće točke trebaju biti zajednički raspravljene: Skloni smo misliti da i ostali razmišljaju na isti način kao i mi Često odmah interpretiramo stvari, bez da smo svjesni razlika u kulturalnom ponašanju Kako su uloge bile podijeljene/Koju ulogu sam ja uzeo? Jesam li se osjećao ugodno u svojoj ulozi? Je li slika koju ja imam jednaka onoj koju su percipirali drugi? Kakav je utjecaj imala moja kulturalna pozadina na ulogu koju sam preuzeo?
Potrebno vrijeme:	120 min.
Potrebni materijali:	Karton, ljepilo, škare, ravnalo, olovka, upute za igru za obje skupine / Derdijance i inženjere/, dvije odvojene radne prostorije
Izvor:	Prilagođeno iz INTERCULTURAL LEARNING AND NON-FORMAL EDUCATION (INTERKULTURALNO UČENJE I NEFORMALNO OBRAZOVANJE) http://www.toolfair.eu/tf6/sites/default/files/tools/2011-09-29/Thesis%20all%20in%20One%20-%20Updated%20NE.pdf

Naziv aktivnosti:	Brodolom
Tema:	Interkulturalnost
Ciljevi:	rasprava o uobičajenim predrasudama
Ishodi učenja:	razmjenjivati informacije i mišljenja raditi s različitim stajalištima kritičko razmišljanje raspravljati na konstruktivan način suradivati na zadacima
Ciljna skupina i veličina:	Bilo koja veličina skupine
Opći opis:	Ova aktivnost je interaktivna igra s ciljem otvaranja rasprave o uobičajenim predrasudama, istraživanja filantropskih akcija i uključenosti mladih ljudi (ali i odraslih)
Upute za edukatore/učitelje:	Pripremite razne naljepnice na koje ćete napisati opise različitih ljudi (poznati pjevači, političari, različite profesije, manjine, članovi LGBT zajednice i ostale zanimljive osobe). Prije početka igre podijelite sudionike na način da imate određeni broj volontera koji će postati vlasnici broda i ostale koji će biti putnici na brodu. Skupina bi trebala biti podijeljena na način da svaki volonter tijekom igre odabere 2 osobe i da na kraju ostane 5-6 neizabranih osoba. PRIMJER: Skupina od ukupno 20 ljudi, 5 volontera, 10 osoba koje volonteri odaberu i 5 izostavljenih sudionika. Putnici moraju okrenuti leđa i tada im stavite naljepnice s opisima različitih ljudi, nasumično, i pustite ih u tom položaju. Zatim im objasnite da se dogodila velika nesreća i da su putnici na brodu koji tone. Brodovlasnici dolaze u pomoć, ali ima jedna kvaka – svaki može nositi samo 2 osobe, ne više. Također mogu odlučiti da spase samo jednu osobu ili pak niti jednu (ali ne više od 2). Sada prepustite brodovlasnicima da izaberu osobe koje žele spasiti. Bit će osoba koje neće biti izabrane za spašavanje. I sada je vrijeme za raspravu...
Izveštavanje i vrednovanje:	Tijekom rasprave možete brodovlasnike pitati zašto su izabrali baš one osobe koje su izabrali, a ne neke druge. Najčešće se može dogoditi da nisu odabrali ljude s invaliditetom, predstavnike manjina... Kako se osjećaju sudionici koji nisu izabrani? Misle li da nemaju obitelj, da nisu bitni...? Ovisi o edukatoru koliko duboko će ući u raspravu. Možete se koncentrirati na vrijednosti spašenih/nepašenih ljudi, njihove talente...
Potrebno vrijeme:	45 min.
Potrebni materijali:	unaprijed pripremljene papirnate naljepnice

Dodatni savjeti za edukatore:	Možete odlučiti o metodi za biranje ljudi koji će biti spašeni. Brodovlasnici mogu biti odvojeni u 2 skupine i onda prva skupina bira, nakon toga druga, ili svaki vlasnik može izabrati jednu osobu i nakon svega drugi odabire drugu osobu. Također im možete prije pokazati popis ljudi koje mogu birati. Dobro je staviti naljepnicu na leđa i pokazati brodovlasnicima između koga mogu birati, kako bi se izbjeglo da spase ljude samo zato jer su im prijatelji. No, o voditelju vježbe ovisi koju željenu metodu će izabrati. Može biti i za starije ljude. Jednostavno odaberite određene "putnike" ovisno o stvarima koje želite više istražiti.
Dodatne informacije, napomene:	U objašnjenju karaktera možete ići onoliko u dubinu koliko želite. Na primjer, na naljepnicu možete napisati samo "inženjer", ali također može biti "indijski inženjer s kutijom za alat", može pisati samo "homoseksualna osoba" ili "homoseksualna osoba s torbom punom hrane", itd.). Dobar "joker" može biti trudnica i tko ju bude spasio u konačnici će spasiti najmanje 3 života.
Izvor:	Prilagođeno iz UNEXPRESSED TALENT TOOLKIT (<i>SKUP ALATA ZA PROJEKT "NEISKAZANI TALENT"</i>) https://unexpressedtalentblog.files.wordpress.com/2017/09/toolkit-ut-final.pdf

Naziv aktivnosti:	TORNJEVI OD TJESTENINE
Tema:	Interkulturalnost, poduzetništvo
Ciljevi:	Ova uvodna aktivnost za izgradnju kolektiva (<i>team building</i>) potiče partnerski i timski rad. Također potiče organizaciju, delegiranje i kreativnost, upravljanje vremenom i resursima, pregovaranje, vodstvo.
Ishodi učenja:	razvijati vještine timskog rada i razmjenjivati informacije i mišljenja kako postaviti ciljeve i poredati zadatke po prioritetima razvijati kritičko razmišljanje naučiti kako se prilagoditi promjenama
Ciljna skupina i veličina:	Bilo koja veličina skupine
Opći opis:	Konačni rezultat ove aktivnosti je izgradnja najvišeg i najstabilnijeg tornja izrađenog od tjestenine kroz partnerski i timski rad svih članova skupine.
Upute za edukatore/učitelje:	Podijelite sudionike u skupine od najviše šest ljudi. Objasnite im da se od njih očekuje da isplaniraju i potom izgrade tornjeve od tjestenine. Cilj je izgraditi najviši toranj bez da se sruši. Naglasite da svaki član skupine treba dati svoj doprinos u fazi planiranja i da izgradnja ne može započeti bez odobrenja cijele skupine. Uručite im 20 špageta, 1 puslicu i 1 m ljepljive trake. Svaka skupina treba izabrati svoje ime i predložiti visinu koju će njihov toranj doseći (cilj je najviši toranj, ali ujedno mora biti najbliže moguće njihovim predviđanjima). Dajte skupinama 20-30 minuta da izgrade svoje tornjeve. Nakon 15-20 minuta predložite promjenu u brojevima ovisno o njihovoj uspješnosti i ponudite im dodatni metar trake i 5 špageta, plus dodatnih 10-20 min.
Izveštavanje i vrednovanje:	Na kraju vježbe zamolite skupine, jednu po jednu, da razmisle o tome koliko dobro su surađivali, da li je netko bio isključen iz vježbe (i zašto i kako su se zbog toga osjećali) te kako su postigli sporazum.
Potrebno vrijeme:	45-60 min.
Potrebni materijali:	Tjestenina, puslica, ljepljiva traka, sat, nešto za mjerenje visine tornja
Dodatni savjeti za edukatore:	Nakon što su sve skupine odgovorile, potaknite cijelu skupinu da prouče sve tornjeve. Zamolite skupinu s najvišim tornjem da objasne kako su to postigli. Ako imate dosta vremena, navedite cijelu skupinu da razmisli o tome što su mogli postići pojedinačno.
Dodatne informacije, napomene:	Ovo može biti dobar uvod u vježbe TRI PLEMENA NA PUSTOM OTOKU i DERDIJANCI .
Izvor:	Prilagođeno iz UNEXPRESSED TALENT TOOLKIT (<i>SKUP ALATA ZA PROJEKT "NEISKAZANI TALENT"</i>) https://unexpressedtalentblog.files.wordpress.com/2017/09/toolkit-ut-final.pdf ova igra je adaptacija Špageti izazova.

Naziv aktivnosti:	EQUIANO
Tema:	Interkulturalnost
Ciljevi:	Pomoći sudionicima da otkriju predrasude koje nose u sebi a da toga nisu ni svjesni
Ishodi učenja:	razviti komunikacijske vještine biti svjestan različitih stilova pripovijedanja razviti kreativnost i maštu
Ciljna skupina i veličina:	Bilo koja veličina skupine
Opći opis:	Ova aktivnost je usmjerena na to kako učenicima predstaviti različite knjige i pisce koje oni smatraju starim i nezanimljivim na jednostavan i razumljiv način. Ako koristite tekst poput onog u nastavku, jednostavno ga možete usvojiti za temu interkulturalnosti.
Upute za edukatore/učitelje:	1. Nemojte sudionicima objasniti svrhu aktivnosti. Recite im da ćete pročitati niz izvadaka iz knjige koja opisuje osobno iskustvo. Njihov je zadatak, pojedinačno, da vizualiziraju tu osobu, da izrade njegov ili njezin psihološki profil. Recite im da ćete im pročitati i pokazati izvatke, jedan po jedan. 2. Između dva izvatka bit će pauza kako biste im dali vremena da razmisle o tekstu i o profilu predmetne osobe. Zamolite ih da svaki put napišu par natuknica i tako postepeno razvijaju njegov/njezin profil. Recite im da nije jako vjerojatno da će znati ime te osobe – osoba nije baš poznata. Objasnite im da s obzirom da jezik u tekstu nije baš suvremen, u isti su morali biti dodani uobičajeniji izrazi, označeni zelenom bojom u zagradama. Uglate zagrade označavaju riječi koje su izostavljene jer bi zadatak učinile prejednostavnim. Zamolite ih da ne pričaju tijekom vježbe – ako ne razumiju značenje teksta, trebaju dignuti ruku pa im možete pojasniti značenje. 3. Pročitajte prvi izvadak i sudionicima uručite ili pokažite kopiju. "Strahovao sam da ću biti smaknut (ubijen), (...) ljudi su izgledali i ponašali se, po mojem mišljenju, vrlo divlje". 4. Sad ponovite tu proceduru za svaki izvadak, vodeći računa da svi razumiju tekst i imaju vremena da si napišu natuknice svaki put. "Hoćemo li biti pojedeni od tih (...) ljudi groznog izgleda, (...) lica i neuredne kose?" "Bio sam zapanjen što jedu s neopranim rukama...." "Bio sam zapanjen što dodiruju mrtvace." "...bilo nam je potpuno strano (nismo ništa znali o) psovanje (ružne riječi) i sve te psovke...koje su koristili." "Nisam mogao ne zamijetiti (uočiti) iznimnu vitkost (mršavost) njihovih žena....i pomislio sam da one nisu tako čedne (nevine) kao (naše) žene." 5. U ovoj fazi zamolite skupinu za povratnu informaciju. Pozovite jednu ili dvije osobe da podijele sa skupinom svoj profil, a potom pitajte tko se slaže, a tko ne. Na brzinu utvrdite osnovna grupiranja mišljenja. 6. Nakon toga postavite pitanja poput: Kako si zamišljate tu osobu? Jeste li razmišljali o njemu/njoj kako o osobi iz ovog stoljeća? Jeste li mislili da je pisac Europljanin ili ne?

7. Kada osjetite da imate prilično sveobuhvatnu sliku o tome kako je skupina vidjela pisca, otkrijte im identitet pisca i izvor materijala: "The Life of Olaudah Equiano, or Gustavus Vassa the African" ("Život Olaudah Equiana, ili Gustavusa Vasse, Afrikanca"). Napisano 1789.
8. U ovoj fazi, uručite sudionicima primjerke teksta uključujući izostavljene riječi. "Strahovao sam da ću biti smaknut, bijeli ljudi su izgledali i ponašali se, po mojem mišljenju, vrlo divlje." "Hoćemo li biti pojedeni od tih bijelih ljudi groznog izgleda, crvenog lica i neuredne kose?" "Nisam mogao ne zamijetiti iznimnu vitkost njihovih žena....i pomislio sam da one nisu tako čedne kao afričke žene."

Izveštavanje i vrednovanje:

Nastavite s pitanjima koja će dovesti sudionike do razumijevanja svojih vlastitih percepcija i toga kako su došli do profila pisca:
 Jeste li bili iznenađeni ili šokirani kada vam je otkriven identitet pisca?
 Jeste li identificirali pisca ili one koje je opisao?
 Da li vas iznenađuje da su (zapadni) Europljani percipirani/viđeni na taj način?
 Uči li nas to išta o predrasudama – našim vlastitim predrasudama? –
 Odakle dolaze ta stajališta?
 Možete li išta od ovoga što ste ovdje naučili primijeniti na sadašnjost?

Potrebno vrijeme:

30 min.

Potrebni materijali:

Kartice s izvacima iz knjige.

Dodatni savjeti za edukatore:

Ovo je samo jedan primjer kako učitelji jezika mogu koristiti poznate pisce za lakše učenje i razgovor o interkulturalnosti.

Izvor:

INTERCULTURAL LEARNING AND NON-FORMAL EDUCATION
 (INTERKULTURALNO UČENJE I NEFORMALNO OBRAZOVANJE) <http://www.toolfair.eu/tf6/sites/default/files/tools/2011-09-29/Thesis%20all%20in%20One%20-%20Updated%20NE.pdf> Pogledajte i Equianovu biografiju:
<https://www.norton.com/college/history/america-essential-learning/docs/OEquiano-Autobiography-1789.pdf>

Naziv aktivnosti:	KOJE SUPERMOĆI ČINE HEROJA?
Tema:	Interkulturalnost
Ciljevi:	Potaknuti razmišljanje o konceptu aktivnog građanstva i karakteristikama aktivnog građanina, no ujedno i raspravu o svakodnevnim herojima s različitim pozadinama (u smislu religije, nacionalnosti, rase..)
Ishodi učenja:	biti u stanju raspravljati i predstavljati argumente, istovremeno poštujući tuđe mišljenje uočavati i poštivati razlike aktivirati znatiželju, kreativnost i sposobnost samoizražavanja
Ciljna skupina i veličina:	Skupine od 4-6 osoba
Opći opis:	Kod ove aktivnosti radi se o raspravi o ljudskim vrijednostima kroz koncept superheroja.
Upute za edukatore/učitelje:	Započnite aktivnost pitajući sudionike o njihovim herojima. Potaknite raspravu postavljajući pitanja poput "Kakav bi trebao biti heroj?" ili "Što je potrebno za postati heroj (osobne vrijednosti, itd.)"? Privedite raspravu kraju i objasnite sudionicima da će stvarati heroje u grupama. Unaprijed odlučite da li želite da grupe budu formirane nasumično. Heroje će stvarati birajući herojske karakteristike iz novina ili časopisa (naslovi, riječi, slike, slogani, itd.). Stavite razne članke ili časopise i novine na sredinu prostorije i pozovite grupe da 'kopaju' po materijalima. Objasnite grupama da krajnji rezultat mora biti imidž heroja, stoga moraju odlučiti kako će ih prezentirati (da li će napisati karakteristike jedne ili više osoba na poster; gdje će nacrtati osobu; da li će to nalijepiti na jednog ili više članova skupine i fotografirati). Završite aktivnost s izložbom slika.
Izvještavanje i vrednovanje:	Tijekom pokazivanja slika raspravljate o mogućim zajedničkim karakteristikama i vrijednostima heroja i aktivnog građanina. Raspravljajte o različitim herojima i njihovim pozadinama.
Potrebno vrijeme:	45 min.
Potrebni materijali:	Čvrsta traka za lijepljenje papira, novine
Dodatne informacije/napomene:	Ovo može biti dobar uvod u NOVINSKO KAZALIŠTE.
Izvor: ACE projekt:	ACTIVE INVOLVEMENT OF PUPILS: A HANDBOOK FOR EDUCATORS (AKTIVNO UKLJUČENJE UČENIKA: PRIRUČNIK ZA UČITELJE) http://www.pina.si/wp-content/uploads/2015/04/ace-eng.pdf

Naziv aktivnosti:	KAZALIŠTE SLIKA
Tema:	Interkulturalnost
Ciljevi:	Timski rad, izražajnost tijela, prepoznavanje govora tijela, tjelesni i verbalni izričaj, istraživanje i promatranje detalja, razmjena zapažanja, priča i znanja, improvizacija i mašta
Ishodi učenja:	razviti vještine timskog rada shvatiti važnost neverbalne komunikacije
Ciljna skupina i veličina:	Bilo koja veličina skupine / Skupine od 4-6 osoba
Opći opis:	Kazalište slika je niz vježbi i igara osmišljenih za otkrivanje esencijalnih istina o društvima i kulturama bez pribjegavanja, prvenstveno, govornom jeziku – iako isti može biti dodan u raznim 'dinamizacijama' slika. Sudionici u Kazalištu slika stvaraju statične slike svojih života, osjećaja, potlačenosti; skupine predlažu naslove ili teme, a zatim pojedinci 'oblikuju' trodimenzionalne slike pod tim naslovima, koristeći svoje vlastito i tuđa tijela kao 'glinu'.
Upute za edukatore/učitelje:	Pripremite niz fotografija prethodno izrezanih iz časopisa, s interneta, itd., na kojima su prikazani različiti problemi o kojima želite razgovarati. Podijelite sudionike u skupine i neka svaka skupina izabere fotografiju. Svaka skupina priprema tri slike pomoću svojih tijela: Na prvoj slici trebaju probati svojim tijelima imitirati sadržaj fotografije koju su zeli. Na drugoj i trećoj slici mijenjaju prvu kako bi prikazali emociju ili priču koju imaju na fotografiji.
Izvjestavanje i vrednovanje:	Druge skupine gledaju slike koje se formiraju i promatraju, komentiraju ili nastoje opisati i pogoditi što je prikazano na fotografiji. Nakon što skupine predstave svoje slike, pokazat će ostalima izvornu fotografiju.
Potrebno vrijeme:	45 min.
Potrebni materijali:	Fotografije
Dodatni savjeti za edukatore:	Zamrznuta slika je samo početna točka odnosno preludij za akciju, što se otkriva u procesu dinamizacije, oživljavanja slika i otkrivanja smjera ili namjere koja je u njima ugrađena. Najjednostavnije rečeno, osnovna ideja je da 'slika govori više od tisuću riječi'. Slike funkcioniraju bez obzira na jezične i kulturne barijere i, kao što Boal dokazuje, često otkrivaju neočekivane univerzalne istine. Isto tako, rad sa slikama, oblikovanje statua umjesto pričanja, može biti demokratskiji oblik komunikacije, jer ne privilegira ljude koji su verbalno artikulirani.
Dodatne informacije/napomene:	Može se iskoristiti kao uvod u Forum kazalište ili NOVINSKO KAZALIŠTE.

Izvor:

ACE projekt: **ACTIVE INVOLVEMENT OF PUPILS: A HANDBOOK FOR EDUCATORS** (AKTIVNO UKLJUČENJE UČENIKA: PRIRUČNIK ZA UČITELJE)
<http://www.pina.si/wp-content/uploads/2015/04/ace-eng.pdf>

Naziv aktivnosti:	NOVINSKO KAZALIŠTE
Tema:	Interkulturalnost
Ciljevi:	Timski rad, izražajnost tijela, prepoznavanje govora tijela, tjelesni i verbalni izričaj, istraživanje i promatranje detalja, razmjena zapažanja, priča i znanja, istraživanje vijesti i kritičko razmišljanje, improvizacija i mašta
Ishodi učenja:	tražiti i prikupiti različite podatke i iz njih stvoriti nove ideje razviti kreativnost poistovjetiti se s drugima, razviti empatiju i osjećaj za pravdu raditi u grupi i biti u stanju međusobno se slušati i poštivati različita stajališta
Ciljna skupina i veličina:	Bilo koja veličina skupine / Skupine od 4-6 osoba
Opći opis:	Novinsko kazalište je još jedna tehnika kazališta potlačenih čiji je autor Augusto Boal. Temelji se na novinskim člancima, sažetim vijestima, ali i knjigama, govorima, itd. Scena se kreira pomoću vijesti i reportaža.
Upute za edukatore/učitelje:	1. U prostoriju stavite onoliko stolova koliko ima skupina. Na svaki stol postavite inspirativna pitanja i pustite da sudionici izaberu pitanje na kojem žele raditi. Nakon što su skupine formirane, objasnite im da trebaju stvoriti kratke kazališne komade na temelju postojećeg teksta u novinama i časopisima. Stavite sve novine u sredinu prostorije pa će skupine potražiti svoje rečenice odnosno materijal s kojim žele raditi. (15 minuta) 2. Sudionici u malim skupinama vježbaju različite metode čitanja. Trebaju izabrati samo neke od njih kako bi ih mogli izvježbati i intenzivirati. (30 minuta) 3. Sudionici tada osmisle scenu vezano uz jedno od pitanja koja su izabrali i odigraju ju pred svima. (45 minuta)
Izješavanje i vrednovanje:	U raspravi nakon odigravanja svake scene, sudionici razgovaraju o temi i o osjećajima glumaca i publike. (30 minuta)
Potrebno vrijeme:	45 min.
Potrebni materijali:	Mnogo tiskovina na jeziku koji svi sudionici razumiju
Dodatni savjeti za edukatore:	Cilj je da sudionici upoznaju različite metode čitanja kako bi onda mogli pokušati shvatiti porijeklo i pozadinu vijesti. Novinsko kazalište je sustav tehnika osmišljenih za pružanje publici sredstava za preoblikovanje dnevnih vijesti odnosno novinskih priča u kazališne scene, s težištem na bavljenje lokalnim problemima.
Izvor:	ACE projekt: ACTIVE INVOLVEMENT OF PUPILS: A HANDBOOK FOR EDUCATORS (AKTIVNO UKLJUČENJE UČENIKA: PRIRUČNIK ZA UČITELJE) http://www.pina.si/wp-content/uploads/2015/04/ace-eng.pdf

Naziv aktivnosti:	Brzinska anketa o stereotipima
Tema:	Interkulturalnost – mediji
Ciljevi:	Potaknuti razmišljanje o kulturalnim stereotipima i ulogama s posebnim naglaskom na etničke, rasne i kulturne stereotipe Ishodi učenja Razmišljati o javnom diskursu koji nas okružuje te popularnoj kulturi i percepciji Uvesti koncept stereotipa u svakodnevnicu i sve aspekte kulture Razmišljati o percepciji i "prvim dojmovima" kao posljedici simplifikacije i, ponekad, diskriminacije
Ciljna skupina i veličina:	Prikladno za skupine, čak i velike skupine – ako su skupine velike, mora se obratiti pozornost na raspravu nakon ankete
Opći opis:	Ovo je zabavna aktivnost koja se sastoji od "brzinske ankete" gdje sudionici otkrivaju svoje preferencije vezano uz 3-4 predložene definicije određenog broja slika, videa, glazbe i ostalih uobičajenih kulturnih izričaja. Rezultati ispitivanja mogu biti trenutačni i mogu se koristiti kao osnova za raspravu na temu percepcije i stereotipa.
Upute za edukatore/učitelje:	Priprema i izbor tema ili kulturnih izričaja najteži su dio ove aktivnosti. Učitelj/ edukator odabire 5- 10 fotografija, video isječaka iz popularnih filmova, slika tinejdžerskih idola (sport, glazba, strip) i drugih slika pa izradi niz "interpretativnih" odgovora (1-2 pitanja za svaki). Bitno je da su učenici upoznati s odabranim kulturnim izričajem i da "interpretativni" odgovori nisu vezani uz "točnu" ili "pogrešnu" interpretaciju (to će biti pušteno za naknadnu raspravu). Ako pokažete sliku i pitate "Kada je ovo slikano?", nastojte da u ponuđenim opcijama ne navedete stvarno mjesto. Na primjer: slika koja prikazuje 4 mlade glumice (Emma Watson, Selena Gomez, Rihanna, itd.), nastojte koristiti različite etničke skupine – vidi donji primjer); postavite pitanja o tome koja je "najljepša" – ova vrsta pitanja će kasnije dovesti do rasprave o "ljepoti" u smislu drugih povezanih aspekata (najbolja gluma, najbolji karakter, najpredanija), tj. o vrijednostima više nego estetskim sudovima. 1. Pripremite prezentaciju pa možete pristupiti brzinskoj anketi u razredu. Anketu može provoditi vanjski edukator; na taj će se način učenici spontanije osjećati ugodno i odgovarat će uistinu u skladu sa svojom percepcijom. 2. Može koristiti šarene kartice (po jedan za svakog učenika) pa neka dižu ruke na izabranu opciju. 3. Predložite sve slike i odgovore, a zatim prikupite različite odgovore (može se koristiti excel datoteka i grafički prikaz se može izraditi prilično brzo kako bi se prikazale preferencije). 4. Predstavite različite "interpretacije" odnosno "odgovore" i za svaki počnite postavljati pitanja o razlozima za odabir.
Izveštavanje i vrednovanje:	Na kraju i tijekom rasprave, možete postaviti dva-tri pitanja ili komentara o tome što učenici misle da su naučili ili koji misaoni proces je aktivnost potaknula.

Potrebno vrijeme:	45- 60 minuta
Potrebni materijali:	Multimedijska prezentacija, računalo za brzo prikupljanje odgovora
Dodatni savjeti za edukatore:	Organizirajte da u prostoriji bude prisutna osoba koja učenicima nije poznata i iskoristite ju za razbijanje leda ("Otkud on/ona dolazi?" ili "Kako se zove?")
Dodatne informacije, napomene:	/
Izvor:	Linda Pischedda, Antonino Ferrara i Sandra Rainero 2050 za projekt BEAMS PRILOG

Naziv aktivnosti:	KRIŠKE TORTE
Tema:	Socijalna i ekonomska prava Globalna nejednakost Siromaštvo
Ciljevi:	Podići svijest o razlikama u ekonomskom statusu diljem svijeta i u Euro-mediterranskim društvima Upoznati se sa socijalnim i ekonomskim pravima koja su zaštićena međunarodnim dokumentima Raspraviti o utjecaju siromaštva na ljudski dignitet
Ciljna skupina i veličina:	Skupina – razred
Opći opis:	Razlika između bogatijih i siromašnijih svjetskih regija, koristeći kriške torte kao simbole blagostanja.
Upute za edukatore/učitelje:	Trebate kupiti ili napraviti veliku tortu! Podijelite tortu na 32 kriške, više-manje jednake po veličini (ili možete kupiti 32 manja kolača ili keksa – ali torta ipak ima moćniji učinak). Pogledajte tablicu na listu s uputama i izračunajte koliko približno sudionika će ići u koju regiju svijeta. Izradite velike znakove za regije navedene u tablici i izložite ih diljem prostorije. Pitajte skupinu što misle koliko na svijetu ima ukupno ljudi. Dopustite im da nekoliko puta pogađaju, a onda im recite točan broj. Objasnite im da, za potrebe današnje aktivnosti, skupina predstavlja sve ljude na svijetu. Pokažite im pet znakova; zamolite ih da se raspodijele između pet regija koje isti predstavljaju. Na primjer, ako misle da 20% svijeta živi u Europi, tada 20% skupine treba ići i stati pored znaka za Europu. Dajte im vremena da rasprave to među sobom; zatim im recite prave omjere. Pozovite ljude da se sele među regijama tako da točan broj stane pored svakog znaka. Iznesite tortu! Recite skupini da to predstavlja BDP (bruto domaći proizvod) za svijet kao cjelinu. Za potrebe ove aktivnosti, BDP znači količina hrane koja se istim može kupiti – drugim riječima, količinu torte. Zamolite skupinu da probaju izračunati, ili pogoditi, koliko kriški torte smatraju da svaki dio svijeta troši. Ponovno im dajte nešto vremena za razgovor o tome. Kada misle da imaju točan odgovor, raspodijelite tortu sukladno tablici na listu s uputama i dajte svakoj regiji u svijetu točan broj kriški. Dajte skupini neko vrijeme da probave informaciju (i tortu), a zatim ih pozovite natrag u krug za izvještavanje odnosno prikupljanje informacija.
Izvještavanje i vrednovanje:	Jesu li vas podaci iznenadili? Kako se trenutno osjećate? (Mogli biste pitati predstavnike iz svake pojedine regije da vam odgovore.) Je li torta pravedno podijeljena? Koji bi bio bolji način? Mislite li da je fer da su svjetski resursi tako raspodijeljeni? Što vi mislite, kako je došlo do takvog stanja stvari? Mislite li da bogati imaju dužnost (ili odgovornost) dijeliti resurse sa siromašnima ili smatrate da bi to trebala biti stvar osobnog izbora?

Što to znači da resursi “pripadaju” nekome ili nekoj državi?
 Mislite li da imamo obveze samo prema svojim vlastitim ljudima ili se obveze protežu preko nacionalnih granica? Koje je vaše mišljenje o obvezama između različitih država?
 Mislite li da bi trebalo postojati neko ograničenje u svezi s količinom resursa koju neki pojedinac ili država mogu posjedovati, ako postoje drugi koji gladuju?
 Kako doživljavate ono o čemu se danas raspravljalo u smislu ljudskih prava?

Potrebno vrijeme: 45 min.

Potrebni materijali: 32 kriške torte ili slatkiša (za početak ih čuvajte skrivene!)
 5 znakova koji predstavljaju 5 svjetskih regija

Dodatni savjeti za edukatore: Aktivnost u početku može biti zabavna, ali većina ljudi smatra ju vrlo otrežnjujućom nakon što torta bude uistinu podijeljena. Vjerojatno će Amerikanci htjeti podijeliti svoju tortu s ostalim zemljama. To biste mogli ubaciti u raspravu tijekom izvještavanja.
 Statistike su samo aproksimativne i to im morate objasniti. Naravno, ima zemalja (i pojedinaca) u svakoj regiji koje su bogatije od prosjeka i dobile bi više torte; ima zemalja koje su siromašnije od prosjeka i dobile bi manje. U svakoj državi na svijetu ima ekstremnih nejednakosti. Možete iskoristiti i neke druge statistike kako biste jače naglasili neka pitanja prilikom izvještavanja. Na primjer, vidi članak Thomas-a Pogge-a (izvatci dolje pod “Dodatne informacije”)

Dodatne informacije, napomene: Relevantni članci o ljudskim pravima
 1. Države članke ovoga Pakta priznaju svakome pravo na životni standard koji odgovara njemu i njegovoj obitelji, uključujući odgovarajuću prehranu, odjeću i stanovanje, kao i pravo na neprekidno poboljšanje životnih uvjeta. Države članke poduzet će potrebne mjere radi ostvarivanja ovoga prava, priznajući pri tome bitnu važnost međunarodne suradnje temeljene na slobodnom pristanku.
 2. Priznajući svakome temeljno pravo na slobodu od gladi, države članke ovoga Pakta će pojedinačno i putem međunarodne suradnje poduzeti potrebne mjere, uključujući posebne programe. - iz Međunarodnog pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima, članak 11.
 Svatko ima pravo na društveni i međunarodni poredak u kojemu se prava i slobode utvrđene ovom Deklaracijom mogu potpuno ostvariti. - iz Opće deklaracije o ljudskim pravima, članak 28.

Statistike o siromaštvu Od ukupno 6,373 milijardi ljudi (2004.g.), oko milijardu ljudi nema odgovarajući smještaj; 831 milijun ljudi je kronično pothranjeno; 1,197 milijardi nema pristup pitkoj vodi; 2,742 milijardi ljudi nema osiguranu osnovnu zdravstvenu skrb; 2 milijarde ljudi živi bez struje; 2 milijarde ljudi nema osigurane osnovne lijekove; a 799 milijuna odraslih je nepismeno. Oko 170 milijuna djece u dobi između 5 i 14 godina rade opasne poslove (primjerice u poljoprivredi, tekstilnoj industriji ili proizvodnji tepiha); od

toga ih 8,4 milijuna radi u "bezuovjetno najgorim" oblicima dječjeg rada, "koji su definirani kao ropstvo, trgovanje ljudima, dužničko ropstvo i ostali oblici prisilnog rada, prisilno regrutiranje djece za oružane sukobe, prostituciju i pornografiju te protuzakonite aktivnosti". Ljudi druge boje kože i žene imaju neproporcionalan udio u tim uskraćivanjima prava. Oko jedna trećina svih ljudskih smrti – otprilike 50.000 dnevno – nastupi kao posljedica uzroka vezanih uz siromaštvo, a lako bi se mogle izbjeći boljom prehranom, čistom pitkom vodom, mrežama protiv komaraca, paketima za rehidraciju, cjepivima i ostalim lijekovima. Gore navedeno iznosi 300 milijuna smrti u samo 16 godina od kraja Hladnog rata, što je više od 200 milijuna smrti uzrokovanih svim ratovima, građanskim ratovima i državnom represijom tijekom cijeloga 20. stoljeća. Nikada nije bilo ovako jednostavno izbjeći siromaštvo. Ukupni godišnji izdaci 2,735 milijardi ljudi koji žive ispod granice siromaštva Svjetske banke u visini od "2\$ na dan" iznose oko 400 milijardi američkih dolara. Njihov zajednički deficit do te granice siromaštva iznosi otprilike 300 milijardi američkih dolara godišnje. To odgovara 1,1 posto bruto nacionalnog dohotka zemalja s visokim dohotkom, što ukupno iznosi 27.732 milijarde američkih dolara.

Izvor:

Thomas Pogge, "Poverty is a violation of human rights", dostupno na <http://www.onlineopinion.com.au/view.asp?article=3717>

Lista s dodatnim informacijama i uputama

Kriška torte

Svaka regija dobiva broj kriški torte koji je naveden u posljednjem stupcu. Dva središnja stupca su iznijeta samo u informativne svrhe i ne trebate ih uzeti u obzir. Oceanija je također navedena u informativne svrhe: vi nećete imati tu regiju

Regija	BDP*	BDP iskazan kao postotak od ukupnog BDP-a	Broj kriški torte
Kina	7 505 600 000 000	13	4
Azija (bez Kine)	13 998 897 000 000	25	8
Afrika	2 092 300 800 000	4	1
Sjeverna Amerika	12 776 478 300 000	23	7
Latinska Amerika i Karibi	4 299 879 000 000	8	2
Europa	14 244 444 000 000	26	8
Oceanija	737 226 300 000	1,32	0
Ukupno svijet	55 654 825 400 000	100	32 (ukupno)

*Brojke su uglavnom za 2003-2004

Broj ljudi po regijama

Ako imate grupu ljudi od 15 sudionika, koristite brojke navedene u tom stupcu kako biste saznali koliko njih treba biti u svakoj regiji svijeta. Ako imate 20 ljudi, primijenite stupac. Ako imate bilo koji broj između (16,17 itd), procijenite sami. Ovi brojevi su i tako i tako čista procjena.

Regija	Stanovništvo	Stanovništvo izraženo kao % od ukupnog stan.	Skupina od 15 ljudi	Skupina od 20 ljudi	Skupina od 30 ljudi
Kina	1 329 289 289	20	3	4	6
Azija	2 672 344 701	40	6	8	12
Afrika	934 499 752	14	2	3	4
Sjeverna Amerika	334 659 631	5	1	1	2
Latinska Amerika i Karibi	568 110 471	9	1	2	3
Europa	729 861 490	11	2	2	3
Oceanija	33 560 095	1	0	0	0
Svijet	6 602 325 429	100	15	20	30

Izvor: MOSAIC - The training kit for Euro-Mediterranean youth work

Naziv aktivnosti:	SVE ONO ŠTO JESMO
Tema:	Sudjelovanje Raznolikost Tolerancija
Ciljevi:	Otkriti raznolikost unutar skupine Doživjeti osjećaj pripadnosti skupini koja je "in" ili skupini koja je "out" Zauzeti se za svoje vlastito mišljenje Promicati senzibilnost, empatiju i poštovanje
Ciljna skupina i veličina:	Skupina od 10 i više sudionika
Opći opis:	U ovoj aktivnosti sudionici su kratko grupirani oko stvarnosti koje su im zajedničke s drugim sudionicima.
Upute za edukatore/učitelje:	Zamolite skupinu da stane na jednu stranu prostorije. Objasnite im da ćete im čitati pitanja. Oni koji odgovore "Da, jesam/mogu, itd." mogu ići na onu stranu prostorije gdje stoji natpis "Mi da", a oni koji odgovore "Ne, nisam/ne mogu, itd." idu na drugu stranu gdje je natpis "Mi ne". Ako netko osjeća da ne pripada ni jednoj skupini, trebao bi stati u sredinu. Recite skupini da svaki pojedinac sam odlučuje kako će si protumačiti pitanja; ne postoje točni ili netočni odgovori. Recite im da bi nakon svakog pitanja trebali pričekati trenutak, ogledati se oko sebe i osvijestiti koliko ljudi ima u svakoj skupini. Čitajte pitanja jedno za drugim. Pustite im dovoljno vremena da zauzmu svoje položaje. Nakon posljednjeg pitanja, zamolite sudionike da se okupe u male skupine i porazgovaraju o svojim osjećajima i iskustvima.
Izvjestavanje i vrednovanje:	U zajedničkom razgovoru pitajte: Kako ste se osjećali kao dio velike skupine? Kako ste se osjećali stojeći sami ili uz samo nekolicinu drugih? Kako ste se osjećali kada ste mislili da ne pripadate ni u jednu skupinu? Koje ste još osjećaje iskusili? Jeste li ikad iskusili slične osjećaje u vašem svakodnevnom životu? Prisjetite se primjera iz vašeg svakodnevnog života kada ste dio većine. Kada se osjećate dobro zbog toga, a kada ne? Zašto? Prisjetite se primjera iz vašeg svakodnevnog života kada ste dio manjine. Kada se osjećate dobro zbog toga, a kada ne? Zašto? Što vam ova vježba govori o pristupu i barijerama protiv sudjelovanja? Što vam ova vježba govori o odnosima moći u društvu? Kako ih doživljavate? Što možemo uzeti iz ove vježbe da nam pomogne postići zajedništvo u ovoj skupini?
Potrebno vrijeme:	45-60 min.
Potrebni materijali:	Pripremljeni popis pitanja (vidi "Dodatne informacije, napomene") Prostrana soba ili otvoreni prostor

Dva znaka – na jednom piše “Mi da”, a na drugom “Mi ne” – na suprotnim zidovima

Dodatni savjeti za edukatore:

Skupinu morate barem malo poznavati kako biste mogli izraditi prikladan popis pitanja. Probajte obuhvatiti razne kategorije tako da svatko može iskusiti biti u manjini. Potrudite se smisliti pitanja koja ne dijele skupinu po nacionalnosti; cilj aktivnosti je ukazati na raznolikost unutar skupine. Budite svjesni da neka pitanja mogu biti osjetljiva. Na primjer, “Tko je homoseksualac?” može biti u redu za neke sudionike, ali ne i za druge. Stoga izbjegavajte pitanja koja bi mogla biti neugodna za pojedine sudionike. Pitanja oblikujte tako da se na njih može odgovoriti s “Jesam” i “Nisam” i rasporedite ih u raznolik raspored.

Dodatne informacije, napomene:

Predložena pitanja: Tko je student? Tko studira glazbu? Tko još uvijek živi u mjestu gdje je rođen? Tko još uvijek živi u zemlji u kojoj je rođen? Tko je državljanin zemlje u kojoj živi? (ili ima putovnicu te države?) Tko govori tri ili više jezika? Tko ima 4 djedova i baka? Tko trenutno pada iz nekih predmeta? Tko živi u državi u kojoj se nije rodio? Tko živi već duže od tri godine tamo gdje trenutno živi? Čiji su roditelji rastavljeni? Tko ima roditelja ili djeda ili baku koji su emigrirali iz jedne države u drugu? Tko živi zajedno s partnerom? Tko živi sam? Tko je odrastao na selu? Tko puši? Tko je religiozan? Tko ima više od troje braće i sestara? Tko osjeća da su njegova ljudska prava zaštićena u zemlji gdje živi? Tko je u braku? Tko je već sudjelovao u sličnoj aktivnosti? Tko živi s roditeljima? Tko se osjeća kao dio manjinske skupine?

Izvor:

MOSAIC - The training kit for Euro-Mediterranean youth work

Naziv aktivnosti:	PISANJE TEKSTA O GRANICAMA
Tema:	Kritičko razmišljanje
Ciljevi:	Potaknuti kvalitetnu raspravu među sudionicima
Ciljna skupina i veličina:	Skupina
Opći opis:	
Upute za edukatore/učitelje:	Neka sudionici sjednu oko stola i osigurajte im dovoljno prostora da mogu pisati. Svaki sudionik treba dobiti komad papira. Zamolite ih da razmisle o granicama i suradnji i neka završe rečenicu 'Moja baka uvijek kaže...'; po mogućnosti s nekom bakinom mudrošću o granicama i suradnji (može biti smiješno, ozbiljno, istinito, izmišljeno, itd.). Sudionici zatim predaju papir osobi koja im sjedi s desne strane. Sada ta osoba mora izokrenuti rečenicu tako da stvari kaže na drukčiji način (zamjena subjekta i objekta u rečenici ili promjena konteksta). Napišite gledišta koji se smatraju slabima, jakim, i obrnuto. Zatim se papir ponovno predaje dalje. Sada posljednja rečenica mora biti pretvorena u pitanje tako da potakne ljude na razmišljanje o temi koju uzimaju zdravo za gotovo. Papiri se predaju osobi s desne strane. Sudionici sada moraju oblikovati prijedlog tako da potakne ljude na razmišljanje o onome što su pročitali i što to podrazumijeva. Objasnite skupini da sada mogu pisati što god im padne na pamet vezano uz granice. Potaknite <i>brainstorming</i> o mogućim temama i pozovite sudionike da napišu temu na sredinu A4 papira kada daju svoj prijedlog. Nakon što je predloženo barem onoliko tema koliko ima sudionika, proces pisanja može započeti. Objasnite sudionicima da mogu reagirati na ono što su drugi napisali, unaprijeđivati njihove tekstove, stvarati nove varijacije, postavljati pitanja, pričati anegdote i tako dalje. Međutim, moraju nastojati izbjeći da zapišu samo 'da' ili 'to je besmislica' ili prekrize nešto što je netko drugi napisao. Kada sudionici osjete da su napisali sve čega se mogu sjetiti, trebaju odložiti papir na sredinu stola tako da ga i drugi mogu vidjeti i zapisati svoje ideje i misli. Pisanje se treba odvijati u grupnom ambijentu, tako da se sudionici mogu međusobno inspirirati. Kad osjetite da je pravo vrijeme za prekid aktivnosti, zamolite sudionike da uzmu jednu bojicu i počnu zaokruživati ono što im se najviše sviđa na svakom papiru. Završite aktivnost čitanjem naglas onih redaka ili riječi koje su najčešće zaokružene. Savjet: Možete čitati predloženi PRIMJER – TEKST primjer dok objašnjavate svaki pojedini korak u sklopu ove aktivnosti. Varijacija: Možete zamoliti sudionike da stvore kontradikcije (suprotnost temi o kojoj se piše), usporedbu (gledati na temu ili nešto novo u odnosu na nešto što nam je dobro poznato), preuveličavanje (učiniti temu, ili stvari koje implicira, većima).
Potrebno vrijeme:	120 min.
Potrebni materijali:	Olovke, bojice, papir

5.3.3 TRI PRIMJERA DUŽIH ILI STRUKTURIRANIH RADIONICA

KOMBINACIJA RADIONICA

Najjednostavniji način za održavanje duže radionice je kombiniranje predloženih vježbi za podizanje energije, vježbi za zagrijavanje i radionica. Svaki edukator/profesor može izabrati svoju vlastitu (jedinstvenu) strukturu, ali kako bismo vam pomogli u procesu odlučivanja, u nastavku je iznijet jedan primjer strukturirane radionice.

Preporučeno trajanje je 2-3 školska sata dnevno, počevši s odabranom vježbom za zagrijavanje, uz uvođenje 1-2 vježbe za podizanje energije na dan, po potrebi, a završava se vrednovanjem cijelog dana.

Dan 1:

- KOLUMBIJSKA HIPNOZA - 60 MIN.
- BRODOLOM - 45 MIN.
- AUTSAJDERI - 20 MIN.
- VREDNOVANJE - 10 MIN.

Dan 2:

- ABC - 20 MIN.
- TORNJEVI OD TJESTENINE - 60 MIN.
- VREDNOVANJE - 10 MIN.

Dan 3:

- OVA OLOVKA NIJE OLOVKA - 10 MIN.
- DERDIJANCI (ILI TRI PLEMENA NA PUSTOM OTOKU - DUŽA VERZIJA) - 110 MIN.
- VREDNOVANJE - 10 MIN.

Dan 4:

- ASTRONAUTI - 30 MIN.
- KOJA SUPERMOĆ ČINI HEROJA - 45 MIN.
- VREDNOVANJE - 10 MIN.

Dan 5:

- NOVINSKO KAZALIŠTE - 120-240 MIN.
- VREDNOVANJE - 15-20 MIN.

DAN 6 (OPCIONALNI DAN):

- ZAVRŠNA JAVNA PREZENTACIJA KOMADA IZ NOVINSKOG KAZALIŠTA - 45 MIN.

FORUM KAZALIŠTE

Naziv aktivnosti:	FORUM KAZALIŠTE
Tema:	Interkulturalnost
Ciljevi:	Timski rad, izražajnost tijela, prepoznavanje govora tijela, tjelesni i verbalni izričaj, istraživanje i promatranje detalja, razmjena zapažanja, priča i znanja, istraživanje vijesti i kritičko razmišljanje, improvizacija i mašta
Ishodi učenja:	Razviti kritičko razmišljanje o stvarnim svakodnevnim situacijama Poistovjetiti se s drugima, razviti empatiju i osjećaj za pravdu Razviti kreativnost i improvizacijske vještine Razviti neverbalnu komunikaciju
Ciljna skupina i veličina:	Bilo koja veličina skupine
Opći opis:	Forum kazalište (poznato i pod nazivom 'popularno kazalište' ili 'participativno kazalište') je oblik participativne umjetnosti i, u osnovi, kazalište kao demokratski politički forum. Svaki projekt je inspiriran konkretnim iskustvom neke zajednice vezano uz njezinu obespravljenost, nemoć i borbu te željom za kreativnim rješenjima i izgradnjom sposobnosti koristeći egalitarna sredstva. Forum kazalište je osmišljeno za postizanje tih ciljeva, prije svega kroz razvoj klasičnog kazališnog komada koji odražava živo iskustvo dotične zajednice vezano uz izabranu problematiku i kulminira neriješenom krizom u tom kontekstu. Taj se komad zatim prikazuje široj publici u svojstvu sudionika, na način da znanja, težnje i sposobnosti te publike mogu utjecati na istraživanje ostvarivih rješenja na pozornici. Nakon prvog gledanja predstave, ista se ponovno izvodi; članovi publike su pozvani da zaustave predstavu u bilo kojem trenutku, zamijene lika čije iskustvo osjećaju da razumiju i probaju promijeniti tijek dramske radnje. Na taj način, gledatelji se pretvore u "gledatelje-glumce", koji ne samo promatraju već uistinu glume kako bi promijenili scene koje su im prikazane (Boal 1995: 13).
Upute za edukatore/učitelje:	Forum kazalište je vrsta borbe ili igre i, kao i u svim oblicima igre ili borbe, postoje pravila. Ona mogu biti izmijenjena, ali ipak postoje, kako bi se osiguralo da su svi igrači uključeni u isti pothvat te kako bi se olakšao razvoj ozbiljne i plodonosne rasprave.
Dramaturgija:	1. Tekst mora jasno ocrtavati karakter svakog lika, mora ih precizno identificirati, tako da gledatelji-glumci mogu lako prepoznati ideologiju onih drugih. 2. Izvorna rješenja koja predloži protagonist (u predstavi prikazana na način da isprovociraju intervencije publike, 'model') moraju sadržavati barem jednu političku ili društvenu 'grešku' koja će se analizirati tijekom forum-prizora. Te greške moraju biti jasno izražene i pažljivo uvježbane, u jasno ocrtanim situacijama. Razlog tome je što Forum kazalište nije

propagandno kazalište, ne radi se o starom didaktičkom kazalištu. Ono je pedagoško u smislu da svi učimo zajedno, i glumci i publika. Izvorni kazališni komad – model – mora predstaviti neku grešku, propust, tako da se gledatelje-glumce potakne na iznalaženje rješenja i izmišljanje novih načina za suočavanje s opresijom. Mi postavljamo dobra pitanja, ali publika mora pružiti dobre odgovore.

3. Komad se može odigrati u bilo kojem žanru (realizam, simbolizam, ekspresionizam, itd.), osim nadrealizma ili iracionalnog; stil nije bitan sve dok je cilj raspravljati o konkretnim situacijama (putem medija kazališta).

Inscenacija:

1 Glumci moraju posjedovati tjelesne stilove glume koji uspješno izražavaju ideologiju njihovog lika, kao i njegov/njezin posao, društveni položaj, zanimanje, itd. Bitno je da postoji logika koja stoji iza evolucije lika i da su glumci aktivni, inače će publika težiti sjedenju i izvoditi će 'forum' bez kazališta – samo govorom (bez akcije), poput radijskog foruma.

2 Svaka predstava mora naći najprikladnija sredstva izražavanja za svoju konkretnu temu; po mogućnosti, ista moraju biti nađena u suglasnosti s publikom, bilo tijekom predstavljanja ili temeljem prethodnog istraživanja.

3 Svaki lik mora biti vizualno prikazan na način da bude prepoznatljiv neovisno o svojem izgovorenem scenariju; isto tako, kostimi moraju gledateljima-glumcima omogućiti jednostavno oblačenje i skidanje, uz što manje komplikacija.

Igra izvedbe:

Izvedba predstavlja umjetničku i intelektualnu igru koja se igra između glumca i gledatelja-glumaca.

1. Za početak, predstava se izvodi kao klasičan kazališni komad. Predstavlja se određena slika svijeta.

2. Gledatelje-glumce se pita da li se slažu s rješenjima koja je ponudio protagonist; oni će vjerojatno reći ne. Publici se zatim kaže da će predstava biti odglumljena još jednom, potpuno jednako kao i prvi put. Glumci će nastojati dovesti komad do istog kraja kao i prije, a gledatelji-glumci ga trebaju pokušati promijeniti, dokazujući da su nova rješenja moguća i valjana. Drugim riječima, glumci utjelovljuju specifičnu viziju svijeta te će posljedično nastojati taj svijet održati takvim kakav jest i osigurati da se stvari odvijaju na potpuno jednak način . . . barem dok jedan gledatelj-glumac ne intervenira i promijeni viziju svijeta kakav jest u svijet kakav bi mogao biti. Od krucijalne je važnosti da se stvori određeni stupanj napetosti među gledateljima-glumcima – ako nitko ne promijeni svijet, on će ostati takav kakav jest; ako nitko ne promijeni predstavu, završit će jednako kao i prije.

3. Publika će biti obaviještena da je, u reprizi predstave, prvi korak zauzeti mjesto protagonista kad god on ili ona pogriješi, kako bi pokušali postići bolje rješenje. Sve što moraju učiniti je viknuti 'Stop!'; glumci moraju smjesta stati u mjestu, bez mijenjanja pozicije. Uz minimalnu odgodu, gledatelj-glumac mora reći od kojeg trenutka želi da se scena nastavi, navodeći relevantnu rečenicu, trenutak ili pokret (što god mu je jednostavnije). Glumci tada ponovno započnu scenu od zatražene točke,

zajedno s gledateljem-glumcem koji intervenira kao protagonist.

4. Glumac koji je zamijenjen ne povlači se odmah iz igre; ona/ona ostaje po strani kako bi pomogao u poticanju intervencija gledatelja-glumaca, po potrebi.

5. Od trenutka kada gledatelj-glumac zamijeni protagonista i počne iznositi novo rješenje, svi ostali glumci se pretvaraju u tlačitelje ili, ako već jesu tlačitelji, onda intenziviraju svoju tlačenje kako bi gledatelju-glumcu pokazali kako je teško promijeniti stvarnost. Igru čine gledatelji-glumci – koji nastoje iznaći novo rješenje, pokušavaju promijeniti svijet – protiv glumaca – koji im pokušavaju postavljati prepreke, natjerati ih da prihvate svijet takav kakav jest. Ali naravno, cilj foruma nije pobijediti, već učiti i vježbati. Gledatelji-glumci, ispoljavajući kroz glumu svoje ideje, vježbaju za akciju u 'stvarnom životu'; a glumci i publika podjednako, igrajući se, uče o mogućim posljedicama svojih djela. Uče o arsenalu tlačitelja te mogućim taktikama i strategijama potlačenih.

6. Ako se gledatelj-glumac preda, on/ona ispada iz igre, glumac ponovno preuzima ulogu i komad se ubrzano vraća prema već poznatom kraju. Tada drugi gledatelj-glumac može pristupiti pozornici, viknuti 'Stop!' i reći od koje točke želi da se predstava nastavi i ona će ponovno započeti od tog trenutka. Isprobat će se novo rješenje.

7. U nekom trenutku gledatelj-glumac možda uspije razbiti opresiju nametnutu od glumaca. Glumci se moraju predati – jedan za drugim ili svi zajedno. Od tog su trenutka gledatelji-glumci pozvani da zamijene koga god žele, kako bi prikazali nove oblike opresije s kojima glumci možda nisu upoznati. To onda postaje igra koju igraju gledatelj-glumac/protagonist protiv gledatelja-glumca/tlačitelja. Dakle, opresija je podvrgnuta pomnom preispitivanju od strane gledatelja-glumaca koji raspravljaju (kroz svoja djela) o načinima borbe protiv iste. Svi glumci, izvan pozornice, nastavljaju sa svojim poslom kao treneri i pomagači, pri čemu svaki glumac nastavlja pomagati i poticati svojeg gledatelja-glumca.

8. Jedan od glumaca, ili neka druga osoba, mora također obavljati pomoćnu ulogu *Jokera*, divlje karte, voditelja igre. Njegov je zadatak da objasni pravila igre, ispravlja počinjene greške i ohrabruje obje strane da ne prestanu s igrom. Naime, učinak foruma je puno moćniji ako se publici kristalno jasno objasni da ako oni ne promijene svijet, nitko drugi ga neće promijeniti umjesto njih i sve će neizbježno ispasti potpuno isto – a to je zadnja stvar koju želimo da se dogodi.

9. Znanje koje proizađe iz ovog istraživanja bit će, naravno, najbolje moguće znanje koju ta konkretna društvena grupa može dobiti u tom konkretnom trenutku. *Joker* nije predsjednik konferencije, on/ona nije čuvar istine; *Jokerov* posao je jednostavno da se pobrine da oni koju znaju malo više dobiju priliku da to objasne, a oni koji se malo usude da se usude malo više i pokažu za što su sposobni.

10. Na kraju 'forum', predlaže se osmišljavanje 'modela akcije za budućnost', kojeg će prvo odglumiti gledatelji-glumci.

Izvjestavanje i vrednovanje:

Kroz svoju ulogu *Joker* započinje raspravu i daje sudionicima priliku da objasne svoja mišljenja i/ili postupke.

Potrebno vrijeme:	30 h
Potrebni materijali:	Razni materijali za izvedbu, ovisno o kazališnom komadu
Dodatne informacije, napomene:	PRIMJER KOMADA IZ FORUM KAZALIŠTA: Vođa na poslu, rob kod kuće U Parizu, tijekom štrajka zaposlenika na odjelu e-računovodstva jedne banke, izvedena je predstava Forum kazališta o ženi koja je na poslu bila vodeći sindikalist, ali rob u svojoj vlastitoj kući.
Prva scena:	Previše posla. Gomila klijenata. Čim se banka zatvori, sindikalistica pokušava organizirati svoje drugove, zove telefonom tu, tamo, posvuda, dogovara termine, sastanke, itd. Svi slijede njezine savjete.
Druga scena:	Ulazi (izvana) muž sindikalistice. Puhne u svoj rog. Ona se odupire trenutak-dva, ali na kraju ipak napušta svoje kolege i odlazi kući sa suprugom.
Treća scena:	U njezinoj kući. Ona radi sve za svog muža, koji se priprema za svoje razbibrige nakon posla te ga se stoga ne može gnjaviti s nikakvim kućnim poslovima. Ona kupuje dijete, koje se igra i traži stalnu pažnju. Scena završava u tom tonu – ova žena je u potpunosti rob svoje obitelji.
Forum:	Prilikom izvedbe ovog kazališnog komada, mnoge žene su sudjelovale u forumu na način da su zamijenile protagonisticu i probale razbiti opresiju. Istovremeno su se ženine kolege u banci također pretvorile u tlačitelje i natjerali ju da se prepusti mužu. I iako je i dalje htjela nastaviti sa svojim poslom, usprkos mužu, usprkos kolegama, stigao je njezin šef i doslovno je izbacio van. To se nastavilo sve dok jedna gledateljica-glumica nije predložila najbolji oblik otpora – ne pustiti muža unutra! Nakon toga se glumac-suprug predao i zamijenjen je drugim gledateljima-glumcima koji su primijenili druge oblike pritiska: telefoniranje, emocionalnu ucjenu, laganje, itd. Tijekom scene u kući, dogodila se jedna zanimljiva stvar: gledateljica-glumica sindikalistica je bila toliko zaokupljena svojim poslom da nije obraćala pozornost niti na svoju kćerku niti na muža. Kćerkica u kadi, nakon što je prethodno vikala 'Mama, mama, mama ...', sada je počela dozivati 'Tata, tata, tata ...' i na kraju je muž otišao pozabaviti se s djetetom i obavio je kućanske poslove.
Izvor:	IGRE ZA GLUMCE I NE-GLUMCE, Augusto Boal

5.4. D'BASKET MEDIJSKA PISMENOST I PUTEVI KREATIVNOSTI (ISHOD UČENJA/OUTPUT 3)

5.4.1 UVOD – SVRHE I CILJEVI

Mnogo je razloga za uvođenje medijske pismenosti u obrazovne programe, kako za učenike tako i za učitelje, obitelji i zajednicu.

Mediji su komunikacijski kanali, stoga razumijevanje načina na koji ti kanali funkcioniraju te razvijanje osjećaja za kritičko uvažavanje i prisvajanje postaju važne građanske kompetencije za mlade, ali i za učitelje i odrasle.

Valja naglasiti da postoje dvije razine medijske pismenosti: poučavanje o medijima i poučavanje kroz medije. To su dva različita koncepta i – iako nisu u međusobnoj suprotnosti – edukatori trebaju biti svjesni da imaju različite ciljeve i aktiviraju razne vještine i kompetencije. Ovaj niz alata će se koncentrirati uglavnom na prvu dimenziju, ujedno pružajući podatke i temeljne informacije za drugu. U poglavlju s referencama, navedeni su javno dostupni resursi koji nude edukaciju za tehničke aspekte medijske produkcije i korištenje medija u obrazovne svrhe, ali ne radi se o tehničkom priručniku o medijskoj produkciji.

Duboka povezanost između medijske pismenosti i 8 osnovnih vještina za cjeloživotno učenje postaje očita kada se sagledavaju mediji u funkciji komunikacije, ali i u svim kulturnim i ekonomskim dimenzijama u kojima mediji djeluju. Poznavanje i razumijevanje medija poprima najveću važnost u životu u svakom smislu. Nove digitalne tehnologije, društveni mediji, hibridizacija medijskih kanala i preopterećenost informacijama postavljaju nove izazove za edukatore. Ako su mlade generacije "digitalne po rođenju", opetovano je dokazano da ako digitalizacija ne postane ugrađena u kritičko i kreativno razmišljanje, kao i u vještine traženja, pretraživanja i stvaranja informacija te komunikacije putem mreža, u potpunosti samostalno, sama uporaba tehnologije ne doprinosi razvoju životnih i građanskih vještina. To je kao imati auto, ali bez ceste kojom ga možete voziti ili pak odredišta.

Pedagoški pristup

Aktivnosti koje se navode u nastavku preuzete su iz načela neformalnog obrazovanja u smislu pristupa, čak i ako se neke od aktivnosti ne razlikuju od radionica ili aktivnosti koje se mogu primijeniti na formalno školsko okruženje ili kurikulum.

Većina aktivnosti se temelji na "dekonstrukciji" ili propitivanju, odnosno aktiviraju radoznalost i kritičko razmišljanje kako bi navele učenike (ali i odrasle, ako su uključene obitelji, kao i učitelje/edukatore u procesu) da postavljaju pitanja i dolaze do odgovora o kojima se kasnije može raspravljati individualno ili u grupama.

Shodno tomu, proces učenja je "usmjeren na učenika", što uglavnom zahtijeva razvijanje osjećaja povjerenja prema učitelju/edukatoru kako bi se potaknulo izražavanje i omogućilo učenicima da podijele znanje i mišljenja i stvore svoje vlastite zaključke o tim problematikama. Male tehnike za izgradnju povjerenja već su opisane u ovom skupu alata i uobičajene su u neformalnom obrazovanju. Kako bi se potaknulo aktivno razmišljanje kod učenika, važno je da učitelji pojednostave i postave neka osnovna pravila za učenike koji će voditi aktivnosti, tako da se osjećaju osnaženi za dijeljenje onoga što već znaju (iz različitih konteksta, pa i iz školskih predmeta) o predmetnim temama i da osjete da to znanje/iskustvo vrijedi i koristi za daljnje promišljanje.

Međutim, važno je da prepoznaju da postoje pitanja/stvari koje mogu naučiti i ne znaju ih, a koje zahtijevaju poučavanje i prijenos znanja. U tom smislu, vodstvo i iskustvo učitelja i uključenje vanjskih

edukatora ili stručnjaka postaju od krucijalne važnosti, posebno u dužim radionicama.

Sve u svemu, predloženi proces je deduktivne više nego induktivne prirode (tipično za neformalno obrazovanje). Učenici će razviti vještine da sami dođu do svojih zaključaka iz dokaza (faza analize sadržaja i dekonstrukcije), a edukatori će popuniti rupe tamo gdje je to potrebno umjesto da daju definirana rješenja, koncepte i zaključke.

Aktivnosti i radionice koriste različite pedagoške metode, uključujući individualni rad, rad u malim grupama i s cijelim razredom, pružanje informacija od strane učitelja, vanjskih stručnjaka i učenika, kritičku analizu i praktičnu medijsku produkciju. Također predlažu simulacije i igranje uloga, tekstualnu analizu i istraživanje. Svi ti obrazovni pristupi su prikladni za rad s mladim učenicima od rane dobi, a funkcioniraju i s odraslima, tvoreći ravnotežu s kompleksnošću zadataka i problematika.

Za mlađe učenike, poput onih u ISCED I i II, posebno je važno da aktivnosti sadržavaju konkretan rezultat/output (drugim riječima proizvod/proizvodnju) koji im pomaže da steknu povjerenje u proces učenja. Ova komponenta, kao i ostali instrumenti promatranja, mogu također pomoći učiteljima pri vrednovanju ishoda učenja i procjeni razvoja vještina, također u skladu s kurikularnim zahtjevima.

Fokus

Predložene aktivnosti, kroz procese dekonstrukcije (analize) i rekonstrukcije (proizvodnje), usmjerene su na pet integriranih dimenzija medijske pismenosti:

1. Razumijevanje medija i komunikacije u kulturi
2. Medijski jezici
3. Produkcija
4. Prikazivanje
5. Medijske publike

Pod medijima podrazumijevamo razna "prijevozna sredstva" ili kanale komunikacije. Oni se ne odnose samo na dominantne medije poput televizije ili interneta, koji su glavni referentni kanali za najmlađe, već i na povećanu transmedijsku produkciju koja čini podkomponentu *mainstream* medija (fotografija, video, pa i radio).

5.4.2 D'BASKET KOŠARICA S AKTIVNOSTIMA

Opće aktivnosti na razvijanju svijesti o komunikacijskim funkcijama (verbalna, neverbalna, itd.)

Naziv aktivnosti:	U VLAKU
Tema:	Mediji – interkulturalnost i poduzetništvo
Ciljevi:	Razmišljati o mehanizmima komunikacije u zatvorenom kontekstu, posebno o neverbalnoj komunikaciji (proksemička i neverbalna) i replicirati ljudsko ponašanje.
Ishodi učenja:	Poistovjetiti se s drugima i razviti dobru sposobnost neverbalne komunikacije Razmišljati o različitim oblicima komunikacije Unaprijediti osjećaj za promatranje i razumijevanje osnovnih koncepata proksemičke i neverbalne komunikacije
Ciljna skupina i veličina:	Prikladno za velike skupine (razrede), najmanje 10 -12 učenika uključenih u igranje uloga, a ostali kao promatrači.
Opći opis:	Ova aktivnost je dobar način za uvođenje jednog važnog aspekta komunikacije: proksemičke i neverbalne komunikacije kroz igranje uloga. Namjera je rekonstruirati jedan zatvoreni prostor u kojem učenici mogu glumiti ljudsko ponašanje i koristiti prostor kao oblik komunikacije.
Upute za edukatore/učitelje:	1. Učitelj/edukator će podijeliti razred u dva dijela: najmanje 12 učenika će dobiti ulogu u predstavi, dok će ostali dobiti zadatak da u tišini promatraju dinamiku. 2. Postavljanje pozornice: edukator odvodi jednu skupinu van i dodjeljuje svakom učeniku ili maloj skupini (do 3 ljudi) ulogu: važno je da su uloge jako različite. Na primjer: 1 sredovječni poslovni čovjek, grupa prijatelja u tinejdžerskoj dobi, par na medenom mjesecu, majka s malim djetetom, jedna starija osoba, strani turist, jedna introvertirana ili sramežljiva osoba (ili pijana osoba) i tako dalje... Upozorite ih da ne smiju pričati (mogu se izvoditi neki zvukovi, ali uglavnom moraju glumiti uz pomoć pantomime), zatim svakoj osobi ili skupini dodijelite broj i recite im da započnu s izvedbom svoje uloge kada ih pozovete unutra. 3. Pripremite vlak (ili autobus). Edukator/učitelj će pomicati stolice i stvoriti "scenu" koja nalikuje vlaku. Dobro bi bilo imati stolice okrenute jedna prema drugoj u grupama od četiri, ne bi se smjelo pustiti previše prostora između stolica. Broj stolica bi trebao biti manji od ukupnog broja glumaca. 4. Uputite grupu promatrača da gledaju scenu bez ometanja ili glasnih komentara. Zamolite skupinu da pažljivo promatra što se događa. 5. Edukator objavi: "Vlak iz X za Y ubrzo kreće s perona 1. Vlak će stati u Z, K, W. Izaberite najmanje 3 međustanice.

6. Pozovite prvu skupinu (najmanje 2 osobe/skupine po stanici). Dobra je ideja započeti s dvoje ljudi koji se ne poznaju, a koji će se ukrcati u vlak, i najaviti njegov polazak vlak vozi, a učenici će igrati svoju ulogu... neka vlak nakon jedne do dvije minute stane pa pozovite još učenika/skupina i nastavite sve dok svi učenici ne budu na vlaku do posljednje međustanice. Pustite da posljednja trasa putovanja traje nešto duže (2 - 2,5 minute).

Najavite posljednju stanicu: Svi će morati sići s vlaka.

Izveštavanje i vrednovanje:

Kada svi učenici siđu s vlaka, započnite raspravu s promatračima. Uvodno počnite s općenitim pitanjima o tome što su vidjeli. Pitajte ih tko su bili ljudi u vlaku pa usmjerite razgovor prema tome kako su protumačili različite glumce. Time ćete potaknuti zapažanja o neverbalnoj komunikaciji, o tome kako je govor tijela vrlo važan. Isto tako, tada biste trebali prirodno usmjeriti razgovor na ulogu prostora, pitajući gdje i kako su ljudi sjedili ili se kretali. Nakon što dopustite da se u razgovor uključe i glumci, možete završiti rezimirajući glavni koncept prostora i udaljenosti, zvukove i govor tijela.

Potrebno vrijeme:

15 minuta za izvedbu, 30 minuta za izvještavanje.

Potrebni materijali:

Prostrana soba za stvaranje ambijenta vlaka
Druga prostorija za pripremni sastanak i davanja uputa glumcima

Dodatni savjeti za edukatore:

Prikupljanje povratnih informacija i izvještavanje može dovesti i do detaljnije rasprave i objašnjenja o važnosti neverbalne komunikacije (70% neverbalna) ili kognitivne disonancije između jezika i ikoničkih gesti ili govora tijela. Emotikoni se mogu koristiti zajedno s jezikom.

Izvor:

Sandra Rainero, Associazione 2050

Naziv aktivnosti:	SLIJEPI DIREKTOR
Tema:	Mediji, interkulturalne kompetencije
Ciljevi:	Povećati svjesnost o različitim načinima na koje percepcija funkcionira u komunikaciji i naučiti kako otkloniti komunikacijske barijere
Ishodi učenja:	Donijeti zajedničku odluku i stvoriti timski duh unutar skupine Iskusiti ograničenja i pronaći kreativna rješenja Pomagati jedni drugima i međusobno se slušati Raditi na kadrovima i detaljima
Ciljna skupina i veličina:	Prikladno za rad u skupinama srednje veličine
Opći opis:	Zadatak skupine je napraviti fotografiju svladavši poteškoće vezane uz igranje uloga.
Upute za edukatore/učitelje:	Skupina je podijeljena u manje grupe (4-5 ljudi).
Svaka osoba ima drukčiju ulogu:	Direktor: Direktor je onaj koji odlučuje o temi fotografije, pozadini, kostimima, itd., ali on/ona nosi povez na očima i nije mu/joj dopušteno da išta fizički radi. Fotograf: Fotograf je onaj koji ručno fotografira, mora strogo pratiti Direktorove upute. Glumac (glumci): Glumac je onaj koji se pojavljuje na fotografiji, može biti jedna osoba ili više njih, mora strogo pratiti Direktorove upute. Asistent(i): Asistent je onaj koji brine o pozadinama i kostimima, mora strogo pratiti Direktorove upute.
Izveštavanje i vrednovanje:	Tijekom izveštavanja je važno fokusirati se na to kako su donijeli odluku o ulogama unutar tima, kako se direktor nosio sa svojim ograničenjima. Ako i kada je on/ona osjetio podršku ostalih? Oni koji su glumili druge uloge mogu podijeliti s ostalima kako im je bilo samo pratiti upute i da li su se osjećali kao dio tima.
Potrebno vrijeme:	60-90 minuta (ova aktivnost je osmišljena na način da svi u skupini iskuse različite uloge, ali ako nemate dovoljno vremena, u redu je i provesti je samo jednom)
Potrebni materijali:	Prostrana soba
Izvor:	Prilagođeno iz: Unexpressed Talent (<i>Neiskazani talent</i>), autor: Associazione 2050

Naziv aktivnosti:	NEKA BUDE KRATKO, NEKA BUDE JEDNOSTAVNO
Tema:	Mediji, interkulturalne kompetencije
Ciljevi:	Pojasniti i izolirati izazove kroz ulaganje vremena u razumijevanje i definiranje problema.
Ishodi učenja:	Razviti kritičko razmišljanje i definirati probleme Nositi se s preopterećenošću informacijama Razviti osjećaj za esencijalno i poredati informacije po prioritetima
Ciljna skupina i veličina:	Prikladno za individualni rad i rad u malim skupinama
Opći opis:	Problemi su često prikriveni zbog preopterećenosti informacijama; možete li ga pojednostaviti svodeći ga na 10 riječi, 5 riječi, ili čak 3?
Upute za edukatore/učitelje:	1) Probajte naći zanimljivu temu za vašu skupinu ili osobu koja je pred vama. Možete organizirati da sudionici unaprijed razgovaraju i probaju "izvući" neku zanimljivu temu koja će svima biti zanimljiva, ako radite u grupama. Primjer: neka novost, događaj (lokalni, osobni ili svjetski), odluka, proces, svima poznata bajka, itd. 2) Zamolite sudionika(e) da napišu priču o izabranoj temi u 6 riječi, no pritom "priča" ne smije zanemariti preveliku količinu informacija. Ako se želite prilagoditi mlađoj publici, zatražite da koriste svoj Twitter profil, čime se nameće ograničenje od 140 znakova. 3) Neka usporede "priče" i zatim vidite da li ih možete još skratiti.
Izveštavanje i vrednovanje:	4) Raspravite: zašto ima toliko nepotrebnih elemenata u komunikaciji?
Potrebno vrijeme:	30 minuta
Potrebni materijali:	Kemijske olovke i papir ili računalo
Dodatni savjeti za edukatore:	Možete stvoriti timove i navesti ih da se natječu u tome čija je „priča“ najkraća i najzanimljivija. Možete izraditi postere ili kartice s napisanim "pričama". Jednostavan bijeli tekst na crnoj stranici bit će dovoljan – ili se možete pobrinuti da sudionici budu kreativniji – naposljetku, slika govori više od tisuću riječi!
Izvor:	Prilagođeno iz: Unexpressed Talent (<i>Neiskazani talent</i>), autor: Sandra Rainero, Associazione 2050

Naziv aktivnosti:**U TUĐIM CIPELAMA**

Tema:	Mediji, interkulturalne kompetencije
Ciljevi:	Dopustiti promjenu stajališta i biti u stanju poštivati tuđa gledišta
Ishodi učenja:	Razviti empatiju i osjećaj za pravdu Podupirati koncept pravednosti i višestrukih stajališta u medijskoj produkciji Biti u stanju međusobno se slušati i poštivati različita stajališta
Ciljna skupina i veličina:	Prikladno za individualni rad
Opći opis:	Ovo je <i>rolestorming</i> aktivnost čiji je cilj pružiti sudionicima priliku da promijene svoja gledišta. Vidjeti stvari iz drukčije perspektive ili iz tuđih "cipela" može biti iznimno korisno za razvoj osjećaja za pravdu i ispravnost, a pritom biti kreativan i otvorenog uma; također je bitno objasniti "pravednost" i objektivnost u medijskoj produkciji.
Upute za edukatore/učitelje:	1) Sudionik dobije "problem" ili situaciju. Isti mogu biti inspirirani stvarnim događajem koji je sudionik iskusio ili preuzeti iz općenitije problematike (može se raditi i o aktualnom svjetskom ili nacionalnom pitanju, pod uvjetom da je u skladu s ulogom koju će trebati odigrati). 2) U kontekstu te konkretne situacije, sudionik se mora "staviti u tuđe cipele". 3) Uloge mogu biti vezane uz neku ličnost poput Bude, Ghandija, Stevea Jobsa, Baracka Obamu, ili se mogu odnositi na neku osobniju ili općenitiju kategoriju: suprotni spol, tvoja majka, tvoj dečko/djevojka, tvoj učitelj, kolega, neprijatelj, itd. 4) Zamolite ih da odigraju ulogu ili pročitaju reakciju na dotični problem ili situaciju.
Izvještavanje i vrednovanje:	Otvorite raspravu o tome kako su se sudionici osjećali zbog toga što su morali utjeloviti ili stvoriti gledište koje nije njihovo. Koliko je bilo teško? Koliko stereotipa i percepcija je utjecalo na njihovu simulaciju?
Potrebno vrijeme:	30 minuta
Potrebni materijali:	
Dodatni savjeti za edukatore:	Kako bi sudionici stvarno razmišljali o ulozi koju preuzimaju, nakon što je gotov taj dio aktivnosti, zamolite ih da učine (ili izjave) potpuno suprotno od onog što misle da bi ta druga osoba učinila.
Izvor:	Prilagođeno iz Unexpressed Talent (<i>Neiskazani talent</i>), autor: Sandra Rainero, Associazione 2050

Naziv aktivnosti:	IGRA POVRATNE INFORMACIJE
Tema:	Mediji, interkulturalne kompetencije
Ciljevi:	Osvijestiti da je komunikacija proces u dva smjera, verbalna komunikacija, neverbalna komunikacija i povratna informacija su važni aspekti koji se često previde
Ishodi učenja:	Postati svjestan važnosti povratne informacije Identificirati razlike između verbalne i neverbalne komunikacije Razviti komunikacijske vještine
Ciljna skupina i veličina:	Prikladno za razrede
Opći opis:	Ova aktivnost obuhvaća jednu malu skupinu kao pošiljatelje komunikacije i ostatak grupe kao primatelje komunikacije, a zadatak se sastoji od davanja uputa za izradu crteža poput onih koje "pošiljatelji" prime.
Upute za edukatore/učitelje:	Dajte svim sudionicima četiri papira. Zamolite nekoga da sjedne s leđima okrenutim prema ostalim sudionicima i dajte mu prvu sliku. Zamolite tu osobu da ostalim sudionicima objasni kako da nacrtaju sliku na papiru, s time da je okrenut leđima prema grupi. Osoba ne smije odgovarati na nikakva pitanja niti gestikulirati tijekom prve vježbe. U drugoj fazi, zamolite volontera da objasni kako da nacrtaju drugu sliku: u ovom slučaju smije stajati ispred grupe, ali ne smije odgovarati na pitanja niti gestikulirati. Treći volonter mora objasniti treću sliku i smije odgovarati s "da" ili "ne" na pitanja koja mu/joj skupina postavlja. Zamolite posljednjeg volontera da objasni četvrtu sliku, pri čemu smije slobodno pričati i raspravljati s ostalim sudionicima. Usporedite crteže i raspravite s grupom.
Izvješćavanje i vrednovanje:	Koncentrirajte se na poteškoće pri različitim zadacima te na važnost povratne informacije i neverbalne komunikacije, kako crteži postaju sličniji izvorniku kada se koriste svi ti aspekti komunikacije.
Potrebno vrijeme:	Otprilike 1 sat: 40 minuta (vježba) + 20 minuta (rasprava)
Potrebni materijali:	4 crteža s geometrijskim oblicima (preporučeno)
Izvor:	Prilagođeno iz Unexpressed Talent (<i>Neiskazani talent</i>), autor: Sandra Rainero, Associazione 2050

Naziv aktivnosti:	ODMOTAVANJE POVIJESTI MEDIJA (VIZUALNO PRIPOVIJEDANJE)
Tema:	Mediji
Ciljevi:	Utvrđiti kako mediji i komunikacija čine dio ljudskog ponašanja, poprimaju razne oblike, oblike izričaja i umjetnosti, te su sve više postali "industrija"
Ishodi učenja:	Povezivanje s medijskim aspektom različitih predmeta i razumijevanje njegove prioritetne naravi Promišljanje o svrhama medija i komunikacija Uvođenje koncepta medijske industrije i različitih medijskih centara i sredstava te publika
Ciljna skupina i veličina:	Prikladno za skupine, čak i velike skupine (razredi)
Opći opis:	Ova aktivnost se može izvesti kao radionica ili u nekoliko različitih navrata po 15 posvećenih minuta tijekom tjedna ili mjeseca). Radi se o vizualnom pripovijedanju, dugačkom listu papira s vremenskom lentom od početka ljudskog roda do današnjeg dana. Učenici će morati crtati, prilagati slike ili druge vizualne komponente, ili pisati, gradeći povijest odnosno priču o komunikacijama i medijima.
Upute za edukatore/učitelje	1. Učitelj/edukator će pripremiti jedan dugačak karton (najmanje 100 cm x 500-600 cm) tako što će slijepiti zajedno nekoliko kartona (ne predebelo ako ga namjeravate zarolati i provoditi aktivnost u više navrata). Taj dugački karton treba biti postavljen na nekoliko stolova, na način da ima dovoljno mjesta da učenici mogu raditi s obje strane. Alternativno, ako raspolazete s dovoljno širokim zidom, papir možete objesiti na zid. Na dnu će biti nacrtana dugačka linija koja predstavlja vrijeme: počnite s 10.000 prije Krista pa sve do ove godine. Korisno je vremensku lentu podijeliti na veća razdoblja (na primjer, 0. godina, 1000 god. po. Kr., itd.), vodeći računa da ostavljate više "mjesta" kako se vrijeme primiće sadašnjosti, jer će tu doći više stvari. 2. Dajte učenicima kratke upute (posao se može obavljati individualno ako grupa nije prevelika, ili u malim skupinama ako sudjeluje cijeli razred). Vodite računa da učenici budu raspodijeljeni duž cijele vremenske lente i obavijestite ih da im je dopušteno provesti najviše 10 minuta u jednom razdoblju; potom grupe ili pojedinci moraju krenuti dalje, pogledati što je nacrtano/zalijepljeno i dodati nešto. Vježba bi trebala biti što dinamičnija, a učenici trebaju doprinijeti u svim različitim razdobljima.
Izvjestavanje i vrednovanje:	Kada je cijela vremenska lenta puna crteža i/ili slika, pozovite učenike da ju promotre i razmisle o evoluciji komunikacije i medija i ujedno da pogledaju kako je cijela evolucija dovela do koncepta različitih publika i kako su se umjetnost i kultura promijenile. Također, neka razmisle o pojmu "pripovijedanje" i svrhama komunikacije. Neka rasprava dovede do ishoda učenja.

Ovo se može napraviti u jednom susretu ili po 5 minuta prilikom svakog zasebnog susreta, ako odlučite provoditi ovu vježbu na taj način.

Potrebno vrijeme:	60-90 minuta, također raspodijeljene u nekoliko navrata
Potrebni materijali:	Dugački list papira (možete koristiti <i>flipchart</i> papir i zalijepiti ga duž kraće strane ili kartone). Jedan dugačak stol (po mogućnosti, spojite školske klupe) ili slobodan zid. Flomasteri, slike ili računalo s pristupom internetu i printerom za ispis slika, škare i ljepilo.
Dodatni savjeti za edukatore:	Izvještavanje može obuhvatiti različite poveznice s drugim predmetima (povijest, prirodne znanosti, umjetnost, književnost, itd.) kao i temu koja je više vezana uz medije, na primjer: Tko je mogao imati pristup ovim medijima ili komunikaciji? Tko su bili stvaratelji? Koja je bila svrha? (zabava, propaganda, prodaja, itd.)
Izvor:	Sandra Rainero, Associazione 2050

Naziv aktivnosti:	RUKA I PIRAMIDA ZA DOBRO IZVJEŠTAVANJE I PLANINA DOBROG PRIPOVIJEDANJA
Tema:	Mediji
Ciljevi:	Identificirati osnovna pitanja na koja dobra priča/vijesti/članak mora dati odgovore Razlučiti razliku između vijesti i kreativnog pisanja
Ishodi učenja:	Prepoznati i organizirati informacije za dobar članak/post/kratko izvješće Koristiti jezik za izvještavanje na zanimljiv način Prepoznati univerzalna komunikacijska načela
Ciljna skupina i veličina:	Prikladno za skupine, čak i velike skupine (razrede)
Opći opis:	Ova aktivnost (vidi priložene slike) uvodi revidirani klasični novinarski princip koji može učenicima pomoći da promišljaju o tome kakva vrsta informacije je potrebna kako bi se publici ponudio dobro napisan članak, kako ga organizirati za produkciju. Može se primijeniti na online i klasične medije (na primjer, školski časopis), ili na informativni letak. Ova aktivnost može biti uvod za duže radionice i može predstavljati prvi dio iz serije aktivnosti koje će kasnije uključivati "pripovijedanje".
Upute za edukatore/učitelje:	Učitelj/edukator će općenito objasniti koncept "ruke" 5W + 1H i piramide pisanja. Ovaj koncept može također uvesti – za blogove- koncept "tagova" ili "ključnih riječi" koji se trebaju ubaciti na vrh piramide za promet. Edukator će izabrati različite članke, blog postove, itd. ili će se od učenika zatražiti da takve materijale potraže na internetu. Učenici organizirani u male skupine pregledat će članak/blog i zajednički će izvijestiti o svojem pregledu. Učitelj će pripremiti dugačak članak (ili poglavlje iz knjige, primjerice iz povijesti, prirodnih znanosti, itd.) i zamoliti učenike da napišu članak prateći pravila "ruke" i "piramide". Članci bi trebali biti rezultat rada u malim skupinama (najviše 3 učenika po skupini). Alternativna vježba je pisanje radijskih novosti (15 sekundi). Edukator će uvesti koncept novosti i mišljenja, ili kreativnog pripovijedanja, koristeći planinu kao predložak. Mogu se analizirati različiti filmovi, knjige, video uratci, TV priče, ako imaju dobru naraciju.
Izvještavanje i vrednovanje:	Vrednovanje se može provesti kao međusobni pregled na nekoliko načina, primjerice pregled "naslijepo", svaka skupina dobije jedan članak i ocjenjuje ga. Na zajedničkom sastanku, svaka skupina dobije kritičku ocjenu i tada može uslijediti rasprava.
Potrebno vrijeme:	10 minuta za predstavljanje svakog alata 30 minuta za analizu 30 minuta za produkciju

30 minuta za pregled i izvještavanje

Potrebni materijali:

Određeni broj članaka/blog postova izabranih od voditelja vježbe
Ako učenici žele izabrati svoje članke/postove, pristup internetu i računalima

Dodatni savjeti za edukatore:

Preporuča se da ova aktivnost bude provedena uz sudjelovanje stručnjaka iz komunikacija/medija. Može se pružiti detaljno objašnjenje o tome kako je internet promijenio ta pravila i također pogledati različite oblike medija (na primjer, ne samo blogere, već i YouTubber-e i/ili video, TV, itd.).
Ova aktivnost može dovesti do strukturiranja radionice (VIDI RADIONICU) za stvaranje, primjerice, školskog bloga ili e-časopisa uz dodatne aktivnosti vezane uz izradu video uradaka, kodiranje, itd.

Izvor:

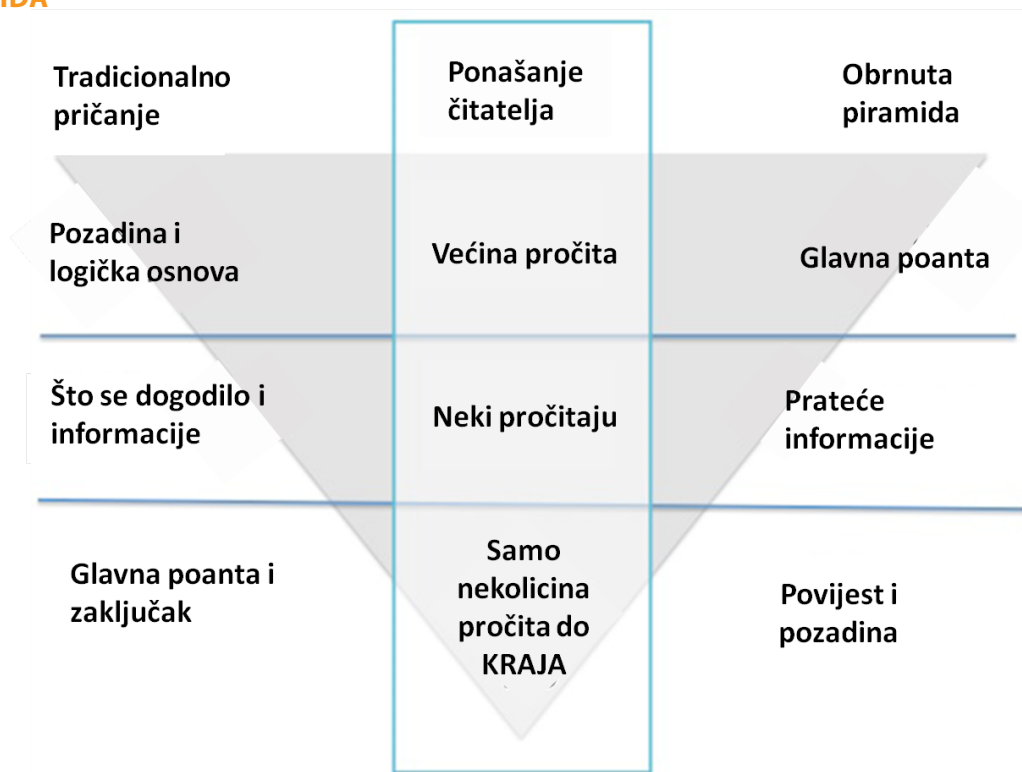
Sandra Rainero, Associazione 2050

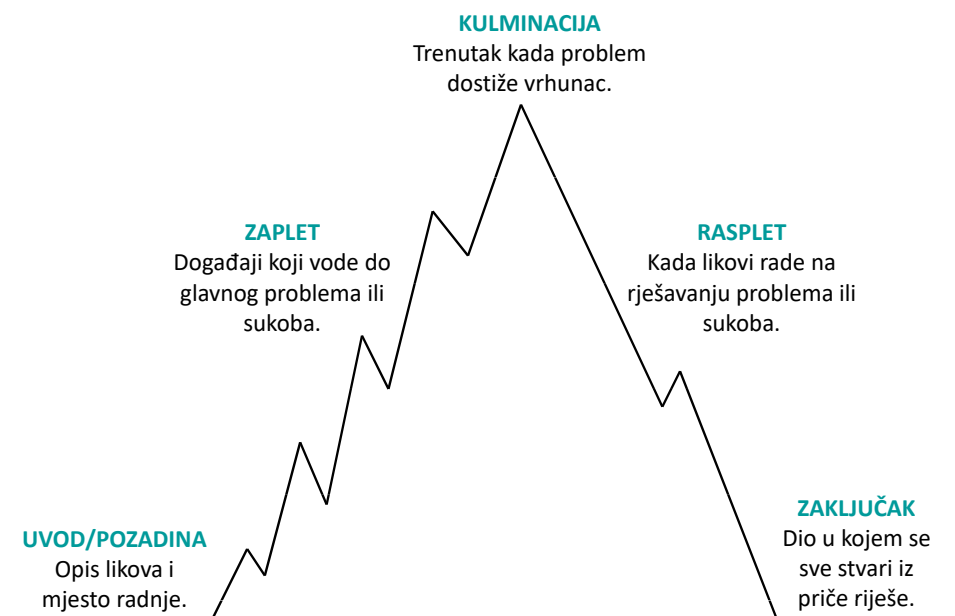
RUKA

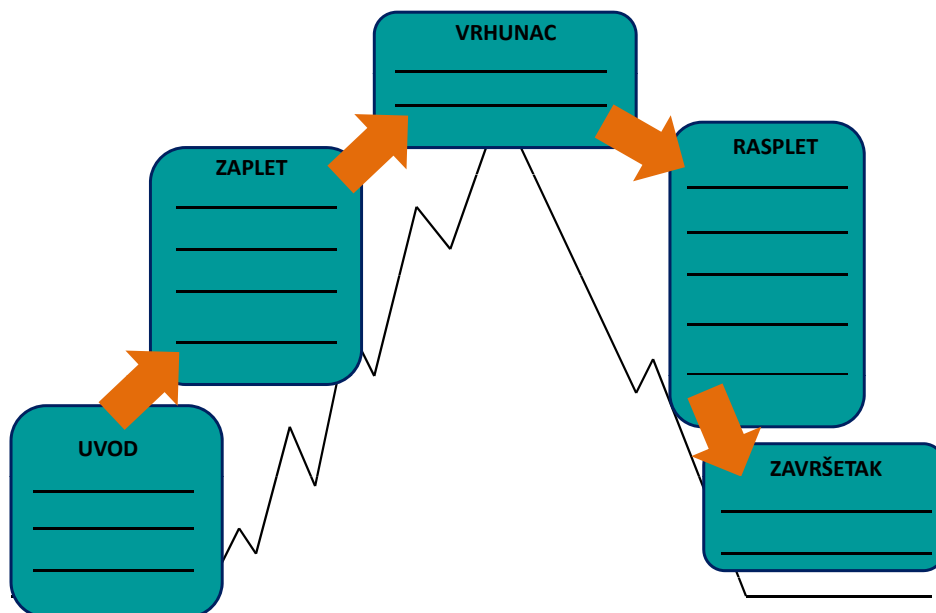
PIRAMIDA

PLANINA

PLANER ZA PLANINU PRIPOVIJEDANJA

IZRADA KOLAŽA OD VIJESTI

Tema:	mediji
Ciljevi:	Usredotočiti se na važnost fotografija i naslova u medijskoj komunikaciji
Ishodi učenja:	Razumjeti i prepoznati važnost vizualnog pripovijedanja Iskoristiti i sastaviti priču o nekom nedavnom ili davnom događaju Interpretirati osnovni koncept vizualnog izričaja i naslova
Ciljna skupina i veličina:	Prikladno za individualni rad ili rad u malim skupinama
Opći opis:	Ova vježba će ojačati kritičko i kreativno razmišljanje o fotografijama i naslovima. Zadatak učenika je da prikupe vizualni materijal i naslove kako bi prikazali određenu vijest ili temu istraživanja. Ova vježba služi za raspravu i učenje o lakopamtljivim elementima pripovijedanja (vizualni elementi, naslovi) i kako mogu oni biti iskorišteni u medijske svrhe.
Upute za edukatore/nastavnike:	Zamolite učenike da tokom tjedna prikupe fotografije ili naslove iz različitih medija. Učenici će izraditi kolaž fotografija koji će prikazivati neki recentni ili davni događaj iz vijesti (možete zadati temu iz lokanih vijesti, ekologije, svjetskih ili znanstvenih vijesti itd.). Učenicima će se dati tjedan ili dva vremena da istraže vijesti i izrade kolaž. Učenici će tada pokazati svoj osobni kolaž svima u učionici. Razred će razgledati svaki izloženi rad i onda raspraviti koje su slike najupečatljivije i zašto i kako nam te slike prenose informacije o događaju. Elementi „vizualnog pripovijedanja“ ili fotografskog novinarstva će biti produbljeni.
Izveštavanje i vrednovanje:	Za vrijeme i poslije izlaganja radova, učitelj može istaknuti kako slike i naslovi mogu prikazati različite priče i kako se to često koristi u različite komunikacijske svrhe.
Potrebno vrijeme:	U razredu: 2 sata
Zadaća:	potrebno vrijeme za prikupljanje materijala
Potrebni materijali:	Printer, škare, kartonska podloga (za izložke)
Dodatni savjeti za edukatore:	Kako biste potkrijepili vaše tvrdnje, možete navesti primjer gdje ista fotografija može imati različite i potpuno suprotne naslove. Možete također pitati učenike da osmisle naslove koji najviše odgovaraju nekolicini odabranih fotografija.
Izvor:	Sandra Rainero 2050 - prilagođeno iz: www.nytimes.com/learning/teachers/lessons

5.4.3 TRI PRIMJERA DUŽIH I STRUKTURIRANIH RADIONICA

Naziv aktivnosti:	Promišljanja o našoj planeti – Kako pisati kritičke članke na temu okoliša
Tema:	mediji
Ciljevi:	Pomoću neformalnih obrazovnih metoda, učenici su sposobni napisati svoje kritičke članke o temi rasprave. Ishodi učenja - Učenici će naučiti kako: - izgraditi kritički pristup prema stvarnim svakidašnjim problemima - tražiti i prikupiti različite podatke (članke koji su dani za primjer) o tim problemima - napisati formalni novinski članak - upotrijebiti reference i literaturu kako bi potkrijepili svoj članak
Ciljna skupina i veličina:	- Aktivnosti su namijenjene za učenike dobne skupine od 10 do 13 godina, preporuča se 15 sudionika (3 grupe po 5, svaka grupa s različitom temom).
Opći opis:	- Učenici sudjeluju u neformalnom obrazovnom projektu baziranom na novinarstvu. Glavni cilj je izraditi svoj kritički članak o jednoj obrađenoj temi. Članak koji na najbolji mogući način oslikava problem, bit će objavljen u lokalnim novinama (ili na web stranicama škole ili u školskim novinama itd.).
Upute za edukatore/učitelje:	Edukatori/učitelji bi trebali: - pronaći teme i tri različita članka - pripremiti audio-vizualnu prezentaciju o njima - odabrati tri grupe od 5 sudionika s tri različite teme (preporučamo izvlačenje kako ne bi došlo do varanja itd.). - motivirati ih da pronađu temu među naslovima članaka koji su im posebno zanimljivi (neka naprave vlastite slike koja odgovaraju odabranom članku) - provjeriti podatke i motivirati ih da počnu pisati - slušati njihovu prezentaciju članaka - vrednovati njihov rad (sugestije itd.) i izabрати najbolji članak uz jasno obrazloženje svojeg odabira - objaviti najbolji članak
Izveštavanje i vrednovanje:	Na kraju projekta mi prosuđujemo pitajući ih : - da li im se svidjela ova aktivnost - kako učiniti ovu aktivnost još zanimljivijom i razumljivijom - da li su usvojili dovoljno znanja kako bi sami mogli provesti cijeli proces (istraživanje i izradu kritičkog članka)

Potrebno vrijeme:	3 x 45 minuta
Potrebni materijali:	video projektor, računalo (za učitelje) Kemijske olovke i notesi (za učenike)
Dodatni savjeti za edukatore:	Ova radionica je multidisciplinarna, bazirana na novinarskim metodama. One se mogu primijeniti na različite teme. Radi lakše provedbe aktivnosti, preporučamo da učenici budu iz istog razreda.
Dodatne informacije, napomene:	potražiti i prikupiti različite podatke (članci i slike kao primjeri vezano uz zadanu temu)
Izvor:	NOMED 2017. - https://www.youtube.com/user/nomedmedia

Naziv aktivnosti:	Dekonstrukcija i rekonstrukcija fotografije, videa i identiteta
Tema:	Mediji i poduzetništvo
Ciljevi:	Radionica je strukturirana s ciljem da se poveća: 1. Kritičko razmišljanje kroz analizu pravila i uzanci foto i video dokumentaraca, 2. Shvaćanje kako fotografije i dokumentarni filmovi utječu na predstavljanje konvencija, intenziviraj jezik, utječu na pridobivanje publike, 3. Tehničke vještine (digitalna obrada, fotografiranje itd.).
Ishodi učenja:	Na kraju ove aktivnosti, učenici će poboljšati sljedeće vještine: razvit će osjećaj za promatranje, analizu, promišljanje, kritičko razmišljanje, vještine pisanja za medije i jezične vještine upotrebljavat će različite jezike za komunikaciju: jezici, vizualna i multimedijaska komunikacija upoznat će i prepoznavati strukture i uloge medijske produkcije primjenjivat će osnovne tehnike medijske produkcije za izradu video uradaka i fotografija slušat će tuđa mišljenja bez prekidanja i izlagat će vlastita iskustva bez straha aktivirat će radoznalost, kreativnost, sposobnost osobnog izražavanja i originalno razumijevanje stvarnosti koja ih okružuje surađivati s edukatorima i drugim učenicima u svrhu uspješnog individualnog i grupnog rada
Ciljna skupina i veličina:	Radionica je predviđena za grupni rad i aktivnosti u učionici i na otvorenom.
Opći opis:	Ova radionica je usmjerena na razvoj potrebnih vještina za razumijevanje jezika foto i video dokumentaraca i kako se isti koristi za prenošenje poruke određenoj publici. Podijeljena je na četiri glavne faze: Faza 1 – Iza slika, radionica objašnjava kako se pomoću fotografije gradi priča i kako se stvara identitet ili prenosi/pojačava određena poruka (aktivnost XXX, str. SSS), časopisi itd. Faza 2 - razvoj tehničkih vještina za fotografiranje i stvaranje foto dokumentaraca Faza 3 - razvoj tehničkih vještina za video dokumentarce: intervjui i snimanja – gledanje kratkih dokumentaraca (dobri i loši primjeri) za prepoznavanje glavnih tehnika Faza 4 – korištenje foto i video dokumentaraca kako bi stvorili vizualnu priču na odabranu temu
Upute za edukatore/učitelje:	Faza 1: Razvoj promatranja i kritičkog razmišljanja 1. Za početak ćete pripremiti nekoliko slika iz različitih izvora i izložiti ih na stolu oko kojeg učenici mogu prošetati kako bi ih promotrili. Slike bi trebale biti van konteksta, anonimne. Možete upotrijebiti i razglednice. Vodite raspravu o tome kako su one uobličene, što predstavljaju, kome su namijenjene. Raspravljajte o razlikama između slika, na primjer gdje i zašto su snimljene, o različitim pozama i izrazima, o različitim vrstama

slika itd.

2. Podijelite učenike u male grupe (idealna veličina su skupine od 3 osobe) pa nek svaka grupa izabere jednu ili dvije slike. Nakon toga neka svatko - najprije pojedinačno, a zatim i grupno - odluči koji bi kratki tekst ili naslov stavio uz sliku i gdje bi mogla biti objavljena. Pitajte ih zašto su odlučili dodijeliti slici upravo taj naslov i te zašto su se odlučili za objavu u određeno mediju.

3. Sada možete pokazati slike u njihovom pravom kontekstu (u članku iz nekog časopisa itd.) i raspraviti razlike; ako imate istu sliku s različitim naslovima, to možete iskoristiti kao dobar primjer.

Faza 2: Ima za cilj objasniti tehničke aspekte fotografije. Može se pozvati vanjski fotograf da objasni funkcioniranje fotoaparata.

Dobar način za uvođenje ove teme je usporedba fotoaparata i pametnog telefona. Započnite sa selfijima i prilagođenim digitalnim aplikacijama kako bi učenicima bilo zanimljivije. U tu svrhu, možete zamoliti učenike da pošalju ili donesu neke svoje fotografije, ili pak pametne telefone i fotoaparate.

2. Organizirajte da vam stručnjak dođe objasniti osnovna načela fotografije: na kojem principu radi fotoaparat, kompozicije, ekspozicije, obrada itd.

3. Izaberite temu za eksperimentiranje, na primjer školu, susjedstvo, razred, i posvetite sat vremena fotografiranju izvan učionice. Druga mogućnost je da u razredu postavite "foto kabinu" za učenike, u tom slučaju napravite više fotografija svakog pojedinca.

4. Nakon toga neka se učenici podijele u grupe od 3-4 osobe, izaberu slike i poslože ih u određeni redoslijed kako bi nastao kratki foto dokumentarac za raznoliku publiku (npr. druge učenike, obitelj, odrasle, općinu, školske web stranice itd.), opremljen kratkim opisnim tekstovima ili scenarijem.

5. Grupe će usporediti svoje radove, raspraviti razlike između uradaka s obzirom na različite publike. Ova će aktivnost uvesti ključno pitanje o tome koliko fotografija može biti precizna ili vjerodostojna i kako može biti iskorištena u razne svrhe i s različitim značenjima ovisno o odabranoj publici.

Faza 3: prelazi se na kombiniranje različitih medija (slike, video, glazba, sinkronizacija). Uvod u video dokumentarce. Nakon slika, može se uvesti veza s video snimkama.

1. Odaberite kratki video dokumentarac (ima ih dosta na YouTube-u), pokušajte ga identificirati s temom na kojoj radite. Prikažite najprije dobar dokumentarac i počnite razgovarati o različitim funkcijama dokumentarca kao "žanra" (poput poučavanja, pružanja osobnog gledišta, uvjeravanja, zabave itd.). Upitajte učenike kako dokumentarni film koji su upravo vidjeli ostvaruje svoj cilj. Pitajte ih mogu li navesti i neke druge primjere i da li mogu prepoznati tehnike korištene u dokumentarcima (poput intervjua, arhivskih snimaka, rekonstrukcija, voice-over naracija itd.).

2. Neka vam stručnjak objasni osnovna načela snimanja: kako kamera radi, snimke, postavljanje kamere, izbor slika i zvukova, principi obrade. Koristite prave primjere (iz videozapisa, filmova itd.).

3. Ponovno prikažite odabrani dokumentarni film; sada bi učenici trebali bolje prepoznati tehnike. Pokažite im i primjer "lošeg" dokumentarca kako

bi mogli otkriti nedostatke.

4. Stručnjak ili učitelji bi sada trebali uvesti tehnike digitalne obrade; važno je imati osnovni softver ili aplikaciju za uređivanje digitalnih sadržaja.

Sada prelazite u fazu 4: upotrijebite foto i video dokumentarac za stvaranje vizualne pripovijesti o temi po izboru, uz predproduksijski i postproduksijski pristup.

1. Bilo da se radi na foto dokumentarcu ili je izabran neki drugi medijski proizvod, dat ćete im naputke o knjizi snimanja, a zatim će pojedine grupe učenika napraviti vlastite knjige snimanja za svoje dokumentarce. Dokumentarac ne smije biti duži od 4-5 minuta.

2. Zadaite učenicima da obave simulirane intervjuje među sobom kako bi usavršili tehnike intervjuiranja i snimajte ih. Upotrijebite snimljeni intervju kako biste objasnili osnovni koncept intervjua, pitanja, odnosa s osobama koje su intervjuirali itd. Pripremite pitanja za ispitanike i pripremite dnevnik i plan snimanja / intervjuiranja.

3. Uz pomoć stručnjaka ili drugih učitelja, zadaite učenicima da snime svoje neobrađene uratke u skladu sa zadanim planom ili scenarijem.

4. Svaka grupa će urediti/obraditi svoj dokumentarac i predstaviti ga. Organizirajte prezentaciju gdje će grupe usporediti svoje radove i raspraviti o razlikama u produkciji, o primjeni naučenih specifičnih tehnika i ocijeniti produkcije.

5. Nakon što to učine u razredu, korisno bi bilo da te produkcije prikažete i publici kojoj su iste zapravo namijenjene; učenici bi mogli prikazati svoju produkciju svojim obiteljima ili bi škola mogla organizirati priredbu za obitelji u školi ili ih prezentirati lokalnim vlastima za prikupljanje sredstava itd.

Izvrještavanje i vrednovanje:

Kroz cijelu radionicu se proteže nekoliko trenutaka za razmatranje i vrednovanje, uključujući osobnu procjenu i vrednovanje od strane vršnjaka.

Važno je da se ima dovoljno vremena za razmišljanje, a to se događa nakon aktivnosti, eventualno praktičnom vježbom ili gledanjem primjera stvarnih medijskih produkcija.

Vrednovanje se može obaviti zajedno sa stručnjacima, publikom, uz primjenu upitnika i završnom raspravom.

Potrebno vrijeme:

FAZA 1: 4 SATA ; FAZA 2: 8 SATI; FAZA 3: 8-12 SATI; FAZA 4: 24-40 SATA

Potrebni materijali:

- Fotografije iz časopisa ili skinute s weba
- Olovke, boje, ploče
- Fotoaparati i video kamere
- Softver za obradu
- Mogućnost ispisa i uvećanja fotografija

Dodatni savjeti za edukatore:

Ova radionica je multidisciplinarna; tema se može povezati s nekoliko disciplina i predmeta. Može se raditi sa skupinama iz istog razreda ili kao radionica s učenicima raznih razreda. Važno je da učitelji koji rade s jednim razredom prikažu završnu produkciju izvan razreda, što može pomoći

s upoznavanjem koncepata “distribucije” i “marketinga”, koji mogu biti dodatni elementi ove radionice (vidi poduzetničke radionice i aktivnosti).

Dodatne informacije, napomene: Fotografske i dokumentarne tehnike mogu postati dio projekta stvaranja školskog e-časopisa (online).

Izvor: Sandra Rainero, Associazione2050, po uzoru na Media Education: A Kit for Teachers, Students, Parents and Professionals UNESCO - 2006.

Naziv aktivnosti:	UMIJEĆE PRODAJE
Tema :	Mediji i poduzetništvo
Ciljevi:	Radionica je strukturirana na način da povećava 1. kritičko razmišljanje kroz analizu pravila i uzanci oglašavanja, 2. razumijevanje kako oglašavanje stvara pozitivnu sliku proizvoda koja potiče potrošnju, 3. primjenu tehničkih vještina (medija) u marketinške i prodajne svrhe.
Ishodi učenja:	Na kraju aktivnosti učenici će poboljšati sljedeće vještine: razvit će osjećaj za analizu, opažanje, kritičko razmišljanje, vještine multimedijske komunikacije upotrebljavat će različite jezike za komunikaciju: jezici, vizualna i multimedijska komunikacija upoznat će i prepoznavati strukture i uloge oglašavanja primjenjivat će pravila i osnovne tehnike medijske produkcije za izradu reklama znati glavna pravila medijske komunikacije u njezinim različitim oblicima razviti osjećaj za postavljanje problema i rješavanje problema razmotriti proces razmišljanja o tome kako su odluke utjecale na rezultate surađivati s edukatorima i drugim učenicima u svrhu uspješnog individualnog i grupnog rada
Ciljna skupina i veličina:	Radionica je predviđena za grupni rad i aktivnosti u učionici i na otvorenom .
Opći opis:	Ova radionica podrazumijeva korištenje različitih medija za rješavanje tematskog problema i podržava razvoj vještina potrebnih za razumijevanje oglašavanja, s posebnim naglaskom na oglašavanje koje cilja na mlade ljude, te potiče svijest i vještine nošenja s potrošačkom kulturom. Razumijevanje mehanizama oglašavanja može dovesti do produkcije kampanja vezanih uz određenu temu / proizvod koji učenici razvijaju u školi.
Faza 1:	Čitanje i razumijevanje oglasa Faza 2: primjena kritičke procjene kampanja i marketinških strategija - u razredu i kod kuće Faza 3: izrada oglasa
Upute za edukatore / učitelje:	Faza 1: Čitanje i razumijevanje oglasa 1. Za početak odaberite proizvod koji je popularan među učenicima: piće, grickalicu, hranu ili čak nešto tehnološko. Započnite s opisom predmeta i pitajte učenike da li ga prepoznaju iz opisa. Zatim usmjerite učenike na razmišljanje o tome kako oglas definira imidž i kvalitetu proizvoda ili, općenitije, različitih proizvoda, kako se cilja na određene publike i kako se to odražava u dizajnu logotipa proizvoda. 2. Formirajte skupine od 3-4 sudionika. Odaberite proizvod (za koji ste već prikupili nekoliko oglasa), to može biti hrana ili piće, i zamolite svaku grupu da razmisli i razvije oglasnu kampanju za taj proizvod. Zatim

usporedite različite ideje sa stvarnim oglasima za taj proizvod. Koristite kartone i post-it za detaljnu analizu triju oglasa iz kampanje proizvoda u smislu:

vizualne tehnike,

uređivanje

poruke i slogani, ako ih ima, glazbena pozadina.

3. Raspravite načine na koje kampanja cilja na mladež, kako ih marketing i brendiranje privlače i kako su oni sami predstavljeni u kampanji.

Faza 2: Kritička procjena kampanje i marketinških strategija - u razredu i kod kuće

1. Možete koristiti članke iz ekonomskih časopisa ili materijal iz specijaliziranih agencija ili dovesti vanjskog marketinškog stručnjaka (iz lokalne agencije) kako biste učenicima pružili osnovnu ideju o tome kako predmetna industrija funkcionira i kako oglašavanje predstavlja pravi prihod za medije, uključujući web i društvene mreže. Možete predstaviti pojmove kao što su raspored i plasiranje reklame i što proizvođači pretpostavljaju o svojoj publici, kako se publika može "oblikovati" za kupnju određenog proizvoda.

2. Domaća zadaća (pa i u suradnji s obitelji):

Zamolite učenike da kod kuće gledaju što je više moguće TV reklama, oglase u časopisima ili da napišu natuknice o oglasima s njihovih omiljenih društvenih medija / web-a / igrice. Neka vode knjigu ili dnevnik u koji će zabilježiti učestalost i vrste oglasa kojima su izloženi, uključujući zapažanja o tome koji su oglasi najučinkovitiji u privlačenju njihove pažnje (ili pažnje njihove obitelji) i kako to postižu.

3. Povratne informacije u razredu

Učenici u sklopu rasprave dijele svoja mišljenja o tome što su uočili: koji su oglasi ciljani za njihovu dobnu skupinu, gdje i kada će najvjerojatnije biti prikazani. Možete koristiti karton i izraditi grafikon kako biste objasnili učestalost i udarne sate i usporedili različite medije. Na kraju možete zatražiti od učenika da izaberu omiljeni oglas, objasne što im se svidjelo i što je reklama učinila "ispravno" kako bi ih uvjerila. Neka se oni smatraju ciljnom skupinom i razmisle o razlikama između prezentacije i stvarnosti i identiteta.

Sada prelazite na fazu 3: izrada oglasa

Zadnja aktivnost u ovom poglavlju sastoji se od simulacije, u kojoj se od učenika traži da preuzmu ulogu agencije za oglašavanje, koja je zadužena za marketing novog proizvoda od žitarica namijenjenog njihovoj dobnoj skupini. Oni su dobili opis proizvoda i sada trebaju naći potencijalno privlačne elemente za ciljanu publiku i njihove roditelje, koji će ga zapravo kupiti. Pomoću "brainstorming-a", oni odrede imidž odnosno "osobnost" proizvoda i razmatraju moguće marketinške strategije. Zatim nastavljaju s dizajnom logotipa i osmišljavanjem dizajna ambalaže, scenarija ili dnevnika snimanja za televizijsku reklamu i predlažu gdje i kada bi trebala biti prikazana. Prilikom predstavljanja svojih ideja, od njih se traži da objasne kako je ciljana njihova kampanja i koja je njihova strategija privlačenja publike.

1. Bilo da rade na foto dokumentarcu ili su izabrali neki drugi medijski proizvod, dat ćete im naputke o knjizi snimanja, a zatim će pojedine

grupe učenika napraviti vlastite knjige snimanja za svoje dokumentarce. Dokumentarac ne smije biti duži od 4-5 minuta.

2. Zadajte učenicima da obave simulirane intervjue među sobom kako bi usavršili tehnike intervjuiranja i snimajte ih. Upotrijebite snimljeni intervju kako biste objasnili osnovni koncept intervjua, pitanja, odnosa s osobama koje su intervjuirali itd. Pripremite pitanja za ispitanike i pripremite dnevnik i plan snimanja / intervjuiranja.

3. Uz pomoć stručnjaka ili drugih učitelja, zadajte učenicima da snime svoje neobrađene uratke u skladu sa zadanim planom ili scenarijem.

4. Svaka grupa će urediti/obraditi svoj dokumentarac i predstaviti ga. Organizirajte prezentaciju gdje će grupe usporediti svoje radove i raspraviti o razlikama u produkciji, o primjeni naučenih specifičnih tehnika i ocijeniti produkcije.

5. Nakon što to učine u razredu, korisno bi bilo da te produkcije prikažete i publici kojoj su iste zapravo namijenjene; učenici bi mogli prikazati svoju produkciju svojim obiteljima ili bi škola mogla organizirati priredbu za obitelji u školi ili ih prezentirati lokalnim vlastima za prikupljanje sredstava itd.

Izvještavanje i vrednovanje:

Kroz cijelu radionicu se proteže nekoliko trenutaka za razmatranje i vrednovanje, uključujući osobnu procjenu i vrednovanje od strane vršnjaka.

Važno je da se ima dovoljno vremena za razmišljanje, a to se događa nakon aktivnosti, eventualno praktičnom vježbom ili gledanjem primjera stvarnih medijskih produkcija.

Vrednovanje se može obaviti zajedno sa stručnjacima, publikom, uz primjenu upitnika i završnom raspravom.

Potrebno vrijeme:

FAZA 1: 4 SATA ; FAZA 2: 8 SATI; FAZA 3: 8-12 SATI; FAZA 4: 24-40 SATA

Potrebni materijali:

Fotografije iz časopisa ili skinute s weba

Olovke, boje, ploče

Fotoaparati i video kamere

Softver za obradu

Mogućnost ispisa i uvećanja fotografija

Dodatni savjeti za edukatore: Ova radionica je multidisciplinarna; tema se može povezati s nekoliko disciplina i predmeta. Može se raditi sa skupinama iz istog razreda ili kao radionica s učenicima raznih razreda.

Važno je da učitelji koji rade s jednim razredom prikažu završnu produkciju izvan razreda, što može pomoći s upoznavanjem koncepata "distribucije" i "marketinga", koji mogu biti dodatni elementi ove radionice (vidi poduzetničke radionice i aktivnosti).

Dodatne informacije, napomene:

Fotografske i dokumentarne tehnike mogu postati dio projekta stvaranja školskog e-časopisa (online).

Izvor:

Sandra Rainero, Associazione 2050, po uzoru na Media Education: A Kit for Teachers, Students, Parents and Professionals UNESCO - 2006.

5.5 D'BASKET PUTEVI MALIH PODUZETNIKA (ISHOD UČENJA/OUTPUT 4)

Već dugi niz godina razvoj i promocija poduzetničkog obrazovanja su jedan od ključnih ciljeva za EU i države članice. Ako mladi ljudi, u ovo doba nezaposlenosti, gospodarskih kriza i brzih promjena vezanih za naše složeno gospodarstvo i društvo temeljeno na znanju, trebaju postati aktivni, kreativni i poduzetni građani, od ključne je važnosti poticanje poduzetničkih (transverzalnih) vještina.

Da bi se išlo u tom smjeru, Europska komisija smatra da bi države članice trebale ulagati u nove i kreativne načine poučavanja i učenja, počevši od osnovne škole pa na dalje, fokusirajući se kasnije u srednjoškolskom i visokoškolskom obrazovanju na poučavanje o iskustvima u stvarnom svijetu, kroz rješavanje problema.⁶⁶

5.5.1 UVOD - SVRHE I CILJEVI

Ovo poglavlje govori o razumijevanju koncepta, pristupa i ciljeva poduzetničkog obrazovanja, koji se mogu razlikovati među zemljama, ovisno o kontekstu i potrebama. Poduzetništvo, kao ključna kompetencija u kontekstu europskog shvaćanja, pokazuje dvostruki fokus; s jedne strane podrazumijeva stavove i vještine koje mladi ljudi trebaju imati kako bi postali poduzetnici, vodili poslovanje i za samozapošljavanje, dok se s druge strane poduzetničko obrazovanje više fokusira na poduzetništvo kao osjećaj za inicijativu, kao ključnu kompetenciju, u kombinaciji s mnogim transverzalnim vještinama koje osnažuju mlade ljude za aktivno građanstvo, potiču njihovo zapošljavanje, međutim, nisu nužno povezani s pokretanjem vlastitog posla.

Definiranje i konceptualiziranje poduzetništva kao ključne kompetencije pokrenuo je Europski parlament i Vijeće, a Europska komisija ga i dalje razvija:

"Poduzetničko obrazovanje odnosi se na učenike koji razvijaju vještine i mentalni sklop kako bi mogli kreativne ideje pretvoriti u poduzetničke aktivnosti. Ovo je ključna kompetencija za sve učenike, koja potiče osobni rast, aktivno građanstvo, socijalnu uključenost i zapošljivost. Relevantna je kroz cijeli proces cjeloživotnog učenja, u svim disciplinama učenja i svim oblicima obrazovanja i osposobljavanja (formalnog, neformalnog i informalnog) koji pridonose poduzetničkom duhu ili ponašanju, sa ili bez komercijalnog cilja".⁶⁷

Young Enterprise, vodeća organizacija za poduzetničko obrazovanje u Velikoj Britaniji, definira poduzetničko obrazovanje kao:

"(...) primjena kreativnih ideja u praktičnim situacijama. Svrha je podizanje svijesti o mentalnom sklopu i vještinama potrebnim za reagiranje na prilike, potrebe i izazove poput rješavanja problema, timskog rada, komunikacije, kreativnosti i fleksibilnosti. Može se primjenjivati u nastavnom planu i programu, proširiti izvan poduzetništva na široki spektar praktičnih i društvenih vještina."⁶⁸

Iz striktno poslovne perspektive, moglo bi se reći da će glavni cilj poduzetničkog obrazovanja biti poticanje razumijevanja i spoznaje među mladim ljudima da je moguće postati poduzetnik i otvoriti vlastiti posao; nakon čega će im biti pružene potrebne vještine kako bi to i ostvarili. Jedna od glavnih vještina u tom pogledu, koja je tradicionalno povezana s poduzetničkim obrazovanjem i još uvijek se očekuje kao njegov glavni ishod, je financijska pismenost.

Iz druge perspektive, poduzetničko obrazovanje može se vidjeti u odnosu ne samo na gospodarske djelatnosti i stvaranje vlastitog posla, već i šire, na sva područja života i društva, odnosno na razvoj širih poduzetničkih stavova, vještina i znanja koje bi pojedincu trebale omogućiti pretvaranje ideja u djelo,

poticanje inovativnog djelovanja i korištenje kreativnih (surađivačkih) načina rješavanja problema, kao što su nošenje s nesigurnošću, razvoj osjećaja za inicijativu i traženje inovativnih prilika.

Ove šire dimenzije poduzetničkog obrazovanja mogu se podijeliti u različite kategorije (vidi dolje), koje stvaraju okvir za širi raspon specifičnih ishoda učenja koji se mogu prilagoditi specifičnom kontekstu.

Stavovi

Kategorija 1. Samosvijest i samopouzdanje su poduzetnički stavovi koji čine osnovu za sve ostale aspekte poduzetništva. Oni zahtijevaju otkrivanje i povjerenje u vlastite sposobnosti, koje tada omogućuju pojedincima da svoje kreativne ideje pretvore u djelo. U mnogim zemljama, ti se stavovi mogu smatrati kao ciljevi općeg obrazovanja.

Kategorija 2. Poduzimanje inicijative i rizika, kritičko razmišljanje, kreativnost i rješavanje problema su također temeljni, ali ujedno i specifični atributi "poduzetničkog duha".

Znanje

Kategorija 1. Poznavanje mogućnosti za karijeru i svijet rada su ishodi učenja koji nisu isključivo povezani s poduzetništvom, ali obično čine dio opće pripreme učenika za buduće izbore u karijeri. Međutim, poznavanje prirode posla i različitih vrsta rada uključuje i razumijevanje onoga što poduzetnik jest. Ovo znanje također omogućava učenicima da definiraju i pripremaju svoje mjesto u svijetu rada s dobro razvijenom svijesti o mogućnostima i ograničenjima.

Kategorija 2. Ekonomska i financijska pismenost, uključujući znanje o konceptima i procesima koji se mogu primijeniti na poduzetništvo.

Kategorija 3. Poznavanje poslovne organizacije i procesa je specifično poznavanje okoline u kojem se često primjenjuje poduzetništvo.

Vještine

Kategorija 1. Komunikacijske i prezentacijske vještine, vještina planiranja kao i timski rad su transversalne vještine bitne za poduzetnike.

Kategorija 2. Praktično istraživanje poduzetničkih mogućnosti obuhvaća različite faze poslovnog procesa, uključujući izradu i provedbu poslovnog plana.⁶⁹

Ove smjernice, koje se uglavnom temelje na aktivnim i participativnim metodama poučavanja, također daju predodžbu o raznovrsnosti opcija i nastavnih materijala za provedbu poduzetničkog obrazovanja.

Glavne karakteristike aktivnosti mogu biti:

- praktični rad,
- pristup temeljen na projektu,
- učenje kroz rad; poticanje praktičnog iskustva kroz radionice,
- suradnja s različitim organizacijama i poduzećima, uključujući učenje izvan škole,
- praktični pristup osnivanja i vođenja studentskih poduzeća

U osnovnoškolskom obrazovanju, poduzetnički ishodi učenja mogli bi biti povezani sa stavovima, točnije, to mogu biti poduzetnički stavovi "poduzimanja inicijative i rizika, kritičko razmišljanje, kreativnost i rješavanje problema"⁷⁰

U donjoj tablici je još jedan okvir, preuzet od organizacije Young Enterprise, u kojem su razradili kompetencije važne za poduzetničku zapošljivost.

Slika 1: “Young Enterprise” okvir za sposobnosti za zapošljivost ⁷¹

Komunikacija	Sposobnost učinkovitog slušanja, pisanja i pričanja kako bi jasno i koncizno predstavili i razmijenili informacije i ideje
Povjerenje	Samomotivacija i sposobnost izgradnje i zadržavanja snažnog samouvjerenja u osobne vještine, sposobnosti i vjerojatnost uspjeha
Financijska sposobnost	Sposobnost analize financijskih podataka, dobro baratanje novcem i donošenje informiranih odluka za planiranje uspješne financijske budućnosti
Inicijativa	Sposobnost poduzimanja inicijative, procjene i kalkulacije rizika te sposobnost za odraditi više od onog što se traži radi postizanja uspješnih rezultata
Organizacija	Sposobnost učinkovitog upravljanja zadacima, planiranja i određivanja prioriteta unutar vremenskog roka i postavljanja pametnih ciljeva
Rješavanje problema	Sposobnost prikupljanja i analize podataka, kreativnog razmišljanja, analiziranja situacije s ciljem iznalaženja rješenja za probleme
Fleksibilnost	Sposobnost za ustrajnost kad se nađete pred preprekama, prilagođavajući se pritisku i promjenama u različitim/promjenjivim situacijama
Timski rad	Sposobnost za stvaranje timskog angažmana, suradnju, razmjenu znanja i objašnjavanje svojih zamisli drugima istovremeno kontrolirajući vlastite osjećaje

Najpoznatije svjetsko istraživanje o poduzetništvu, koje je proveo Global Entrepreneurship Monitor (GEM), u sklopu kojeg su stručnjaci upitani kako ocjenjuju ulogu obrazovanja u svojoj zemlji u promicanju poduzetničke kulture, pokazuje da je poduzetničko obrazovanje samo jedan od elemenata koji kroz doprinos razvoju vještina i, posljedično, stvaranju poduzetničke kulture, može u konačnici dovesti do pokretanja većeg broja novoosnovanih poduzeća i povećanja razine samozapošljavanja. ⁷² Stoga se preporuča poticanje istraživanja poduzetničkog obrazovanja, kombinirajući ga s drugim relevantnim predmetima.

U idućem poglavlju pronaći ćete razne aktivnosti kao polazne točke za istraživanje i uvježbavanje različitih aspekata razvoja poduzetničkog mentalnog sklopa.

5.5.2 D'BASKET KOŠARICA S AKTIVNOSTIMA

Naziv aktivnosti:	NESLOMLJIVO LETEĆE JAJE
Tema:	Poduzetništvo
Ciljevi:	Potaknuti: Timski rad Kreativno razmišljanje Poduzetnički pristup Suosjećanje Inovativnost
Ishodi učenja:	Istražiti inovativnost, kreativnost i učinkovitost uz ograničeno vrijeme i resurse; Učiti kako biti kreativan, praktičan i kako raditi u timu; Povećana svijest o važnosti suradnje, kreativnosti i upravljanja ograničenim vremenom i resursima na inovativan način. Sudionici povećavaju svoju svijest o problemima vezanim uz troškove, primjenom kreativnosti i rješavanje složenih problema.
Ciljna skupina i veličina:	Rad u maloj grupi, simulacije, učenje kroz rad, otvorena rasprava u grupi.
Upute za edukatore/učitelje:	Kratke upute o aktivnostima, pružanje smjernica o onome što slijedi. • Objasnite timu da će njihov zadatak, u malim skupinama, biti izgradnja letećeg objekta koji će štititi jaje od razbijanja pri slijetanju na pod. Objasnite da svaki predmet ima svoju naljepnicu s cijenom i svaka će grupa odlučiti za sebe hoće li ga iskoristiti ili ne tijekom izgradnje najučinkovitijeg izuma. - 10 minuta • Podijelite ih u skupine i izložite materijal usred radnog prostora. Objasnite im da mogu upotrijebiti sve što im je potrebno za izgradnju. - 5 minuta • Rad u malim skupinama – Praktična izvedba gradnje – 20 minuta • Prezentacija i testiranje letećih objekata tako što ćete ih lansirati da padnu; - 10 minuta • Izvještavanje i vrednovanje – 15 minuta
Izvještavanje i vrednovanje:	Zamolite sudionike da sudjeluju u skupnoj raspravi: • Koji im se dio aktivnosti najviše svidio? • Jesu li išta naučili ? Vodite ih u prepoznavanju predviđenih ishoda učenja.
Potrebno vrijeme:	60 minuta
Potrebni materijali:	Kuhana jaja (po 1 za svaku grupu); Olovke; Flomasteri; Škare; Ljepilo; Selotejp; Papiri; Plastične žlice. Morate osigurati dovoljno materijala za sve grupe i svi predmeti moraju imati izloženu cijenu.

Izvor:

©Beyond Barriers Association – RAISE Project 2016-2017
https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-1646/Training%20Module%20on%20Entrepreneurship%20-%20RAISE%20Project.pdf

Naziv aktivnosti:	UVOD U (DRUŠTVENO) PODUZETNIŠTVO
Tema:	Poduzetništvo
Ciljevi:	• osnažiti znanje sudionika o (društvenom) poduzetništvu • utvrditi i pojasniti druga srodna pitanja i dileme vezane uz poduzetništvo • razjasniti zbunjujuće izraze vezane uz različite oblike poduzetništva
Ishodi učenja:	• sudionik je razvio debatne vještine i vještine kritičkog razmišljanja • sudionici imaju priliku postavljati pitanja kako bi razjasnili vlastito razumijevanje tematike • sudionici dobivaju informacije o tome što je poduzetništvo mladih, start-up, društveno poduzetništvo i ostali povezani koncepti
Ciljna skupina i veličina:	Skupina od 10 i više sudionika
Upute za edukatore/učitelje:	Koristit ćete sljedeće metode: debate, otvorenu grupnu raspravu, video, prezentaciju, upute voditelja vježbe • počnite <i>brainstormingom</i> na riječ "Poduzetništvo". Zamolite sudionike da kažu ono što im prvo padne na um kada ju čuju, što predstavlja za njih. - 10 minuta • predstavite vježbu "Gdje stojite" (metoda barometra) i koristite dolje navedene tvrdnje, a sudionici moraju odabrati da li se slažu i u tom slučaju idu na jedan kraj sobe, a ako se ne slažu idu na drugu stranu, ili su pak neodlučni i stoje u sredini ili bilo gdje između te dvije strane. - 5 minuta • pročitajte glasno svaku tvrdnju, dopustite grupi da zauzme poziciju i dajte im mikrofon (može biti imaginaran) da izraze svoje mišljenje. -50 minuta • može koristiti sljedeće tvrdnje ili izmisliti vlastite: <i>Svatko može biti poduzetnik.</i> <i>Društvena poduzeća ne trebaju puno novaca za pokretanje / poslovanje.</i> <i>Treba imati odgovarajuće obrazovanje da bi mogao započeti s poslovanjem.</i> <i>Dobit je vrlo važna za društveno poduzetništvo.</i> <i>Privatni sektor ima resurse i poduzetničke vještine za stvaranje velikih društvenih promjena.</i> <i>Velika privatna poduzeća mogu u sferi razvoja učiniti znatno veće promjene u usporedbi s udruženim mnogo manjim nevladinim organizacijama.</i> <i>Miješanje profitnih i neprofitnih organizacija može dovesti do zlouporabe ili potencijalnog sukoba interesa.</i> <i>Muškarac može biti bolji poduzetnik od žene.</i> <i>Poslovni čovjek i poduzetnik su isti ljudi?</i>
Izvjешtavanje i vrednovanje:	Rezimirajte vježbu i dajte teorijski doprinos definicijama o društvenom poduzetništvu, start-upu i poduzetništvu. -20 minuta

Završite cjelinu s video uradcima o društvenom poduzetništvu izrađenim u sklopu EU HUB projekta:

<https://www.youtube.com/watch?v=WKqanF7sxV8>

<https://www.youtube.com/watch?v=Xeo6J2jWcvq>

<https://www.youtube.com/watch?v=oCHOQWldOyQ>

Potrebno vrijeme:

90 minuta

Potrebni materijal:

A4 papir, mikrofoni ili imitacija mikrofona, pripremljene tvrdnje, računalo i video projektor.

Izvor:

©Beyond Barriers Association – RAISE Project 2016-2017

Naziv aktivnosti:	PODUZETNIČKO OBRAZOVANJE
Tema:	Poduzetničko obrazovanje
Ciljevi:	• razmišljati o temi poduzetničkog obrazovanja • potaknuti sudionike da stvaraju ideje kroz mapiranje uma • istražiti koncept poduzetničkog obrazovanja i povezane ključne pojmove
Ishodi učenja:	• polaznici razmišljaju na temu poduzetničkog obrazovanja • detaljna rasprava o pojmu poduzetničkog obrazovanja i drugim povezanim ključnim konceptima iz perspektive sudionika • potiče se kritičko razmišljanje sudionika i razvija se njihov proces učenja kroz razmjenu ideja • znanje, vještine i stavovi o poduzetničkom obrazovanju razmatraju se detaljno, pritom naglašavajući ulogu koju edukatori trebaju imati u vođenju i motiviranju mladih ljudi da budu aktivni u životu zajednice
Ciljna skupina i veličina:	Skupina od 10 i više sudionika
Upute za edukatore/učitelje:	• koristit ćete sljedeće metode: <i>Brainstorming</i>, mapiranje uma, otvorena grupna rasprava, mala radna skupina, prezentacija, osvrt voditelja vježbe • ukratko upoznajte sve sudionike s tematikom i zamolite ih da napišu riječ "poduzetničko obrazovanje" i zapišu riječi koje povezuju s njom dok izrađuju umnu mapu. Dopustite im da rade pojedinačno 10 minuta. -15 minuta • zamolite sudionike da si nađu para i neka podijele s njim svoju umnu mapu. - 20 minuta • podijelite tim u 4 skupine i dajte im jednu od sljedećih tema za raspravu. - 30 minuta konkretno znanje koje pruža poduzetničko obrazovanje konkretno vještine koje se poboljšavaju kroz poduzetničko obrazovanje konkretni stavovi i vrijednosti koje promiče poduzetničko obrazovanje
Izvještavanje i vrednovanje:	Pozovite sve sudionike da se okupe za grupnu raspravu i pitajte ih za povratne informacije o onome što su raspravili. – 30 minuta Dajte svoj teorijski osvrt na koncept poduzetničkog obrazovanja na osnovu znanja, vještina i stavova. Naglasite 4 dimenzije poduzetništva (političku, društvenu, ekonomsku i kulturnu). – 25 minuta
Potrebno vrijeme:	120 min.
Potrebni materijali:	<i>Flipchart</i> , markeri, kemijske olovke i papir za svakog sudionika
Izvor:	©Beyond Barriers Association – RAISE Project 2016-2017

Naziv aktivnosti:	ŠTO JE USPJEŠNO PODUZEĆE?
Tema:	Poduzetništvo
Ciljevi :	• razmišljati o ključnim elementima uspješnog poduzeća • razgovarati o bitnim konceptima koji se odnose na poduzetništvo, kao što su vizija, etika, marketinška strategija, ljudski resursi, financijska strategija, komunikacija, inovativnost, briga o korisnicima itd. • potaknuti kritičko razmišljanje sudionika o tome kako poboljšati vještine koje su potrebne da bi postali poduzetnici • podijeliti različita mišljenja o tome kako raditi s mladima u cilju poboljšanja vještina potrebnih za ulazak u poduzetničke vode
Ishodi učenja:	• razmišljanje o elementima uspješnog poduzeća • rasprava o važnim konceptima kao što su vizija, etika, marketinška strategija, ljudski resursi, financijska strategija, komunikacija, inovativnost, briga o kupcima itd. • istraživanje najvažnijih osobnih kompetencija poduzetnika • sudionik potiče kritičko razmišljanje o tome kako poboljšati vještine potrebne da postane poduzetnik
Ciljna skupina i veličina :	Skupina od 10 i više sudionika
Opći opis :	• koristit ćete sljedeće metode: <i>brainstorming</i>, promišljanje, mala radna skupina, učenje kroz rad, PowerPoint prezentacija, teorijski osvrt • podijelite tim u 4-5 malih skupina i zamolite ih da zapišu elemente uspješnog poduzeća. Nakon kratkog teorijskog osvrta na ono što vodi do uspjeha, pozovite male grupe da razmisle, razgovaraju i sastave popis od 25 vještina / znanja / stavova koji su potrebni za pokretanje poduzeća. - 35 minuta
Upute za edukatore / učitelje:	• zamolite skupine da se okupe i dajte svakoj 5 minuta da prezentira svoje rezultate - 20-25 minuta • dajte teorijski osvrt i / ili dodajte nedostajuće elemente na temelju prezentacija sudionika i prethodno pripremljenog materijala . - 10 minuta
Izvještavanje i vrednovanje:	Otvorena grupna rasprava na temu kako poboljšati vlastite vještine u poduzetničkim pothvatima, uz iznošenje konkretnih primjera uspješnih poduzetnika. Rezimirajte i zaključite aktivnost . -20 minuta
Potrebno vrijeme :	90 minuta
Potrebni materijali :	<i>flipchart</i> , markeri, računalno i projektor
Izvor:	© Beyond Barriers Association - RAISE projekt 2016-2017

Naziv aktivnosti :	ŽIVOTNI STIL PODUZETNIKA
Tema:	Poduzetništvo, aktivno sudjelovanje
Ciljevi:	• povezivanje svakodnevnog života i poduzetništva • upoznavanje mladih s poduzetničkom kulturom • mapiranje problema s kojima se suočavaju mladi poduzetnici
Ishodi učenja:	• razumijevanje povezanosti između poduzetništva i svakodnevnog načina života • sudionici postaju svjesni i bolje razumiju poduzetničku kulturu i slične pojmove • potaknuti kritičko razmišljanje o problemima mladih poduzetnika i pokušati pronaći rješenja kroz raspravu
Ciljna skupina i veličina:	Skupina od 10 i više sudionika
Upute za edukatore / učitelje:	• informirajte ih o temi - više pojedinosti o temi radionice - detaljno objasnite vezu između poduzetničke kulture i privatnog života • definirajte životni stil; objasnite što je životni stil poduzetnika • predstavite vježbu "Gdje stojite" (metoda barometra) i koristite dolje navedene tvrdnje, a sudionici moraju odabrati da li se slažu i u tom slučaju idu na jedan kraj sobe, a ako se ne slažu idu na drugu stranu, ili su pak neodlučni i stoje u sredini ili bilo gdje između te dvije strane. - 5 minuta • pročitajte naglas svaku tvrdnju, dopustite grupi da zauzme poziciju i dajte im mikrofon (može biti imaginaran) da izraze svoje mišljenje. -50 minuta Metoda barometra sa sljedećim tvrdnjama: 1. <i>Moja vlada podupire poduzetnike.</i> 2. <i>Ja znam kako postati poduzetnik.</i> 3. <i>Želio bih biti poduzetnik.</i> 4. <i>Ima dovoljno resursa za pokretanje poduzeća.</i> • Skupna rasprava - sudionici su podijeljeni u četiri grupe s 3-5 sudionika i pozvani su na raspravu o sljedećim pitanjima : 1. <i>Koliko poduzetništvo utječe na životni stil i obrnuto?</i> 2. <i>S kojim se problemima danas suočavaju mladi poduzetnici?</i> 3. <i>Zašto su danas mladi ljudi neodlučni oko poduzimanja rizika?</i> Ostavite grupama 15 minuta za raspravu. • Metoda „Akvarij za ribice“ (Fishbowl) * - predstavljanje grupnih ideja u obliku Fishbowl rasprave uz pratnju voditelja / edukatora - 20 minuta * Metoda „Akvarij za ribice“ (Fishbowl) koristi se za upravljanje grupnom raspravom. Načelna je ideja da se, umjesto velike skupine koja vodi otvorenu raspravu o nečemu što može biti teško pratiti i često ima samo nekoliko aktivnih sudionika, izolira jedna manja skupina (idealno 3 do 6 osoba) koja će raspravljati, a ostatak sudionika (maksimalno 50 ljudi) sjedaju izvan kruga i promatraju bez prekidanja. Voditelj je usredotočen na potpomaganje središnje grupne rasprave.
Izveštavanje i vrednovanje :	Kada su svi na okupu, pitajte ih što su naučili, kako su se osjećali,

zaključke, pitanja i odgovore kako bi završili aktivnost – 20 minuta

Potrebno vrijeme : 45-90 minuta

Potrebni materijali : *flipchart* papiri, markeri, dvorana za grupnu raspravu i rad

Izvor: ©Beyond Barriers Association – RAISE Project 2016-2017
https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-1646/Training%20Module%20on%20Entrepreneurship%20-%20RAISE%20Project.pdf

Naziv aktivnosti:	PROJEKT VAŠIH SNOVA
Tema:	Poduzetništvo
Ciljevi:	• prepoznati strasti sudionika i uklopiti ih u projekt • vježbati pristup temeljen na rješavanju problema • uvođenje metode upravljanja projektom, korisne i u poduzetništvu
Ishodi učenja:	projektne ideje • prepoznati strasti sudionika • poticati pristup temeljen na rješavanju problema i vještine upravljanja projektima
Ciljna skupina i veličina:	Skupina od 10 i više sudionika
Opći opis:	
Upute za edukatore/učitelje:	Podijelite sudionike u skupine od 2-3 osobe i pozovite ih da zamisle projekt svojih snova odgovarajući na sljedeća pitanja: gdje, kako, za koga, s kim? Prvo svatko za sebe, a onda će podijeliti svoje zamisli s ostalima iz svoje grupe. Nakon toga ih pozovite da i drugima predstavite projekt, ali ih zamolite da ne predstavite svoj projekt nego od nekog drugog iz svoje grupe. Izaberite jedan ili dva predstavljena projekta i nastavite s radom tako što ćete ih pozvati da odgovore na sljedeće pitanje: <i>Kako prilagoditi svoje snove kako biste imali šansu da ih realizirate u stvarnosti?</i> Ovo je trenutak kada zajednički razmišljamo da li prepreke rješavati sami ili s drugima. Voditelj zapisuje na ploču ideje i rješenja. Nacrtajte planinu ili ljestvicu kako bi sudionici mogli vizualizirati proces "korak po korak" prije postizanja konačnog cilja na vrhu.
Izvještavanje i vrednovanje:	Grupna rasprava: Pitajte sudionike kako se osjećaju vezano uz realizaciju projekta svojih snova. Pitajte hoće li pronalaženje rješenja za prepreke i rastavljanje konačnog projekta u male korake olakšati da zamisle projekt ostvaren u realnosti? Kako to možemo iskoristiti u stvarnosti?
Potrebno vrijeme:	30-45 min.
Potrebni materijali:	Ploča, marker
Izvor:	https://www.comp-pass-project.eu/

Naziv aktivnosti:	CJELOŽIVOTNA UČENJA
Tema:	poduzetništvo
Ciljevi:	• upoznavanje s okvirom poduzetničkih kompetencija • prepoznati potrebne poduzetničke vještine i kompetencije u situaciji danoj kao primjer • poticati empatiju • timski rad
Ishodi učenja:	• upoznavanje s okvirom poduzetničkih kompetencija • prepoznati potrebne poduzetničke vještine i kompetencije u situaciji danoj kao primjer • vježbanje empatije i timskog rada
Ciljna skupina i veličina:	Skupina od 10 i više sudionika
Opći opis:	Zamolite sudionike da si zamisle i suosjećaju s predstavljenom situacijom i prepoznaju potrebne kompetencije.
Upute za edukatore/učitelje:	Skicirajte dječaka na ploči i pročitajte sljedeću situaciju grupi: <i>»Ovo je Laurent, 25, čiji je san osnovati urbanu farmu u svom rodnom gradu. On je vrtlar od svoje 18. godine, kada je završio strukovnu školu za hortikulturu. Zamislite si što Laurent danas ima u svojem »kovčegu« kako bi napredovao u svom budućem projektu.«</i> Podijelite sudionike u skupine od 4-5 osoba i pozovite ih da profiliraju Laurenta kroz crtanje te da zamisle i definiraju njegove: 1. osobine koje ima upravo sada 2. osobine koje još treba razviti kako bi postigao svoje snove kako slijedi: glava> znanje, ruke> stručnost, srce> strast, osobine ličnosti. Pozovite ih da daju najmanje dva odgovora za svaku kategoriju (glagoli, pridjevi, opće imenice ...)
Izvještavanje i vrednovanje:	Grupna rasprava; iz svake skupine pozovite jednog volontera da kratko podijeli svoje zaključke o Laurentovim vještinama i kompetencijama. Uzimajući u obzir poduzetnički model, pozovite ih da razmisle da li je Laurent potencijalni poduzetnik i koja su ključna poduzetnička znanja.
Potrebno vrijeme:	45 min.
Potrebni materijali:	Ploča, marker
Dodatni savjeti za edukatore:	Kako bismo bolje definirali sve vještine i znanja koja Laurent ima, predstavite sudionicima dio AKI tablice (dolje navedena) ili upotrijebite okvir stavova, znanja i vještina iz poglavlja 5.5.1.

Dodatne informacije, napomene: AKI Competence grid: https://www.aki-mobility.org/wp-content/uploads/2016/07/grille_ref_cinq_compétences_EN-4.pdf
https://www.aki-mobility.org/wp-content/uploads/2016/07/referentiel_EN_VD.pdf

Izvor: <https://www.comp-pass-project.eu/>

Naziv aktivnosti:	VIZUALIZIRAJ SVOJU BUDUĆNOST
Tema:	poduzetništvo
Ciljevi:	• zamisliti budućnost sudionika • prepoznati strasti sudionika i uklopiti ih u projekt • prepoznati vještine i sposobnosti sudionika • provjeriti zanimanje za životni stil poduzetnika
Ishodi učenja:	• opisati sliku budućnosti svakog sudionika • prepoznati strasti, vještine i sposobnosti sudionika • prepoznato zanimanje za životni stil poduzetnika
Ciljna skupina i veličina:	Skupina od 10 i više sudionika
Opći opis:	Svi mladi trebaju imati priliku sanjati o svojoj budućnosti dok se još uvijek pripremaju za nju. Ova se aktivnost može izvesti s mladima bilo koje dobi, ali će trebati napraviti neke izmjene s obzirom na uzrast, jer se percepcija budućnosti mijenja.
Upute za edukatore/učitelje:	1. Učenici će sjesti zatvorenih očiju i vizualizirati sebe kao odraslu osobu dok slušaju pitanja koja postavlja edukator. Nakon vizualizacije budućnosti, učenici bi trebali u 5 do 10 minuta zapisati odgovore na "Pitanja o mom snu". Potaknite ih da ozbiljno razmišljaju o svojim idejama. Mladež će biti pozvana slušati i maštati u prvom dijelu aktivnosti. Nakon toga će zapisati svoje ideje na obrascu koji ćete im dati kako bi im pomogli analizirati svoje ideje. Konačno, pozovite ih da sjednu svi u krug kako bi razgovarali o tome što je svatko naučio iz ove aktivnosti. Pozovite sudionike da: 1. Slušaju pažljivo druge dok pričaju i čekaju strpljivo svoj red. 2. Puste mašti na volju. Razmisle o što je moguće više pojedinosti kao odgovor na pitanja edukatora. EDUKATOR ČITA SPORO SLJEDEĆI TEKST, TAKO DA UČENICI IMAJU VREMENA RAZMISLITI O ODGOVORIMA. (Važan podsjetnik: ne zaboravite napraviti pauzu između svake rečenice.) <i>"Zatvorimo oči, zamislimo opuštajuću scenu i ostanimo tako u tišini nekoliko trenutaka."</i> <i>"Sada ćeš zamisliti svoj život kakav bi želio da bude za 10 godina, kada budeš odrastao i gotov sa školom."</i> <i>"Sada je jutro i upravo si se probudio. Što vidiš?"</i> <i>"Sada idi u svoj ormar da nađeš nešto za obući. Što vidiš u ormaru? Što odlučuješ nositi na posao danas?"</i> <i>"Sada jedeš doručak. Što vidiš?"</i> <i>"Sada si spreman za odlazak na posao. Kamo ideš? Kako ćeš stići tamo?"</i> <i>"Koga vidiš na svom radnom mjestu? Što oni rade?"</i>

"Kakvi su tvoji osjećaji spram posla koji radiš?"

"Sada je vrijeme ručka. Što radiš? Koliko vremena ti treba za završiti ručak?"

"Još si na poslu i bliži se kraj radnog dana. Što radiš? Koliko je sati?"

"Kamo ideš sada kad je posao gotov? Kako ti se čini da je prošao dan?"

"Sada ćete si uzeti nekoliko minuta za analizu ovog dana. Koje su vaše najvažnije misli i ideje tijekom ovog sna?"

PITANJA O MOJIM SNOVIMA

1. Koji su mi bili najvažniji osjećaji tijekom ovog dana?
2. Koju sam vrstu posla odabrao za sebe? Zašto?
3. Jesam li radio s ljudima, idejama ili stvarima?
4. Jesam li koristio interese / hobije / vještine koje sada razvijam?
5. Jesam li radio za nekog drugog ili sam ja bio odgovoran za poslovanje?
6. Jesam li zadovoljan poslom koji sam izabrao? Zašto ili zašto ne?

Izvještavanje i vrednovanje:

Podijelite mlade ljude u skupine od 5 i zamolite ih da usporede svoje ideje o budućnosti. Svaka grupa treba odabrati jednu osobu koja će iznijeti cijeloj skupini sažetak onoga što je grupa kao cjelina naučila u procesu vizualizacije budućnosti.

Dok učenici razgovaraju o ovoj aktivnosti, informacije koje će htjeti uključiti su odgovori na ova pitanja:

Koliko ih je imalo vlastiti posao? Koliko ih je imalo dobre aute, kuće itd. koje su uključili u svoje snove i što nam to govori o njihovoj plaći? Koliko njih je koristilo vještine ili sposobnosti koje su već počeli razvijati? Jesu li bili sretni s tim životom? Što su naučili o sebi kroz ovu aktivnost?

Potrebno vrijeme:

45 min.

Potrebni materijali:

Ispisan upitnik "PITANJA O MOJIM SNOVIMA" za svakog sudionika

Izvor:

Prilagođeno iz: Risks and Rewards of Entrepreneurship, Consortium for Entrepreneurship Education
<http://www.entre-ed.org/teacher-classroom-resources/visualize-your-future/>

Naziv aktivnosti:	INDIVIDUALNO ILI GRUPNO RJEŠAVANJE PROBLEMA
Tema:	Interkulturalnost, mediji i poduzetništvo, ili bilo koja kombinacija istih Aktivno građanstvo
Ciljevi:	Raspraviti o relevantnosti konteksta pri odlučivanju o individualnom ili grupnom rješavanju problema.
Ishodi učenja:	• aktivno sudjelovanje u aktivnostima • aktivan pristup rješavanju problema
Ciljna skupina i veličina:	skupine od 4 - 6
Opći opis:	
Upute za edukatore/učitelje:	Podijelite sudionike u skupine i imajte radni prostor (okrugli stol, papir, kemijske olovke) pripremljen za svaku grupu. Objasnite grupama da ćete im predstaviti neke probleme; za svaki problem, trebaju raspraviti i odlučiti pomoću argumenata vjeruju li da bi bilo bolje riješiti ih pojedinačno ili kao skupina. Napišite probleme na <i>flipchart</i> ploču i prikažite ih grupama jednog po jednog (možete koristiti papir za pokrivanje ili jednostavno preklopiti <i>flipchart</i> papir tako da se ne vidi sljedeći problem). Koristite probleme iz PRIMJER - RJEŠAVANJE PROBLEMA ili izmislite vlastite probleme. PRIMJER - RJEŠAVANJE PROBLEMA: Škola: - Smatraš da je tvoj test nepravедно ocijenjen. - Hladno ti je u učionici. - Školski izleti su ti preskupi. - Vjeruješ da školska događanja trebaju organizirati učenici. - Netko je napravio magareće uši na stranicama knjige koju si posudio iz knjižnice. - Teška socijalno-ekonomska situacija učenika. - Doprinos roditelja za kupnju tableta / prijenosnih računala za učenike koji će ih koristiti za školske predmete. - Prošle se godine emitirao školski radio; ove godine je otkazan ali učenici ga žele vratiti. Lokalna zajednica: - Vjeruješ da su naknade za sakupljanje otpada previsoke. - Prestrašen/ljut si zbog prometa na cestama na putu prema školi. - Otkrio si da je pločnik sklizak. - Misliš da bi centar grada izgledao bolje s više zelenila. - Misliš da je raspored ljetnih knjižnica premalo fleksibilan. - Nedostatak javnih mjesta / prostora za mlade / učenike. - Kazališne ulaznice su preskupe za učenike. - Javni WC ne radi.
Izveštavanje i vrednovanje:	U grupnoj raspravi, zamolite skupine da prezentiraju svoja razmišljanja.

	Nakon svake prezentacije, potaknite raspravu kroz pitanja.
Potrebno vrijeme:	30 min.
Potrebni materijali:	Olovke, papir, <i>flipchart</i>
Dodatni savjeti za edukatore:	Varijacija: Izvedite samo grupne prezentacije, bez rasprave, i nastavite s aktivnošću tražeći od sudionika da unutar njihove skupine pronađu rješenje problema na suprotan način. Ako je, primjerice, grupa odlučila da će jedan problem biti najbolje riješen pojedinačno, tada će morati pronaći situaciju u kojoj bi taj isti problem mogao biti bolje riješen grupno.
Izvor:	PiNA, Training kit for active citizenship: The voice of the young

Naziv aktivnosti:	IGRANJE ULOGA
Tema:	Interkulturalnost, mediji ili poduzetništvo, ili bilo koja kombinacija istih
Ciljevi:	potaknuti raspravu o različitim razinama utjecaja koji pojedinci imaju potaknuti suosjećanje s izabranom osobom (kao kupci / korisnici usluga ili proizvoda)
Ishodi učenja:	Izvježbano aktivno sudjelovanje Izvježbano suosjećanje Izvježbano promišljanje
Ciljna skupina i veličina:	Skupina od 10 i više sudionika
Opći opis:	
Upute za edukatore/učitelje:	Svaki sudionik treba za sebe izabrati jednu ulogu i objasniti ostalima koga predstavlja (poduzetnik, nezaposlena diplomirana osoba, tinejdžer, poštari, direktor, filmska zvijezda, itd.). Zadatak svih sudionika je uživjeti se u te uloge i nastojati kontaktirati ostale što je više moguće. Nakon vježbe, tijekom grupnog razgovora, sudionici ispričaju cijeloj skupini kakav je osjećaj bio igrati ulogu koju su odabrali, s kim su najlakše kontaktirali a s kim najteže, te koliko se oni sami osjećaju utjecajima u svojem svakodnevnom životu. Osim toga, sudionici će objasniti koja vrsta kupaca / korisnika usluga ili proizvoda bi oni bili kao odabrana osoba.
Izvještavanje i vrednovanje:	Upitajte sudionike da li ih je stavljanje u tuđe cipele potaknulo sa shvate išta o sebi samima. Mogu li prepoznati neko svoje ponašanje koje bi mogli promijeniti kako bi ostali mogli lakše stupiti s njima u kontakt?
Potrebno vrijeme:	20 min.
Potrebni materijali:	Dovoljno prostrana soba
Dodatni savjeti za edukatore:	Varijacija: Možete započeti vježbu pozivajući sve sudionike da sjednu dolje u krug. Ponovno svi sudionici odluče koju ulogu žele utjeloviti, ali moraju to opisati usred kruga i ostali moraju pogađati koju vrstu uloge su izabrali. Drugi dio vježbe ostaje isti.
Izvor:	PiNA, Training kit for active citizenship: The voice of the young

Naziv aktivnosti:	TIHI ZID KREATIVNIH PROMJENA U ŠKOLI
Tema:	Aktivno građanstvo
Ciljevi:	Potaknuti grupnu potragu za mogućim unaprjeđenjima radi rješavanja postojećih svakodnevnih problema
Ishodi učenja:	Izvršavano aktivno sudjelovanje Izvršavani pristup temeljen na rješavanju problema
Ciljna skupina i veličina:	Skupine od 5 ili 6 ljudi
Opći opis:	
Upute za edukatore/učitelje:	Zamolite sudionike da formiraju prilično velike skupine i pronađu prikladno mjesto za rad. Dajte svakoj skupini markere i <i>flipchart</i> papir i zamolite ih da razmisle o jednom području koje bi se moglo promijeniti u školi (obroci, razredna oprema, školski izleti, knjižnica, izvankurikularne aktivnosti, kurikulum, itd.). Kada donesu odluku o svojem području, skupine trebaju to napisati na sredinu papira i postaviti papir na zid. Naposljetku će svi <i>flipchart</i> papiri biti postavljeni jedan pored drugog. Pozovite sudionike da u tišini pogledaju sve postere i napišu svoja moguća poboljšanja i kreativne promjene u napisanim područjima. Sudionici mogu pisati u bilo kojem području, nastaviti razvijati ideje drugih sudionika ili pristojno komentirati već zapisane ideje. Kada smatrate da se izrodilo dovoljno ideja i da je prošlo dovoljno vremena, zamolite sve sudionike da uzmu po jednu bojicu i počnu zaokruživati promjene koje im se sviđaju. Ako sudionici žele zaokružiti nešto što je već zaokruženo, mogu to još jednom zaokružiti. Nađite volontera koji će naglas pročitati prijedloge koji su najviše puta zaokruženi; nađite još jednog volontera koji će ih zapisati na zaseban <i>flipchart</i> papir. Isti će predstavljati papir s prijedlozima sudionika za kreativne promjene u školi. Savjet: Možete i unaprijed pripremiti područja za promjene u školi i svakoj skupini dodijeliti jedno područje ili raditi na nekom drugom području za promjene (lokalna zajednica, dom, općina, itd.).
Izvršavanje i vrednovanje:	Zamolite učenike da iznesu tijekom grupne rasprave: U kojem dijelu aktivnosti su najviše uživali? Što su naučili, ako uopće jesu nešto. Navodite ih do prepoznavanja predviđenih ishoda učenja.
Potrebno vrijeme:	50 min.
Potrebni materijali:	<i>Flipchart</i> papir, markeri, bojice, selotejp za lijepljenje papira
Izvor:	PiNA, Training kit for active citizenship: The voice of the young

Naziv aktivnosti:	PROSTORNO PRIKAZIVANJE KONTEKSTA
Tema:	Poduzetništvo
Ciljevi:	Učiniti sudionike svjesnim o socijalnom, ekonomskom i kulturnom okruženju u kojem djeluju. Omogućiti sudionicima da analiziraju mogućnosti i ograničenja u svojem okruženju.
Ishodi učenja:	Senzibiliziranje
Ciljna skupina i veličina:	Skupine (raznih veličina)
Upute za edukatore/učitelje:	Ova aktivnost je razvijena kao dio radionice za podupiranje poduzetništva i ženskog poduzetništva. Prostorno prikazivanje konteksta je osmišljavanje zajednice u kojoj sudionik želi djelovati kao volonter/aktivan građanin, ili pak raditi ako je nezaposlen. Sudionici nacrtaju kartu na kojoj označe lokacije aktivnosti koje su njima relevantne, u njihovom selu, gradu ili gradskoj četvrti, gdje namjeravaju provoditi svoje aktivnosti kao aktivan građanin ili tražiti posao. Na crtežu trebaju biti prikazane glavne mogućnosti i ograničenja koja mogu utjecati na uspjeh njihovih planova za djelovanje. 1) Edukator će objasniti da vanjski pritisci utječu na naše planove. Ti pritisci dolaze od ljudi unutar obitelji ili iz zajednice. Ali ima i drugih vanjskih čimbenika koju utječu na naše planove: zakonski, organizacijski, logistički čimbenici, itd. Cilj ove vježbe je identifikacija i analiza tih čimbenika. Također, svaka skupina mora izmisliti slogan ili moto za promociju aktivnog građanstva u svojem okruženju. Par primjera: 'Zašto su nam potrebni aktivni građani' ili 'Aktivan i svjestan građanin predstavlja resurs za zajednicu', itd. Slogani moraju činiti dio crteža. Ova vježba je pogodna za sve: ne treba biti umjetnik da bi se obavio zadatak! 2) Edukator da skupinama vremena za pripremu njihove karte: 30 minuta. Ako iskrсну pitanja o tome kako napraviti crtež, ohrabrite sudionike, ali nemojte im previše objašnjavati jer bi to moglo sputavati njihovu kreativnost ili maštu. Svakog sudionika treba ohrabriti da doprinese stvaranju karte. Kada istekne vrijeme, edukator obavijesti sudionike da će svi crteži biti izloženi sve do kraja radionice i, ako je primjenjivo, naknadno će biti nadopunjeni, po potrebi. 3) Edukator zamoli svaku skupinu da ukratko predstavi svoj rad pred svim sudionicima i da istakne glavne mogućnosti i ograničenja svojeg okruženja. Edukator će voditi raspravu pitajući sudionike da objasne zašto su čimbenici, mjesta, ljudi, institucije na njihovoj karti važne za njihove projekte. Rasprava ne treba detaljno razraditi svaki aspekt, već naglasiti ključne elemente koji utječu na aktivaciju i razvoj njihovih planova. Koristite kontrolni popis (Kartica br. 2b). 4) Na kraju vježbe, objesite sve karte na zidove i ostavite ih tamo sve do kraja radionice.

Izvještavanje i vrednovanje:	Zamolite učenike da iznesu tijekom grupne rasprave: U kojem dijelu aktivnosti su najviše uživali? Što su naučili, ako uopće jesu nešto. Navodite ih do prepoznavanja predviđenih ishoda učenja.
Potrebno vrijeme:	60 min.
Potrebni materijali:	<i>Flipchart</i> ili drugi veliki listovi papira, markeri u boji (1-2 po skupini)
Dodatne informacije, napomene:	U ovoj raspravi, sudionici bi trebali biti u stanju prepoznati i razumjeti ograničenja i mogućnosti za stvaranje mreže u skladu s njihovim očekivanjima i planovima, razvijajući istinsku svjesnost o opcijama, prvenstveno na lokalnoj razini, ali i u širem kontekstu. Mogu se koristiti neki primjeri za pojašnjenje navedenog: Ako osoba želi volontirati u udruzi za zaštitu životinja, mora prvo provjeriti da li postoji takva udruga u njegovom/njezinom gradu/mjestu, a ako je nema, kako sudjelovati u tim aktivnostima u nekom drugom mjestu. Također je bitno raspravljati o rješenjima i opcijama za tu problematiku, primjerice: pronalazak drugih organizacija sa sličnim ciljevima koje postoje u njegovom/njezinom gradu/mjestu ili umrežavanje s istomišljenicima radi stvaranja svoje vlastite grupe s istom svrhom, itd. Sudionicima treba biti jasno da možda u njihovim zajednicama nema pravih mogućnosti, ali istovremeno sudionici mogu naći nove mogućnosti gledajući na svoje obiteljsko okruženje i zajednicu na novi način. Prilikom pregleda skica, crteža i ilustracija, skupine ili pojedinci mogu shvatiti ili naučiti stvari koje nisu znali prije nego što su ih stavili ili vidjeli na papiru. Slogani se mogu pregledati i ponovno koristiti tijekom radionica o komunikaciji i umrežavanju.
Izvor:	Prilagodila "Associazione" 2050 iz: S. Bauer, G. Finnegan, N. Haspels, "GET ahead for women in enterprise – Training package and resource kit", International Labour Organization, 2004.

Naziv aktivnosti:	UNAPRJEĐENJE PROJEKTA
Tema:	Poduzetništvo
Ciljevi:	Potaknuti kreativnu suradnju i promišljanje o načinima kako djela mogu biti poboljšana
Ishodi učenja:	Upoznavanje s upravljanjem projektom Poticane poduzetničke kompetencije: Pristup temeljen na rješavanju problema Kreativnost Inovativnost Suradnja Timski rad
Ciljna skupina i veličina:	Skupine od 4 do 6
Opći opis:	
Upute za edukatore/učitelje:	Svaka skupina pronađe jedan primjer događaja, projekta ili aktivnosti koji su se dogodili u školi ili u lokalnoj zajednici. Poželjno je da svi članovi skupine znaju za taj događaj. Nakon što skupine naprave svoj odabir, objasnite im da će sada razmišljati o mogućim unaprjeđenjima događaja. Upotrijebite pitanja iz PRIMJER – UNAPRJEĐENJE PROJEKTA ili smislite vlastita pitanja za stimulaciju misaonog procesa. Pozovite sve skupine da predstavljaju svoj izvorni događaj i predložena unaprjeđenja kroz izradu postera. PRIMJER – UNAPRJEĐENJE PROJEKTA - Kako je događaj isplaniran? - Koja je bila atmosfera? - Jesu li bili pozvani/uključeni pravi ljudi? - Je li lokacija događaja mogla biti bolja? - Je li događaj ispunio svoj cilj? - Je li nešto nedostajalo? - Što biste promijenili na događaju? - Je li se plaćala ulaznica za događaj? Je li cijena ulaznice bila previsoka? - Tko je mogao biti uključen u proces organizacije događaja?
Izvjешtavanje i vrednovanje:	Zamolite učenike da iznesu tijekom grupne rasprave: U kojem dijelu aktivnosti su najviše uživali? Što su naučili, ako uopće jesu nešto. Navodite ih do prepoznavanja predviđenih ishoda učenja.
Potrebno vrijeme:	40 min.
Potrebni materijali:	Olovke, papir, <i>flipchart</i> papiri, markeri, selotejp za postavljanje papira na zid
Izvor:	PiNA, Training kit for active citizenship: The voice of the young

Naziv aktivnosti:	TKO JE TVOJ HEROJ?
Tema:	sve
Ciljevi:	Promišljanje o shvaćanju što uzor čini uzorom Prepoznavanje mogućih zajedničkih kvaliteta koje uzori imaju Poticati razmišljanje o pojmu poduzetništva i karakteristikama aktivnog građanina ili poduzetnika
Ishodi učenja:	Shvaćanje što uzor čini uzorom Prepoznavanje mogućih zajedničkih kvaliteta koje uzori imaju Prepoznavanje karakteristika aktivnog građanina ili poduzetnika
Ciljna skupina i veličina:	Skupina od 10 i više sudionika
Opći opis:	
Upute za edukatore/učitelje:	Započnite aktivnost pitajući sudionike o njihovim herojima. Potaknite raspravu postavljajući pitanja poput "Kakav bi trebao biti heroj?" ili "Što je potrebno za postati heroj (osobne vrijednosti, itd.)?" Privedite raspravu kraju i objasnite sudionicima da će stvarati heroje u grupama od 4 ili 5 ljudi. Unaprijed odlučite da li želite da grupe budu formirane nasumično. Heroje će stvarati birajući herojske karakteristike iz naslova objavljenih u novinama ili časopisu. Stavite razne članke ili časopise i novine na sredinu prostorije i pozovite grupe da 'kopaju' po materijalima. Objasnite grupama da krajnji rezultat mora biti imidž heroja, stoga moraju odlučiti kako će ih prezentirati (da li će napisati karakteristike jedne ili više osoba na poster, gdje će nacrtati osobu). Savjet: Možete raditi s video tehnikama poput 'zaustavljenog pokreta' ako želite uhvatiti proces postajanja herojem.
Izvješćavanje i vrednovanje:	Zamolite učenike da iznesu tijekom grupne rasprave: U kojem dijelu aktivnosti su najviše uživali i zašto? Što su naučili, ako uopće jesu nešto. Navodite ih do prepoznavanja predviđenih ishoda učenja.
Potrebno vrijeme:	50 min.
Potrebni materijali:	Čvrsti selotejp za lijepljenje papira na odjeću, mnoštvo novinskih članaka, jedan fotoaparat po skupini
Izvor:	PiNA, Training kit for active citizenship: The voice of the young

Naziv aktivnosti:	IZBOR ILI BEZ IZBORA?
Tema:	Aktivno građanstvo, samorazvoj
Ciljevi:	Vježbati aktivno sudjelovanje Vježbati pristup temeljen na rješavanju problema Potaknuti sudionike da izdvoje stvari u svojem životu nad kojima imaju kontrolu od stvari nad kojima nemaju kontrolu kako bi smanjili tendenciju donošenja sudova na osnovu stvari nad kojima pojedinci nemaju kontrolu
Ishodi učenja:	Izvršavano aktivno sudjelovanje Razumijevanje stvari u životu nad kojima imamo kontrolu od stvari nad kojima nemamo kontrolu kako bi smanjili tendenciju donošenja sudova na osnovu stvari nad kojima pojedinci nemaju kontrolu
Ciljna skupina i veličina:	Skupina od 10 i više sudionika
Opći opis:	
Upute za edukatore/učitelje:	Formirajte krug sa svim sudionicima. Objasnite im da ćete postavljati pitanja, a sudionici čiji su odgovori potvrdni trebaju zakoračiti unutar kruga. Kada se postavi sljedeće pitanje, oni se mogu vratiti na svoje početno mjesto. Započnite s postavljanjem pitanja o stvarima u životu koje su izvan kontrole pojedinca; nakon niza pitanja, objasnite da postoje stvari koje nismo izabrali iako iste utječu na nas. Zamolite sudionike da identificiraju neke stvari na koje imamo utjecaj (na primjer, završiti školu, biti otvorenog uma, marljivo raditi). Završite vježbu s raspravom o stereotipima s obje strane granica i potaknite sudionike da razmisle u koju kategoriju stereotipa oni spadaju. Savjet: Ako želite potaknuti individualno promišljanje rađe nego grupno, neka sudionici budu okrenuti leđima prema sredini kruga.
Izvješćavanje i vrednovanje:	Zamolite sudionike da podijele sa svima što su naučili, ako jesu. Vodite ih da prepoznaju predviđene ishode učenja. Zamolite ih da razmisle i podijele s ostalima svoje misli o tome kako to znanje može biti primijenjeno u njihovom svakodnevnom pristupu u životu.
Potrebno vrijeme:	30 min.
Potrebni materijali:	Otvoreni prostor
Izvor:	PiNA, Training kit for active citizenship: The voice of the young

5.5.3 TRI PRIMJERA DUŽIH I STRUKTURIRANIH RADIONICA

Naziv aktivnosti:	MI TO MOŽEMO!
Tema:	Poduzetništvo
Ciljevi:	Ova aktivnost je razvijena kao dio radionice za podupiranje poduzetništva i ženskog poduzetništva. Ciljevi radionice su: - Identificirati ciljeve poduzeća i ostvariti rezultate po kriteriju kvalitete, kvantitete i tempiranja; - Eksperimentirati i identificirati top 10 osobina potrebnih za poslovni uspjeh. Ti ciljevi se mogu lako prilagoditi drukčijem kontekstu i nastavnom okruženju; posebice kad god se dovede u pitanje kreativno i poduzetničko razmišljanje.
Ishodi učenja:	Poticati: Timski rad Kreativno razmišljanje Poduzetnički pristup Empatija Inovativnost Istražiti inovativnost, kreativnost i učinkovitost uz ograničeno vrijeme i resurse; Učiti kako biti kreativan, praktičan i kako raditi kao tim; TOP 10 VJEŠTINA... ZA POSTIZANJE REZULTATA 1. Istražiti mogućnosti 2. Ustrajnost 3. Izvršenje ugovora o djelu 4. Iziskivanje kvalitete i učinkovitosti 5. Riskiranje ZA PLANIRANJE 6. Definicija ciljeva 7. Sustavno planiranje i praćenje 8. Aktivno traženje informacija ZA UPRAVLJANJE 9. Uvjeravanje i umrežavanje 10. Samopouzdanje
Ciljna skupina i veličina:	Skupina od 10 i više sudionika

Opći opis:	Vježba se odnosi na stvaranje pravog proizvoda (ogrlice, koja je jednostavna i može se brzo izraditi) koji će biti prodan grupi kupaca/klijenata. Na taj način, sudionici će imati priliku vježbati svoje poduzetničke vještine i karakteristike.
Upute za edukatore/učitelje:	NAPOMENA: Možete izabrati neki drugi proizvod, pod uvjetom da ostane jednostavan predmet koji se može izraditi s malo materijala i alata. Bitno je imati uzorak gotovog proizvoda prije vježbe, tako će kasnije biti lakše opisati specifikacije proizvoda (npr. broj perlica, boje, lančić, dužina, itd.).
Korak 1 – Priprema	Podijelite grupu u manje skupine s 4-5 sudionika koji moraju proizvesti ogrlice. Svaka skupina je mali obiteljski obrt koji radi kao kooperant. Tim edukatora će imati ulogu poduzetnika koji nabavljaju sirovine, a potom će kupiti ogrlice ako im se budu sviđale. Sudionici sjede u malim grupama oko stola, pred klijentima. Voditelj vježbe i njegov tim su klijenti i kupci s druge strane stola. 1) Voditelj vježbe daje upute samo jednom, pokazujući uzorak ogrlice i pružajući druge važne informacije, koje ona/on zapisuje na ploču za konzultacije; za eventualnu potrebnu podršku ili pomoć za vrijeme vježbe, skupine se moraju obratiti direktno poduzetnicima. 2) Prije nego što počnu s proizvodnjom, voditelj vježbe određuje maksimalno vrijeme za proizvodnju u trajanju od 30 minuta; prije nego što počne s proizvodnjom, svaka skupina mora potpisati ugovor s kupcima (= tim edukatora) u kojem se navodi broj ogrlica koje će biti proizvedene. Ugovor je obvezujući: neće moći napraviti nikakve izmjene. 3) Voditelj vježbe jasno daje do znanja da će poduzetnici kupiti samo dobro izrađene ogrlice, da će ogrlice loše kvalitete biti odbijene, a istovremeno bi kvaliteta trebala biti kao kod ogrlice koja je pokazana kao uzorak. Pobjednik je skupina koja proizvede onaj broj ogrlica jednake kvalitete kao kod uzorka za koji se obvezala da će ih proizvesti tijekom pregovora.
Korak 2 – Proizvodnja	im edukatora podijeli osnovni set materijala za svaku skupinu i voditelj vježbe pokreće proizvodnju, koja će trajati 30 minuta. U ovoj fazi se voditelj vježbe pobrine da potakne znatiželju/aktivnu potragu za informacijama, bez pružanja informacija koje nisu izričito potrebne. Skupine mogu donijeti svoje proizvode kupcima tijekom proizvodnje na provjeru kontrole i radi prodaje svojih proizvoda. Razlozi za odbijanje proizvoda moraju biti jasno iznijeti. Nakon 30 minuta, sastavlja se rang ljestvica.
Korak 3 – Rasprava	1) Tijekom rasprave voditelj vježbe istražuje koje vrste poduzetničkih kvaliteta su važne za poslovni uspjeh, na primjer: dobra izvedba (kvaliteta) je vezana uz aktivnu potragu za informacijama i mogućnostima, itd. (Prilagodite raspravu rezultatima igre). Neke skupine možda su uspjele prodati više jer su članovi grupe bili uporni u uvjeravanju kupca. Neke druge skupine možda su ispunile svoje obveze jer su ispravno postavile svoje ciljeve.

Pitanja za sudionike:

Kako se osjećate nakon ove vježbe (sretan, frustriran, ljut, nesiguran, itd.)?

Jeste li zadovoljni s postignutim učinkom vaše grupe?

Što mislite, zašto su neke skupine uspjele ispuniti svoje obveze, a druge nisu?

Ako napravimo i drugi ciklus proizvodnje, što biste učinili drukčije?

2) Voditelj vježbe ističe najrelevantnije osobine uz iznošenje primjera iz grupnog rada i predstavlja top deset vještina. U ovoj fazi, ona/on pita kako su te kvalitete oblikovane u stvarnom životu (pozovite se na vježbu, ali i osobna iskustva).

Izvjestavanje i vrednovanje:

Zamolite učenike da iznesu tijekom grupne rasprave:

U kojem dijelu aktivnosti su najviše uživali?

Što su naučili, ako uopće jesu nešto.

Navodite ih do prepoznavanja predviđenih ishoda učenja.

Potrebno vrijeme:

Najmanje 90 min. Možete kombinirati aktivnost s bilo kojom vježbom za zagrijavanje i relevantnom kraćom vježbom.

Potrebni materijali:

Škare – po nekoliko komada za svaku skupinu

Pamučni konac i igle

Perlice u dvije ili tri veličine i boje - alternativno, tjestenina malog formata ili drugi lokalno dostupni proizvodi koji se mogu upotrijebiti umjesto perla.

Kutija za svaku skupinu za držanje perlica

Upute za vježbu proizvodnje gotove ogrlice i ogrlica kao uzorak.

Izvor:

Prilagodila Associazione 2050 iz S. Bauer, G. Finnegan, N. Haspels, "GET ahead for women in enterprise – Training package and resource kit", International Labour Organization, 2004.

Naziv aktivnosti:	PUTNIČKA AGENCIJA
Tema:	Interkulturalnost, poduzetništvo, kreativnost
Ciljevi:	Svrha radionice je: izraditi i ponuditi trećoj strani (drugim učenicima iz razreda, obitelji, učiteljima) turistički paket aranžman u stranoj zemlji u trajanju od nekoliko dana, koji organizira: raditi sa znanjem i vještinama i informacijama prikupljenim tijekom grupnog rada uz aktivaciju poduzetničkih vještina
Ishodi učenja:	poduzetni i poduzetnički duh suradnja s drugim učenicima jednostavno korištenje najuobičajenijih informacijskih i komunikacijskih tehnologija, utvrđivanje korisnih rješenja za konkretni kontekst, počevši od studijske aktivnosti posjedovati i tumačiti informacije naći odnose i prenijeti vještine u druge kontekste suditi o informacijama, zadatku, kontekstu; procjenjivati alternative i donositi odluke usvajanje strategija za rješavanje problema planirati i organizirati projekte
Ciljna skupina i veličina:	učenici iz razreda s 21-24 učenika, podijeljeni u male skupine (po tri učenika), prilagodba sadržaja za 6., 7. i 8. razrede ovisno o razredu
Opći opis:	Organizacija i promidžba odmora u stranoj zemlji u trajanju od nekoliko dana (za druge učenike iz razreda, obitelj, učitelje), pri čemu treba voditi računa o klimi, kulturnim i gastronomskim aspektima, uključujući svakodnevne aktivnosti, prijevoz, mjesta ili događaje, troškove. Aranžman je za tri ili četiri putnika, od kojih su barem dvoje odraslih.
Upute za edukatore/učitelje:	Postavljanje štanda "PUTNIČKA AGENCIJA ..." u školskom predvorju i vođenje istog u trajanju od tjedan dana, uključujući oglašavanje otvorenja. Metoda Individualni rad (izbor zemlje, istraživanje, pretraga za obrazloženje izbora) Rad u malim skupinama: dijeljenje svojih izbora u grupi, organizacija uloga i individualni rad, rasprava i izbor materijala, usmeno izlaganje o istraživanju, organizacija agencijskog štanda i rad u smjenama u agenciji. Prva faza Eduktor/učitelj: - Formira skupine po tri učenika – korisno za pristupanje učenicima koje ne poznajemo dobro. Svaka skupina će odrediti vođu skupine koji je zadužen za izvještavanje učitelju i razredu o napretku aktivnosti, arhivara koji brine o svim zajedničkim materijalima, moderatora koji je zadužen za odnose unutar

skupine (uloge mogu međusobno mijenjati, ali o tome se uvijek treba izvijestiti i zapisati u osobne bilježnice te u zajednički dio "mape u sredini"* (priložen je obrazac mape).

- Sugerira zemlje o kojima će se provesti istraživanje, ali prihvaća i prijedloge učenika i tada, na zahtjev, dodjeljuje svakoj skupini zemlju – može se dogoditi da dvije skupine žele raditi na istoj državi; u tom slučaju, sugerira im se da izaberu različita odredišta. Imena sudionika u skupinama, uloge i zemlje bit će navedene na posteru, tako da svatko zna svoje zadatke. Alternativno, objesit će se mape.

Učenici:

- Određuju uloga unutar skupine, izbor statusa, izbor vrste gotovog rada - 1h.
- Individualno proučavaju izabrane države u udžbeniku ili iz drugih izvora - 1h.
- Individualno pripremaju "mape u sredini" (vidi izvor: Pavan), posebice vezano uz klimu, morfologiju za potrebe turista, valutu, gradove, prirodne parkove, infrastrukturu, iskoristive slike iz udžbenika - ½ sata.
- Raspravljaju o aspektima različitosti i izboru odredišta / moguće pretraživanje na internetskim stranicama specijaliziranim za putovanja (ne iz Wikipedije), zapisivanje zaključaka na "mapu u sredini" – 1 sat / 1 i po sat.
- Predlažu podatke i materijale za skiciranje aranžmana - 1h /

Ostali:

Moglo bi biti korisno i motivirajuće da u ovoj fazi učenici upoznaju djelatnika iz prave putničke agencije, koji im može pojasniti kako putničke agencije rade vezano uz upravljanje destinacijama. Putnički agent može biti uključen u cijeli proces i postati "sudac" prilikom završne prezentacije aranžmana.

Druga faza

Grupni rad na računalu: rezervacija mjesta za avion / vlak i smještaja, uz datume i vezane troškove.

Učitelj navodi koji linkovi se trebaju koristiti i do koje točke će doći postupak rezervacije, a zatim predlaže da se stranica pohrani (za privatni smještaj i fotografije objekta) ili ispiše. Ovisno o pretraživačkim vještinama, brzini interneta, izboru destinacije - 1 ili 2 sata.

Grupni rad: skupine po 3 učenika: istraživanje povijesnih / kulturnih / prirodnih podataka, itd. o tri odabrane destinacije pomoću interneta, knjiga, izvještaja s putovanja prijatelja ili rodbine.

Svaki učenik bilježi informacije u bilježnicu i prenosi drugim učenicima iz razreda, čak i iz drugih skupina, sve informacije koje je pronašao tijekom istraživanja. Što se tiče spomenika ili mjesta koje valja posjetiti, preporuča se da se učenici koncentriraju više na opis predmeta istraživanja nego na njegovu povijest (tako da se ne izgubi u dugačkim popisima – trebaju izabrati samo najvažnije događaje). Za svaku lokaciju / spomenik potražite jednu sliku koja će potom biti prokomentirana odnosno objašnjena u kratkom tekstu uz sliku.

Što se tiče informacija o tipičnoj hrani, suvenirima ili događanjima, edukatori to mogu zadati kao zadaću kako bi se ubrzao postupak, a zatim će skupina u školi izabrati materijale. Dobro bi bilo predložiti učenicima da

uvijek pohrane materijal na USB-u ili da izrade kopije. Potrebno vrijeme: 2h.

Treća faza

Izrada PowerPoint prezentacije ili reklamnog panoa

Učitelj navodi karakteristike koje PowerPoint prezentacija ili reklamni pano moraju imati. Vrijeme za ovu fazu je varijabilno jer ovisi o stvarnim digitalnim vještinama učenika, a u slučaju postera ovisi o grafičkoj kompetenciji učenika, i jako ovisi o skladu unutar skupine prilikom upravljanja ulogama i raspodjele domaće zadaće.

Učitelj može predložiti da si članovi skupine podijele zadatke tako da se slajdovi PowerPoint prezentacije, nakon što se donese odluka o grafičkim postavkama, izrađuju individualno i zatim se spoje, dok u slučaju reklamnog panoa, nakon raspodjele prostora, svaki učenik radi na svojem dijelu (u svakom slučaju, idealno je da su učenici već pregledali materijale i da su kod kuće pripremili radne listove s tekstovima, opisima slika i slikama).

Za reklamni pano: učitelj će morati ispisati materijale prije sata ili će ih učenici ispisati kod kuće. Učitelj pregledava izrađene materijale i sugerira korekcije (to može obaviti dok učenici rade ili može gotov proizvod odnijeti kući). Vrijeme: najmanje 4 h.

Četvrta faza

Prijedlog putničke agencije se iznosi u učionici. Učitelj je predvidio nastavne sate tijekom kojih se simulira putnička agencija: u načelu postoje dvije grupe sati, što znači da utrošeno vrijeme za skupinu od 24 učenika iznosi 4h.

Skupina ima najviše pola sata (po 5 minuta svaki član skupine) za predložiti svoje vlastito putovanje. Narednih 5 minuta će ispred skupine druga 2 učenika, koji se prave da su klijenti, pitati pojašnjenja/dodatne informacije o predloženom i tada će otvoriti razred za 1 ili 2 pitanja.

Posljednjih 10 minuta nastavnog sata koristit će razred za maksimalnu ocjenu učinkovitosti proizvoda, jasnoće izlaganja, interesa koji je svaki učenik iskazao, uz primjenu ocjena od 1 do 5, o čemu će na glavnoj ploči biti istaknut podsjetnik. Putnički agent može biti pozvan na ovu prezentaciju ili u sljedećoj fazi.

Peta faza

Priprema agencije u predvorju

Učitelj usuglašava s razredom tjedan kada će agencija raditi, naziv, grupne smjene. Postava agencije se može obaviti tijekom odmora: agencija se sastoji od stola na kojem će biti smještene brošure (ispisane PowerPoint prezentacije) i ploča na kojima će biti izloženi reklamni panoi. Pripremite znak agencije, koji može biti izrađen na satu likovnog odgoja ili kod kuće, i tiskane brošure. Alternativno, možete se odlučiti za laptop na kojem ćete prikazati PowerPoint prezentacije. Također, knjižica za posjetioce u koju mogu zapisati svoje komentare i svoju razinu zadovoljstva (to je korisno).

Izvješćavanje i vrednovanje:

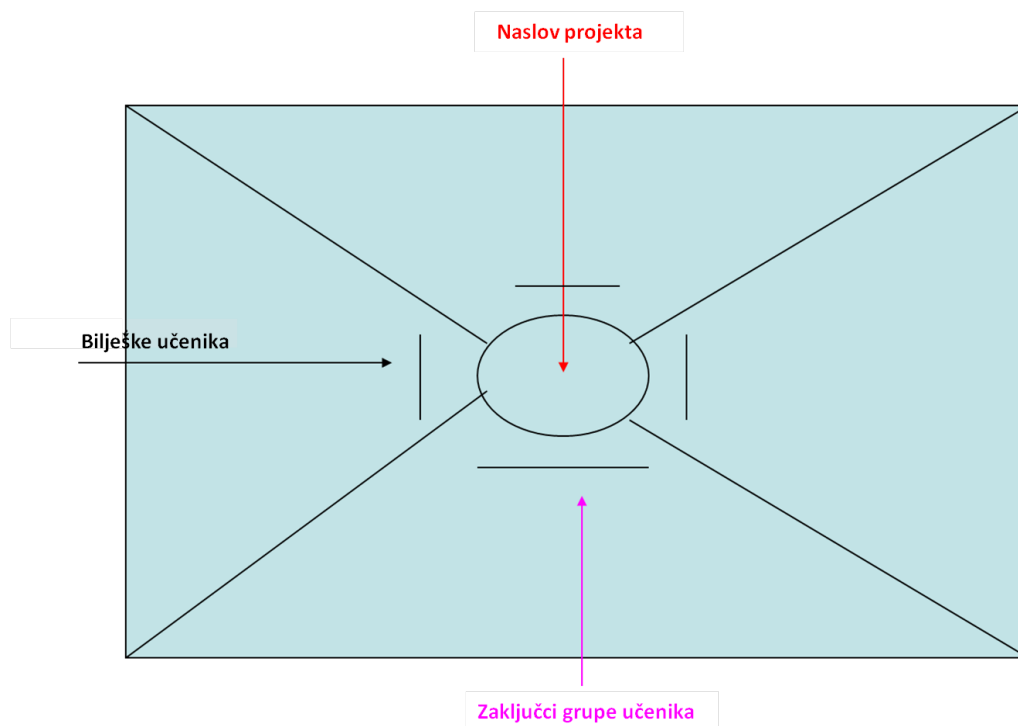
Možete upotrijebiti D'Basket-ov obrazac za vrednovanje transverzalnih i poduzetničkih vještina, promatrajući individualni rad, maпе u sredini, usmenu prezentaciju ...

Potrebno vrijeme:	Ukupno vrijeme: oko 16-20 sati, ne uključujući tjedan kada je agencija otvorena u predvorju
Potrebni materijali:	Učionica ili računalo u razredu, interaktivna ploča, predvorje, printer, stroj za uvezivanje; Materijali: 70x100 reklamni panoi, markeri, USB memorijski stick, A3 papir za mapu u sredini, papir i tinta za printer, škare, ravnalo i trokut, bušilice za papir, ljepljiva traka, ljepilo.
Dodatni savjeti za edukatore:	Važno je da učenici bilježe u dnevnik ili bilježnicu sve faze procesa. Moglo bi biti korisno provesti kratko istraživanje na internetu (sugerirati internetske pretraživače) o temama vezanim uz radionicu, npr. lokalna jela, glazba, umjetnost, kultura, školski sustav... Učitelj mora planirati, i obavijestiti o tome ravnatelja škole, da će školsko predvorje biti zauzeto s nekoliko stolova, prijenosnim računalom i ekranom / pločom za simulaciju agencije. Također ćete morati pripremiti pismenu pozivnicu za obitelji učenika i kolege da posjete agenciju, tako da učenici mogu uistinu iskusiti odnos agenta i klijenta.
Dodatne informacije, napomene:	Očekivani proizvod: PowerPoint prezentacija sa slajdovima koji će sadržavati najviše 2-3 slike i mogu se ispisati u obliku brošure / reklamnog panoa / čak i u <i>pop-up</i> stilu. Karakteristike projekta: Kratki opis odredišta uz vizualizaciju, obrazloženje aranžmana i odabranih mjesta, lokacija odredišta na karti s prikazom trase putovanja, točan period putovanja uz obrazložene napomene u svezi sa sezonskim / klimatskim aspektima i uz to vezanu odjeću / savjete o zdravstvenoj skrbi (iz predostrožnosti), korištenim prijevoznim sredstvima i cijeni prijevoza, vrijeme potrebno za putovanje, detaljni program dana i mjesta za posjetiti ili događanja s nekim općim informacijama, hotel / hostel / smještaj, lokalna hrana koju vrijedi probati i rukotvorine / poljoprivredni proizvodi / industrijski proizvodi / kulturni proizvodi koje vrijedi kupiti, sveukupni troškovi.
Izvor:	"Associazione" 2050 Tiziana Pauletto. Za više informacija o primjeni "mape u sredini" vidi Pavan Daniela www.scintille.it , "mapa u sredini".

Model mape u sredini

Naziv aktivnosti:

PLATNO POSLOVNOG MODELA

Tema:

Poduzetništvo

Ciljevi:

Razviti ideju ili koncept u poslovni plan kroz ispunjavanje 9 polja.
 Izraditi jednu stranicu dokumenta gdje će ideja biti koherentno strukturirana.
 Razviti vještine i dobiti informacije koje su vam potrebne za donošenje informiranih odluka i da vas dovedu korak bliže uspjehu ili napretku.
 Razvoj ekonomske i financijske pismenosti
 Razvoj empatije s korisnicima i shvaćanje potreba korisnika
 Razviti sposobnost za
 rad u timu,
 izraziti sebe, iznijeti vlastita gledišta,
 doprinijeti krajnjem rezultatu svojim znanjem i vještinama
 kreativno razmišljanje
 inovativnost
 kritičko razmišljanje
 stav usmjeren na rješavanje problema
 suosjećanje
 iskomunicirati i predstaviti svoje ideje

Ishodi učenja:

Razumjeti temeljne komponente poslovanja (proizvod ili usluga) i njegove korelacije: klijent (vanjski) s jedne strane i posao (interni) s druge strane

Naučiti kako razviti ideju u poslovni plan; proći kroz proces stvaranja veza između ideje i stvarnosti; učiti od klijenata, a ne graditi stvari i planirati u izolaciji

Razvijena empatija s korisnicima i shvaćanje potreba korisnika

Razvijena ekonomska i financijska pismenost

Sposobnost brzog vizualiziranja, definiranja i iznošenja naše zamisli ili koncepta kao poslovnog plana

Sposobnost za

rad u timu,

izraziti sebe, iznijeti vlastita gledišta,

doprinijeti krajnjem rezultatu svojim znanjem i vještinama

kreativno razmišljanje

inovativnost

kritičko razmišljanje

rješavanje problema

suosjećanje

iskomunicirati i predstaviti svoje ideje

Ciljna skupina i veličina:

Skupine od 4-5 ljudi

Opći opis:

Platno poslovnog modela je jednostavno dokument koji se sastoji od jedne stranice, strateški alat za upravljanje s ciljem:

davanja kratkog pregleda vaših hipoteza i koherentnog strukturiranja ideje,

obrade temeljnih komponenti poslovanja (proizvod ili usluga), brzog osmišljavanja, vizualiziranja i iznošenja poslovne zamisli ili koncepta

U poslovnom planu treba biti definirano kako stvarate vrijednost za sebe (vaš posao) dok isporučujete proizvod ili uslugu vašem korisniku / klijentu.

Desna strana Platna poslovnog modela fokusira se na klijenta (vanjski dio), dok je lijeva strana fokusirana na posao (interni dio). Obje strane, i vanjska i interna, su međusobno povezane i susreću se oko ponude vrijednosti, koja predstavlja razmjenu vrijednosti između vašeg posla i vaših korisnika/kupaca/klijenata.

Platno poslovnog modela je poslovni alat koji se koristi za vizualizaciju vaše ideje i razmišljanje o tome kako će vaše poduzeće ili obrt biti organizirani, a to su najvažniji dijelovi za uspjeh.

Svako od 9 polja mora biti pažljivo ispunjeno i redovito revidirano kako bi se osiguralo da je poslovni model još uvijek točan.

Upute za edukatore/učitelje:

Edukatore učenicima objasne sva polja (po mogućnosti na stvarnom primjeru) i nakon toga im pomažu prilikom ispunjavanja:

Ponude vrijednosti

Što stvarate i za koga? Koji problem rješavate? Na koju potrebu ste

usmjereni? Koju vrijednost ćete isporučiti klijentu? Koju korist stvarate?

Kako stvarate sreću za korisnika? Kako olakšavate patnju vašeg klijenta?

Ovdje možete nabrojati sve vaše odlike, proizvode ili usluge i razumjeti njihovu dodanu vrijednost; kako zadovoljavate potrebe vaših korisnika.

Kod ponude vrijednosti sve se vrti oko publike koju opslužujete. Radi se o služenju nekom drugom, a ne raditi ono što smatrate da bi bilo fora ili potrebno. Ne radi se o vama, vašoj ideji, već o vašem korisniku.

Segmenti kupaca

Tko je vaš korisnik i zašto bi on/ona kupio vaš proizvod/uslugu? Za koga stvarate vrijednost? Koje proizvode i usluge nudite vašem segmentu klijenata? Budite vrlo konkretni. Nemojte zapisati samo neki općeniti opis vašeg klijenta. Razmislite o socijalnim, geografskim i demografskim karakteristikama vašeg korisnika: spol, dob, obrazovanje, obiteljsko stanje (neoženjen/neudana, oženjen/udana, djeca, velika obitelj, sam ...), profesija / obrazovanje, gdje žive (veliki grad, selo), što rade u svakodnevnom životu, što im je bitno?

Rezultat bi trebala biti jasna vizija "vaše(ih) osobe(a)". Nacrtajte osobu. Morate razumjeti što ta osoba misli i osjeća vezano uz vaš proizvod / uslugu. Upamtite, ovo je samo vaša hipoteza koju ćete kasnije morati testirati na terenu.

Kanali

Kako isporučujete vaš proizvod ili uslugu vašem korisniku? Kako stiže iz našeg poduzeća do korisnika? Kako distribuirate vaše proizvode? Kako vaši korisnici dolaze u kontakt s vašim proizvodom ili uslugom? Kako ćete pristupiti i doći do vašeg klijenta; putem fizičke distribucije (trgovina, kiosk, putem prodavača, dostave) ili putem elektroničkih kanala (web, mobilni, cloud)?

Može biti i kombinacija fizičkih i elektroničkih kanala; zapitajte se na koje kanale se trebate koncentrirati, u kakvoj su međusobnoj povezanosti ti kanali i kako su integrirani u vaš posao i koji su najisplativiji?

Odnosi s kupcima

Kako dolazite do vaših korisnika? Kako održavate i razvijate odnos s njima, kakvu vrstu odnosa održavate s vašim korisnicima? Kako gradite brend? Kako gradite lojalnost? Kako se osigurate da će vam se vratiti umjesto da nađu drugu ponudu na tržištu?

Što se tiče kanala, strategije će biti različite za virtualni i fizički odnos. Za internet se, na primjer, možete zapitati: kako ću ih pridobiti na moju internetsku stranicu, kako ću ih aktivirati, kako da ih uvjerim da učine nešto i, poslije, kako da ih uvjerim da se stalno vraćaju umjesto da ih izgubim, a nakon što ih dobijem, kako da ih jače angažiram, kako da povećavam moju bazu korisnika? Kako da ih natjeram da troše više novaca i koriste još i više moj proizvod ili uslugu?

Imajte na umu da na početku možda imate hipotezu, ali to ćete shvatiti tek kada izađete na teren u potrazi za valjanim podacima.

Izvori prihoda

Kako zarađujete novac iz proizvoda ili usluge koja se prodaje našem korisniku? Otkuda dolaze vaši prihodi? Koliko su vaši korisnici spremni platiti i za koju vrijednost? Koja je strategija za ostvariti tu vrijednost; putem direktne prodaje i transakcijom baziranom na cijeni (prodajući proizvod ili uslugu), ili će možda biti model licenciranja ili pretplate? Kako bi vaši korisnici najradije plaćali? Kako trenutno plaćaju?

Nemojte pomiješati izvor prihoda s taktikom određivanja cijena; na primjer, koliko ću kuna ili eura ću naplaćivati za svoj proizvod/uslugu. Kod

tokova prihoda se ne radi o određivanju cijena!

Postoje razni načini za ostvarenje izvora prihoda za vaše poduzeće, kao što su direktna prodaja, napojnice, dobrovoljni doprinosi, prodaja imovine, pretplate, iznajmljivanje/leasing, licenciranje, oglašavanje, itd.

Ključni resursi

Što vam je potrebno kako bi vaš poslovni model funkcionirao; koja ključna sredstva su vam potrebna:

financijski resursi (zajam, kredit, prikupljanje novca);

fizički resursi (električna energija, radionica, dostavno vozilo, specijalizirani strojevi, vozila, prodajno mjesto/trgovina, ured, koji sastojci su vam potrebni kako biste iz njih stvorili proizvod, ...);

intelektualni resursi (specifična pravila, patenti, vještine koje vaš tim posjeduje, vaša baza korisnika/ klijenata, ...);

ljudski resursi (ljudi koji rade za vas poput prodavača, dizajnera, programera, znanstvenika, ...)?

Ključne aktivnosti

Koje su najvažnije stvari koje morate učiniti kako bi vaš poslovni model funkcionirao? Koje su osnovne aktivnosti koje morate poduzeti kako biste stvorili proizvod ili uslugu i isporučili ih / stavili ih na tržište? U kojim ključnim aktivnostima morate postati stručnjak?

One mogu uključivati vašu izradu/proizvodnju, distribuciju proizvoda, promidžbu, upravljanje, istraživanje i razvoj, strategiju, itd.

Ključni partneri

Vaše poduzeće ima određene temeljne kompetencije koje koristite za stvaranje i isporuku vašeg proizvoda ili usluge. Sve ostalo se može povjeriti vanjskim izvršiteljima. Tko su vaši ključni partneri? Tko su vaši ključni dobavljači? Koje ključne resurse nabavljate od njih? Koje ključne aktivnosti obavljaju vaši partneri?

Ključni partneri su vanjska poduzeća ili dobavljači koji trebaju obavljati vaše ključne aktivnosti i isporučivati vrijednost klijentima. Odnosi između kupca i prodavatelja su nužni za optimizaciju poslovnih aktivnosti i smanjivanje rizika vezanih uz poslovanje. Možete uspostaviti poslovne veze s vašim partnerima i kroz zajedničke poslovne pothvate ili strateška udruživanja. Poput ključnih resursa, i ovi ključni partneri trebaju također biti uneseni među ključne aktivnosti.

Razmišljajte strateški prilikom donošenja odluka o partnerstvu – koja vrsta partnerstva će pomoći u daljnjem razvoju našeg poslovanja?

Struktura troškova

Koji su najvažniji troškovi i izdaci za provedbu poslovnog modela?

Osim najočitijih troškova (plaće, materijali, pravni i administrativni troškovi, oprema, najamnina, građevinski objekti, promidžbeni materijal, itd.), morate misliti i na sljedeće:

koji su najvažniji pokretači troškova u vašem poslovnom modelu;

koji ključni resursi i aktivnosti su najskuplji;

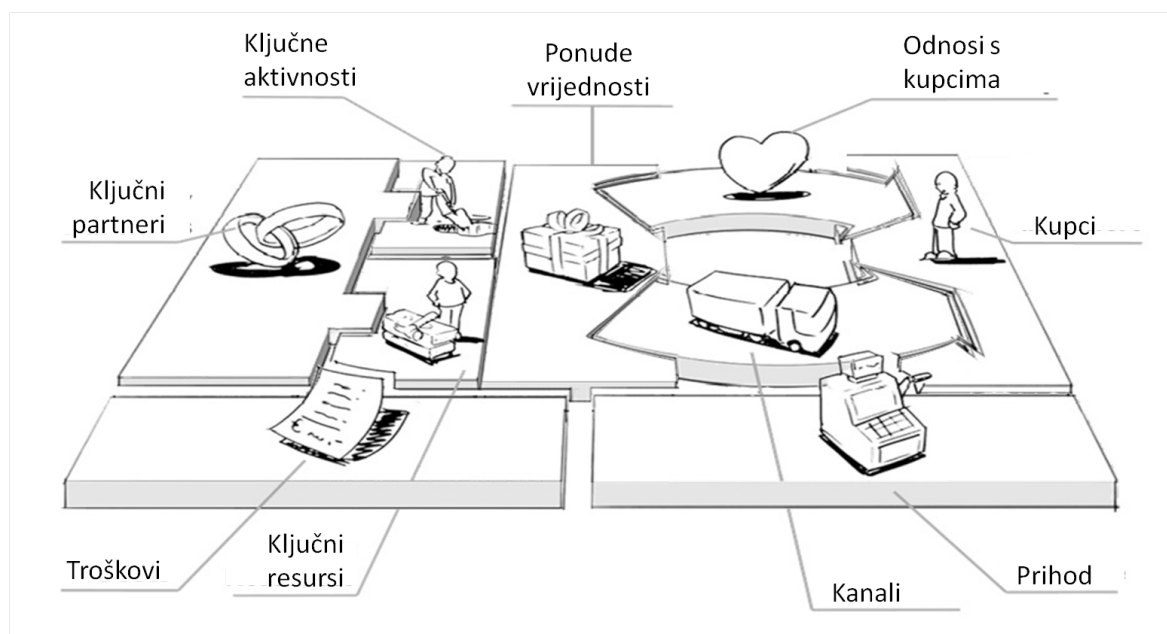
koji su fiksni, a koji varijabilni troškovi?

Vaše poslovanje može biti ili temeljeno na troškovima ili temeljeno na vrijednostima. Poduzeće temeljeno na troškovima nastoji minimizirati sve troškove, dok je poduzeće temeljeno na vrijednostima više fokusirano na vrijednosti koje isporučuju klijentima u smislu kvalitete ili prestiža.

Izveštavanje i vrednovanje:	Nakon što skupine pripreme svoja platna, neka svaka skupina prezentira svoje platno kroz oči ciljane osobe /tipičnog korisnika, uz objašnjenje tko su oni, koja je njihova patnja / problem, te kako ovaj proizvod /usluga umanjuje njihovu patnju. Olakšajte im priču postavljajući dodatna pitanja koja će naglasiti sve elemente poslovanja / platna modela. Za fazu izveštavanja, pozovite učenike da formiraju krug za potrebe završnog promišljanja i vrednovanja. Pitajte učenike kakvo je bilo njihovo iskustvo i što su naučili pa se nadovežite na ciljeve i ishode učenja i provjerite jesu li postignuti.
Potrebno vrijeme:	Najmanje 180 minuta, ali možete to rastegnuti i na nekoliko dana, u kombinaciji s nekim vježbama za zagrijavanje na početku svakog dana i s nekim uvodnim aktivnostima predloženim u prethodnom poglavlju.
Potrebni materijali:	Ispisi PLATNA Kemijske olovke Post-it papirići
Dodatni savjeti za edukatore:	Ispišite platno i postavite ga na zid i na stolove za svaku skupinu. Nemojte pisati po PLATNU, elementi će se mijenjati često i brzo, umjesto toga koristite post-it papiriće. Prilikom ispunjavanja svakog segmenta, pročistite i smanjite količinu napisanog; upotrijebite što je manje moguće post-it papirića, s jednom ili svega nekoliko riječi napisanih na istima. Za početak, možete početi s prva dva polja (ponuda vrijednosti i segment kupaca), jer će ona najznačajnije utjecati na ostala polja. Prilikom popunjavanja segmenta klijenata: koristite različite boje za svaki segment klijenata, istražite što više mogućnosti, zatim se pomaknite korak unazad i odlučite s kojim segmentom klijenata želite započeti i usredotočite se samo na taj segment. Vodite računa da će promjena jednog aspekta na Platnu promijeniti i sve ostale, jer su svi međusobno povezani.
Dodatne informacije, napomene:	Pisanje poslovnog plana bi trebalo biti istraživačka vježba, pri čemu učenici ne rade izolirano, već su povezani sa svojim korisnicima (segment klijenata); potaknite ih da eksperimentiraju, istražuju i razgovaraju sa stvarnim ili potencijalnim korisnicima, da od njih dobiju povratnu informaciju, da razviju najjednostavniju verziju proizvoda ili usluge za testiranje, ponavljanje i konačno definiranje. Platno je živi dokument i na njemu se mora raditi, revidirati ga i ažurirati redovito, ili barem svaki put kada imate nove informacije o vašem poslovanju. Platno poslovnog modela je dostupno ovdje: https://canvanizer.com/downloads/business_model_canvas_poster.pdf
Izvor:	Ponuđeno Platno poslovnog modela je preuzeto iz: Business model generation book. https://strategyzer.com/

Datum: _____ Posao: _____

Ključni partneri 	Ključne aktivnosti 	Ponude vrijednosti 	Odnosi s kupcima 	Segmenti kupaca
	Ključni resursi 		Kanali 	
Struktura troškova 		Izvori prihoda 		

Platno poslovnog modela

6. KORISNI RESURSI

6.1 PRAĆENJE I VREDNOVANJE NEFORMALNOG OBRAZOVANJA

ALAT ZA PRAĆENJE: DNEVNIK ZA D'BASKET EDUKATORE

UPUTE ZA KORIŠTENJE

Dnevnik je povjerljiv, međutim, neke informacije su korisne za praćenje opće dinamike aktivnosti. Prikupljeni podaci i informacije mogu biti predmet usporedbe i daljnje obrade među partnerima i edukatorima uključenim u aktivnosti u bilo kojem kontekstu.

Ne postoje nikakva pravila vezana uz njegovo popunjavanje (vrijeme, mjesto i način bira edukator). Radi se o alatu za bilježenje napomena u svakoj fazi aktivnosti (pripremni radovi, provedba radionica/ vježbi, isprobane i prilagođene aktivnosti, itd.). Pod "alatima" se podrazumijevaju aktivnosti (vježbe za zagrijavanje, individualne aktivnosti u sklopu svakog razvojnog puta i strukturirane radionice).

Dnevnikom su obuhvaćene aktivnosti kroz različite aspekte:

- **Organizacija aktivnosti:** zabilježiti elemente, metode i alate, možda prijedlog redefinicije, područja razlike-jaza između uvjeta, potreba sudionika i predloženog sadržaja, razlozi za jaz (organizacijski problemi, problemi vezani uz sudionike);
- **Ishodi:** pružiti kratki pregled rezultata aktivnosti i informacija potrebnih za razumijevanje promjena, dodatnih doprinosa, subjektivnih osjećaja prilikom provođenja aktivnosti;
- **Korišteni alati:** opisati da li, u kojoj mjeri i koje metode/aktivnosti su korištene od onih izvorno pruženih ili planiranih; resursi i ograničenja identificiranih aktivnosti; nove ili prilagođene aktivnosti;
- **Subjektivne napomene:** zabilježiti dojmove i osjećaje sudionika, korekcije na aktivnosti;
- **Podsjetnik:** naglasiti informacije ili područja sadržaja koji se pokazuju relevantnim kao sugestije za novi prijedlog aktivnosti, njezinog učinka ili izvedbe
- **Ostale napomene.**

DNEVNIK ZA D'BASKET EDUKATORE

Ime i prezime edukatora _____

Lokacija _____

Datum _____

Datum __/__/____

NAPOMENE S OBUKE

Provedene aktivnosti i razlozi za njihov odabir

Korišteni alati/aktivnosti

Pripremljeni a neiskorišteni alati, i zašto?

Izmjene pripremljenih alata, ako je primjenjivo

Postignuti rezultati

Iskrslili problemi ili pitanja

Upravljanje nepredviđenim događajima

Inovativni doprinosi

Raspoloženje učenika

Područje svijesti (povećana osviještenost o kojim vještinama)

Promjena stavova

Ostale napomene

NAPOMENE UČENIKA

DNEVNIK UČENIKA

Ime i prezime: _____

Datum i lokacija: _____

Aktivnost: _____

1. Što mi se najviše svidjelo u ovom iskustvu

2. Kako sam se osjećao prilikom aktivnog sudjelovanja

3. Što sam stekao sudjelujući u aktivnosti

4. Kako sam pridonio uspjehu aktivnosti

5. Sugestije za poboljšanje/ideje za buduće aktivnosti

UČENIK: _____

UPITNIK ZA EDUKATORE/UČITELJE*(upitnik za prikupljanje povratnih informacija/kontrolni popis pitanja za promišljanje)***Datum i lokacija:** _____**Aktivnost:** _____**1. Aktivnost je bila:****a. ... jasno objašnjena u priručniku/skupu alata.**

(1= uopće ne, 5= da, u potpunosti)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

b. ... fleksibilna i može biti prilagođena različitim okruženjima/skupinama.

(1= uopće ne, 5= da, u potpunosti)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

c. ... jednostavna za provedbu.

(1= uopće ne, 5= da, u potpunosti)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

d. ... vrlo učinkovita, sudionici su bili aktivno angažirani.

(1= uopće ne, 5= da, u potpunosti)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2. Aktivnost je pozitivno utjecala na sudionike.

(1= uopće ne, 5= da, u potpunosti)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

3. Sudionici su predložili izmjene aktivnosti (za vrijeme ili naklon provedbe).

(1= uopće ne, 5= da, u potpunosti)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4. Priručnik nudi dovoljan broj aktivnosti ove vrste između kojih se može birati.

(1= uopće ne, 5= da, u potpunosti)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

5. Želite li predložiti dodatne aktivnosti koje se mogu dodati u okvir?

(1= uopće ne, 5= da, u potpunosti)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

6. Vaše sugestije za poboljšanje aktivnosti:

Edukator/učitelj: _____

UPITNIK ZA UČENIKE*(upitnik za prikupljanje povratnih informacija/kontrolni popis pitanja za grupno promišljanje)***Datum i lokacija:** _____**Aktivnost:** _____ = VRLO DOBRO = DOBRO = NIJE DOBRO**1. Opći dojam o aktivnosti**

2. U pogledu trajanja, aktivnost je bila

3. Aktivnost je bila jasno objašnjena

Osjećao/la sam se uključen/a u aktivnost

Učitelj/edukator je bio dobro pripremljen

Osjećao/la sam se prihvaćenim/om unutar skupine

Osjećao/la sam se ugodno prilikom otkrivanja stvari o sebi pred skupinom

Osjećam da sam puno dobio/la sudjelovanjem u ovoj aktivnosti

Volio/voljela bih i u budućnosti sudjelovati u sličnim aktivnostima.

Preporučit ću aktivnost svojim prijateljima.

Koje su tvoje sugestije za poboljšanje?

Učenik _____

OBRAZAC ZA ZAPAŽANJA (PRISTUP I PRIMJERI)

DA INTERKULTURALNE I INTERPERSONALNE VJEŠTINE			
KOMUNIKACIJA NA MATERINJEM JEZIKU Sposobnost izražavanja i tumačenja pojmova, misli, osjećaja, činjenica i mišljenja u usmenom i pismenom obliku.	KOMUNIKACIJA NA STRANOM JEZIKU Sposobnost izražavanja i tumačenja pojmova, misli, osjećaja, činjenica i mišljenja u usmenom i pismenom obliku; vještine posredovanja (tj. sažimanje, parafraziranje, tumačenje ili prevođenje) i međukulturno razumijevanje.	SOCIJALNE I GRAĐANSKE KOMPETENCIJE Sposobnost učinkovitog i konstruktivnog sudjelovanja u društvenom životu i angažmana u aktivnom i demokratskom sudjelovanju, posebno u rastuće različitim društvima.	
POKAZATELJI	BEZ POBOLJŠANJA (1) Razred ne pokazuje nikakvu promjenu u razini osviještenosti i razvoja, prema promatranim pokazateljima.	POBOLJŠANO (2-3) Razred pokazuje dobar napredak u razini osviještenosti i razvoja, prema promatranim pokazateljima.	ZNATNO POBOLJŠANO (4-5) Razred pokazuje stvarno i značajno poboljšanje u razini osviještenosti i razvoja, prema promatranim pokazateljima.
Razvijanje znatiželje i otvaranje prema raznolikosti			
Identifikacija i djelovanje prema stereotipima i diskriminaciji u različitim aspektima života i komunikacije			
Svijest o vlastitoj i tuđim kulturama te sposobnost prepoznavanja i poštovanja raznolikosti			
Korištenje različitih jezika u komunikaciji: jezici, neverbalna komunikacija			
Razumijevanje posljedica diskriminacije			
Toleriranje nejasnoća			
Rad bez sukoba u raznim grupama			

Datum:

Edukator:

Lokacija:

MEDIJSKA PISMENOST					
KOMUNIKACIJA NA MATERIJALNOM JEZIKU Sposobnost izražavanja i tumačenja pojmova, misli, osjećaja, činjenica i mišljenja u usmenom i pismenom obliku.	KOMUNIKACIJA NA STRANOM JEZIKU Sposobnost izražavanja i tumačenja pojmova, misli, osjećaja, činjenica i mišljenja u usmenom i pismenom obliku; vještine posredovanja (tj. sažimanje, parafraziranje, tumačenje ili prevođenje) i međukulturno razumijevanje.	SOCIJALNE I GRAĐANSKE KOMPETENCIJE Sposobnost učinkovitog i konstruktivnog sudjelovanja u društvenom životu i angažmana u aktivnom i demokratskom sudjelovanju, posebno u rastuće različitim društvima.	DIGITALNA KOMPETENCIJA Sigurna i kritična uporaba informacija i komunikacijskih tehnologija za rad, rekreaciju i komunikaciju.	OSJEĆAJ ZA INICIJATIVU I PODUZETNIŠTVO Sposobnost pretvaranja zamisli u djela kroz kreativnost, inovativnost i riskiranje, kao i sposobnost planiranja i upravljanja projektima.	KULTURNA SVIJEŠT I IZRAŽAVANJE Sposobnost da se cijeni kreativna važnost ideja, iskustava i osjećaja u medijima poput glazbe, književnosti i vizualnih i izvedbenih umjetnosti.
POKAZATELJI	BEZ POBOLJŠANJA (1) Razred ne pokazuje nikakvu promjenu u razini osviještenosti i razvoja, prema promatranim pokazateljima.		POBOLJŠANO (2-3) Razred pokazuje dobar napredak u razini osviještenosti i razvoja, prema promatranim pokazateljima.		ZNATNO POBOLJŠANO (4-5) Razred pokazuje stvarno i značajno poboljšanje u razini osviještenosti i razvoja, prema promatranim pokazateljima.
Razvoj osjećaja za promatranje, analizu, promišljanje, kritičko razmišljanje, vještine pisanja za medije i jezične vještine					
Prerada sadržaja različitih školskih predmeta za medijsko informiranje (metode i tehnike pisanja i produkcije)					

Poznavanje i prepoznavanje struktura i uloga medijske produkcije			
Poznavanje glavnih pravila medijske komunikacije u njezinim raznim oblicima			
Razvijanje osjećaja za postavljanje problema i rješavanje problema			
Primjena pravila i osnovnih tehnika medijske produkcije za proizvodnju članaka, intervjua, videa, vijesti, mišljenja, te ostalih vrsta multimedijske produkcije za proizvodnju školskog mrežnog časopisa			
Slušanje tuđeg mišljenja bez prekidanja i izlaganje osobnih iskustava bez straha			
Aktiviranje znatiželje, kreativnosti, sposobnosti samoizražavanja te jedinstveno razumijevanje stvarnosti koja nas okružuje			
Rad s edukatorima i kolegama iz razreda za uspješan individualni i grupni rad			
Poštivanje dodijeljenih uloga i doprinos uspješnom završetku aktivnosti			
Samomotivacija i međusobna motivacija u sklopu aktivnosti i općenito u interakciji			

Datum:**Edukator:****Lokacija:**

PODUZETNIČKE VJEŠTINE						
KOMUNIKACIJA NA MATERINJEM JEZIKU Sposobnost izražavanja i tumačenja pojmova, misli, osjećaja, činjenica i mišljenja u usmenom i pismenom obliku.	KOMUNIKACIJA NA STRANOM JEZIKU Sposobnost izražavanja i tumačenja pojmova, misli, osjećaja, činjenica i mišljenja u usmenom i pismenom obliku; vještine posredovanja (tj. sažimanje, parafraziranje, tumačenje ili prevođenje) i međukulturno razumijevanje.	SOCIJALNE I GRAĐANSKE KOMPETENCIJE Sposobnost učinkovitog i konstruktivnog sudjelovanja u društvenom životu i angažmana u aktivnom i demokratskom sudjelovanju, posebno u rastuće različitim društvima.	DIGITALNA KOMPETENCIJA Sigurna i kritična uporaba informacija i komunikacijskih tehnologija za rad, rekreaciju i komunikaciju.	MATEMATIČKA, ZNANSTVENA I TEHNOLOŠKA KOMPETENCIJA Dobra ovladanost matematičkom pismenošću, razumijevanje prirodnog svijeta i sposobnost primjene znanja i tehnologije pretpostavljenim ljudskim potrebama (poput medicine, prijevoza ili komunikacije).	OSJEĆAJ ZA INICIJATIVU I PODUZETNIŠTVO Sposobnost pretvaranja zamisli u djela kroz kreativnost, inovativnost i riskiranje, kao i sposobnost planiranja i upravljanja projektima.	KULTURNA SVIJEST I IZRAŽAVANJE Sposobnost da se cijeni kreativna važnost ideja, iskustava i osjećaja u medijima poput glazbe, književnosti i vizualnih i izvedbenih umjetnosti.
POKAZATELJI		BEZ POBOLJŠANJA (1) Razred ne pokazuje nikakvu promjenu u razini osviještenosti i razvoja, prema promatranim pokazateljima.	POBOLJŠANO (2-3) Razred pokazuje dobar napredak u razini osviještenosti i razvoja, prema promatranim pokazateljima.	ZNATNO POBOLJŠANO (4-5) Razred pokazuje stvarno i značajno poboljšanje u razini osviještenosti i razvoja, prema promatranim pokazateljima.		
Poznavanje i prepoznavanje temeljnih financijskih pojmova (vezano uz matematiku i znanost) - financijska pismenost						
Poznavanje glavnih pravila financijskog upravljanja u njegovim raznim oblicima						

Razvijanje osjećaja za postavljanje problema i rješavanje problema			
Primjena pravila i poslovnih koncepata na projekte ili zadatke			
Poznavanje osnovnog poslovnog vokabulara i razvijanje vještina timskog rada			
Razvijanje poduzetničke ideje, proizvoda i/ili usluge, posebice inovativnih			
Određivanje identiteta kompanije i izrada poslovnog plana			
Stvaranje marketinške kampanje, uključujući jedinstveni logo, slogan i reklame			
Promišljanje o procesu radi uočavanja kako su odluke utjecale na rezultat			

Datum:**Edukator:****Lokacija:**

6.2 REFERENCE (ONLINE, OSTALI MATERIJALI ZA ISHOD UČENJA/OUTPUT 6 – WEB PLATFORMA)

NAPOMENE I IZVORI

- 1 Cedefop (2015). European guidelines for validating non-formal and informal learning. Luxembourg: Publications Office. Cedefop reference series; No 104. <http://dx.doi.org/10.2801/008370>
- 2 COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes; /* COM/2012/0669 final */
- 3 COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes; /* COM/2012/0669 final */
- 4 <http://encyclopedia.uia.org/en/problem/136904>
- 5 Education and Training Monitor 2016 EUROPEAN COMMISSION 2016
- 6 EU Parliament report (2015), Innovative Schools: Teaching & Learning in the Digital Era (<http://www.europarl.europa.eu/committees/en/events-workshops.html?id=20150504CHE00171>).
- 7 Glasmladih
- 8 Tools for Learning in Non Formal Education- SALTO-YOUTH EuroMed RC 2012
- 9 OECD (2016), Global competency for an inclusive world
- 10 Salto youth
- 11 Comp-pass Guidebook introduction
- 12 Cedefop (2015). European guidelines for validating non-formal and informal learning. Luxembourg: Publications Office. Cedefop reference series; No 104. <http://dx.doi.org/10.2801/008370>
- 13 OECD (2016), Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris
- 14 Manual for facilitators in non-formal education
- 15 Council Resolution on better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies (21 November 2008)
- 16 From policy to practice A systemic change to lifelong guidance in Europe – CEDEFOP 2008
- 17 COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes; /* COM/2012/0669 final */
- 18 ibid
- 19 ibid
- 20 Cedefop (2015). European guidelines for validating non-formal and informal learning. Luxembourg: Publications Office. Cedefop reference series; No 104. <http://dx.doi.org/10.2801/008370>
- 21 Cedefop; European Commission; ICF (2017). European inventory on validation of non-formal and informal learning – 2016 update. Synthesis report.
- 22 Cedefop (2015). European guidelines for validating non-formal and informal learning. Luxembourg: Publications Office. Cedefop reference series; No 104. <http://dx.doi.org/10.2801/008370>

- 23 Ovo poglavlje se uglavnom odnosi na SALTO-YOUTH Training and Cooperation Resource Centre (2011), Youthpass Guide. Youthpass: making the most of your learning. Vodič je dostupan na engleskom, hrvatskom, njemačkom, grčkom, talijanskom i slovenskom jeziku. Vidi: [HYPERLINK "http://www.youthpass.eu/"www.youthpass.eu](http://www.youthpass.eu/)
- 24 Youthpass potvrde su trenutno dostupne za Razmjenu mladih; Europsku volontersku službu; Mobilnost mladih radnika; susrete na temu Strukturirani dijalog; Aktivnosti transnacionalne suradnje (TCA) između nacionalnih agencija, see <https://www.youthpass.eu/it/about-youthpass/about/>
- 25 SALTO-YOUTH Training and Cooperation Resource Centre (2011), Youthpass Guide. Youthpass: making the most of your learning, p. 90
- 26 T-Kit 7 European citizenship in youth work 17
- 27 T-Kit 7 European citizenship in youth work (p.14)
- 28 T-Kit 7 European citizenship in youth work (p.14)
- 29 T-Kit 7 European citizenship in youth work
- 30 T-Kit 7 European citizenship in youth work 25
- 31 T-Kit 7 European citizenship in youth work 27
- 32 T-Kit 7 European citizenship in youth work 28
- 33 T-Kit 7 European citizenship in youth work 29
- 34 https://www.weforum.org/agenda/2017/08/heres-why-your-attitude-is-more-important-than-your-intelligence?utm_content=buffer9eeb1&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer
- 35 T-Kit on Training Essentials (p.50)
- 36 T-Kit on Training Essentials (p.17)
- 37 T-Kit on Training Essentials
- 38 T-Kit on Training Essentials (p.17)
- 39 T-Kit on Training Essentials (p.18)
- 40 ibid
- 41 T-Kit on Training Essentials (p.53)
- 42 T-Kit on Training Essentials, p.53
- 43 T-Kit on Training Essentials (p.85)
- 44 https://en.wikipedia.org/wiki/Brainstorming#cite_note-Osborn,_A.F._1963-2
- 45 Source: The Centre for Teaching Excellence, The University of Waterloo: <https://uwaterloo.ca/centre-for-teaching-excellence/teaching-resources/teaching-tips/developing-assignments/group-work/group-work-classroom-types-small-groups>
- 46 ibid
- 47 ibid
- 48 ibid
- 49 ibid
- 50 ibid
- 51 ibid
- 52 ibid
- 53 Source: Chicago Center for Teaching: <https://teaching.uchicago.edu/resources/teaching-guides/small-group-work/>
- 54 ibid
- 55 ibid
- 56 ibid
- 57 ibid
- 58 ibid
- 59 T-Kit on Training Essentials (p.78)

- 60 T-Kit 4Intercultural learning -2nd edition COE
61 *ibid*
62 INTERCULTURAL LEARNING AND NON-FORMAL EDUCATION (*INTERKULTURALNO UČENJE I NEFORMALNO OBRAZOVANJE*) <http://www.toolfair.eu/tf6/sites/default/files/tools/2011-09-29/Thesis%20all%20in%20One%20-%20Updated%20NE.pdf>
63 INTERCULTURAL LEARNING AND NON-FORMAL EDUCATION (*INTERKULTURALNO UČENJE I NEFORMALNO OBRAZOVANJE*) <http://www.toolfair.eu/tf6/sites/default/files/tools/2011-09-29/Thesis%20all%20in%20One%20-%20Updated%20NE.pdf>
64 GAMES FOR ACTORS AND NON-ACTORS (*IGRE ZA GLUMCE I NE-GLUMCE*); Augusto Boal
65 https://en.wikipedia.org/wiki/Theatre_of_the_Oppressed
66 European Commission/EACEA/Eurydice, 2016. Entrepreneurship Education at School in Europe. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, str. 18
67 Entrepreneurship Education at School in Europe, str. 21
68 Young enterprise: Outcomes map: Enterprise education and employability (2015)
69 Izvadak iz: Entrepreneurship Education at School in Europe (str. 19)
70 https://www.young-enterprise.org.uk/wp-content/uploads/2015/01/Outcomes-map_Jan-2014.pdf
71 Entrepreneurship Education at School in Europe National Strategies, Curricula and Learning Outcomes (str. 19, 21, 24)
72 Entrepreneurship Education at School in Europe. National Strategies, Curricula and Learning Outcomes, (str. 33)

USEFUL BIBLIOGRAPHY AND WEBSITES

[CEDEFOP \(2008\) - From policy to practice A systemic change to lifelong guidance in Europe](#)

[Cedefop \(2015\). European guidelines for validating non-formal and informal learning. Luxembourg: Publications Office. Cedefop reference series; No 104.](#)

[Cedefop; European Commission; ICF \(2017\). European inventory on validation of non-formal and informal learning – 2016 update. Synthesis report.](#)

[COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Rethinking](#)

[Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes; /* COM/2012/0669 final */.](#)

[Council Resolution on better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies \(21 November 2008\)](#)

[Education and Training Monitor 2016 EUROPEAN COMMISSION 2016](#)

[EU Parliament report \(2015\), Innovative Schools: Teaching & Learning in the Digital Era:](#)

[SALTO-YOUTH EuroMed RC \(2012\)- Tools for Learning in Non Formal Education](#)

[SALTO-YOUTH Training and Cooperation Resource Centre \(2011\), Youthpass Guide. Youthpass: making the most of your learning.](#)

[OECD \(2016\), Global competency for an inclusive world](#)

[OECD \(2016\), Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills, OECD Skills Studies,](#)

[OECD Publishing, Paris](#)

<https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/t-kits>

INTERCULTURAL LEARNING AND NON-FORMAL EDUCATION

<http://www.toolfair.eu/tf6/sites/default/files/tools/2011-09-29/Thesis%20all%20in%20One%20-%20Updated%20NE.pdf>

<http://encyclopedia.uia.org/en/problem/136904>.

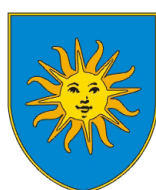
https://read.oecd-ilibrary.org/education/recognising-non-formal-and-informal-learning_9789264063853-en#page8

<https://positivepsychologyprogram.com/mindfulness-for-children-kids-activities/>

pina

MESTNA OBČINA KOPER
COMUNE CITTÀ DI CAPODISTRIA

www.dbasket.eu